

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Lietuvos Respublikos
FINANSŲ MINISTERIJA

aplinkos apsaugos politikos Centras
center for environmental policy

PPMi

2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaita

2021 m. gegužė

TURINYS

Lentelių sąrašas	4
Paveikslų sąrašas	6
Santrumpos	8
1. Įvadas	10
2. 2021–2027 m. Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos turinys	11
3. 2021–2027 m. ES fondų investicijų strateginių dokumentų tikslai, kurių siekiama, ir uždaviniai, kurie nurodo, kaip juos išsprendus bus pasiekti tikslai	12
4. 2021–2027 m. ES fondų investicijų strateginių dokumentų ryšys su kitais strateginiais planais ir programomis	19
5. Aplinkosaugos ir darnaus vystymosi tikslų integravimas į 2021–2027 m. ES fondų investicijų strateginius dokumentus	29
6. Esama aplinkos būklė ir aplinkosaugos problemos. Aplinkos pokyčiai, jeigu 2021–2027 m. ES fondų investicijų strateginiai dokumentai nebūtų įgyvendinti	33
6.1 Biologinė įvairovė, nacionalinės saugomos ir „Natura 2000“ teritorijos bei kraštovaizdis	33
6.2 Visuomenės sveikata ir socialinė gerovė (įskaitant gyventojų saugumą)	40
6.3 Dirvožemis	49
6.4 Požeminis ir paviršinis vanduo	52
6.5 Aplinkos oras	59
6.6 Klimatas ir jo kaita	67
6.7 Kultūros paveldas (įskaitant architektūros, archeologijos ir gamtos paveldą)	79
6.8 Išteklių naudojimas	83
7. Teritorijų, kurios gali būti reikšmingai paveiktos, aplinkos charakteristikos	92
8. 2021–2027 m. ES fondų investicijų programos pasekmių aplinkai vertinimas	106
8.1 Programos poveikis biologinei įvairovei, nacionalinėms saugomoms ir „Natura 2000“ teritorijoms bei kraštovaizdžiui	108
8.2 Programos poveikis visuomenės sveikatai ir gerovei	118
8.3 Programos poveikis dirvožemiui	136
8.4 Programos poveikis paviršinio ir požeminio vandens ištekliais	140
8.5 Programos poveikis aplinkos orui	145
8.6 Programos poveikis klimatui ir jo kaitai	151
8.7 Programos poveikis kultūros paveldui	161
8.8 Programos poveikis išteklių naudojimui	164
9. Priemonės 2021–2027 m. ES fondų investicijų programos įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti	171
10. Programos alternatyvų vertinimas	178
11. Vertinimo, įskaitant visus sunkumus (techninius trūkumus arba nepakankamas praktines žinias ir įgūdžius), su kuriais susidurta kaupiant reikiamą informaciją, aprašymas	189

12.	Stebėsenos priemonių aprašymas	189
13.	Išvados ir rekomendacijos.....	192
	Santrauka	194
	PRIEDAI.....	203
	I. SPAV subjektų pastabos	203
	II. SPAV subjektų išvadų derinimo pažyma	211
	III. Visuomenės informavimo skelbimai programos rengimo organizatoriaus internetiniame puslapyje ir nacionalinėje spaudoje	220
	IV. Visuomenės pasiūlymų teikimo pažyma ir viešo supažindinimo protokolai.....	223

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Su 2021–2027 m. ES fondų investicijų veiksmų programa susiję nacionaliniai strateginiai dokumentai ir juose numatyti tikslai	20
2 lentelė. Nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose numatyti skirtingų aplinkos elementų apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai	27
3 lentelė. Laikotarpis, kuriam aktualiuose nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose yra nustatyti apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai, uždaviniai ir įgyvendinimo priemonės	28
4 lentelė. Nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose nustatytų aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų integravimas į 2021–2027 ES fondų investicijų programą	30
5 lentelė. Nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose nustatyti pagrindiniai biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos siekliai	33
6 lentelė. Kraštovaizdžio, biologinės įvairovės ir saugomų teritorijų apsaugos sektoriui numatytos 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	38
7 lentelė. Nacionaliniai strateginiai tikslai ir siejami visuomenės sveikatos rodikliai, išdėstyti 2021–2030 m. Nacionaliniame pažangos plane ir Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijoje	41
8 lentelė. Su visuomenės sveikatos tikslų įgyvendinimu susijusios 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	47
9 lentelė. Socialinės atskirties mažinimui skirtos 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	48
10 lentelė. Su dirvožemio apsaugos tikslų įgyvendinimu susijusios 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	51
11 lentelė. Siekiamos Vandenių srities plėtros 2017–2023 m. programos įgyvendinimo rodiklių reikšmės	53
12 lentelė. Lietuvos jūros vandenių aplinkos būklės vertinimas pagal deskriptorius. Balta spalva – vertinimas neatliktas dėl duomenų trūkumo; žalia – tenkina geros aplinkos būklės reikalavimus; raudona – netenkina (šaltinis: Lietuvos jūros rajono ekologinės būklės vertinimas ir gamtosauginiai tikslai. Galutinė ataskaita (1 dalis). 2020. Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimo dokumentų (būklės vertinimo) atnaujinimas)	54
13 lentelė. Vandens išteklių būklės ir valdymo gerinimui numatytos 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	57
14 lentelė. Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane (NOTP) numatyti oro taršos mažinimo siekliai	59
15 lentelė. Teršalų emisijų pokyčiai ir pažanga siekiant strateginių tikslų, proc.	61
16 lentelė. Aplinkos oro kokybės gerinimui ir valdymui skirtos 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	63
17 lentelė. Su klimato kaitos valdymu susiję Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos (NENS) tikslai, uždaviniai ir siejami rezultatai	68
18 lentelė. Su klimato kaitos valdymu susiję Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos (NKKVPS) tikslai	69
19 lentelė. Su klimato kaitos valdymo tikslų įgyvendinimu susijusios 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	76
20 lentelė. Santykiniai išmetamų ŠESD kiekio mažinimo tikslai atskiruose ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose 2021–2030 m. laikotarpiu, proc. (šaltinis: NKKVPS pakeitimo projektas)	77
21 lentelė. Nacionaliniame pažangos plane nustatyti pagrindiniai kultūros paveldo apsaugos srityje siejami rezultatai	79
22 lentelė. Su kultūros paveldo apsaugos ir tvarkybos tikslų įgyvendinimu susijusios 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	81
23 lentelė. Pagrindiniai nacionaliniai darnaus gamtos išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo siekliai	84
24 lentelė. Darnaus išteklių naudojimo skatinimui skirtos 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	90
25 lentelė. Aprašomosiose pasekmių vertinimo lentelėse naudoti sutartiniai ženklai	107

26 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos tikslų atžvilgiu.....	111
27 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis strateginių visuomenės sveikatos tikslų atžvilgiu	120
28 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis dirvožemio apsaugos tikslų atžvilgiu.....	137
29 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis vandensaugos tikslų atžvilgiu	141
30 lentelė. Prognozuojamas ES investicijų poveikis oro kokybės tikslų atžvilgiu	146
31 lentelė. Prognozuojamas ES investicijų poveikis klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos tikslų atžvilgiu	153
32 lentelė. Prognozuojamas ES investicijų poveikis kultūros paveldo apsaugos tikslų atžvilgiu.....	162
33 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis gamtos išteklių valdymo tikslų atžvilgiu	165
34 lentelė. Neigiamą poveikį galinčios daryti Programos veiklos	172
35 lentelė. 2021-2027 metų ES fondų investicijų programos įgyvendinimo ir „nulinės“ alternatyvos pasekmių vertinimas.....	179
36 lentelė. 2021-2027 metų ES fondų investicijų programos pasekmių stebėsenos rodikliai	190

Paveikslų sąrašas

1 pav. Planuojamas ES investicijų pasiskirstymas pagal prioritetus	19
2 pav. ES svarbos saugomų buveinių būklės įvertinimas Lietuvoje: a) 2013 m. ir b) 2019 m.	35
3 pav. ES svarbos saugomų rūšių būklės įvertinimas Lietuvoje: a) 2013 m. ir b) 2019 m.	36
4 pav. Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė ES ir Lietuvoje (taškai žymi siektinas vertes) (šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas, Eurostat)	42
5 pav. Vidutinė tikėtina būsimo gyvenimo trukmė ES ir Lietuvoje (šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas, Eurostat)	43
6 pav. Gyventojų, aprūpinamų geriamojo vandens tiekimo paslaugomis, dalis (šaltinis: Eurostat)	55
7 pav. Į paviršinius vandens telkinius išleistų buitinių, gamybinių ir komunalinių nuotekų kokybės kitimo dinamika (šaltinis: AAA)	56
8 pav. Į aplinkos orą išmetamo pagrindinių teršalų kiekio mažėjimas (proc.) lyginant su 2005 metais ir įsipareigojimai dėl išmetamo teršalų kiekio sumažinimo iki 2020 ir 2030 m. (šaltinis: AAA)	60
9 pav. NOx išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)	65
10 pav. NMLOJ išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)	65
11 pav. SO ₂ išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)	66
12 pav. NH ₃ išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)	66
13 pav. KD _{2,5} išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)	66
14 pav. Lietuvos BVP ir išmetamų ŠESD kiekio dinamika 1990–2018 m. (šaltinis: NEKS)	70
15 pav. ŠESD emisijų pokytis ES šalyse 2017 m. lyginant su 1990 m. (įskaitant tarptautinę aviaciją, netiesioginius CO ₂ išmetimus ir neįskaitant ŽŪŽŪNM sektoriaus), (šaltinis: Europos Aplinkos apsaugos agentūra)	70
16 pav. ŠESD kiekio dinamika pagal kategorijas (šaltinis: Lithuania's Greenhouse Gas Inventory Report, 2020)	71
17 pav. Lietuvos išmetamų ŠESD kiekio pasiskirstymas pagal sektorius (neįskaitant ŽŪŽŪNM), 2017 (šaltinis: Lithuania's Greenhouse Gas Inventory Report, 2020)	71
18 pav. Pirminės ir galutinės energijos suvartojimas (ktne) ir šalies BVP (mln. Eur) (šaltinis: Lietuvos Respublikos 2017 metų pažangos siekiant nacionalinių energijos vartojimo efektyvumo tikslų ataskaita, 2019)	73
19 pav. Atsinaujinančių energijos išteklių dalis galutiniame energijos suvartojime (šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas)	73
20 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal uždavinius (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)	75
21 pav. Prognozuojamas išmetamų ŠESD kiekis įgyvendinant esamą politiką ir priemones (šaltinis: NEKS)	78
22 pav. Lietuvos miškingumas: mėlyni stulpeliai – faktiniai duomenys, žalsvi – NAAS 2020 ir 2030 m. tikslai	85
23 pav. Lietuvos eko-inovacijų indekso vertinimas pagal kategorijas (šaltinis: European Commission. Eco-innovation in Lithuania. EIO country profile 2018-2019)	86
24 pav. Išteklių produktyvumas 2009-2019 m. (šaltinis: Eurostat)	87
25 pav. Investicijų į antrinių žaliavų naudojimą skatinančias technologijas pasiskirstymas (šaltinis: European Commission. Eco-innovation in Lithuania. EIO country profile 2018-2019)	87
26 pav. Vienam gyventojui Lietuvoje ir ES tenkantis atliekų kiekis ir atliekų tvarkymo būdai Lietuvoje (šaltinis: Eurostat)	88
27 pav. Gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų (išskyrus fosfogipso atliekas) susidarymas bei apdorojimas 2013-2018 metais (šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra)	89
28 pav. Gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų (išskyrus fosfogipso atliekas) susidarymas bei šalinimas švartynuose 2013-2018 metais (šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra)	89
29 pav. Vidutinė metinė oro temperatūra Lietuvoje (šaltinis: Visuotinė lietuvių enciklopedija © Justas Kažys, MELC)	94

30 pav. Vidutinis metinis kritulių kiekis Lietuvoje (šaltinis: Visuotinė lietuvių enciklopedija ©Justas Kažys, Egidijus Rimkus, MELC).....	95
31 pav. Lietuvos saugomų teritorijų tinklas (šaltinis: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos).....	97
32 pav. Natura 2000 teritorijų tinklas Lietuvoje (šaltinis: geoportalas).....	98
33 pav. Lietuvos kraštovaizdžio morfologinis rajonavimas (šaltinis: AM).....	100
34 pav. Lietuvos kraštovaizdžio vizualinė struktūra (šaltinis: AM).....	101
35 pav. Lietuvos dirvožemiai (šaltinis: Visuotinė Lietuvių enciklopedija, ©Juozas Juodis, MELC).....	102
36 pav. Lietuvoje išskirti upių baseinų rajonai ir rizikos grupei priskiriami upių ir ežerų kategorijos vandens telkiniai.....	105
37 pav. 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos strateginių pasekmių aplinkai vertinimo etapai ...	108

Santrumpos

AAA –	Aplinkos apsaugos agentūra
AEI –	atsinaujinantys energijos ištekliai
ASPI –	asmens sveikatos priežiūros įstaiga
ATLPS –	apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema
BaP –	benzo(a)pirenas
BVP –	bendrasis vidaus produktas
BVPD –	Bendroji vandens politikos direktyva
BŽŪP –	Bendroji žemės ūkio politika
Cd –	kadmis
CO ₂ –	anglies dioksidas
CO ₂ e –	anglies dioksido ekvivalentas
CŠT –	centralizuotas šilumos tiekimas
EBPO –	ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
ES –	Europos sąjunga
g.e. –	gyventojų ekvivalentas
HCB –	heksachlorbenzenas
Hg –	gyvsidabris
HI –	Higienos institutas
KD –	kietosios dalelės
KPIAPK –	Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcija
ktne –	tūkstančiai tonų naftos ekvivalento
LSP –	Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programa
LSPS –	Lietuvos susisiekiimo plėtros iki 2050 m. strategija
LSS –	Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų strategija
LRBP –	Lietuvos respublikos bendrasis planas
MELC –	Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras
MTEP –	moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra
MVĮ –	mažosios ir vidutinės įmonės
NAAS –	Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija
NATURA 2000 PVP –	“NATURA 2000” prioritetinių veiksmų programa
NEKSVP –	Nacionalinis energetikos ir klimato srities veikslų planas
NENS –	Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija
NH ₃ –	amoniakas
NKKVPS –	Nacionalinė klimato kaitos valdymo politikos strategija
NKTP –	Nacionalinis kraštovaizdžio tvarkymo planas
NMLOJ –	nemetaniniai lakieji organiniai junginiai
NOTMP –	Nacionalinis oro taršos mažinimo planas
NOx –	azoto oksidai
NPP –	2021–2030 m. Nacionalinis pažangos planas
NSPP –	Nacionalinė susisiekiimo plėtros 2014–2022 metų programa
NSPPP –	Nacionalinės sveikatos priežiūros 2016–2023 metų plėtros programa
PAV –	poveikio aplinkai vertinimas
Pb –	švinas
POTTP –	Patvariųjų organinių teršalų tvarkymo 2017–2025 m. programa
PSO –	pasaulio sveikatos organizacija
PPPPN –	pramonės procesų ir pramonės produktų naudojimas

PTŽ –	potencialūs taršos židiniai
PVB –	požeminio vandens baseinai
PVIJNGVTP –	Požeminio vandens išteklių įvertinimo ir naudojimo geriamajam vandeniui tiekti 2007-2025 m. programa
RATPP -	Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo plėtros programa
SGT –	sveiko gyvenimo trukmė
SO ₂ –	sieros dioksidas
SPAV -	strateginis pasekmių aplinkai vertinimas
STSPG -	Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairės
ŠESD –	šiltnamio efektą sukeliančios dujos
UBR –	upių baseinų rajonas
UTTP -	Užterštų teritorijų tvarkymo 2013-2023 m. planas
VGT –	vidutinė būsimo gyvenimo trukmė
VKPKSVP -	Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2020–2022 m. strateginis veiklos planas
VSPP -	Vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programa
VVL –	Vidurio ir Vakarų Lietuvos regionas
ŽNŽNKM –	žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės sektorius

1. Įvadas

Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas (toliau – SPAV), tai procesas, kurio metu:

- nustatomos, apibūdinamos ir įvertinamos galimos reikšmingos plano ar programos įgyvendinimo pasekmės aplinkai;
- užtikrinama, kad bus konsultuojamasi su atsakingomis už aplinkos apsaugą valstybės ir savivaldybių institucijomis, įstaigomis ir visuomene;
- užtikrinama, kad organizatorius turės išsamią informaciją apie galimas reikšmingas plano ar programos įgyvendinimo pasekmes aplinkai ir atsižvelgs į ją.

Europos Sąjungos lygiu SPAV nuostatas apibrėžia 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/42/EB „Dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo“. Pagrindinis Lietuvos Respublikos teisės aktas, reglamentuojantis planų ir programų strateginį pasekmių aplinkai vertinimą, jo proceso dalyvių santykius, taip pat vertinimo ir sprendimo priėmimo sąsajas – Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1467 (toliau – SPAV tvarkos aprašas).

Remiantis SPAV tvarkos aprašo 6.1 punktu SPAV privaloma atlikti, kuomet „*rengiamas planas ar programa, skirti pramonės, energetikos, transporto, telekomunikacijų, turizmo, žemės ūkio, miškų ūkio, žuvininkystės, vandens ūkio plėtrai, atliekų tvarkymui, specialiojo teritorijų planavimo dokumentas, detalusis planas ar žemės valdos projektas, kuris nustato ūkinės veiklos, įrašytos į Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 1 ar 2 priedus, vystymo pagrindus ir kuris rengiamas didesniai nei 10 kv. kilometrų plotui*“.

Rengiama 2021-2027 metų Partnerystės sutartis ir ES fondų investicijų programa (toliau - Programa) – tai strateginiai dokumentai, numatantys ES investicijų prioritetus ir uždavinius bei turėsiantys įtakos daugelio ūkinės veiklos sričių (pramonės, energetikos, transporto, vandens ūkio ir kt.) plėtrai. Atsižvelgiant į SPAV tvarkos aprašo reikalavimus, ES fondų investicijų strateginiams dokumentams yra privaloma atlikti SPAV. Todėl šių dokumentų rengimo organizatorius – Lietuvos Respublikos finansų ministerija - inicijavo šį vertinimą, kurio metu rengiami SPAV dokumentai ir atliekamos tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose numatytos SPAV procedūros.

Vadovaujantis SPAV tvarkos aprašo 7 punkto nuostatomis, atliekant valstybės lygmens plano ar programos vertinimą SPAV procese dalyvauja:

1. Plano ar programos rengimo organizatorius

ES fondų investicijų strateginių dokumentų rengimo organizatorius yra **Lietuvos Respublikos finansų ministerija**. Adresas: Lukiškių g. 2, 01512 Vilnius. Kontaktinis asmuo – Danutė Burakienė. Tel. +370 52390126, el. p. danute.burakiene@finmin.lt.

Vadovaujantis SPAV tvarkos aprašo 8 punkto nuostatomis, plano ar programos rengimo organizatorius gali sutartiniais pagrindais pasitelkti fizinį ar juridinį asmenį, kitą organizaciją atrankai ir (ar) vertinimui atlikti ir vertinimo dokumentams rengti. Organizatoriaus užsakymu, ES fondų investicijų strateginių dokumentų SPAV atlieka ir vertinimo dokumentus rengia:

- **VŠĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“**. Adresas: A. Juozapavičiaus g. 6/2, Vilnius, LT-09310. Telefonas: +370 52727152. El. paštas: aapc@aapc.lt. Interneto adresas: www.aapc.lt. Kontaktinis asmuo: Daiva Semėnienė.
- **UAB „PPMI Group“**. Adresas: Gedimino pr. 50, Vilnius, LT-01110. Telefonas: +370 52620338. El. paštas: info@ppmi.lt. Interneto adresas: www.ppmi.lt. Kontaktinis asmuo: Alina Makarevičienė.

2. SPAV subjektai

ES fondų investicijų strateginių dokumentų SPAV subjektai:

- Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija;
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija;
- Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba;
- Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.

3. Visuomenė

Ši sąvoka apima vieną arba daugiau fizinių ir (ar) juridinių asmenų, jų asociacijas, organizacijas arba grupes.

Vadovaujantis SPAV reglamentuojančiais teisės aktais 2019 m. liepos mėn. buvo parengtas ir su SPAV subjektais suderintas 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos (ES fondų investicijų strateginių dokumentų) SPAV apimties nustatymo dokumentas. Pagal suderintą apimties nustatymo dokumentą buvo parengta ši SPAV ataskaita. Ataskaitoje pateikiamas trumpas ES fondų investicijų strateginių dokumentų turinys, tikslai bei uždaviniai, sąsajos su kitais planais ir programomis, aprašoma esama Lietuvos aplinkos būklė, įvardijamos pagrindinės aplinkos apsaugos problemos, pateikiamos teritorijų, kurios gali būti reikšmingai paveiktos, charakteristikos. Ataskaitoje analizuojamos galimos reikšmingos ES fondų investicijų pasekmės aplinkai, pateikiamos priemonės neigiamoms pasekmėms išvengti. Kaip alternatyva ES fondų investicijų programos įgyvendinimui nagrinėjamas scenarijus ir galimi aplinkos bei socialiniai pokyčiai neįgyvendinant Programos priemonių.

2. 2021–2027 m. Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos turinys

2021 – 2027 m. Partnerystės sutartis ir ES fondų investicijų programa – tai strateginiai dokumentai, apibrėžiantys ES fondų investicijų politikos tikslus, priemones ir planuojamus pasiekti rezultatus.

2021 – 2027 m. ES fondų investicijų strateginiai dokumentai parengti atsižvelgiant į Lietuvos pasiektą pažangą, tebekylančias problemas ir laukiančius ateities iššūkius, tokius kaip netikėtai ištikusios krizės dėl COVID-19 pandemijos pasekmių šalinimas bei ekonomikos ir socialinių sistemų atsparumo krizėms didinimas, lėta Lietuvos ekonomikos transformacija link aukštesnės pridėtinės vertės, socialinė atskirtis ir nelygybė, kuri pandemijos metu tapo dar gilesnė, netolygi švietimo kokybė, lėtas švietimo skaitmenizavimas, prasti Lietuvos gyventojų bendros sveikatos rodikliai, ekonominiai ir socialiniai regioniniai skirtumai, nepakankamas TEN-T junglumas ir saugumas, taršus transporto sektorius, spartėjanti klimato kaita, nepasiekti geros aplinkos būklės rodikliai.

2021 – 2027 m. ES fondų investicijų strateginiai dokumentai atliepia dėl demografinių pokyčių kylančias problemas – mažėjantį Lietuvos investicinį patrauklumą ir konkurencingumą, didėjančias infrastruktūros išlaikymo sąnaudas.

Rengiant ES fondų investicijų programą atsižvelgta į šalies teritorinio išsivystymo netolygumus, kurie ypač ryškūs yra inovacijų kūrime ir diegime, verslo produktyvume, sveikatos paslaugų teikime, kokybiško švietimo prieinamume. Siekiant tolygiau vystyti regionus, 2016 m. Lietuva buvo padalinta į du regionus: Sostinės regioną, kuriame bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui pasiekė beveik 112 proc. ES vidurkio bei Vidurio ir Vakarų Lietuvos (VVL) regioną, kuriame BVP vienam gyventojui regionuose svyruoja nuo 42 proc. iki 77 proc.

2021 – 2027 m. ES fondų investicijų programoje numatyta investicijas sostinės regione koncentruoti į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą (MTEP), inovacijų stiprinimą, specialistų persikvalifikavimą

sumaniosios specializacijos srityse, bazinių viešųjų paslaugų išdėstymo optimizavimą, aktyvios įtraukties skatinimą, įsidarbinimo galimybių didinimą, darnią miestų plėtrą. VVL regione programa numato investicijas nukreipti į verslo konkurencingumo didinimą, energijos vartojimo efektyvumo skatinimą, prisitaikymo ir gyvenimo kokybės priemonės su investicijomis augimui skatinti regionuose, socialinės atskirties mažinimą, sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, MTEP rezultatų ir inovacijų diegimą ir taikymą.

Planuojant ES fondų investicijas po 2021 buvo atsižvelgta į Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano iššūkius ir tikslus, investicijų į žaliąsias technologijas ir darnius sprendimus poreikį. Siekiant bendrų ES tikslų, klimato srities tikslams įgyvendinti numatoma skirti 25 proc. ES fondų išlaidų.

3. 2021–2027 m. ES fondų investicijų strateginių dokumentų tikslai, kurių siekiama, ir uždaviniai, kurie nurodo, kaip juos išsprendus bus pasiekti tikslai

Atsižvelgiant į ES Bendrųjų nuostatų reglamente nurodytus 5 politikos tikslus („Pažangesnė Europa“, „Žalesnė Europa“, „Geriau sujungta Europa“, „Socialiai atsakingesnė Europa“, „Piliečiams artimesnė Europa“), 2021–2027 m. ES fondų lėšos bus investuojamos pagal **5 prioritetus** ir 3 specialiuosius prioritetus.

1 Prioritetas. Pažangesnė Lietuva

Šio investicinio prioriteto uždaviniai:

- 1.1. Stiprinti mokslinių tyrimų ir inovacinius pajėgumus ir diegti pažangiąsias technologijas
- 1.2. Pasinaudoti skaitmeninio teikiama nauda piliečiams, įmonėms ir vyriausybėms
- 1.3. Stiprinti mažų ir vidutinių įmonių (MVĮ) augimą ir konkurencingumą
- 1.4. Ugdyti pažangiajai specializacijai, pramonės pereinamajam laikotarpiui ir verslumui reikalingus įgūdžius

Pagal **Pažangesnės Lietuvos** prioritetą ES fondų investicijomis bus skatinama Lietuvos ekonomikos transformacija į aukštesnės pridėtinės vertės ekonomiką ir jos konkurencingumas.

Programa investuos į mokslo ir studijų institucijų skatinimą kurti ir komercinti žinias, taip pat į įmones, esančias skirtingose mokslinių tyrimų, eksperimentinės veiklos ir inovacijų (MTEPI) veiklos stadijose, palydint iki galutinio produkto komercinimo. Siekiant didinti tyrėjų kritinę masę ir jų karjeros patrauklumą, bus investuojama į tyrėjų pritraukimą, jų gebėjimų stiprinimą ir protų cirkuliaciją didžiausią potencialą turinčiuose sumaniosios specializacijos strategijos prioritetuose. Siekiant didinti inovacijų paklausą, bus stiprinami viešojo sektoriaus gebėjimai vykdyti ikiprekybinius ir inovatyviuosius viešuosius pirkimus, o MVĮ skatinamos kurti ir parduoti viešajam sektoriui reikalingus inovatyvius produktus. Stiprinant verslo pozicijas tarptautinės vertės grandinėse, bus investuojama į MVĮ dalyvavimą tarptautinėse MTEPI iniciatyvose.

Siekiant didinti ekonomikos ir viešojo sektoriaus skaitmenizavimą, Programa finansuos MVĮ ir viešųjų paslaugų skaitmeninimą, platesnį teikiamų skaitmeninių paslaugų pritaikymą. Siekiant skaitmenizavimo transformacijos, bus investuojama į kompetencijas didelio našumo skaičiavimo, dirbtinio intelekto, kibernetinio saugumo taikymo srityse, mokslo duomenų atvėrimą bei integraciją į Europos atvirojo mokslo debesį.

Siekiant didinti ekonomikos konkurencingumą ir sumažinti skirtumus tarp Sostinės ir kitų šalies regionų, investicijomis bus skatinamas verslą pradedančiųjų smulkaus ir vidutinio verslo subjektų pre-akseleravimas, akseleravimas, inkubavimas ir plėtra, ypač finansinių šaltinių prieinamumas, ir trumpose vertės kūrimo grandinėse dalyvaujančių MVĮ verslo procesų modernizavimas.

Programa investuos į sumaniajai specializacijai, pramonės pertvarkai ir verslumui reikalingus įgūdžius, apimančius visą inovacijų vadybos ciklą (nuo planavimo iki kontrolės).

Įgyvendinant užsibrėžtus uždavinius siekiama Nacionalinio pažangos plano¹ (NPP) tikslo, kad visos MTEP išlaidos 2030 m., palyginti su BVP, sudarytų 2,2 proc.; kad Lietuva iki 2030 m. pagal Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksą (DESI) pakiltų iš 14 į 7 vietą, pagal suminį inovatyvumo indeksą Europos inovacijų švieslentėje – į 12 vietą (2018 m. užėmė 21 vietą), o Pasaulio konkurencingumo indekse pakiltų iš 39 vietos į 30 vietą.

2 Prioritetas. Žalesnė Lietuva

Prioriteto „**Žalesnė Lietuva**“ uždaviniai yra:

- 2.1. Skatinti naudoti energijos vartojimo efektyvumą didinančias priemones ir mažinti šiltnamio dujų išmetimus
- 2.2. Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją
- 2.3. Kurti pažangiąsias elektros energijos sistemas ir tinklus, taip pat energijos kaupimo vietos lygmeniu sprendimus už TEN-E ribų
- 2.4. Skatinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms, atsižvelgiant į ekosistemomis pagrįstus metodus
- 2.5. Vandens prieinamumo ir tvaraus vandens išteklių valdymo skatinimas
- 2.6. Skatinti perėjimą prie žiedinės ekonomikos ir tausiai išteklius naudojančios ekonomikos
- 2.7. Skatinti biologinę įvairovę, žaliają infrastruktūrą miesto aplinkoje ir mažinti taršą

Pagal antrąjį Programos prioritetą bus skatinamas perėjimas prie švarios ir teisingos energetikos, žaliosios investicijos.

Siekiant klimato neutralumo bus investuojama į energijos vartojimo efektyvumą didinančias priemones, šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) mažinimą, atsinaujinančių energijos išteklių (AEI) dalies bendrame energijos suvartojime didinimą, vietinės energijos iš AEI gamybą tiek elektros, tiek šilumos sektoriuose. Investicijos į pažangaus elektros skirstomojo tinklo elementų, pažangių energijos sistemų diegimą, skirstomojo tinklo kokybės analizę ir stebėseną leis sukurti galimybes prijungti AEI bei užtikrins tiekiamos elektros energijos kokybę ir patikimumą esamiems ir būsimiems gaminantiems vartotojams. Siekiant padidinti tinklo patikimumą bei atsparumą klimato kaitai planuojama tęsti investicijas į tinklo automatizavimo ir nuotolinio valdymo gerinimą.

Siekiant sumažinti neigiamas klimato kaitos pasekmes, ekosistemų ir šalies ūkio pažeidžiamumą, Programa investuos į tyrimais ir aplinkos stebėjimais paremtos klimato kaitos duomenų bazės kūrimą, hidrologinių, meteorologinių ir ankstyvojo perspėjimo stočių sistemą, priemones, švelninančias potvynių, gausių liety ir kitų gamtos stichijų neigiamą poveikį aplinkai ir infrastruktūrai, ekonominei veiklai, žmonių sveikatai ir gyvybei.

Programa numato didinti geriamojo vandens bei nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą investuodama į infrastruktūros modernizavimą ir plėtrą. Taip pat planuojamos investicijos į tvarų vandens išteklių valdymą skatinančias priemones (modernių aplinkos būklės tyrimų ir monitoringo metodų diegimą) bei priemones, leisiančias pasiekti gerą vandens telkinių būklę.

Įgyvendinant Programą, planuojamos investicijos į žiedinės ekonomikos skatinimą. Programos lėšomis bus įgyvendinamos įvairios priemonės, kurios prisidės prie sąvartynuose šalinamų atliekų kiekio mažinimo.

¹ 2020 m. rugsėjo 9 d. LR Vyriausybės patvirtintas 2021 – 2030 m. nacionalinis pažangos planas

Prioritetas investuojant Programos lėšas bus teikiamas pakuočių, tekstilės, elektros ir elektroninės įrangos atliekų, biologiškai skaidžių atliekų, pavojingų ir statybinių atliekų susidarymui mažinti.

Siekiant užtikrinti tinkamą augalų ir gyvūnų rūšių, natūralių buveinių apsaugą, Programos lėšomis bus plėtojamas saugomų teritorijų ir Natura 2000 tinklas, vykdomos priemonės, stiprinančios gamtinį karkasą, stabdančios biologinės įvairovės nykimą, ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų kokybės blogėjimą. Bus tęsiamos 2014-2020 m. programavimo laikotarpio investicijos, skirtos oro ir aplinkos taršai mažinti, žaliajai infrastruktūrai kurti bei užterštų ir pažeistų teritorijų tvarkymui.

Prioriteto veiklos prisidės siekiant Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos (NENS) ir Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano (NEKSVP) tikslų, kad iki 2030 m. pirminės ir galutinės energijos intensyvumas būtų 1,5 karto mažesnis negu 2017 m., būtų sutaupyta 27,28 TWh galutinės energijos, o AEI dalis sudarytų bent 45 proc. bendro galutinio elektros energijos suvartojimo.

Programos įgyvendinimas taip pat turėtų prisidėti siekiant NPP tikslų kad iki 2030 m.

- sąvartynuose šalinamų atliekų kiekis siektų 5 proc., o paruoštų pakartotinai naudoti ir perdirbtų komunalinių atliekų dalis sudarytų 60 proc.
- pusė Lietuvos visuomenės (50 proc.) sąmoningai prisidėtų prie geros aplinkos kokybės
- išteklių produktyvumas siektų 1,1 Eur/kg
- ekologinių inovacijų indeksas išaugtų iki 133 balų
- atgautų medžiagų panaudojimas padvigubėtų – iki 10,6 proc.
- 95 proc. gyventojų gautų centralizuotai teikiamas nuotekų paslaugas, o 90 proc. – būtų aprūpinti geriamojo vandens tiekimo paslaugomis
- visi (100 proc.) Lietuvos vandens telkinių būtų geros būklės
- tiek rūšių, tiek buveinių situacija pagerėtų bent 30 proc.
- 40 proc. miestų nebūtų viršijama PSO rekomenduojama kietųjų dalelių KD_{10} koncentracija

3 Prioritetas. Geriau sujungta Lietuva

Trečiojo programos prioriteto „*Geriau sujungta Lietuva*“ uždaviniai yra:

- 3.1. Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą
- 3.2. Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą

Įgyvendinant „*Geriau sujungtos Lietuvos*“ prioriteto uždavinius, ES fondų investicijomis bus kuriamas tvarus, atsparus klimato kaitai, pažangus, saugus ir įvairiarūšis transeuropinis transporto tinklas, taip pat gerinamas nacionalinis, regiono ir vietos judumas, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinis judumas.

Programos investicijos bus nukreiptos efektyvios nepertraukiamos transportavimo grandinės TEN-T tinkle užtikrinimui bei skirtingų transporto rūšių sąveikumo Lietuvos teritorijoje gerinimui. Siekiant sumažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro ir pereiti prie atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo geležinkelių subsektoriuje bus įgyvendinami geležinkelio elektrifikavimo projektai. Siekiant užtikrinti darnų judumą ir avaringumo mažinimą, bus investuojama į kelių techninių parametrų pagerinimą, eismo saugos ir aplinkosaugos priemonių, intelektinių transporto sistemų diegimą.

Įgyvendinant prioriteto uždavinius siekiama kad TEN-T pagrindinio tinklo dalis, atitinkanti ES reikalavimus nuo 7 proc. 2016 m. padidėtų iki 100 proc. 2030 m. bei, kad ES transporto infrastruktūros ir paslaugų švieslentėje Lietuva 2030 m. būtų ne žemesnėje nei 10 vietoje (2018 m. užėmė 14 vietą).

4 Prioritetas. Socialiai atsakingesnė Lietuva

Ketvirtojo Programos prioriteto „**Socialiai atsakingesnė Lietuva**“ uždaviniai yra:

- 4.1. Suteikti daugiau galimybių įsidarbinti visiems darbo ieškantiems asmenims, visų pirma jaunimui ir ilgalaikiams bedarbiams, taip pat neveikliems žmonėms, propaguoti savarankišką darbą ir socialinę ekonomiką
- 4.2. Didinti švietimo ir mokymo sistemų kokybę ir rezultatyvumą
- 4.3. Didinti švietimo prieinamumą sudarant vienodas galimybes gauti kokybiškas ir įtraukias švietimo ir mokymo paslaugas
- 4.4. Skatinti lanksčias kompetencijų kėlimo, kvalifikacijos įgijimo ir persikvalifikavimo galimybes
- 4.5. Gerinti švietimo, mokymo ir mokymosi visą gyvenimą kiekvienam paslaugas tobulinant infrastruktūrą
- 4.6. Kultūros vaidmens stiprinimas vystant ekonomiką, socialinę įtrauktį ir socialines inovacijas
- 4.7. Skatinti aktyvią įtrauktį, siekiant propaguoti lygias galimybes ir aktyvų dalyvavimą ir gerinti įsidarbinamumą
- 4.8. Suteikti daugiau vienodų galimybių už prieinamą kainą laiku gauti kokybiškų ir tvarių paslaugų; modernizuoti socialinės apsaugos sistemas, be kita ko, siekti, kad būtų socialinės apsaugos galimybių
- 4.9. Didinant socialinę ir ekonominę marginalizuotų bendruomenių, migrantų ir nepalankias sąlygas turinčių grupių integraciją įgyvendinant integruotas priemones, įskaitant aprūpinimą būstu ir socialinių paslaugų teikimą
- 4.10. Gerinti sveikatos priežiūros sistemų ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą
- 4.11. Užtikrinant vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis plėtojant infrastruktūrą, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą

Skatindama užimtumo, švietimo ir socialinės įtraukties politikos sričių investicijas į žmones ir sistemas 2021-2027 m. ES fondų investicijų programa padės įgyvendinti Europos socialinių teisių ramsčio principus.

Programa prisidės mažinant COVID-19 pandemijos sukeltos krizės poveikį užimtumui. Įgyvendinant aktyvias darbo rinkos politikos priemones bus didinamos įsidarbinimo galimybės (specialias priemones skiriant asmenims, kuriems labiausiai gresia socialinės atskirties rizika), skatinamas verslumas ir savarankiškas užimtumas (ypač padidintos socialinės atskirties rizikos grupėse), didinamas judumas, įgyvendinamos karjeros planavimo ir konsultavimo priemonės, padedančios prisitaikyti prie darbo rinkos. Be to, bus investuojama į darbo vietų kokybės didinimą, stiprinant socialinį dialogą bei užtikrinant saugią ir sveiką darbo aplinką.

Švietimo srityje Programos investicijos bus koncentruojamos į reikalingų švietimo specialistų pritraukimą, edukologijos doktorantūros studijų stiprinimą, vaikų dalyvavimo ankstyvojo ugdymo programose didinimą. Numatoma siekti, kad vaikų nuo 3 metų iki privalomo ugdymo amžiaus, dalyvaujančių ikimokyklinio ugdymo programose, dalis padidėtų nuo 88,9 proc. (2017 m.) iki 95 proc. (2030 m.).

Intervencijų pagalba taip pat bus didinamas švietimo prieinamumas atskirtį patiriantiems asmenims, suteikiama švietimo pagalba, užtikrinamos vienodo starto galimybės švietime. Programos investicijomis bus siekiama NPP tikslo, kad negalią turinčių mokinių, ugdomų įtraukiuoju būdu bendros paskirties švietimo įstaigose, dalis padidėtų nuo 48,6 (2019 m.) iki 90 proc. (2030 m.), taip pat, kad mokinių pasiekimų skirtumas tarp mažiausių (iki 3 tūkst. gyventojų) ir didžiausių (per 15 tūkst.) gyvenviečių (didžiausias iš visų PISA tyrimų tiriamų sričių) sumažėtų nuo 67,68 (taškų) (2018 m.) iki 30 (taškų) (2030 m.).

Įgyvendinant inovatyvų ir asmeninio pasirinkimo galimybėmis grįstą mokymosi visą gyvenimą modelį į darbo rinką numatoma integruoti žemos kvalifikacijos suaugusius asmenis, migrantus, pabėgėlius, tobulinti

jų įgūdžius ir bendrąsias kompetencijas, prioritetą teikiant skaitmeninėms kompetencijoms. Programos investicijos prisidės siekiant NPP tikslo, kad per paskutines 4 savaites besimokiusių asmenų (25–64 m.) dalis išaugtų nuo 6,9 proc. (2019 m.) iki 15 proc. (2030 m.).

Siekiant padidinti švietimo paslaugų prieinamumą atskirtį ar socialines rizikas patiriantiems vaikams, numatoma investuoti į efektyviai veikiančių (t. y. nemažiau kaip 200 mokinių turinčių) mokyklų aplinkos pritaikymą įvairias fizines negalias turinčių vaikų, jų tėvų/globėjų, mokyklų personalo poreikiams, taip pat minėtų mokyklų aprūpinimą neįgalųjų mokinių pavėžėjimui pritaikytomis transporto priemonėmis. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu švietimo pagalba yra nepakankama, numatoma regioniniu principu stiprinti švietimo pagalbos teikimą kuriant regioninius švietimo pagalbos metodinius konsultacinius centrus ir pritaikant infrastruktūrą šių centrų funkcijų vykdymui. Programos lėšas numatoma investuoti aprūpinant efektyviai veikiančias bendrojo ugdymo mokyklas ir pedagogų rengimo centrus laboratorine įranga ir priemonėmis.

Programos investicijomis siekiama geriau išnaudoti kultūros sektoriaus indėlį į ekonomikos pažangą ir inovacijų įgyvendinimą, gyventojų socialinę gerovę ir sveikatą, švietimo sistemos veiksmingumą.

Sprendžiant socialines problemas Programos investicijas planuojama skirti savanoriškos veiklos plėtrai, visuomenės informavimui apie diskriminacijos apraiškas, priemonių, padedančių atkurti ir ugdyti sunkiai į darbo rinką besintegruojančių asmenų motyvaciją, socialinius bei darbinius gebėjimus, įgyvendinimui.

2021–2027 m. ES fondų investicijos padės plėtoti socialines paslaugas, pagrindinę investicijų dalį skiriant bendruomenėje teikiamų paslaugų plėtrai, užtikrinant institucinės globos pertvarkos įgyvendinimą. Siekiama, kad 2030 m. integruotas ir bendruomenines paslaugas (neįskaitant bendrųjų socialinių paslaugų) gautų 12 proc. visų senatvės pensijos amžiaus asmenų ir asmenų su negalia (2018 m. tokias paslaugas gavo 6,9 proc. minėtos grupės asmenų). Siekiant padidinti ne viešojo sektoriaus socialinės ekonomikos dalį bei paskatinti pilietiškumą ir padidinti visuomenės pasitikėjimą institucijomis, įtraukiant visuomenę į sprendimų priėmimo procesus, yra numatyta dalies socialinių paslaugų teikimą perduoti nevyriausybinėms ir bendruomeninėms organizacijoms. NPP numatyta iki 2030 m. NVO ir bendruomenėms perduoti 30 proc. paslaugų (dabar 7 proc. paslaugų socialinėje srityje).

Sprendžiant alkoholio, kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo ir priklausomybių paplitimo problemas planuojama investuoti į psichologinės ir socialinės rehabilitacijos paslaugų prieinamumo didinimą, kompleksinių paslaugų šeimoms vystymą. Pasitelkiant Programos investicijas bus įgyvendinamos integruotos priemonės, skirtos socialinei ir ekonominei marginalizuotų bendruomenių, migrantų ir nepalankias sąlygas turinčių grupių integracijai, skiriamas dėmesys socialinio būsto prieinamumui ir vaiko garantijos įgyvendinimui.

Visuomenės sveikatos srityje pagrindines investicijas numatoma nukreipti sveikatos priežiūros sistemos prieinamumui, efektyvumui ir kokybei gerinti, kad ji galėtų geriau reaguoti į lėtinių sveikatos sutrikimų, senėjimo ir įsisenėjusių sveikatos netolygumų iššūkius. Siekiant pagerinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę, ES investicijos bus skiriamos pirminės sveikatos priežiūros stiprinimui, prevencijos, lėtinių (kraujotakos sistemos ir onkologinių) ligų bei sunkių traumų valdymo, ilgalaikės priežiūros priemonių įgyvendinimui, o taip pat skaitmeninės sveikatos priemonėms, kurios bus skirtos sveikatos sistemos valdymo gerinimui, pažangių gydymo metodų ir naujų finansavimo modelių diegimui. Kaip ir praėjusiame investicijų laikotarpyje, bus svarbios investicijos, skirtos skatinti sveikatos tausojimą ir stiprinimą, keisti žmonių gyvenimo būdą, elgseną, ugdyti atsakingą požiūrį į sveikatą, didinti fizinį aktyvumą, mažinti žalingų įpročių paplitimą. Programa taip pat remis sveikatos priežiūros paslaugų ir socialinių paslaugų integravimą bei plėtrą. Siekiant didinti savivaldybių ir regionų ligoninėse teikiamų paslaugų kokybę, saugą ir efektyvumą planuojama investuoti į savivaldybių skubiosios pagalbos skyrių / kabinetų infrastruktūrą, savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigų efektyvių specializuotų ambulatorinių, dienos stacionaro ir dienos chirurgijos paslaugų infrastruktūrą bei integruotą ilgalaikės priežiūros paslaugų infrastruktūrą.

5 Prioritetas. Piliečiams artimesnė Lietuva

Šio prioriteto pagrindinis uždavinys yra

- 5.1. Integruotos socialinės, ekonominės ir aplinkos vietos plėtros skatinimas, puoselėjant kultūros paveldą ir saugumą, įskaitant kaimų ir pajūrio vietas, taip pat pasitelkiant bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą

Įgyvendinant minėtą uždavinį bus investuojama į tvarią ir integruotą miestų ir kaimų plėtrą, vietos iniciatyvų įgyvendinimą.

Sprendžiant investicijų ir darbo vietų trūkumo regionuose (regioninių ekonominių netolygumų) problemas bus stiprinamas ekonominių centrų potencialas. Siekiant pritraukti privačias investicijas, planuojama investuoti į ekonominių centrų pramoninių ir (ar) komercinių teritorijų išvystymo netolygumų pašalinimą, viešųjų patalpų pritaikymą ekonominei veiklai. Kad būtų padidintas infrastruktūros naudojimo efektyvumas vidutinio dydžio miestuose, telkiančiuose darbo vietas ne tik savo, bet ir aplinkinių teritorijų gyventojams, numatyta investuoti į sumanaus miesto („Smart city“) technologijų diegimą.

Siekiant suvaldyti trijų didžiausių miestų driekos problemas bus investuojama į urbanizuotų teritorijų pritaikymą mišriam naudojimui, urbanizuotų teritorijų atgaivinimą ir konversiją, įskaitant trūkstamos socialinės infrastruktūros įrengimą pagrindinių viešųjų paslaugų (ikimokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, pirminės sveikatos priežiūros) teikimui aukšto gyventojų tankumo (nuo 1500 gyv./km²) aglomeracijų dalyse, kur tokios paslaugos nėra pasiekiamos pėsčiomis. Sumanaus miesto („Smart city“) technologijų diegimas padės mažinti miestų driekos neigiamą poveikį aplinkai ir didinti infrastruktūros naudojimo efektyvumą miesto ir priemiesčių teritorijose. Skatinant viešąsias paslaugas teikiančių įstaigų veiklos konsolidavimą, mobilių paslaugų ir paslaugų namuose diegimą, viešųjų paslaugų teikimo perdavimą nevyriausybinėms ir bendruomeninėms organizacijoms bus didinamas viešųjų paslaugų prieinamumas, išteklių naudojimo efektyvumas bei paslaugų teikimo sistemos tvarumas ekonominių centrų ir didžiųjų miestų aglomeracijų funkcinėse zonose.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu regionų ekonominių centrų, didžiųjų miestų ir aplinkinių teritorijų viešojo transporto integracija yra nepakankama ir beveik ketvirtadalis gyventojų neturi galimybės naudotis viešuoju transportu, numatoma investuoti į viešojo transporto sistemos pertvarkymą regioniniu principu.

Siekiant efektyvaus regionų plėtros procesų planavimo ir valdymo, investicijos bus skiriamos regionų plėtros tarybų gebėjimų stiprinimui, gerosios praktikos perdavimo ir perėmimo skatinimui.

Programos investicijos turėtų prisidėti, kad vidutinis gyvenimo kokybės indekso (GKI) nuokrypis nuo vidurkio savivaldybėse iki 2030 m. sumažėtų 2,5 punkto.

6 Specialusis prioritetasis. Inovatyvūs sprendimai

Specialiojo Programos prioriteto **„Inovatyvūs sprendimai“** uždaviniai yra

- 6.1. Didinti švietimo prieinamumą sudarant vienodas galimybes gauti kokybiškas ir įtraukias švietimo ir mokymo paslaugas
- 6.2. Suteikti daugiau vienodų galimybių už prieinamą kainą laiku gauti kokybiškų ir tvarių paslaugų; modernizuoti socialinės apsaugos sistemas, be kita ko, siekti, kad būtų socialinės apsaugos galimybių

6.3. Gerinti sveikatos priežiūros sistemos ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą.

Pagal šį specialųjį prioritetą bus diegiami inovatyvūs spendimai švietimo, socialinės apsaugos ir visuomenės sveikatos srityse.

Siekiant padidinti atskirtį patiriančių asmenų įtrauktį, planuojama įgyvendinti veiksmus, užtikrinsiančius švietimo pagalbą, koordinuotą paslaugų teikimą bei didesnę ikimokyklinio ugdymo ir visos dienos mokyklos paslaugų prieinamumą atskirtį patiriantiems asmenims.

Taikant socialines inovacijas bus sudarytos galimybės pateikti naujų, eksperimentinių sprendimų, siekiant atliepti augančius socialinius poreikius, padėti integruoti įvairias tikslines grupes. Įgyvendinamos veiklos turėtų apimti paslaugų kokybės standartų diegimą ir taikymą socialinių paslaugų srityje.

Siekiant optimizuoti sveikatos sistemos išteklių naudojimą bei kokybiškų ir šiuolaikinių poreikius atitinkančių paslaugų prieinamumą investicijos bus nukreipiamos į inovacijas, kurios pasitelkus didesnę gyventojų, bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų, kitų sektorių įsitraukimą (dalyvavimą) ar atsakomybių delegavimą, mažintų išlaidas sveikatos priežiūrai bei efektyviai prisidėtų užtikrinant prieinamas ir kokybiškas paslaugas, pagalbą tikslinių grupių asmenims (pvz., pacientų savirūpos didinimas, šeimos narių apmokymas, įveiklinimas, tam tikrų ligų pacientų bendruomenių tarpusavio pagalbos ir paramos veiklos, specialistų gerosios praktikos sklaida, stigmatizavimo mažinimas, atskirties dėl sveikatos būklės mažinimas, atvejo vadyba, galimybė pasirinkti nuotoline ar mobiliąsias paslaugas, pasinaudoti pagalba visą parą, anoniminės paslaugos).

7 Specialusis prioritetas.

Šio specialiojo prioriteto uždavinys yra

7.1. Gerinti skaitmeninį junglumą

Gerinant skaitmeninį junglumą investicijos bus nukreiptos į itin didelio pralaidumo, kibernetinio ir fizinio saugumo reikalavimus atitinkančių, plačiajuosčio ryšio tinklų plėtrą, prioritetą teikiant vietovėms, kuriose tinklų diegimas nėra ekonomiškai naudingas, kad būtų sumažinti ryšio paslaugų prieinamumo skirtumai tarp miesto ir kaimo vietovių.

8 Specialusis prioritetas.

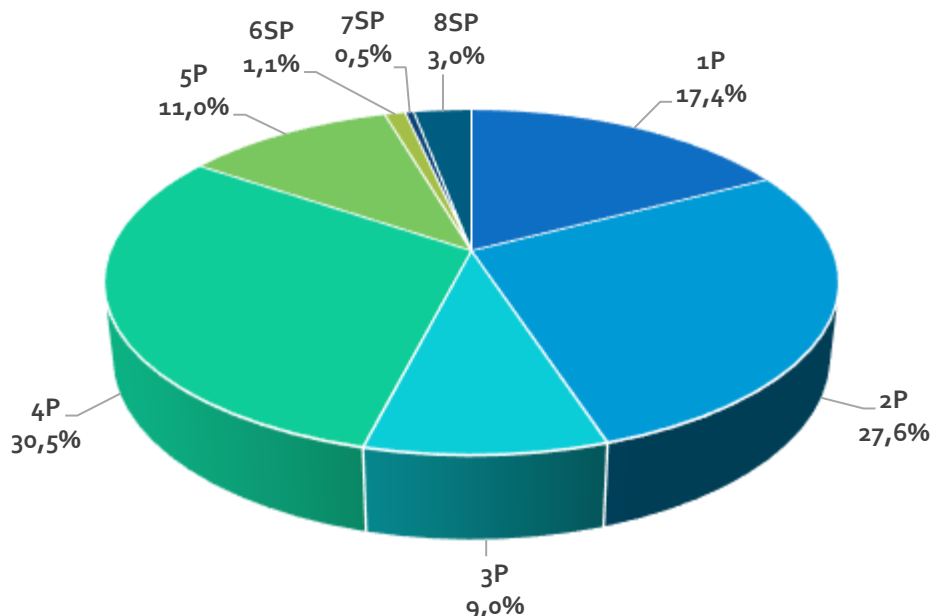
Šio specialiojo prioriteto uždavinys yra

8.1. Skatinti darnų įvairiarūšį judėjimą miestuose

Programos investicijų dėka planuojama sukurti ir taikyti naujus judumo modelius bei sujungti inžinerinius, informacinių technologijų, ryšio priemonių, srautų valdymo, duomenų apdorojimo ir kitus sprendinius. Siekiant padaryti miestus įtraukiančius, saugius, atsparius ir tvarius bus įgyvendinamos integruotos visuomenės informavimo ir sąmoningumo ugdymo priemonės, kurios formuos visuomenės elgseną ir keis jos įpročius.

Įgyvendinant 2014–2020 metais parengtus darnaus judumo miestuose planus, bus tęsiamas 2014–2020 m. laikotarpiu pradėtas darnaus judumo priemonių diegimas. Taip pat bus toliau investuojama į viešojo transporto priemonių parko atnaujinimą, įsigyjant AEI ir elektra varomas transporto priemones bei plėtojant AEI ir elektros įkrovimo stotelių infrastruktūrą autobusų parkuose.

Iš viso, pagal 2021-2027 m. ES fondų investicijų programą planuojama investuoti 5,5 mlrd. Eur ES lėšų. 0,96 mlrd. Eur (17,4 proc.) turėtų būti investuojama pagal pirmąjį Programos prioritetą, 1,53 mlrd. Eur (27,6 proc.) - pagal antrąjį, 0,5 mlrd. Eur (9 proc.) - pagal trečiąjį, 1,7 mlrd. Eur (30,5 proc.) - pagal ketvirtąjį, 0,6 mlrd. Eur (11 proc.) - pagal penktąjį Programos prioritetą. 0,25 mlrd. Eur (4,6 proc.) bus investuojama pagal specialiuosius prioritetus. Investicijų pasiskirstymas pagal prioritetus yra pateikiamas 1 pav.

1 pav. Planuojamas ES investicijų pasiskirstymas pagal prioritetus

4. 2021–2027 m. ES fondų investicijų strateginių dokumentų ryšys su kitais strateginiais planais ir programomis

2021-2027 m. ES fondų investicijų programa yra susijusi su eile tarptautinių ir nacionalinių strateginių dokumentų, numatančių šalies ar regiono raidos kryptis bei aplinkosaugos ir darnaus vystymosi tikslus.

Pagrindiniai tarptautiniai dokumentai, kuriuose nustatyti tikslai yra aktualūs planuojant ES fondų investicijas Lietuvoje yra:

- Europos žaliasis kursas (Briuselis, 2019)
- Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2015 m. rugsėjo 25 d. rezoliucija „Keiskime mūsų pasaulį. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“
- Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategija (ES BJRS)
- HELCOM Baltijos jūros veiksmų planas
- Cheminių medžiagų strategija tvarumui užtikrinti. Aplinkos be toksinių medžiagų kūrimas. (Briuselis, 2020)
- Tolimų oro teršalų pernašų konvencija (1979 m.)
- 1979 metų Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Protokolas dėl rūgštėjimo, eutrofikacijos ir pažemio ozono mažinimo (Geteborgo protokolas)
- 1979 metų Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Protokolas dėl sunkiųjų metalų
- 1979 metų Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Protokolas dėl patvarių organinių teršalų
- Dirvožemio apsaugos teminė strategija (Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, SEK(2006)620] SEK(2006)1165])

- ES biologinės įvairovės strategija iki 2030 m.
- Europos kraštovaizdžio konvencija (Florencija, 2000)
- 1979 m. rugsėjo 19 d. Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos (Berno) konvencija
- ES 2030 metų klimato ir energetikos politikos strategija
- Pasaulio sveikatos organizacijos deklaracija „Sveikata visiems XXI amžiuje“
- Europos Sąjungos visuomenės sveikatos strategija
- UNESCO Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija (1972)
- Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija (2005)
- Europos kultūros konvencija (1954)
- Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija (1985)
- Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija (1992)
- Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija (2003)
- ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas (2015)

Pagrindiniai nacionaliniai strateginiai dokumentai, numatantys šalies raidos kryptis, tikslus ir uždavinius po 2020 m., yra **2021-2030 m. Nacionalinis pažangos planas (NPP)** ir **Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“**. Nacionalinius aplinkosaugos tikslus ir uždavinius numato **Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija (NAAS)**. Papildomai, atskirų aplinkos komponentų tikslus ir uždavinius numato sektorinės strategijos ir plėtros programos.

Svarbu paminėti, jog atliekant strateginių dokumentų sąsajų vertinimą buvo nagrinėjami tik tie dokumentai, kurie numato analizuojamam 2021-2027 m. investicijų laikotarpiui aktualius aplinkosaugos bei darnaus vystymosi tikslus. Strateginių dokumentų, kurie apibrėžė siektinus tikslus iki 2020 m., kontekstas yra svarbus vertinant esamą aplinkos būklę ir pasiektą progresą, tačiau vertinant planuojamas 2021-2027 m. ES investicijas nebėra aktualus. Dėl šios priežasties strateginiai dokumentai, kuriuose buvo numatyti ankstesniojo investicijų laikotarpio tikslai, vertinant sąsajas nagrinėjami nebuvo.

1 lentelėje yra išvardinti su 2021 – 2027 m. ES fondų investicijų veiksmų programa susiję nacionaliniai strateginiai dokumentai bei pagrindiniai šiuose dokumentuose nustatyti tikslai.

1 lentelė. Su 2021-2027 m. ES fondų investicijų veiksmų programa susiję nacionaliniai strateginiai dokumentai ir juose numatyti tikslai

STRATEGINIO DOKUMENTO PAVADINIMAS	STRATEGINIO DOKUMENTO PAGRINDINIAI TIKSLAI
STRATEGINIAI DOKUMENTAI, AKTUALŪS VISOMS VERTINIMO SRITIMS (APLINKOS ASPEKTAMS)	
2021-2030 m. Nacionalinis pažangos planas (NPP), patvirtintas Vyriausybės nutarimu 2020 m. rugsėjo 9 d.	Plano pagrindinis tikslas – įgalinti žmogų aktyviai veikti ir kokybiškai dirbti, gauti orias pajamas, gyventi saugioje, sveikoje ir švarioje aplinkoje. Bendrajam tikslui pasiekti užsibrėžiama 10 strateginių tikslų: • pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos augimo ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą • didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį • didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams • stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą • gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį sujungiamumą • užtikrinti gerą aplinkos kokybę ir gamtos išteklių naudojimo darną, švelninti Lietuvos poveikį klimato kaitai ir didinti atsparumą jos poveikiui

STRATEGINIO DOKUMENTO PAVADINIMAS	STRATEGINIO DOKUMENTO PAGRINDINIAI TIKSLAI
	- tvariai ir subalansuotai plėtoti regionus, mažinant regionų netolygumus - didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą - Stiprinti Lietuvos įtaką pasaulyje ir ryšius su diaspora - Stiprinti nacionalinį saugumą
Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtinta 2012 m. gegužės 15 d. Lietuvos Respublikos seimo nutarimu Nr. XI-2015	Strategijoje išskiriamos trys pagrindinės pažangos sritys: - Sumani visuomenė: - veikli visuomenė - solidari visuomenė - Besimokanti visuomenė - Sumani ekonomika: - palanki verslo aplinka - socialiai atsakingas verslas ir darnus išteklių naudojimas - ekonomikos integralumas - Sumanus valdymas - strategiškai pajėgi valdžia - atviras ir įgaliojimų suteikiantis valdymas - visuomenės poreikius atitinkantis valdymas
Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas (LRBP) (projektas)	LR teritorijos bendrasis planas – pagrindinis šalies teritorijų planavimo dokumentas, kuriame numatoma ilgalaikė šalies teritorijos vystymo perspektyva. LR teritorijos bendrojo plano tikslas – nustatyti šalies teritorijos erdvinio vystymo kryptis, naudojimo ir apsaugos prioritetus.
Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija (NAAS), patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. XII-1626	Svarbiausias šioje strategijoje numatomas aplinkos apsaugos politikos tikslas – pasiekti, kad Lietuvos aplinka būtų sveika, švari ir saugi, darniai tenkinanti visuomenės, aplinkosaugos ir ekonomikos poreikius. - Darnus gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas: - užtikrinti ilgalaikį racionalų, tvarų valstybės funkcionavimui svarbių nacionalinių gamtos išteklių naudojimą, jų apsaugą, atsinaujinančių gamtos išteklių atkūrimą ir, kur įmanoma, gausinimą, sudarant sąlygas darniai ūkio plėtrai - mažinti susidarančių atliekų kiekį, užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai saugų atliekų tvarkymą ir racionalų atliekų medžiaginių ir energinių išteklių naudojimą, taip sumažinant gamtos, kitų išteklių naudojimą ir atliekų šalinimą sąvartynuose - Aplinkos kokybės gerinimas: - užtikrinti, kad požeminio vandens, paviršinių vidaus vandens telkinių, Kuršių marių ir Baltijos jūros būklė būtų gera, paviršiniai vandens telkiniai tikėtų rekreacijos reikmėms tenkinti, o visi šalies gyventojai gautų saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį geriamąjį vandenį. - saugoti dirvožemį ir tausiai jį naudoti - užtikrinti, kad Lietuvoje į aplinkos orą išmetamų teršalų kiekis neviršytų tarptautiniuose ir ES teisės aktuose nustatyto kiekio, oro teršalų koncentracija aplinkos ore neviršytų žmogaus sveikatai ir aplinkai nepavojingų aplinkos oro užterštumo lygių - pasiekti, kad radiologinė aplinkos būklė Lietuvoje būtų gera - apsaugoti gyventojus nuo žalingo aplinkos triukšmo poveikio - sumažinti pavojingų cheminių medžiagų ir mišinių naudojimą ir jų neigiamą poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai - pasiekti gerą urbanistinės aplinkos kokybę, kartu užtikrinant tolygų šalies teritorijų vystymą, palankias urbanizuotų teritorijų socialinės ir ekonominės plėtros sąlygas - Ekosistemų stabilumo išsaugojimas:

STRATEGINIO DOKUMENTO PAVADINIMAS	STRATEGINIO DOKUMENTO PAGRINDINIAI TIKSLAI
	- išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus ir jų geoekologinį potencialą, užtikrinant tinkamą jų tvarkymą, naudojimą, planavimą ir darnų vystymąsi - sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir ekosistemų ir jų paslaugų kokybės blogėjimą, kur įmanoma, jas atkurti - užtikrinti, kad būtų saugiai vykdoma veikla, kurios metu yra kuriami, apdirbami, naudojami, perduodami ir išleidžiami gyvieji modifikuoti organizmai (genetiškai modifikuoti organizmai ir mikroorganizmai), atsirandantys taikant šiuolaikinę biotechnologiją ir galintys daryti neigiamą poveikį biologinės įvairovės išsaugojimui ir tausiam jos naudojimui.
SEKTORINĖS STRATEGIJOS IR PLĖTROS PROGRAMOS	
Vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programa (VSPP), patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. vasario 1 d. nutarimu Nr. 88	Siekiant užtikrinti požeminių ir paviršinių vandens telkinių ir Baltijos jūros gerą būklę, mažinti potvynių keliamą grėsmę ir sudaryti sąlygas visiems šalies gyventojams gauti saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį geriamąjį vandenį, Programoje nustatyti 5 vandenų srities plėtros tikslai: • gerinti paviršinių ir požeminių vandens telkinių būklę; • pasiekti ir (ar) išlaikyti gerą Baltijos jūros aplinkos būklę; • mažinti potvynių riziką ir jų padarinius visoje šalies teritorijoje; • aprūpinti šalies gyventojus kokybiškomis viešosiomis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis ir mažinti aplinkos taršą nuotekomis; • efektyviau įgyvendinti vandenų apsaugos ir naudojimo reikalavimus.
Vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programos įgyvendinimo veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2017 m. gegužės 5 d. įsakymu Nr. D1-375/3D-312	Plane numatytos konkrečios priemonės nustatytiems vandenų srities tikslams pasiekti.
Požeminio vandens išteklių įvertinimo ir naudojimo geriamajam vandeniui tiekti 2007-2025 m. programa (PVIJINGVTP), patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 562	Programos tikslai • atsižvelgiant į pasaulinę praktiką kas 20–25 metus atnaujinti informaciją apie vandens išteklius ir jų tinkamą naudojimą plečiant ir projektuojant naujas vandens tiekimo sistemas, • sukurti naujų duomenų ir žinių informacinę bazę apie žalio požeminio vandens išteklius, skirtus aprūpinti Lietuvos gyventojus geros kokybės geriamuoju vandeniu artimiausius 20–25 metus, • parengti susistemintų naujų duomenų bazę apie požeminio geriamojo vandens išteklius, būtinus Lietuvos miestų ir kaimo gyvenviečių vandens tiekimo sistemų plėtros ir baseininio valdymo projektams rengti.
Užterštų teritorijų tvarkymo 2013-2023 m. planas (UTTP), patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2012 m. rugsėjo 27 d. įsakymu Nr. D1-790	Plano tikslas – nustatyti cheminėmis medžiagomis užterštų teritorijų taršos mastą, saugiai sutvarkyti pavojingiausias cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas siekiant mažinti neigiamą šių teritorijų poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai ir užtikrinti gerą dirvožemio, grunto bei požeminio vandens cheminę būklę.
Patvariųjų organinių teršalų (POT) tvarkymo 2017-2025 m. programa (POTTP), patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2017 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. D1-396	Programos tikslas – apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką nuo POT: • gauti informaciją apie POT paplitimą aplinkoje, biotoje, maisto produktuose, žmogaus biologinėse terpėse • nustatinėti teritorijas, užterštas POT, jų taršos mastą ir jas tvarkyti • mažinti naudojamų POT ir POT atliekų keliamą pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai

STRATEGINIO DOKUMENTO PAVADINIMAS	STRATEGINIO DOKUMENTO PAGRINDINIAI TIKSLAI
	• skleisti visuomenei ir kitoms suinteresuotoms grupėms žinias apie POT, jų susidarymo prevenciją, maisto taršą POT, užterštas teritorijas ir jų tvarkymą
Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo plėtos programa (RATPP), patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1427	Programos tikslas – sutvarkyti visas Lietuvoje esančias ir susidarysiančias radioaktyviąsias atliekas ir panaudotą branduolinį kurą, siekiant apsaugoti žmones ir aplinką nuo žalingo jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio ir nepalikti nepelnytos naštos ateities kartoms.
Nacionalinis kraštovaizdžio tvarkymo planas (NKTP), patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. spalio 2 d. nutarimu Nr. D1-703	Nacionalinio kraštovaizdžio tvarkymo plano tikslas – didinant valdžios institucijų, privačių organizacijų ir visos visuomenės supratingumą apie kraštovaizdžio vertę, vaidmenį ir pokyčius, nustatyti ir patvirtinti veiksmus, kuriais siekiama išsaugoti, tobulinti, atkurti arba kurti kraštovaizdį : planavimo priemonėmis užtikrinti siekiamų kraštovaizdžio kokybės tikslų formavimą, įgyvendinant Europos kraštovaizdžio konvenciją ir Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politiką
“NATURA 2000” prioritetinių veiksmų programa (PVP), skirta įgyvendinti Lietuvoje 2021 – 2027 m. daugiamečių finansinės programos laikotarpiu (projektas pateiktas EK)	Programa numato prioritetines priemones finansavimo poreikį “NATURA 2000” teritorijoms 2021-2027 m. laikotarpiu. Pagrindiniai tikslai: • steigti naujas saugomas teritorijas ir planuoti jų valdymą • stiprinti atsakingų institucijų gebėjimus bei palaikyti ir stiprinti ryšius su visuomene ir suinteresuotais subjektais • stiprinti stebėseną • vykdyti mokslinius tyrimus ir užpildyti žinių spragas • didinti visuomenės informuotumą ir švietimą, sudaryti sąlygas saugomų teritorijų lankymui • įgyvendinti geros būklės palaikymo ir atkūrimo priemonės „NATURA 2000“ teritorijose ir už jų ribų
Nacionalinis oro taršos mažinimo planas (NOTMP), patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. 371	Plano tikslas – apriboti nacionaliniu mastu iš antropogeninių taršos šaltinių išmetamą į aplinkos orą SO ₂ , NO _x , NH ₃ , KD _{2,5} ir NMLOJ kiekį, kad būtų laikomasi Aplinkos apsaugos strategijoje Lietuvai nustatytų 2020 m. tikslų ir 2030 m. tikslų, taip pat siekiant valdyti nacionaliniu mastu iš antropogeninių taršos šaltinių išmetamų kitų oro teršalų kiekį, kad nebūtų viršijamas ataskaitiniais 1990 m. išmestas kiekvieno jų kiekis. Plano tikslui pasiekti yra nustatyti trys tikslai: • sumažinti taršą SO₂, NO_x, NH₃, KD_{2,5} ir NMLOJ, didžiausią dėmesį skiriant taršos mažinimui iš pagrindinių teršėjų; • apriboti taršą sunkiaisiais metalais ir patvariaisiais organiniais teršalais, siekiant neviršyti 1990 m. išmesto kiekvieno jų kiekio, didžiausią dėmesį skiriant taršos mažinimui iš pagrindinių teršėjų; • modernizuoti aplinkos oro taršos atskaitomybės ir monitoringo sistemas, didinant jų rezultatų prieinamumą visoms suinteresuotoms šalims.
Nacionalinė klimato kaitos valdymo politikos strategija (NKKVPS), (atnaujinimo projektas)	Lietuvos klimato kaitos švelninimo strateginis tikslas – užtikrinti darnų vystymąsi, pasiekti, kad šalies ekonomika augtų sparčiai ir mažėtų išmetamų ŠESD kiekis. Klimato kaitos švelninimo tikslai iki 2030 m. • ES ATLPS dalyvaujančiuose sektoriuose – kartu su kitų ES valstybių narių veikos vykdytojais sumažinti išmetamų ŠESD kiekį ES ATLPS dalyvaujančiuose sektoriuose mažiausiai 43 proc., palyginti su 2005 m. • ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose – sumažinti išmetamų ŠESD kiekį ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose mažiausiai 9 proc., palyginti su 2005 m. Lietuvos prisitaikymo prie klimato kaitos keliamų aplinkos pokyčių politikos strateginiai tikslai:

STRATEGINIO DOKUMENTO PAVADINIMAS	STRATEGINIO DOKUMENTO PAGRINDINIAI TIKSLAI
	• sumažinti esamą ir numatyti galimą gamtinių ekosistemų ir šalies ūkio (ekonomikos) sektorių pažeidžiamumą • sustiprinti gebėjimą prisitaikyti • ekonomiškai efektyviai sumažinti riziką ir žalą • išlaikyti ir padidinti atsparumą klimato kaitos pokyčiams siekiant užtikrinti palankias visuomenės gyvenimo ir ūkinės veiklos sąlygas darniam vystymuisi.
Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija (NENS), patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XI-2133 (Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. XIII-1288 patvirtinta nauja dokumento redakcija).	Pagrindiniai strategijos tikslai: • <i>atsinaujinančių energijos išteklių srityje</i> – toliau didinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį Lietuvos vidaus energijos gamyboje ir galutiniame energijos suvartojimo balanse, taip mažinant priklausomybę nuo iškastinio kuro importo ir didinant vietinės elektros energijos gamybos pajėgumus • <i>energijos vartojimo efektyvumo didinimo srityje</i> - užtikrinti, kad iki 2030 metų pirminės ir galutinės energijos intensyvumas būtų 1,5 karto mažesnis negu 2017 metais, o iki 2050 metų – apie 2,4 karto mažesnis negu 2017 metais • <i>darniai vystyti elektros energetikos sritį</i>, užtikrinant patikimus rezervavimo ir balansavimo pajėgumus bei didinant vidaus elektros energijos generacijos pajėgumus iš netaisytų šaltinių ar panaudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kurie užtikrintų energetiškai savarankiškos valstybės elektros energijos suvartojimo poreikius • <i>šilumos ūkio srityje</i> – nuoseklus ir subalansuotas centralizuoto šilumos tiekimo sistemos atnaujinimas (optimizavimas), užtikrinantis efektyvų šilumos vartojimą, patikimą, ekonomiškai (konkurencingą) patrauklų tiekimą ir gamybą, sudarantis galimybę diegti modernias ir aplinkai draugiškas technologijas, naudojančias vietinius ir atsinaujinančius energijos išteklius, užtikrinančią sistemos lankstumą ir palankią terpę investicijoms; • <i>gamtinių dujų srityje</i> – užtikrinti techniškai patikimą ir diversifikuotą šalies vartotojų aprūpinimą gamtinėmis dujomis efektyvumo ir ekonomiško principu pagrįstomis sąnaudomis ir konkurencingomis kainomis • <i>degalų srityje</i> – palaipsniui pereiti prie mažiau taršių degalų ir elektros energijos vartojimo, lanksčiai ir efektyviai išnaudojant esamą naftos ir naftos produktų sektoriaus infrastruktūrą bei vietinį AEI potencialą.
Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas (NEKSVP)	Į nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą integruoti pagrindiniai strateginiai dokumentai - Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija (NENS), atnaujinama Nacionalinė klimato kaitos valdymo politikos strategija (NKKVPS) bei Nacionalinis oro taršos mažinimo planas (NOTMP).
Nacionalinė susisiekimo plėtros 2014-2022 metų programa (NSPP), patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. gruodžio 18 d. nutarimu Nr. 1253	Pagal Programos tikslą – padidinti energijos vartojimo transporte efektyvumą ir sumažinti neigiamą transporto poveikį aplinkai – numatomi šie uždaviniai: • ekonominėmis ir administracinėmis priemonėmis skatinti efektyvesnę energijos išteklių ir energijos vartojimą transporto sektoriuje; • ugdyti darnaus judumo kultūrą, skatinti visuomenę efektyviai vartoti ir taupyti transporte vartojamą energiją, stiprinti tam reikalingus įgūdžius; • didinti energijos vartojimo efektyvumą – skatinti alternatyvių energijos šaltinių (degalų) naudojimą transporte, sukurti tam reikalingą infrastruktūrą ir atnaujinti viešojo transporto parką; • mažinti transporto sistemos neigiamą poveikį aplinkai ir užtikrinti atitiktį „Natura 2000“ tinklo ir kitų saugomų teritorijų ir rūšių apsaugos režimo reikalavimams;

STRATEGINIO DOKUMENTO PAVADINIMAS	STRATEGINIO DOKUMENTO PAGRINDINIAI TIKSLAI
	• mažinti transporto sistemos skleidžiamo triukšmo neigiamą poveikį – modernizuoti ir tobulinti valstybinės reikšmės automobilių kelių ir valstybinės reikšmės geležinkelių tinklo infrastruktūrą pagal parengtus strateginius triukšmo žemėlapius ir triukšmo prevencijos planus.
Lietuvos susisiekimo plėtros iki 2050 m. strategija (LSPS), <i>patvirtinta Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2020 m. gruodžio 7d. įsakymu Nr. 3-746</i>	Susisiekimo sektoriaus vizija iki 2050 m. – aplinkai ir visuomenei draugiška susisiekimo sistema, skirta šalies ekonomikai ir konkurencingumui skatinti. Pagrindiniai tikslai: • Ekologiškas susisiekimas. Šiuo tikslu siekiama sumažinti ŠESD kiekį, išmetamą transporto sektoriaus, didinti alternatyviais degalais varomų transporto priemonių naudojimą šalyje. • Darnus integruotas ir įtraukus susisiekimas. Šiuo tikslu siekiama užtikrinti, jog vartotojams būtų sudaromos sąlygos naudotis aplinkai draugiška, vartotojų poreikius atitinkančia susisiekimo sistema. • Eismo sauga ir saugumas. Šis tikslas apima saugumo ir saugos aspektus, siekiant užtikrinti mažiau žūčių, susijusių su transportu, ir padidinti transporto saugumą vartotojui. • Konkurencinga ir ekonomiškai efektyvi susisiekimo sistema. Šiuo tikslu siekiama užtikrinti, jog susisiekimo sistema atlieptų augančius judumo poreikius, didėjančius krovinių ir keleivių srautus bei užtikrintų infrastruktūrai keliamus reikalavimus. • Efektyvus junglumas. Šiuo tikslu siekiama užtikrinti, jog vystantis technologijoms, visi gyventojai turėtų prieigą prie IRT infrastruktūros ir galėtų nevaržomai naudotis ryšių infrastruktūra.
Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programa (LSP), <i>patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XII-964</i>	Pagrindinis Strategijos tikslas – pasiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir pailgėtų jų gyvenimo trukmė, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai. Strategijoje numatyti tikslai: • sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį • sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką • formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą • užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius.
Nacionalinės sveikatos priežiūros 2016-2023 metų plėtros programa (NSPPP), <i>patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. 1291</i>	Programos strateginis tikslas – pailginti Lietuvos gyventojų sveiko gyvenimo metus. Tikslai: • stiprinti fizinę ir psichikos sveikatą – formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą, skatinti sveikatos raštingumą • mažinti aplinkos veiksnių, nesaugių produktų (gaminių ir paslaugų) neigiamą poveikį ir riziką gyventojų sveikatai: - kurti sveikatai palankią gyvenamąją aplinką - mažinti pavojingų cheminių medžiagų poveikį - mažinti aplinkos triukšmo riziką - mažinti jonizuojančiosios ir nejonizuojančiosios spinduliuotės riziką - gerinti produktų saugą • užtikrinti visuomenės sveikatos priežiūros sistemos tvarumą: - didinti kokybiškų ir priimtinių visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą - derinti visuomenės sveikatos priežiūros sistemos valdymą
E. sveikatos sistemos 2017-2025 m. plėtros programa (ESSPP), <i>patvirtinta, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. liepos 17 d. įsakymu Nr. V-878</i>	Programos tikslas – užtikrinti efektyvų ir tvarų e. sveikatos sistemos valdymą ir veikimą.

STRATEGINIO DOKUMENTO PAVADINIMAS	STRATEGINIO DOKUMENTO PAGRINDINIAI TIKSLAI
Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairės (STSPG), patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2019 m. liepos 9 d. nutarimu Nr. XIII-2304 Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairių įgyvendinimo priemonių 2020–2022 metų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2020 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. V-46	Pagrindiniai gairėse nurodomi tikslai: • sveikos subalansuotos mitybos skatinimas • fizinio aktyvumo skatinimas • psichikos sveikatos ir psichologinės gerovės stiprinimas • sveikatos vertinimo plėtra (gyventojų skatinimas rūpintis sveikata ir tam palankių sąlygų sudarymas (t. y. teikiamų paslaugų kokybės gerinimas) • saugios ekologiškos aplinkos kūrimas ir palaikymas • mokslinės ir švietėjiškos veiklos skatinimas
Lietuvos kultūros politikos strategija (LKPS), patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 665	Strategijos pagrindinis tikslas - darnios visuomenės ir gerovės kūrimui įtraukti kultūra. Strategijoje numatyti tikslai: • stiprinti valstybinio, savivaldos ir nevyriausybinį sektorių bendradarbiavimą, mažinant kultūrinę atskirtį ir netolygumus • skatinti kurti ir dalyvauti kultūroje • formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą • kurti tvarią socialinę ir ekonominę kultūros vertę nacionalinei pažangai.
Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2020–2022 m. strateginis veiklos planas, patvirtintas Valstybinės kultūros paveldo komisijos pirmininko pavaduotojo 2020 m. vasario 17 d. nutarimu Nr. V-2	Plane keliamas strateginis tikslas - dalyvauti formuojant bendrą integratorią Lietuvos kultūros paveldo apsaugos politiką ir strategiją, plėtoti Lietuvos Respublikos bendradarbiavimą su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, stiprinti visuomenės kultūrinę tapatybę ir skatinti aktyvų dalyvavimą išsaugant Lietuvos kultūros paveldą. Išskiriami trys veiklos prioritetai: • paveldosaugos prioritetų nustatymas nacionaliniu mastu • glaudesnė sąveika su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis kultūros paveldo apsaugos srityje • kultūros paveldo išsaugojimas ir aktualizavimas.
Nacionalinės kultūros paveldo apsaugos politikos gairės (NKPAPG), patvirtintos Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. lapkričio 16 d. įsakymu Nr. JV-811	Nacionalinės kultūros paveldo apsaugos politikos prioritetai ir kryptys: • kultūros paveldo apskaita • kultūros paveldo apsauga ir darni plėtra • viešųjų investicijų į kultūros paveldo tvarkybą panaudojimo efektyvumas ir vertinimas • skatinamųjų prielaidų ir priemonių tinkamai saugoti ir naudoti kultūros paveldo objektus kūrimas • visuomenės informavimas ir dialogas • specialistų rengimas
Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcija (KPIAPK), patvirtinta 2020 m. birželio 15 d. LR kultūros ministro įsakymu Nr. JV-735	Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos tikslas – formuoti integratorią materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos ir aktualizavimo politiką, tobulinant esamą kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą, plėtojant į rezultatus orientuotą kultūros paveldo apsaugos valdymo sistemą, užtikrinant integratorią ir ilgalaikę valstybės pažangą kultūros paveldo srityje. Tikslui pasiekti numatyti šie uždaviniai: • sukurti efektyvią ilgalaikę materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos nacionalinę plėtros programą • efektyvinti materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos valdyseną • užtikrinti materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo ištyrimą, atskleidimą, susistemimą ir išsaugojimą

STRATEGINIO DOKUMENTO PAVADINIMAS	STRATEGINIO DOKUMENTO PAGRINDINIAI TIKSLAI
	- stiprinti materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo vertės suvokimą, jo įvairovę, savitą skirtingų kultūrinių tradicijų sąveiką, pasireiškiančią per kultūros raiškos įvairovę - stiprinti ir aktualizuoti dialogą su paveldo bendruomene ir investuotojais - stiprinti ir tobulinti finansinių ir nefinansinių paskatų sistemą

Aplinkos elementai, kurių atžvilgiu nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose yra nustatyti apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai, yra nurodyti 2 lentelėje, tuo tarp 3 lentelėje pateikiamas strateginiuose dokumentuose numatytas tikslų, uždavinių ir priemonių įgyvendinimo laikotarpis. Kaip matyti iš 3 lentelės, pagrindiniuose nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai yra numatyti ilgesniam nei iki 2027 m. laikotarpiui, tačiau kai kurie sektoriniai strateginio planavimo dokumentai (pvz. vandenų apsaugos, visuomenės sveikatos srities) apima trumpesnę nei Programos įgyvendinimo laikotarpį, tad šių sričių strateginiai tikslai, uždaviniai bei jų įgyvendinimo priemonės nagrinėjamo ES investicijų laikotarpio metu dar greičiausiai bus atnaujinami ir tikslinami.

2 lentelė. Nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose numatyti skirtingų aplinkos elementų apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

Nacionaliniai strateginiai dokumentai	Biologinė įvairovė, nacionalinės saugomos ir Natura 2000 teritorijos, kraštovaizdis	Visuomenės sveikata ir gerovė	Dirvožemis	Vanduo	Oras	Klimatas	Išteklių naudojimas	Gamtos ir kultūros paveldas
NPP	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
"Lietuva 2030"	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
NAAS	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
VSPP				✓		✓	✓	
PVIINP				✓			✓	
UTTP		✓	✓	✓				
POTTP		✓	✓	✓	✓			
RATPP		✓		✓				
NKTP	✓							
"NATURA 2000" PVP	✓							
NOTMP		✓			✓	✓		
NKKVPS		✓			✓	✓	✓	
NENS					✓	✓	✓	
NSPP					✓	✓		
LSPS					✓	✓		
LSP		✓						
NSPPP		✓						
STSPG		✓						
ESSPP		✓						
LKPS								✓
NKPAPG								✓
VKPKSVP								✓
KPIAPK								✓

3 lentelė. Laikotarpis, kuriam aktualiuose nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose yra nustatyti apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai, uždaviniai ir įgyvendinimo priemonės

Nacionaliniai strateginiai dokumentai	Laikotarpis, kuriam nustatyti strateginiai tikslai ir uždaviniai bei numatytos jų įgyvendinimo priemonės													
	Nuo	Iki	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	...	2050
NPP	2021	2030												
Lietuva 2030	2020	2030												
LRBP	2020	2030											vizija iki 2050	
NAAS	2015	2030											vizija iki 2050	
VSPP	2017	2023												
PVIJNGVTP	2007	2025												
UTTP	2013	2023												
POTTP	2017	2025												
RATPP	2016	2038												
NATURA 2000 PVP	2021	2027												
NOTMP	2019	2030												
NKKVPS (projektas)	?	2030											vizija iki 2050	
NENS	2018	2030											vizija iki 2050	
NSPP	2014	2022												
LSPS	2020	2050												
LSP	2014	2025												
NSPPP	2016	2023												
STSPG (priemonių planas)	2020	2022												
ESSPP	2017	2025												
LKPS	2019	2030												
VKPKSVP	2020	2022												
KPIAPK (rengiamas veiksmų planas)	2020	2024												

5. Aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų integravimas į 2021-2027 m. ES fondų investicijų strateginius dokumentus

Pagrindinis 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos tikslas – numatyti intervencijas, kurių įgyvendinimas reikšmingai prisidėtų prie šalies strateginių tikslų ir uždavinių įgyvendinimo.

Siekiant įvertinti planuojamų investicijų atitikimą strateginiams aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi prioritetams buvo atlikta analizė, kurios metu buvo vertinamas planuojamų intervencijų aktualumas, atitikimas strateginiuose dokumentuose nustatytiems tikslams ir uždaviniams. Analizės rezultatai apibendrinti 4 lentelėje, kurioje atsispindi pagrindiniuose šalies strateginiuose dokumentuose nustatytų aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų integravimas į atskirus Programos uždavinius.

Vertinimas atskleidžia, kad 2021-2027 m. ES fondų programos strateginės investavimo kryptys apima faktiškai visus nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose numatytus aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus. Pirmojo prioriteto „**Pažangesnė Lietuva**“ (1P) ir septintojo specialiojo prioriteto (7SP) uždaviniai integruoja strateginius šalies tikslus, susijusius su darniu, mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis bei inovacijomis pagrįstu ekonomikos augimu, sumanios visuomenės kūrimu, švietimo veiksmingumo didinimu. Antrojo prioriteto „**Žalesnė Lietuva**“ (2P) uždaviniai integruoja strateginius aplinkos apsaugos ir klimato sričių tikslus, prisideda prie energetinės nepriklausomybės didinimo, sveikesnės ir saugesnės gyvenamosios aplinkos kūrimo. Trečiojo prioriteto „**Geriau sujungta Lietuva**“ (3P) bei aštuntojo specialiojo prioriteto (8SP) uždaviniai atspindi susisiekimo srityje keliamus strateginius tikslus, tačiau tuo pat metu prisideda prie aplinkos apsaugos ir klimato tikslų įgyvendinimo, saugesnės ir sveikatai palankesnės gyvenamosios aplinkos kūrimo. Ketvirtojo prioriteto „**Socialiai atsakingesnė Lietuva**“ (4P) ir šeštojo specialiojo prioriteto „Inovatyvūs sprendimai“ (6SP) uždaviniai atitinka šalies strateginius tikslus švietimo, socialinės apsaugos ir visuomenės sveikatos srityse, prisideda prie kultūros skvarbos didinimo. Penktasis prioritetas „**Piliečiams artimesnė Lietuva**“ atitinka nacionalinius strateginius tikslus tvarios ir subalansuotos regionų plėtros srityje.

4 lentelė. Nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose nustatytų aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų integravimas į 2021-2027 ES fondų investicijų programą

Nacionalinių strateginių dokumentų tikslai	2021-2027 ES fondų investicijų programos prioritetai ir uždaviniai																														
	1P				2P							3P		4P											5P	6SP				7SP	8SP
	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	2.7	3.1	3.2	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5	4.6	4.7	4.8	4.9	4.10	4.11	5.1	6.1	6.2	6.3	7.1	8.1	
2021-2030 m. Nacionalinis pažangos planas (NPP):																															
Pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos augimo ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą	✓	✓	✓	✓															✓										✓		
Didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį														✓			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓			
Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams	✓			✓											✓	✓		✓								✓					
Stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą																		✓							✓						
Gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį sujungiamumą		✓					✓				✓	✓																	✓		
Užtikrinti gerą aplinkos kokybę ir gamtos išteklių naudojimo darną, švelninti Lietuvos poveikį klimato kaitai ir didinti atsparumą jos poveikiui					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓														✓					✓	
Tvariai ir subalansuotai plėtoti regionus, mažinant regionų netolygumus											✓	✓			✓			✓							✓	✓			✓		
Lietuvos pažangos strategija "Lietuva 2030":																															
Sumani visuomenė	✓	✓		✓										✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Sumani ekonomika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓					✓										✓	✓	
Sumanus valdymas		✓																													
Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija (NAAS):																															
Užtikrinti racionalų ir tvarų gamtos išteklių naudojimą ir apsaugą					✓	✓	✓				✓																				
Mažinti susidarantį atliekų kiekį											✓																				
Užtikrinti gerą vandens išteklių būklę							✓	✓																							
Saugoti ir tausiai naudoti dirvožemį												✓																			
Užtikrinti gerą oro kokybę					✓	✓					✓	✓	✓																	✓	
Pasiekti gerą radiologinę aplinkos būklę												✓	✓																		
Apsaugoti gyventojus nuo žalingo aplinkos triukšmo poveikio												✓	✓																	✓	
Sumažinti pavojingų cheminių medžiagų naudojimą ir jų poveikį																															
Pasiekti gerą urbanistinės aplinkos kokybę												✓													✓						
Išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus ir jų geoekologinį potencialą												✓																			
Sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir ekosistemų ir jų paslaugų kokybės blogėjimą							✓				✓																				
Užtikrinti su GMO susijusios veiklos saugumą																															

Nacionalinių strateginių dokumentų tikslai	2021-2027 ES fondų investicijų programos prioritetai ir uždaviniai																															
	1P				2P								3P		4P											5P	6SP				7SP	8SP
	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	2.7	3.1	3.2	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5	4.6	4.7	4.8	4.9	4.10	4.11	5.1	6.1	6.2	6.3	7.1	8.1		
Vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programa (VSPP):																																
Gerinti paviršinių ir požeminių vandens telkinių būklę								✓																								
Pasiekti ir (ar) išlaikyti gerą Baltijos jūros aplinkos būklę								✓																								
Mažinti potvynių riziką ir jų padarinius visoje šalies teritorijoje							✓																									
Aprūpinti gyventojus kokybiškais viešosiomis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis ir mažinti aplinkos taršą								✓																								
Efektyviau įgyvendinti vandenų apsaugos ir naudojimo reikalavimus								✓		✓																						
Požeminio vandens išteklių įvertinimo ir naudojimo geriamajam vandeniui tiekti 2007-2025 m. programa (PVIJNGVTP):																																
Atnaujinti informaciją apie vandens išteklius ir jų tinkamą naudojimą plečiant ir projektuojant naujas vandens tiekimo sistemas								✓																								
Sukurti duomenų bazes apie požeminio vandens išteklius																																
Užterštų teritorijų tvarkymo 2013-2023 m. planas (UTTP):																																
Sutvarkyti cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas										✓																						
Patvariųjų organinių teršalų (POT) tvarkymo 2017-2025 m. programa (POTTP):																																
Gauti informaciją apie POT paplitimą aplinkoje, biotoje, maisto produktuose, žmogaus biologinėse terpėse																																
Mažinti POT keliamą pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai										✓																						
Nacionalinis kraštovaizdžio tvarkymo planas (NKTP):																																
Išsaugoti, tobulinti, atkurti arba kurti kraštovaizdį										✓																						
“NATURA 2000” prioritetinių veiksmų programa (PVP), skirta įgyvendinti Lietuvoje 2021 – 2027 m. daugiametės finansinės programos laikotarpiu:																																
Steigti naujas saugomas teritorijas ir planuoti jų valdymą										✓																						
Stiprinti atsakingų institucijų gebėjimus ir ryšius su visuomene										✓																						
Stiprinti stebėseną										✓																						
Vykdyti mokslinius tyrimus ir užpildyti žinių spragas										✓																						
Didinti visuomenės informuotumą ir švietimą, sudaryti sąlygas saugomų teritorijų lankymui										✓																						
Įgyvendinti geros būklės palaikymo ir atkūrimo priemonės „NATURA 2000“ teritorijose ir už jų ribų										✓																						
Nacionalinis oro taršos mažinimo planas (NOTMP):																																
Sumažinti taršą SO2, NOx, NH3, KD2,5 ir NMLOJ					✓	✓						✓	✓																	✓		
Apriboti taršą sunkiaisiais metalais ir POT					✓	✓						✓	✓																	✓		
Modernizuoti aplinkos oro taršos atskaitomybės ir monitoringo sistemas										✓																						

Nacionalinių strateginių dokumentų tikslai	2021-2027 ES fondų investicijų programos prioritetai ir uždaviniai																																
	1P				2P							3P		4P											5P		6SP				7SP		8SP
	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	2.7	3.1	3.2	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5	4.6	4.7	4.8	4.9	4.10	4.11	5.1	6.1	6.2	6.3	7.1	8.1			
Nacionalinė klimato kaitos valdymo politikos strategija (NKKVPS):																																	
Sumažinti ŠESD kiekį ES ATLPS dalyvaujančiuose sektoriuose					✓	✓																											
Sumažinti ŠESD kiekį ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose						✓		✓				✓	✓																	✓			
Sumažinti gamtinių ekosistemų ir šalies ūkio sektorių pažeidžiamumą, sustiprinti gebėjimą prisitaikyti, sumažinti riziką ir žalą, išlaikyti ir padidinti atsparumą klimato kaitos pokyčiams							✓	✓																									
Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija (NENS):																																	
Didinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį Lietuvos vidaus energijos gamyboje ir galutiniame energijos suvartojimo balanse					✓	✓																											
Didinti energijos vartojimo efektyvumą					✓	✓																											
Darniai vystyti elektros energetikos sritį							✓																										
Nuosekliai ir subalansuotai atnaujinti CŠT sistemas					✓																												
Palaipsniui pereiti prie mažiau taršių degalų ir elektros energijos vartojimo						✓																											
Lietuvos susisiekimo plėtros iki 2050 m. strategija (LSPS):																																	
Ekologiškas susisiekimas						✓						✓	✓																	✓			
Darnus, integruotas ir įtraukus susisiekimas												✓	✓																	✓			
Eismo sauga ir saugumas												✓	✓																	✓			
Konkurencinga ir ekonomiškai efektyvi susisiekimo sistema												✓	✓																	✓			
Efektyvus junglumas												✓	✓																✓	✓			
Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programa (LSP), Nacionalinės sveikatos priežiūros 2016-2023 metų plėtros programa (NSPPP), Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairės (STSPG):																																	
Formuoti sveiką gyvenimą ir jos kultūrą (skatinti sveiką ir subalansuotą mitybą, fizinį aktyvumą)												✓											✓	✓				✓		✓			
Stiprinti psichinę sveikatą ir psichologinę gerovę																							✓	✓				✓					
Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką (mažinti cheminių medžiagų poveikį, triukšmo riziką, didinti produktų saugą)					✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓																	✓			
Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą (didinti kokybiškų ir priimtinių visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą)																							✓	✓				✓					
E. sveikatos sistemos 2017-2025 m. plėtros programa:																																	
Užtikrinti efektyvų ir tvarų e. sveikatos sistemos valdymą ir veikimą																								✓									
Lietuvos kultūros politikos strategija „Kultūra 2030“, Nacionalinės kultūros paveldo apsaugos politikos gairės (NKPAPG), Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2020–2022 m. strateginis veiklos planas, Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcija (KPIAPK):																																	
Nustatyti paveldosaugos prioritetus, išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą																			✓						✓								

6. Esama aplinkos būklė ir aplinkos apsaugos problemos. Aplinkos pokyčiai, jeigu 2021–2027 m. ES fondų investicijų strateginiai dokumentai nebūtų įgyvendinti

6.1 Biologinė įvairovė, nacionalinės saugomos ir „Natura 2000“ teritorijos bei kraštovaizdis

6.1.1. Apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

Vadovaujantis 2030 m. ES biologinės įvairovės strategija, Europoje siekiama sukurti saugomas teritorijas, apimančias bent 30 proc. sausumos ir bent 30 proc. jūrų. Šia strategija taip pat siekiama atkurti nualintas sausumos ir jūrų ekosistemas: didinti ekologinio ūkininkavimo ir didelės biologinės įvairovės kraštovaizdžio elementų kiekį žemės ūkio paskirties žemėse, stabdyti apdulkintojų nykimą ir gausinti jų populiaciją, 50 proc. sumažinti pesticidų naudojimą, sudaryti sąlygas laisvai tekėti bent 25 000 km ES upių, pasodinti 3 mlrd. medžių.

Pagrindiniai nacionaliniai biologinės įvairovės, nacionalinių saugomų ir „Natura 2000“ teritorijų (toliau – saugomos teritorijos) bei kraštovaizdžio apsaugos tikslai nustatyti šiuose strateginiuose dokumentuose: 2021-2030 metų nacionaliniame pažangos plane (NPP)², Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje (NAAS)³, Nacionaliniame kraštovaizdžio tvarkymo plane (NKTP)⁴ ir Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015–2020 metų veiksmų plane⁵.

Pagrindiniai siejami rezultatai apibendrinti 5 lentelėje.

5 lentelė. Nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose nustatyti pagrindiniai biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos siekiai

	Rodiklis	Siekiamą rodiklio vertę		
		2020 m.	2025 m.	2030 m.
2021-2030 metų nacionalinis pažangos planas	Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos rūšių apsaugos būklės pokytis (skirtumo tarp rūšių, kurių būklė pagerėjo, ir rūšių, kurių būklė pablogėjo, dalis nuo visų rūšių)		15	30
	Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos buveinių tipų apsaugos būklės pokytis (skirtumo tarp buveinių tipų, kurių būklė pagerėjo, ir buveinių tipo, kurių būklė pablogėjo, dalis nuo visų buveinių tipų)		10	30
	Natūralių ir pusiau natūralių teritorijų ploto santykis su Lietuvos plotu		53	55

² 2020 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2021-2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“

³ Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 16 d. nutarimas Nr. XII-1626 „Dėl nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“

⁴ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. spalio 2 d. įsakymas Nr. D1-703 „Dėl nacionalinio kraštovaizdžio tvarkymo plano patvirtinimo“

⁵ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. sausio 9 d. įsakymas Nr. D1-12 „Dėl kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“

	Rodiklis	Siekiamą rodiklio vertę		
		2020 m.	2025 m.	2030 m.
Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija	Gamtinio karkaso (natūralių ir pusiau natūralių teritorijų – miškų, kitų želdinių, pelkių, vandenų, natūralių pievų ir ganyklų, nenaudojamos žemės) ploto santykis su Lietuvos Respublikos teritorijos plotu, procentais)	60		60
	Nualintų ekosistemų, jų būklės ir funkcijų pagerėjimas, procentais	15		-
	Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos vietinių augalų ir gyvūnų rūšių, kurių apsaugos būklė palanki, dalis, procentais	68		100
	Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos buveinių tipų, kurių apsaugos būklė palanki, dalis, procentais	48		100
	Lietuvos sausumos teritorijos, priskirtos saugomoms teritorijoms ir (ar) Europos ekologiniam tinklui „Natura 2000“, dalis, procentais	17		17
	Lietuvos jūrinės teritorijos priskirtos saugomoms teritorijoms ir (ar) Europos ekologiniam tinklui „Natura 2000“, dalis, procentais	10		10
Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015 – 2020 metų veiksmų planas	Natūralių ir pusiau natūralių teritorijų (miškai, kiti želdiniai, pelkės, vandenys, natūralios pievos ir ganyklos, nenaudojama žemė) ir urbanizuotų teritorijų (užstatytos teritorijos, keliai), sodų, ariamos žemės, pažeistų teritorijų santykis	60:40		
	Kraštovaizdžio arealų, kurių būklė pagerėjo, skaičius, vnt.	43*		
	Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos rūšių dalis, kurių apsaugos būklė palanki, proc.	68		
	Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos buveinių tipų dalis, kurių apsaugos būklė palanki, proc.	48		

* vertinimo kriterijaus reikšmė bus pasiekta 2023 m. įgyvendinus priemones finansuojamas iš ES paramos 2015–2023 m. laikotarpiu

6.1.2. Praeities tendencijos ir esama situacija

Biologinė įvairovė, saugomos teritorijos.

Stodama į Europos Sąjungą (ES), Lietuva įsipareigojo įgyvendinti Paukščių (2009/147/EB)⁶ ir Buveinių (92/43/EEB)⁷ direktyvas. Šių direktyvų pagrindu Lietuva suformavo ES svarbos saugomų teritorijų tinklą „Natura 2000“, kuris papildė ir išplėtė nacionalinę saugomų teritorijų sistemą.

Lietuva yra priskiriama borealinio biogeografinio regiono zonai, o šalies biologinė įvairovė apima apie 20,5 tūkst. gyvūnų, 1,8 tūkst. augalų ir 6,1 tūkst. grybų rūšių. Lietuvoje aptinkami 54 buveinių tipai, išvardinti Buveinių direktyvos I priede (16 buveinių tipų yra prioritetingi). Aptinkamos 55 gyvūnų ir augalų rūšys, įrašytos į Buveinių direktyvos II priedą (5 rūšys yra prioritetingos) ir 68 perinčios arba reguliariai aptinkamos paukščių rūšys, kurioms steigiamos paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST) pagal Paukščių direktyvos reikalavimus⁸.

Nagrinėjant pagrindinių saugomų teritorijų rodiklių dinamiką matyti, kad nuo 2007 m. Lietuvoje bendras saugomų teritorijų plotas nuosekliai didėjo. 2007 m. saugomos teritorijos užėmė 15,27 proc. šalies ploto, o iki 2018 m. šis plotas padidėjo 2,37 proc. punktais ir sudarė 17,64 proc. šalies teritorijos. Augimą lėmė „Natura 2000“ tinklui priskiriamų saugomų gamtinių teritorijų tinklo plėtra.

⁶ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos

⁷ Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros apsaugos

⁸ „Natura 2000“ prioritetingų veiksmų programa

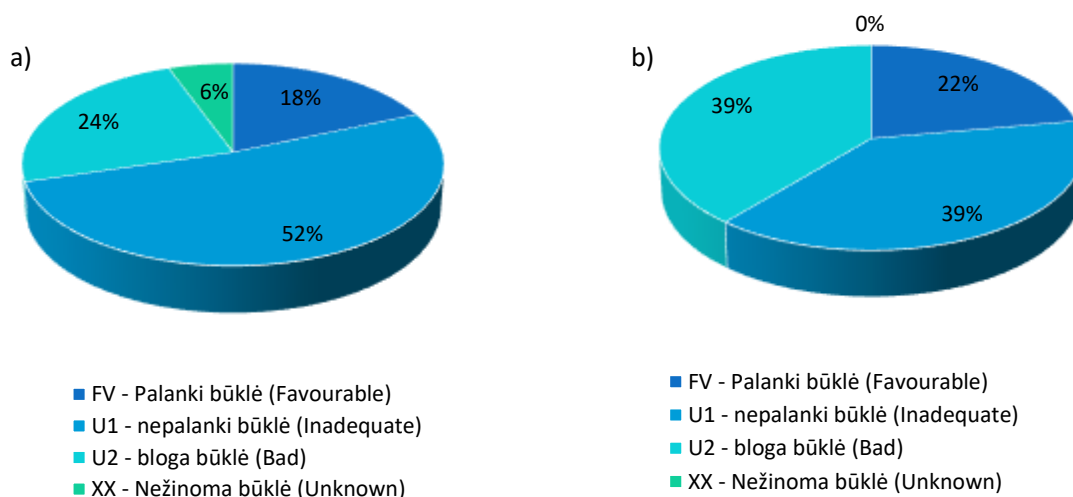
Šiuo metu šalyje iš viso yra 566 „Natura 2000“ teritorijos⁹. Remiantis Saugomų teritorijų valstybės kadastro duomenimis, 2019 m. šalyje buvo 84 paukščių apsaugai svarbios teritorijos, kurių bendras plotas užėmė 6 585,6 km², 107 buveinių apsaugai svarbios teritorijos ir 373 vietovės, atitinkančios gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, kurių bendras plotas sudarė 7 247,5 km². Bendras pagal abi ES direktyvas nustatytą „Natura 2000“ teritorijų plotas yra 9 651 km².

„Natura 2000“ tinklas Lietuvoje dar nėra užbaigtas, iki šiol siūlomos naujos buveinių apsaugai svarbios teritorijos (BAST) pagal Buvėinių direktyvą. Europos Komisija 2018 m. gegužės mėn. yra nustačiusi, jog dar 21 rūšiai ir 17 buveinių tipų šalyje trūksta vietovių (BAST). Iki 2020 m. vietovių rūšims ir buveinėms nepakankamumą buvo planuojama galutinai pašalinti per 2019-2020 m.¹⁰, tačiau nurodytu terminu nepakankamumą pavyko pašalinti tik rūšims, o nepakankamumą natūralioms buveinėms Lietuva yra įsipareigojusi pašalinti iki 2022 metų pabaigos.

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos duomenimis, pagrindinės Lietuvos saugomų teritorijų sistemos problemos yra teritorinio planavimo dokumentų trūkumas, nepakankamas veiklos saugomose teritorijose finansavimas, žemės privatizavimo proceso reguliavimas, neužtikrinamas nustatytas saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimas, nepakankamas rekreacinės infrastruktūros formavimas nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose, kompensacijų už apribojimus sistemos nebuvimas, neužbaigta formuoti kultūrinių saugomų teritorijų, pirmiausia istorinių nacionalinių parkų sistema¹¹.

Pagrindiniai rodikliai, kuriais remiantis galima įvertinti biologinės įvairovės apsaugos būklę ir jos tendencijas – Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos (EB) svarbos buveinių tipų dalis, kurių apsaugos būklė palanki ir Europos Bendrijos svarbos rūšių dalis, kurių apsaugos būklė palanki. Šie rodikliai apskaičiuojami procentais nuo bendro ES svarbos buveinių ir rūšių skaičiaus.

LR aplinkos ministerijos Europos Komisijai pateikti duomenys (2 pav.3 pav.) rodo, kad nuo 2013 m. iki 2019 m. EB svarbos buveinių dalis, kurių apsaugos būklė palanki, padidėjo nuo 18 proc. iki 22 proc., o nepalankios būklės buveinių dalis sumažėjo nuo 52 proc. iki 39 proc. Atitinkamai, EB svarbos rūšių dalis, kurių apsaugos būklė palanki, padidėjo nuo 26 proc. iki 35 proc., o nepalankios būklės rūšių dalis sumažėjo nuo 55 proc. iki 31 proc.

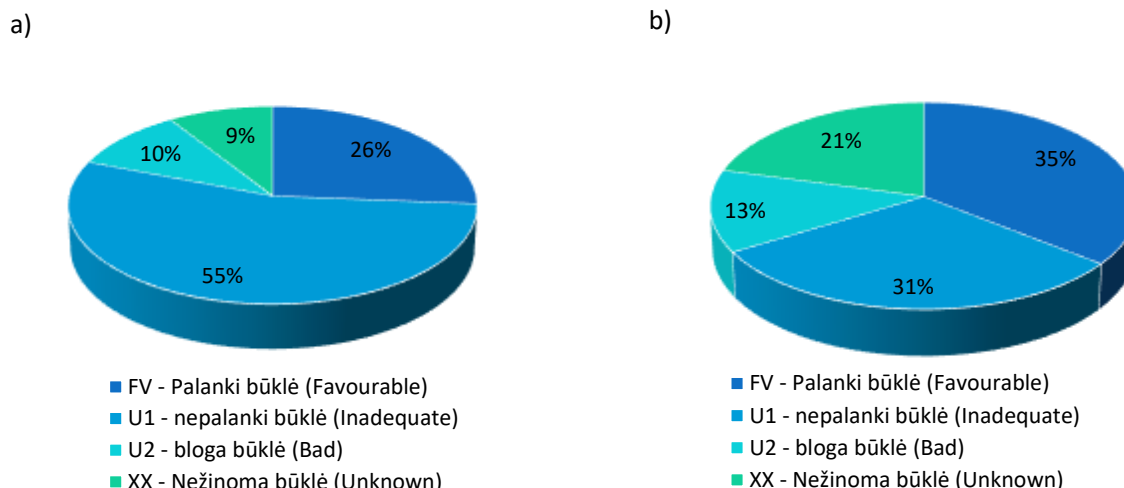

2 pav. ES svarbos saugomų buveinių būklės įvertinimas Lietuvoje: a) 2013 m. ir b) 2019 m.

⁹ Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba: <https://vstt.lrv.lt/lt/saugomu-teritoriju-sistema/saugomu-teritoriju-statistika>

¹⁰ „Natura 2000“ prioritetinių veiksmų programa

¹¹ Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaita. 2017. Nomine Consult.

3 pav. ES svarbos saugomų rūšių būklės įvertinimas Lietuvoje: a) 2013 m. ir b) 2019 m.

Deja, tiek buveinių, tiek rūšių būklės rodikliai smarkiai atsilieka nuo užsibrėžtų nacionalinių strateginių tikslų. Iki 2020 m. Lietuva buvo užsibrėžusi pasiekti 48 proc. palankios būklės buveinių dalies (pasiekta 22 proc.) ir 68 proc. palankios būklės rūšių dalies (pasiekta 35 proc.). Taip pat tenka pažymėti, kad nuo 2013 m. iki 2019 m. blogos būklės buveinių dalis padidėjo nuo 24 proc. iki 39 proc., o blogos būklės rūšių dalis padidėjo nuo 10 proc. iki 13 proc.

Pagrindinės biologinės įvairovės nykimo priežastys: urbanizacijos sukelti žemės dangos pokyčiai; transporto koridoriai; žemės ūkio intensyvinimas, įskaitant žemės dirbimo būdo pasikeitimą, natūralių intarpų pašalinimą, chemizaciją, šlapynių nusausinimą ir upelių ištiesinimą; tradicinio ūkininkavimo (šienavimo, ganymo) nutraukimas natūraliose pievose, šlapynėse, miškuose; upių patvenkimas hidroenergjai ar rekreacijai; vandens telkinių užteršimas iš gyvenviečių, pramonės, žemės ūkio plotų; naudingųjų iškasenų gavyba; intensyvus miškų ūkis; miško įveisimas natūralių pievų ir atvirų šlapynių vietoje; gyvosios gamtos išteklių, ypač žuvų, pernaudojimas arba rūšinės sudėties, ypač medžiojamųjų gyvūnų, pakeitimas; invazinių rūšių tyčinis ir netyčinis įkurdinimas; klimato kaitos sukeltos ekosistemų sukcesijos¹².

Kraštovaizdis

Šalyje vykdomos kraštovaizdžio stebėsenos programos atskleidžia, kad Lietuvos kraštovaizdžio struktūra yra kaiti. Jautriausia kraštovaizdžio kaitai yra gyvoji gamta, o didžiausią antropogeninio poveikio mastą atspindi ir labiausiai besikeičianti kraštovaizdžio dalis yra žemėnaudų struktūra/žemės danga.

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane pateiktoje esamos būklės apžvalgoje¹³ konstatuojama, kad Lietuvos teritorijoje kraštovaizdžio pokyčiai išsidėstę netolygiai – daugiausia koncentruojasi Pietryčių Lietuvoje, ypač Vilniaus-Kauno regione, taip pat Klaipėdos ir Šiaulių prieigos regionuose. Šiuolaikinio šalies kraštovaizdžio struktūra yra neoptimali (pilnai neatitinkanti nacionaliniame kraštovaizdžio tvarkymo plane nustatytų optimalaus kraštovaizdžio normų), pastebima vis dar per maža gamtinių teritorijų proporcinė dalis, ypač kalvotame kraštovaizdyje, kuris turėtų būti labiau tausojamas.

1995-2018 m. šalies kraštovaizdis patyrė plotu mažėjančią antropogeninę įtaką dėl lėtėjančių miško kirtimo mastų (2012-2018 m. kaitos mastai stabilizavosi ties 1,14-1,15 proc. per metus), tačiau augant

¹² A. Klimavičius. 2.7 uždavinys – skatinti biologinę įvairovę, žaliąją infrastruktūrą miesto aplinkoje ir mažinti taršą. Pranešimas. Diskusija dėl 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos

¹³ Lietuvos teritorijos bendrasis planas. Esamos būklės analizė. II dalis. 2 skyrius. <http://www.bendrasisplanas.lt/esamos-bukles-analize-2/>

urbanizuotiems plotams, poveikis intensyvėja. Pagrindinis šalies urbanizuoto kraštovaizdžio būklės bruožas – tankėjantis vidinis užstatymas ir netolygiai plintanti periferinė suburbanizacija, atimanti natūralių dangų ir žemės ūkio plotus.

Šalyje didžiausio masto kaitą patiria gamtinis ir agrarinis kraštovaizdis per miškų kirtimus ir vidinius struktūrinius virsmus bei plintančią urbanizaciją.

Bendras kraštovaizdžio natūralumas auga, tačiau gamtinės teritorijos patiria fragmentaciją (daugiausia lyguminėse šalies dalyse) dėl kirtimų ir iš dalies urbanizacijos procesų.

Agrarinio kraštovaizdžio būklė Lietuvoje yra prastėjanti, kadangi vyksta nuolatinis žemės ūkio veiklos intensyvėjimas. Tai rodo ariamų žemės ūkio naudmenų plotų didėjimas ne tik žemumų, bet ir aukštumų agrariniame kraštovaizdyje. Labiausiai ariamų žemių plotai Lietuvoje išsiplėtė Žemaičių aukštumos ir Dzūkų bei Sūduvos aukštumų agrariniame kraštovaizdyje esančiose savivaldybių teritorijose. Tai rodo, jog agrarinio kraštovaizdžio būklė sparčiausiai prastėja jautriausiose žemės ūkiui teritorijose.

Per 2002 – 2017 metų laikotarpį Lietuvos teritorijos miškingumas padidėjo 1,5 proc, tačiau vykstantis laipsniškas miškų žemės plotų augimas daugiausia susijęs su kalvotųjų aukštumų ir smėlingųjų lygumų užsodinimu miškais. Intensyvaus žemės ūkio teritorijose (molingose lygumose), dėl intensyvėjančio agrarinio kraštovaizdžio įsavinimo jaučiamas didelis miškų trūkumas, jų plotų didėjimas per 2002 – 2017 m. laikotarpį yra gerokai mažesnis už apskaičiuotą Lietuvos teritorijos vidurkį, ir daugelyje administracinių rajonų nesiekia net 1 proc.

6.1.3. 2014–2020 m. ES investicijos ir jų poveikis

Įgyvendinant 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programą, biologinės įvairovės, saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio apsaugai skirtos priemonės yra remiamos pagal du programos **5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“** investicinius prioritetus: 5.4 „Kultūros ir gamtos paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas“ ir 5.5 „Biologinės įvairovės, dirvožemio apsauga ir atkūrimas, ekosistemų paslaugų, įskaitant „Natura 2000“, ir žaliosios infrastruktūros skatinimas“. Šiems prioritetams keliami uždaviniai – padidinti kultūros ir gamtos paveldo aktualumą, lankomumą ir žinomumą, visuomenės informuotumą apie juos supančią aplinką, pagerinti vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių, buveinių ir kraštovaizdžio arealų būklę.

Siekiant įgyvendinti minėtus uždavinius, biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos srityje įgyvendinamos 3 priemonės. Iš viso biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos srities plėtrai suplanuota skirti beveik 92 mln. Eur ES fondų lėšų (6 lentelė).

2019 m. atlikto 2014–2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimo metu atlikta analizė¹⁴ parodė, kad visos biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugai skirtos investicinės priemonės tiesiogiai prisideda prie pagrindinių nacionalinių tikslų, numatytų Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015–2020 metų veiksmų plane, įgyvendinimo. Investicinės priemonės apima beveik visų veiksmų plano uždavinių įgyvendinimą, todėl galima teigti, jog jos yra pagrindiniai veiksmų plano tikslų įgyvendinimo instrumentai.

¹⁴ 2014–2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimas. 2019. Galutinė ataskaita. UAB „ESTEP Vilnius“ ir VŠĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“.

6 lentelė. Kraštovaizdžio, biologinės įvairovės ir saugomų teritorijų apsaugos sektoriui numatytos 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

5 prioritetas. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos			
Investicinis prioritetas	5.4. Kultūros ir gamtos paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas	5.5. Biologinės įvairovės, dirvožemio apsauga ir atkūrimas, ekosistemų paslaugų, įskaitant Natura2000, ir žaliosios infrastruktūros skatinimas	
Uždavinys	Padidinti kultūros ir gamtos paveldo aktualumą, lankomumą ir žinomumą, visuomenės informuotumą apie juos supančią aplinką	Pagerinti vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių, buveinių ir kraštovaizdžio arealų būklę	
Patvirtintos priemonės, numatytas finansavimas iš ES fondų lėšų	Saugomų teritorijų ir valstybinės reikšmės parkų tvarkymas, pritaikymas lankymui	Kraštovaizdžio apsauga	Biologinės įvairovės apsauga
	39,6 mln. Eur	22,3 mln. Eur	27,8 mln. Eur
Planuojami rodikliai ir rezultatai	- Numatomų apsilankymų remiamuose kultūros ir gamtos paveldo objektuose bei turistų traukos vietose skaičiaus padidėjimas (336 tūkst. apsilankymų) - Sutvarkyti, įrengti ir pritaikyti lankymui gamtos ir kultūros paveldo objektai ir teritorijos (118 vnt.) - Įgyvendintos visuomenės informavimo apie aplinką priemonės (38 vnt.) - Sutvarkyti valstybinės reikšmės parkai (8 vnt.)	- Išsaugoti, sutvarkyti ar atkurti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealai (58 vnt.) - Kraštovaizdžio ir (ar) gamtinio karkaso formavimo aspektais pakeisti ar pakoreguoti savivaldybių ar jų dalių bendrieji planai (32 vnt.) - Likviduoti kraštovaizdį daryančius bešeimininkiai apleisti statiniai ir įrenginiai (virš 1000 vnt.) - Rekultivuotos atvira kasiniais pažeistos žemės (23 vnt.)	- Įsigyti įrangos, reikalingos saugomų teritorijų ir genetinių išteklių apsaugai komplektai (127 vnt.) - Atnaujinta GMO kontrolės laboratorija (1 vnt.) - Buveinių, kurių palankiai apsaugos būklei palaikyti ar atkurti, buvo skirtos investicijos, plotas (1097,21 ha) - Parengti saugomų teritorijų planavimo ir biologinės įvairovės išsaugojimo dokumentai (413 vnt.) - Įgyvendintos gamtotvarkinės ir/ar gamtos saugos priemonės (21 vnt.)

Priemonės „Saugomų teritorijų ir valstybinės reikšmės parkų tvarkymas, pritaikymas lankymui“ įgyvendinimas turi tiesioginę įtaką gerinant Lietuvos aplinkos būklę. Investicijomis atliekami konkretūs būklės gerinimo darbai atkuriant ir pritaikant lankymui gamtos ir kultūros paveldo objektus. Tikėtina, jog šios priemonės poveikis yra didelis, o projektais įgyvendinamos veiklos turi reikšmingą ir išliekamąją vertę ilgalaikėje perspektyvoje. Labai svarbus ir šios priemonės netiesioginis indėlis gerinant Lietuvos aplinkos būklę. Projektais siekiama padidinti visuomenės susidomėjimą ir lankymąsi sutvarkytuose gamtos ir kultūros paveldo objektuose. Didėjantis susidomėjimas ir galimybė visuomenei patirti bei naudotis šiais objektais ne tik suteikia teigiamą poveikį jų psichikos sveikatai ir fizinei savijautai, bet skatina suvokti sveikų ekosistemų reikalingumą bei formuoja teigiamą gamtos saugos įvaizdį, suteikia gamtos saugai aiškiai apčiuopiamą visuomeninę naudą.

Įgyvendinant priemonės „*Kraštovaizdžio apsauga*“ projektus savivaldybės sudaro būtinas prielaidas kraštovaizdžio tvarkymui (rengia bendruosius planus) arba įgyvendina tiesiogines kraštovaizdžio gerinimo priemones. Daugelio įgyvendintų tiesioginių priemonių poveikis yra akivaizdus ir matomas. Dažnai tikslams pasiekti reikalinga vienkartinė investicija vietos lygmeniu (pvz., bešeimininkų pastatų likvidavimui), kurią įgyvendinus pasiekiamas norimas poveikis. Todėl, įgyvendintos priemonės gali būti vertinamos kaip tvoros be papildomų tęstinių veiklų arba įgyvendinant sąlyginai nedideles kraštovaizdžio palaikymo priemones. Priemonės poveikio efektyvumo didinimas yra sietinas su sutvarkytų teritorijų įveiklinimu – jų pritaikymu visuomenės reikmėms ir nuolatiniu veiklos vykdymu.

Pagal įgyvendinamų veiklų pobūdį priemonės „*Biologinės įvairovės apsauga*“ projektai sąlyginai gali būti suskirstyti į dvi kryptis: 1) netiesiogiai susiję su aplinkos būklės gerinimu, bet sukuriantys gamtosauginių priemonių vykdymo prielaidas ir 2) tiesiogiai prisidedantys prie aplinkos būklės gerinimo. Įgyvendinant pirmosios krypties projektus rengiami su biologinės įvairovės apsauga susiję dokumentai (pvz., rūšių apsaugos ir invazinių rūšių gausos reguliavimo planai, saugomų teritorijų planavimo dokumentai ir metodologinė medžiaga) bei gerinama materialinė bazė (pvz., atnaujinama laboratorija, įsigyjama stebėsenai ar gamtotvarkai vykdyti reikalinga įranga). Šie projektai tiesiogiai neprisideda prie aplinkos būklės gerinimo, tačiau jų įgyvendinimas sudaro labai svarbias teises, ekspertines ir technines prielaidas užtikrinant gamtosaugos priemonių įgyvendinimą ilgalaikėje perspektyvoje. Šių projektų tvarumas bus užtikrintas įgyvendinant parengtus planus bei naudojant įsigytą materialinę bazę. Projektų rezultatų panaudojimas yra tiesiogiai susijęs su aplinkos apsaugos institucijų funkcijų įgyvendinimu, todėl projektų tvarumui užtikrinti yra tinkamos prielaidos. Antrosios krypties veiklos apima specialiai kelioms rūšims dedikuotus projektus, gamtotvarkos projektus ir pan. Projektų rezultatai ir vietos lygmens stebėseną po projekto įgyvendinimo rodo, jog taikytos gamtotvarkinės priemonės pasiteisino, jas tikslinga tęsti ir ateityje.

6.1.4. Ateities tendencijos (neįgyvendinant 2021-2027 metų ES fondų investicijų programos priemonių)

2019 m. atlikto 2014-2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimo¹⁵ išvadose konstatuojama, kad nors daugelio įgyvendintų tiesioginių priemonių poveikis yra akivaizdus ir matomas, šioms priemonėms numatytas finansavimas ir projektai yra nepakankami visiškai įgyvendinti ilgalaikius biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos strateginius tikslus. Akivaizdu, kad Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015–2020 metų veiksmų plane numatyti EB svarbos rūšių ir buveinių būklės tikslai nebus pasiekti. Šių tikslų įgyvendinimui reikalingas gerokai ilgesnis laikotarpis ir didesni ištekliai. Nesant ES fondų investicijų, pakankamo finansavimo biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos priemonių įgyvendinimui greičiausiai nepavyktų užtikrinti, tad prielaidų sparčiam būklės gerėjimui būtų gerokai mažiau, o atotrūkis nuo užsibrėžtų strateginių tikslų tebeišliktų didelis.

¹⁵ 2014-2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimas. 2019. Galutinė ataskaita. UAB „ESTEP Vilnius“ ir VšĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“

6.2 Visuomenės sveikata ir socialinė gerovė (įskaitant gyventojų saugumą)

6.2.1 Visuomenės sveikatos ir darnaus vystymosi tikslai

Šalies strateginiai tikslai visuomenės sveikatos ir socialinės gerovės srityje yra išdėstyti Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“¹⁶, 2021–2030 m. Nacionaliniame pažangos plane (NPP)¹⁷, Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijoje (LSS)¹⁸, Nacionalinėje visuomenės sveikatos priežiūros 2016–2023 metų plėtros programoje¹⁹ ir Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairėse²⁰.

Pagrindiniai strateginiuose dokumentuose įvardinti tikslai – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, mažinti netolygumus ir pasiekti, kad šalies gyventojai būtų sveikesni ir pailgėtų jų gyvenimo trukmė. Todėl siekiama:

- didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę, integraciją į visuomenę, darbo rinką
- geriau pritaikyti aplinką žmonėms su negalia, atliepiant negalios poreikius
- sukurti tinkamą, skatinančią, palankią šeimai aplinką
- ugdyti sveiką gyvenseną kaip svarbią veiklios visuomenės prielaidą, didinti visuomenės supratimą apie sveikos gyvensenos naudą
- stiprinti visuomenės psichologinį, emocinį atsparumą
- mažinti aplinkos veiksnių, nesaugių produktų (gaminų ir paslaugų) neigiamą poveikį ir riziką gyventojų sveikatai
- užtikrinti visuomenės sveikatos priežiūros sistemos tvarumą
- mažinti savižudybių skaičių, priklausomybes nuo alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimo
- mažinti Lietuvos gyventojų sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį
- užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius.

NPP ir LSS įvardinti visuomenės sveikatos ir socialinės apsaugos tikslai ir siejami rezultatai apžvelgiami 7 lentelėje.

¹⁶ 2012 m. gegužės 15 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“

¹⁷ 2020 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“

¹⁸ 2014 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XII-964 „Dėl Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų strategijos patvirtinimo“

¹⁹ 2015 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1291 „Dėl Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros 2016–2023 metų plėtros programos patvirtinimo“.

²⁰ 2019 m. liepos 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XIII-2304 „Dėl Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairių patvirtinimo“.

7 lentelė. Nacionaliniai strateginiai tikslai ir siejami visuomenės sveikatos rodikliai, išdėstyti 2021-2030 m. Nacionaliniame pažangos plane ir Lietuvos sveikatos 2014-2025 m. strategijoje

NPP	Pasiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir pailgėtų jų gyvenimo trukmė, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai		
		Lietuvos gyventojų vidutinė sveiko gyvenimo trukmė, metai	Asmenys, patiriantys skurdo arba socialinę atskirtį, proc.
	2025 m.	61 (vyrų) / 64,3 (moterų)	23
	2030 m.	62,5 (vyrų) / 65 (moterų)	21

Lietuvos sveikatos 2014-2025 m. strategija	Pasiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir pailgėtų jų gyvenimo trukmė, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai			
	Lietuvos gyventojų vidutinė būsimo gyvenimo trukmė, metai		Vidutinės būsimo gyvenimo trukmės skirtumo tarp vyrų ir moterų mažinimas, ilgėjant vyrų vidutinei būsimo gyvenimo trukmei (metais)	
	2020 m.	75,8	2020 m.	9,5
	2025 m.	77,5	2025 m.	8

	Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį		Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką		Formuoti sveiką gyvenimą ir jos kultūrą				Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius										
	Mirtingumas dėl savižudybių 100 tūkst. gyventojų	Skurdo riziką ar socialinę atskirtį patiriančių asmenų dalis, proc.	Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, susiduriančių su ekonominiais sunkumais, dalis	Šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis (CO ₂ ekvivalentas), tūkst. tonų	Gyventojų, teigiančių, kad jie kenčia nuo triukšmo, dalis, proc.	Mirtingumas dėl išorinių priežasčių 100 tūkst. gyventojų	Legalaus alkoholio suvartojimas vienam gyventojui per metus, litrais absoliutaus alkoholio	Tabako suvartojimas vienam gyventojui per metus, cigarečių skaičius	Mirčių dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo skaičius (abs. sk.)	Nutukusių vyrų dalis tarp Lietuvos 20–64 metų amžiaus vyrų, procentais	Nutukusių moterų dalis tarp Lietuvos 20–64 metų amžiaus moterų, proc.	Kūdikių mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių Lietuvoje	Šeimos gydytojų skaičius 10 tūkst. gyventojų	Slaugytojų (įskaitant akušerius), tenkančių vienam gydytojui, skaičius	Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų, standartizuotas mirtingumo rodiklis 100 tūkst. gyv.	Mirtingumas nuo piktybinių navikų, standartizuotas mirtingumo rodiklis 100 tūkst. gyventojų	Bendrosios sveikatos priežiūros išlaidos, proc. nuo BVP	Valdžios sektoriaus išlaidų dalis tarp visų sveikatos priežiūros išlaidų, proc.	Išlaidų prevencijai ir visuomenės sveikatos priežiūrai dalis tarp einamųjų sveikatos priežiūros išlaidų, proc.
2020 m.	19,5	↓15 %	↓15 %	stabil.	↓5 %	77,3	9,5	↓3 %	stabil.	stabil.	stabil.	ES vid.	7	2	368,7	172,8	7,5	75	2,0
2025 m.	12	ES vid.	↓10 %	stabil.	↓5 %	51,7	8,5	↓3 %	stabil.	stabil.	stabil.	ES vid.	7,54	ES vid.	310,4	165,5	8	78	3,0

↓ - mažinti (2020 m. mažinimo tikslai nustatyti 2012 m. rezultatų atžvilgiu, o 2025 m. tikslai - 2020 m. rezultatų atžvilgiu), stabil. – stabilizuoti augimą; ES vid. – pasiekti ES valstybių narių vidurkį

6.2.2. Praeitės tendencijos ir esama situacija

Visuomenės sveikatos būklę ir pažangą siekiant strateginių tikslų iliustruoja du pagrindiniai rodikliai: vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė (SGT) bei vidutinė būsimo gyvenimo trukmė (VGT).

Sveiko gyvenimo trukmės rodiklis parodo gyvenimo trukmę be ilgalaikių veiklos apribojimų, atsirandančių dėl sveikatos problemų. Sveiko gyvenimo trukmės didėjimas yra vienas iš pagrindinių Europos sveikatos politikos tikslų. Jei tikėtina sveiko gyvenimo trukmė didėja sparčiau nei vidutinė būsimo gyvenimo trukmė, tai parodo, jog gyventojai daugiau metų gyvena būdami geros sveikatos.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. Lietuvoje vidutinė tikėtina moterų sveiko gyvenimo trukmė siekė 59,1 metus, o vyrų – 56,3 metus. Nuo ES vidurkio, kur moterų tikėtina sveiko gyvenimo trukmė yra 64,2 metai, o vyrų – 63,7 metų, Lietuvos moterys atsilieka 5,1 metais, o vyrai – 7,4 metais.

2014-2016 m. ES buvo fiksuojamas spartus moterų sveikos gyvenimo trukmės augimas, tuo tarpu Lietuvoje atvirkščiai, 2015 m. moterų SGT rodiklis buvo mažiausias per visą pastarąjį dešimtmetį, o atsilikimas nuo ES vidurkio, kurį laiką buvęs minimalus, stipriai išaugo (4 pav.).

4 pav. Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė ES ir Lietuvoje (taškai žymi siektinas vertes) (šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas, Eurostat)

Jei Lietuvos moterų vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė 2010-2014 m. laikotarpiu buvo priartėjusi prie ES vidurkio, tai vyrų SGT rodiklis visą dešimtmetį buvo gana stipriai atsilikęs. 2008 -2014 m. atsilikimas siekė maždaug 5 metus, o 2018 metais jau buvo išaugęs net iki 7,4 metų. Pagal vyrų SGT rodiklį 2018 m. Lietuva tarp visų ES šalių užėmė 27 vietą, o pagal moterų – 22 vietą.

EK parengtoje Lietuvos gyventojų sveikatos būklės apžvalgoje²¹ konstatuojama, kad po 65 metų sveiko gyvenimo trukmės atotrūkio pagal lytį nebelieka, nes sulaukusios 65 metų Lietuvos moterys dažniausiai gyvena didesnę gyvenimo dalį sirgdamos lėtinėmis ligomis ir turėdamos negalią.

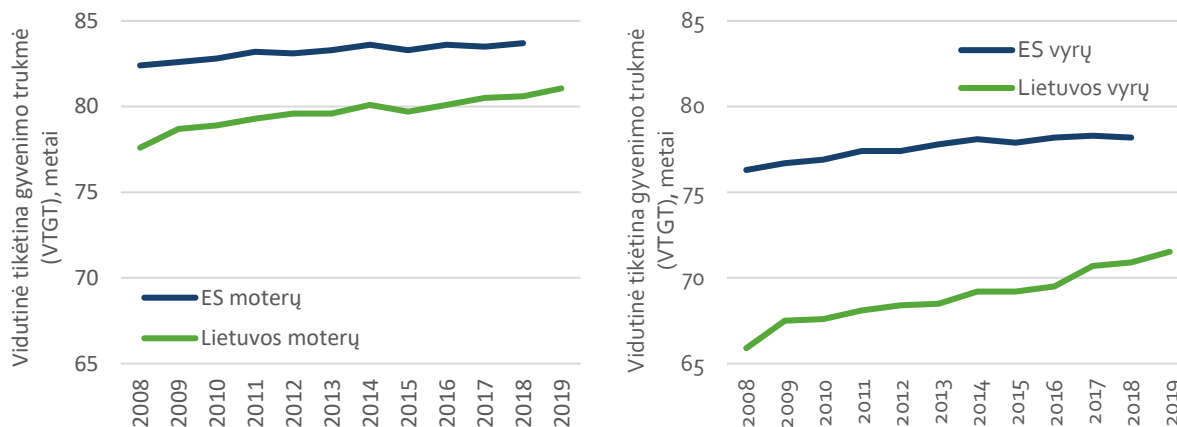
Vienas iš strateginių NPP tikslų visuomenės sveikatos srityje yra pasiekti, kad iki 2025 moterų sveiko gyvenimo trukmė būtų 64,3 metai, o vyrų – 61 metai; iki 2030 m. moterų sveiko gyvenimo trukmę siekiama prailginti iki 65 metų, o vyrų – iki 62,5 metų. Kad užsibrėžti tikslai būtų pasiekti, tiek vyrų, tiek moterų SGT iki 2025 metų kasmet turi augti maždaug 0,6 metais. Atsižvelgiant į pastarojo dešimtmečio tendencijas, kuomet stabilus SGT augimo užtikrinti nepavyko, akivaizdu, kad tai sveikatos apsaugos sistemai bus nemenkas iššūkis.

Nors tikėtina vidutinė Lietuvos gyventojų sveiko gyvenimo trukmė per pastarąjį dešimtmetį pakito nedaug, vidutinė būsimo gyvenimo trukmė stabiliai augo. Tiek moterų, tiek vyrų VGT augimo tempas

²¹ State of Health in the EU. Lietuva. 2019 m. sveikatos būklės šalyse apžvalga

Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį buvo netgi didesnis nei vidutiniškai ES, nepaisant to, atotrūkis nuo ES vidurkio tebėra ganėtinai didelis. 2019 m. duomenimis, moterų VGT, siekianti 81,06 metus, nuo ES vidurkio atsiliko 2,6 metais, o vyrų VGT, siekianti 71,53 metus, - net 6,7 metais.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinė tikėtina Lietuvos gyventojų gyvenimo trukmė 2019 m. buvo 76,43 metai. Taigi, tarpinis LSS tikslas, kad iki 2020 m. Lietuvos gyventojų VGT būtų ne trumpesnė nei 75,8 metai, yra pasiektas. Taip pat beveik pasiektas ir tikslas mažinti vyrų ir moterų VGT skirtumą, kad iki 2020 metų jis būtų ne didesnis nei 9,5 metai. 2019 m. Lietuvoje atotrūkis tarp vyrų ir moterų VGT siekė 9,53 metus. Deja, Lietuvoje skirtumas tarp vyrų ir moterų VGT tebėra beveik du kartus didesnis nei vidutiniškai ES, kur jis lygus 5,5 metams.

5 pav. Vidutinė tikėtina būsimo gyvenimo trukmė ES ir Lietuvoje (šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas, Eurostat)

Pagrindinės mirties priežastys. Pagrindinė Lietuvos gyventojų mirties priežastis - kraujo apytakos sistemos ligos. Higienos instituto (HI) duomenimis, 2019 m. su kraujo apytakos sistemos ligomis buvo susiję daugiau nei pusė (54,6 proc.) visų mirčių. Tarp jų 34,5 proc. atvejų mirties priežastimi buvo išeminė širdies liga, 12,9 proc. – cerebrovaskulinės ligos. Moterų grupėje mirtingumas nuo kraujo apytakos ligų yra gerokai didesnis nei vyrų grupėje. 2019 m. kraujo apytakos ligos lėmė net 61,7 proc. moterų ir 47 proc. vyrų mirčių.

Remiantis Eurostat duomenimis, 2016 m. Lietuvoje mirtingumas nuo kraujo apytakos sistemos ligų buvo 2,4 karto didesnis nei vidutiniškai ES, o mirtingumas nuo išeminės širdies ligos buvo didžiausias visoje ES ir beveik 5 kartus viršijo ES vidurkį. Higienos instituto duomenys rodo, kad Lietuvoje mirštamumas nuo kraujotakos sistemos ligų nustojo augti tik 2015 m. ir nuo tada palaipsniui mažėja. 2019 m. standartizuotas mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (100 tūkst. gyventojų) siekė 733 ir buvo 16,5 proc. mažesnis nei 2015 m. Pastaraisiais metais šis rodiklis mažėja užsibrėžtu tempu, tad tikėtina, kad LSS tikslai mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų mažinimo srityje bus pasiekti.

Antra dažniausia mirties priežastis Lietuvoje yra piktybiniai navikai. Pagal HI duomenis, 2019 m. mirtys nuo piktybinių navikų sudarė 21 proc. visų mirčių skaičiaus. Vyrų mirčių priežasčių struktūroje mirtys nuo piktybinių navikų sudarė 24 proc., o moterų – 18,2 proc. visų mirčių skaičiaus. Vyrų grupėje dažniausi yra trachėjos, bronchų ir plaučių, priešinės liaukos ir skrandžio piktybiniai navikai. Daugiausia moterų mirė nuo krūties, trachėjos, bronchų ir plaučių bei kiaušidžių piktybinių navikų. Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo piktybinių navikų Lietuvoje nedaug skiriasi nuo ES valstybių narių vidurkio.

Nors valdžios institucijoms pavyko padaryti tam tikrą pažangą ir sumažinti buvusį didelį savižudybių skaičių, savižudybė vis dar yra svarbi mirties priežastis, ypač tarp vyrų: 2016 m. Lietuvoje užregistruotas didžiausias ES mirtingumas dėl šios priežasties²². Standartizuotas Lietuvos gyventojų mirtingumo dėl

²² State of Health in the EU. Lietuva. 2019 m. sveikatos būklės šalyse apžvalga

savižudybių rodiklis ES vidurkį viršijo beveik 3 kartus. 2012-2019 m. laikotarpiu savižudybių skaičius Lietuvoje sumažėjo 24 proc. (nuo 31,03 iki 23,5 atvejų 100 tūkst. gyventojų per metus). Šis rodiklis juda teisinga kryptimi, bet pokyčio tempas dar nėra pakankamas, kad būtų pasiekti LSS užsibrėžti tikslai ir iki 2025 m. savižudybių skaičius neviršytų 12 atvejų 100 tūkst. gyventojų per metus.

Rizikos veiksniai. EK parengtoje Lietuvos sveikatos būklės apžvalgoje²³ konstatuojama, kad su gyvenimo būdu susiję rizikos veiksniai yra daugiau nei pusės visų mirčių Lietuvoje priežastis. 2017 m. trečdalis visų mirčių buvo susijusios su rizika, susijusia su mityba; tai beveik dvigubai daugiau nei ES vidurkis. Tabako vartojimas, įskaitant tiesioginį ir pasyvųjį rūkymą, yra maždaug 15 proc. visų mirčių priežastis. Apie 10 proc. mirčių siejama su alkoholio vartojimu, o 5 proc. – su mažu fiziniu aktyvumu.

2019 m. 18,3 proc. šalies gyventojų buvo nutukę, kai tuo tarpu 2014 m. nutukusių žmonių buvo 16,6 proc. (ES vidurkis – 15,6 proc.). Nutukusių gyventojų skaičius auga, o nutukimo problemos aktualesnės tarp moterų. Antsvorio problemas iš dalies lemia prasti mitybos ir gyvensenos įpročiai.

Analizuojant pastarojo dešimtmečio duomenis matyti, kad mažiausias legalių tabako gaminių vartojimas buvo užfiksuotas 2010 m., kuomet vienam gyventojui per metus vidutiniškai teko 791 cigaretė. Tuo tarpu 2015-2017 metais legalus tabako gaminių suvartojimas per metus jau viršijo 1000 cigarečių vienam gyventojui. Nuo 2016 m. yra fiksuojamas tabako gaminių vartojimo mažėjimas, tačiau atotrūkis nuo siekiamo LSS tikslo tebeišlieka didelis. Statistikos departamento duomenimis, 2019 m. vienam gyventojui teko 972 cigaretės, t. y. 6,7 proc. daugiau nei 2012 m., tuo tarpu LSS tikslas - iki 2020 m. tabako vartojimą nuo 2012 m. lygio sumažinti 3 proc.

Šalyje įgyvendintos alkoholio vartojimo mažinimo priemonės davė rezultatų. Legalaus alkoholio vartojimas nuo 2012 m. nuosekliai mažėja. Statistikos departamento duomenimis, 2019 m. vienam gyventojui teko 9,4 l absoliutaus (100 proc.) alkoholio. Tai yra 25,4 proc. mažiau nei 2012 m. Esant tokioms tendencijoms, prognozuojama, kad LSS tikslas iki 2025 m. pasiekti, jog legalaus alkoholio suvartojimas vienam gyventojui neviršytų 8,5 l, turėtų būti pasiektas.

Situacija narkotikų ir psichotropinių medžiagų srityje Lietuvoje taip pat gerėja. Nors 2017 m. mirčių dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo skaičius, lyginant su 2012 m., buvo išaugęs 16 proc. (nuo 95 iki 110 mirčių per metus), 2018 ir 2019 m. fiksuotas ženklus tokių mirčių mažėjimas. HI duomenimis, 2019 nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų Lietuvoje mirė 81 žmogus, t. y. 15 proc. mažiau nei 2012 m.

Statistiniai duomenys rodo, kad rizikos veiksnių paplitimas palankių socialinių sąlygų neturinčių asmenų grupėje yra gerokai didesnis nei tarp didesnes pajamas ir aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų.

Itin svarbi Lietuvoje yra antimikrobinio atsparumo problema. Europoje vykdomos antimikrobinio atsparumo stebėsenos duomenimis²⁴, kai kuri bakterijų atsparumas Lietuvoje yra vienas didžiausių Europos Sąjungoje, o antibiotikų suvartojimas (turintis tiesioginės įtakos atsparumo atsiradimui ir plitimui) ligoninėse yra tarp trijų didžiausių. Pažymėtina, kad ir atsparios tuberkuliozės paplitimas Lietuvoje vienas didžiausių.

Socialinė atskirtis. Socialinė atskirtis yra vienas iš svarbių veiksnių, lemiančių su sveikata ir tikėtina gyvenimo trukme susijusią nelygybę. Skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje gyvenančių Lietuvos žmonių dalis per dešimtmetį sumažėjo. 2019 m. buvo užfiksuota mažiausia per dešimtmetį skurde ar socialinėje atskirtyje gyvenančių Lietuvos gyventojų dalis - 26,3 proc. Skurdo rizika kaimiškose gyvenvietėse siekia 32,5 proc. ir yra gerokai didesnė nei miestuose, kur skurdo rizikoje ir socialinėje atskirtyje gyvena vidutiniškai 23,2 proc. gyventojų. Nuo 2009 m. šis rodiklis kaimuose sumažėjo, tačiau miestuose išaugo.

²³ *State of Health in the EU. Lietuva. 2019 m. sveikatos būklės šalyse apžvalga*

²⁴ *ECDC koordinuojamo EARS-Net tinklo duomenys; <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/surveillance-antimicrobial-resistance-europe-2019>*

Lietuvos sveikatos 2014-2025 m. strategijoje numatyta skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje gyvenančių asmenų dalį iki 2020 m., lyginant su 2012 m. lygiu, sumažinti 15 proc. t. y. iki 27,6 proc., o iki 2025 m. pasiekti ES šalių vidurkį. Šiuo metu ES skurdo rizikoje gyvena vidutiniškai 21,7 proc. gyventojų. Taigi, nors trumposios perspektyvos iki 2020 m. tikslas yra pasiektas, siekiant užsibrėžto 2025 m. tikslo, skurdo mažinimo tempas turi būti gerokai spartesnis nei iki šiol.

Tinkama ir subalansuota mityba gali padėti išvengti lėtinių neinfekcinių ligų. Deja, dalis Lietuvos gyventojų dėl patiriamų ekonominių sunkumų subalansuotos mitybos negali sau leisti. 2019 m. asmenų, gyvenančių su ekonominiais sunkumais susiduriančiuose namų ūkiuose ir negalinčių sau leisti bent kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško vegetariško maisto, dalis siekė 11,6 proc. Kaimuose tokių gyventojų dalis siekė 13,7 proc., miestuose – 10,6 proc. Lyginant su 2012 m., ekonominius sunkumus patiriančiuose namų ūkiuose gyvenančių ir subalansuotos mitybos sau negalinčių leisti gyventojų dalis sumažėjo beveik 50 proc. LSS užsibrėžti tikslai sveiko maisto prieinamumo srityje jau yra pasiekti.

Gyvenamoji ir darbo aplinka. Siekiant LSS užsibrėžtų geresnių gyvenamosios ir darbo aplinkos rodiklių kol kas fiksuojamas nepakankamas progresas. Gyventojų, kurie teigia kenčiantys nuo triukšmo, dalis beveik nesikeičia. Nuo 2012 tokių gyventojų sumažėjo vos 0,1 proc.

Nors šiltnamio dujų emisijos lyginant su 2012 m. sumažėjo, tačiau nuo 2015 m. vėl pastebimas jų augimas. Remiantis Eurostat duomenimis, 2017 m. ŠESD emisijos sudarė 20,7 mln. tonų ir buvo 3 proc. didesnės nei 2014 m., kuomet siekė 20,14 mln. tonų.

Mirtingumas dėl išorinių priežasčių nuo 2012 m. kasmet tolygiai mažėja, o pastaraisiais metais pasiektas nemažas tempas. 2016-2019 m. mirčių dėl išorinių priežasčių skaičius sumažėjo 20 proc. ir pasiekė 83,64 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Toks tempas gali būti pakankamas, kad būtų pasiekti LSS užsibrėžti tikslai iki 2025 m. mirčių nuo išorinių priežasčių skaičių sumažinti iki 51,7 atvejo 100 tūkst. gyventojų.

Sveikatos apsaugos sistema. Aukštus mirtingumo ir sergamumo rodiklius Lietuvoje lemia sveikatos apsaugos sistemos nepakankamas veiksmingumas, prieinamumas bei efektyvumas²⁵.

Lėšos skiriamos sveikatos apsaugai kol kas neauga norimu tempu. LSS numatyta, kad bendrosios sveikatos priežiūros išlaidos iki 2020 m. turi pasiekti 7,5 proc. nuo BVP, o 2025 m. – 8 proc. nuo BVP. Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, 2018 m. einamosios išlaidos sveikatai tesudarė 6,57 proc. nuo BVP. Tai tebėra vienas žemiausių sveikatos priežiūros finansavimo lygių visoje ES, gerokai mažesnis nei ES vidurkis, kuris 2017 m. duomenimis siekė 9,8 proc.

EK ataskaitoje²⁶ konstatuojama, kad, palyginti su ES vidurkiu, Lietuvoje daug gydytojų (2017 m. 4,6, palyginti su 3,6 1 000 gyventojų); tačiau slaugytojų skaičius yra šiek tiek mažesnis nei ES vidurkis (7,7 ir 8,5). Nuo 2000 m. iki 2016 m. slaugytojų ir gydytojų skaičiaus santykis sumažėjo nuo 2,1 iki 1,7. 2014–2025 m. nacionalinės sveikatos strategijos tikslas – iki 2020 m. atkurti slaugytojų ir gydytojų skaičiaus santykį iki 2,0, nors iš naujausių duomenų matyti, kad šia kryptimi jokios pažangos kol kas nėra.

2016 m. Lietuvoje prevencijos priemonėmis išvengiama mirtingumas buvo didžiausias ES, o sveikatos priežiūros priemonėmis išvengiama mirtingumas – antras pagal dydį. Tai rodo, kad yra didelis poreikis rengti veiksmingesnę visuomenės sveikatos politiką, reformuoti sveikatos priežiūros sistemą ir investuoti į jos kokybės gerinimą.

Stacionariosios sveikatos priežiūros kokybė neretai vertinama pagal mirštamumą po hospitalizavimo dėl gyvybei pavojingų ligų. Hospitalinis mirštamumas per 30 dienų dėl miokardo infarkto ir insulto Lietuvoje labai didelis, antroje vietoje iš visų ES šalių, kurios renka tokius duomenis (po Latvijos). Todėl darytina išvada, kad galima daug ką patobulinti gerinant stacionariosios sveikatos priežiūros kokybę.

Lietuvos gyventojai sveikatos priežiūros paslaugomis naudojami vidutiniškai 20 proc. dažniau už ES vidurkį, tačiau, nors gydytojų ir ligoninių prieinamumas yra geras, jis neužtikrina pakankamos kokybės.

²⁵ Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: sveikatos apsauga. 2019. UAB „ESTEP Vilnius“.

²⁶ State of Health in the EU. Lietuva. 2019 m. sveikatos būklės šalyse apžvalga

6.2.3. 2014 – 2020 m. ES investicijos ir jų poveikis

2014–2020 m. laikotarpiu su sveikatos apsauga susijusiems projektams iš ES struktūrinių fondų suplanuota skirti 258,8 mln. Eur investicijų. ES investicijos į visuomenės sveikatos srityje įgyvendinamas priemones yra skiriamos pagal du **8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“** uždavinius: 8.1.3. „Pagerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms bei sumažinti sveikatos netolygumus“ ir 8.4.2. „Sumažinti sveikatos netolygumus, gerinant sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms ir skatinti sveiką senėjimą“. Įgyvendinant šiuos uždavinius investuojama į infrastruktūrą bei kitas veiklas, tokias kaip visuomenės informavimą, metodikų ir modelių rengimą bei diegimą, mokymus ir pan. Didžiąją investicijų dalį (apie 70 proc.) planuojama skirti sveikatos infrastruktūros plėtros ir gerinimo projektams.

Įgyvendinus patvirtintas 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos priemones, skirtas visuomenės sveikatos gerinimui, rezultatus vienaip ar kitaip turėtų pajusti didesnė dalis Lietuvos gyventojų. Remiantis sudarytų sutarčių informacija, pacientų, kuriems bus pagerinta paslaugų kokybė ir prieinamumas, skaičius turėtų būti netgi gerokai didesnis nei planuota. Vien pirminės asmens sveikatos priežiūros sistemos veiklos pagerėjimą įgyvendinus infrastruktūros plėtros projektus turėtų pajusti apie 1,7 mln. gyventojų (planuota – 1 mln.). Mažinant sveikatos netolygumus, virš 100 tūkst. tikslinių grupių asmenų turėtų būti įtraukti į sveikatingumą skatinančias veiklas.

Atlikta investicijų poveikio analizė²⁷ rodo, kad įgyvendinamos priemonės turėtų leisti įdiegti naujus visuomenės sveikatos priežiūros modelius, tobulinti specialistų kvalifikaciją, didinti visuomenės sveikatos raštingumą, skatinti sveiką senėjimą. Visos suplanuotos priemonės pasiekia tikslines grupes ir atitinka jų poreikius. Deja, tuo pačiu vertinimas atskleidžia, kad priemonės, skirtos sveikatos netolygumų mažinimui, prie jo prisideda nepakankamai. Didelė lėšų dalis skirta didžiųjų miestų pirminės sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros modernizavimui, o ne paslaugų prieinamumui tikslinėse savivaldybėse užtikrinti. Nors tokios investicijos gerina paslaugų kokybę tikslinių savivaldybių gyventojams, lygiai taip pat ją gerina ir didžiųjų miestų gyventojams, todėl sveikatos netolygumai dėl to mažėja nepakankamai.

2014-2020 m. laikotarpio ES investicijos turėtų reikšmingai prisidėti mažinant socialinę atskirtį. Pagal 8 prioriteto uždavinius (9 lentelė) šiam tikslui skiriama virš 270 mln. Eur ES lėšų. Socialinės srities investicijos atliepia tikslinių grupių poreikius. Jų dėka didėja socialinių paslaugų, socialinio būsto prieinamumas, skatinama socialiai pažeidžiamų asmenų integraciją į darbo rinką. Investicijos, skirtos perėjimui nuo institucinės globos link bendruomeninių paslaugų, yra susietos su esminėmis sektoriaus reformomis, o tai leidžia tikėtis didelio ir tvaraus jų poveikio²⁸. Vis tik, labai svarbu pabrėžti, jog visos įgyvendintos visuomenės sveikatos ir socialinės srities priemonės pridėtinę vertę turės tik tuo atveju, jeigu bus užtikrinamas finansuotų veiklų tęstinumas po 2020 m.

²⁷ Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: sveikatos apsauga. 2019. UAB „ESTEP Vilnius“.

²⁸ 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas. Vertinimo sintezė. 2019. UAB „ESTEP Vilnius“.

8 lentelė. Su visuomenės sveikatos tikslų įgyvendinimu susijusios 2014-2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

8 prioritetas. Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu		
Investicinis prioritetas	8.1 Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų	8.4 Galimybių gauti įperkamas, darnias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas
Uždavinys	Pagerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms bei sumažinti sveikatos netolygumus	Sumažinti sveikatos netolygumus, gerinant sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms ir skatinti sveiką senėjimą
Patvirtintos priemonės, numatytas ES finansavimas	• Vaikų sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūros tobulinimas • Greitosios medicinos pagalbos ir pacientų transportavimo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas • Priklausomybės ligų profilaktikos, diagnostikos ir gydymo paslaugų infrastruktūros tobulinimas • Skubios pagalbos traumų ir nelaimingų atsitikimų bei išorinių priežasčių atvejais infrastruktūros tobulinimas • Pirminės asmens sveikatos priežiūros veiklos efektyvumo didinimas • Sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo gerinimas neįgaliesiems • Onkologinių ligų prevencijos, ankstyvos diagnostikos ir gydymo paslaugų infrastruktūros tobulinimas • Sveiko senėjimo paslaugų kokybės gerinimas • Kraujotakos sistemos ligų gydymo ir diagnostikos paslaugų infrastruktūros gerinimas • Galvos smegenų kraujotakos ligų profilaktikos, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas • Tuberkuliozės profilaktikos, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas	• Tikslinių teritorijų gyventojų sveikos gyvensenos skatinimas • Sveiko senėjimo skatinimo iniciatyvos • Priklausomybės ligų profilaktikos, diagnostikos ir gydymo kokybės ir prieinamumo gerinimas • Sveikos gyvensenos skatinimas regioniniu lygiu • Specialistų pritraukimas sveikatos netolygumams mažinti • Bendradarbiavimo skatinimas sveikatos netolygumų mažinimo srityje • Priemonių, gerinančių ambulatorinių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą tuberkulioze sergantiems pacientams, įgyvendinimas • Sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas onkologinių ligų srityje • Vaikų ligų, traumų ir nelaimingų atsitikimų profilaktika, sveikatos priežiūros paslaugų vaikams prieinamumo ir kokybės gerinimas • Sveikatos priežiūros kokybės ir prieinamumo gerinimas tikslinėms gyventojų grupėms įgyvendinant inovatyvius ir efektyvius sveikatos priežiūros modelius
	201 mln. Eur	57,76 mln. Eur
Siektini rodikliai/ rezultatai	Pacientai, kuriems pagerinta paslaugų kokybė ir prieinamumas - > 2 mln.	Tikslinių grupių asmenys, kurie dalyvavo informavimo, švietimo ir mokymo renginiuose bei sveikatos raštingumą didinančiose veiklose - >100 tūkst.

9 lentelė. Socialinės atskirties mažinimui skirtos 2014-2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

8 prioritetas. Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu				
Investicinis prioritetas	8.1 Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų	8.3 Aktyvi įtrauktis, visų pirma, siekiant skatinti lygias galimybes, dalyvavimą darbo rinkoje ir geresnes įsidarbinimo galimybes	8.4 Galimybių gauti įperkamas, darnias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas	8.5 Socialinės verslininkystės ir profesinės integracijos socialinėse įmonėse bei socialinės ir solidarumo ekonomikos skatinimas, siekiant padidinti įsidarbinimo galimybes
Uždaviniai	Padidinti bendruomenėje teikiamų socialinių paslaugų dalį, pereinant nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų Padidinti socialinio būsto prieinamumą pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms	Padidinti labiausiai nutolusių nuo darbo rinkos asmenų integraciją į darbo rinką Padidinti vyresnio darbingo amžiaus asmenų dalyvavimą darbo rinkoje ir savanoriškoje veikloje	Padidinti bendruomenėje teikiamų paslaugų prieinamumą ir kokybę, plėtoti paslaugas šeimai	Paskatinti socialinį verslumą ir socialinę atsakomybę didinančių iniciatyvų atsiradimą
Patvirtintos priemonės, numatytas ES finansavimas	- Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra - Institucinės globos pertvarka: investicijos į infrastruktūrą - Socialinio būsto fondo plėtra - Paslaugų centrai vaikams	- Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija - Romų socialinė integracija - Socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką - Socialinės įtraukties didinimas 54+	- Institucinės globos pertvarka - Integrali pagalba į namus - Kompleksinės paslaugos šeimai - Socialinių paslaugų sistemos stiprinimas - Smurto artimoje aplinkoje prevencija	- Parama neigaliesiems socialinėse įmonėse - Socialinės atsakomybės ir socialinio dialogo skatinimas - Parama socialiniam verslui
	105,8 mln. Eur	33,5 mln. Eur	89,3 mln. Eur	41,7 mln. Eur
Siektini rodikliai/ rezultatai	Virš 5000 naujai įrengtų ar įsigytų socialinių būstų Daugiau nei 6000 tikslinių grupių asmenų, gavusių tiesioginės naudos iš investicijų į socialinių paslaugų infrastruktūrą	Virš 40 tūkst. socialiai pažeidžiamų asmenų, dalyvavusių socialinei integracijai skirtose ESF veiklose Beveik 6 tūkst. asmenų virš 54 metų amžiaus, dalyvavusių aktyviam senėjimui skirtose ESF veiklose	Virš 70 tūkst. socialines paslaugas gavusių tikslinių grupių asmenų (šeimų)	Virš 100 tūkst. ESF subsidijas gavusių socialinių įmonių darbuotojų, priklausančių tikslinėms grupėms

6.2.4 Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant ES fondų investicijų programos)

Vertinant visuomenės sveikatos rodiklių dinamiką galima prognozuoti, kad Lietuvoje pavyks pasiekti užsibrėžtus vidutinės gyvenimo trukmės tikslus, tačiau sveiko gyvenimo trukmės rodikliai kol kas kinta nepakankamu tempu, tad kyla pagrįsta rizika, kad šalies gyventojų sveiko gyvenimo trukmė ir toliau stipriai atsiliks nuo ES vidurkio.

Lietuvoje kol kas nepavyksta pažaboti gyventojų sveikatos rizikos veiksnių, tokių kaip alkoholio, tabako, narkotikų bei psichotropinių medžiagų vartojimas, taip pat nepasiekti tikslai savižudybių prevencijos srityje. Svarbūs veiksniai, neleidžiantys pasiekti ilgesnės gyventojų sveiko gyvenimo trukmės yra nepakankamas prevencinių programų efektyvumas, nepakankamas pirminės asmens sveikatos priežiūros ir specializuotų asmens sveikatos priežiūros paslaugų veiksmingumas, dideli gyventojų sveikatos/sveikatos priežiūros netolygumai. Atlikta ES investicijų analizė²⁹ atskleidė, kad širdies ir onkologijos ligų srityse įgyvendinamos priemonės daugiausia yra orientuotos į pirminės asmens priežiūros įstaigų infrastruktūros atnaujinimą didžiuosiuose miestuose, todėl nepakankamai prisideda prie sveikatos netolygumų mažinimo. Taigi, galima prognozuoti, kad šalyje ir toliau išliks didelis sveikatos netolygumas.

Siekiant proveržio visuomenės sveikatos srityje yra būtinas tolesnis sveikatos priežiūros sistemos tobulinimas bei šiuo metu įgyvendinamų priemonių tęstinumo užtikrinimas. Be tolesnių ES investicijų šie uždaviniai yra sunkiai įgyvendinami. Siekiant padidinti tikimybę pasiekti užsibrėžtus visuomenės sveikatos strateginius tikslus ateityje bus aktualios ES investicijos į pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigų tinklo optimizavimą ir pirminės sveikatos priežiūros stiprinimą, prevencines programas, sveikatos raštingumo didinimą, socialinio ir sveikatos sektorių integraciją.

Ateityje augs geriatrijos paslaugų paklausa, toliau didės bendras socialinių paslaugų poreikis. Institucinės globos pertvarka 2014–2020 m. laikotarpiu nebus užbaigta, tad finansavimo poreikis perėjimui prie bendruomeninių paslaugų išliks. Taip pat išliks poreikis toliau investuoti į socialinio būsto plėtrą. Nesant ES investicijų, socialinių paslaugų plėtrai reikalingo finansavimo užtikrinti greičiausiai nepavyktų, tad dėl nepakankamo socialinių paslaugų prieinamumo strateginiai socialinės atskirties mažinimo tikslai liktų nepasiekti.

6.3. Dirvožemis

6.3.1. Aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

Pagrindiniai strateginiai dirvožemio apsaugos tikslai ir uždaviniai yra išdėstyti Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje³⁰ (NAAS) bei Užterštų teritorijų tvarkymo 2013–2023 m. plane³¹ (UTTP).

Esminis Lietuvos tikslas dirvožemio apsaugos srityje yra saugoti dirvožemį ir tausiai jį naudoti, nustatyti cheminėmis medžiagomis užterštų teritorijų taršos mastą, saugiai sutvarkyti pavojingiausias cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas siekiant mažinti neigiamą šių teritorijų poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai ir užtikrinti gerą dirvožemio, grunto bei požeminio vandens cheminę būklę.

Dirvožemio apsaugos srityje siekiama:

- stabdyti dirvožemio degradaciją ir apsaugoti jo funkcijas, daug dėmesio skiriant:
 - dirvožemio tręšimo perteklinėmis organinėmis ir mineralinėmis trąšomis bei teršimo naftos produktais, sunkiaisiais metalais, kitomis cheminėmis medžiagomis, ypač miestuose, pramonės

²⁹ Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: sveikatos apsauga. 2019. UAB „ESTEP Vilnius“.

³⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 16 d. nutarimas Nr. XII-1626 „Dėl nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“

³¹ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2012 m. rugsėjo 27 d. įsakymas Nr. D1-790 „Dėl Užterštų teritorijų tvarkymo 2013–2023 m. plano patvirtinimo“

- jmonių teritorijose, atliekų sąvartynų, pesticidų saugyklų teritorijose bei automagistralių pakelėse, mažinimui
- geros agrarinės ir aplinkos apsaugos būklės reikalavimų diegimui, visuomenės sąmoningumo dirvožemio apsaugos srityje didinimui
- dirvos erozijos ir dirvožemio praradimo šlaituose ir teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas, išskyrus teritorijas, kuriose siekiama išsaugoti natūralius geodinaminius procesus, stabdymui
- urbanizuotų teritorijų, pramoninių objektų vystymo ne natūraliose miško ar žemės ūkio paskirties teritorijose, o jau istoriškai susiformavusiuose urbanizuotuose ar rekultivuotuose plotuose, skatinimui
- atkurti degradavusius dirvožemius, daug dėmesio skiriant cheminėmis medžiagomis ir pavojingomis atliekomis užterštų teritorijų sutvarkymui, įvertinant esamus, numatomus žemės naudojimo poreikius ir dirvožemio atgaivinimo išlaidas.

Bendras organinės medžiagos kiekis dirvožemyje kol kas yra vienintelis kiekybinis rodiklis, iliustruojantis dirvožemio apsaugos tikslus. Siekiama, kad šis kiekis iki 2030 m. išliktų stabilus ir nenukristų žemiau 3 proc.

6.3.2. Praeities tendencijos ir esama situacija

Potencialūs dirvožemio taršos židiniai. Lietuvoje potencialūs taršos židiniai (PTŽ) yra suprantami kaip vietos, kuriose vyksta ar vyko potencialiai tarši veikla. 2018 metų pabaigoje Lietuvos geologijos tarnyba (LGT) turėjo duomenų apie 12 480 potencialių taršos židinių³². Remiantis Užterštų teritorijų tvarkymo 2013–2023 metų plane pateikta informacija, pagal veiklos tipus didžiausią PTŽ dalį (apie 40 proc.) sudaro teršiančių medžiagų kaupimo ir regeneravimo objektai (pesticidų sandėliai, sąvartynai, valymo įrenginiai, kt.), apie trečdalį (36 proc.) – pramonės, energetikos, transporto ir paslaugų objektai (naftos, asfaltbetonio bazės, degalinės, katilinės, kt.) ir apie ketvirtadalį (23 proc.) – gyvulininkystės objektai.

Geologinės aplinkos taršos židinių inventorizacijos metu nustatyta, kad kas trečias inventorizuotas PTŽ yra galimai pavojingas aplinkai, o vieno iš dešimties galimas pavojingumas aplinkai yra labai didelis. Įvertinta, kad cheminėmis medžiagomis galimai užterštų teritorijų plotas gali siekti apie 280 km² arba 0,43 proc. Lietuvos teritorijos. Pagrindinės teršiančios medžiagos yra naftos produktai, kuriais gali būti užteršta daugiau nei 40 proc. visų PTŽ teritorijų. Maždaug kas penktame objekte yra taršos pesticidais, sunkiaisiais metalais ir kitais specifiniais junginiais (daugiacikliais aromatiniais angliavandeniliais – benzo-b-fluorantenu, benzo-k-fluorantenu, benzpo-ghi-perilenu, indeno-1,2,3-cd-pirenu, benzpirenu, halogenintais angliavandeniliais – tetra ir trichloretenu, 1,2-dichloretenu, detergentais, fenoliais ir kt.) tikimybė. Pavojingiausiai taršos kategorijai galima priskirti paveldėtą taršą, t. y. apleistus, veiklos nebevykdančius potencialius taršos židinius. Neveikiantys PTŽ sudaro net 42 proc. visų PTŽ, o iš jų apie 43 proc. nustatytas ypač didelis ir didelis pavojingumas³³.

2007–2016 metais ištirta daugiau nei 1200 PTŽ. Iš jų 937 PTŽ yra ištirti preliminariai, 222 – detalai, o 96 teritorijose atlikti tvarkymo darbai.

Tarša sunkiaisiais metalais. Europos geocheminio atlaso duomenimis, Lietuva pagal sunkiųjų metalų kiekį dirvožemyje priskirtina prie švariausių Europos šalių. Bendra Lietuvos gamtinių dirvožemių geohigieninė būklė yra gera, kai kurių biologiškai svarbių elementų tam tikruose regionuose netgi trūksta,

³² Gregorauskienė V., Slavinskas A., 2019. Potencialių taršos židinių inventorizavimas ir tyrimai. Lietuvos geologijos tarnybos 2018 m. veiklos rezultatai, metinė ataskaita. Lietuvos geologijos tarnyba. Prieiga internete: <https://www.lgt.lt/images/Metines%20ataskaitos/Ataskaita2018.pdf>.

³³ Radienė R., 2015. Urbanizuotose vietovėse esančių užterštų teritorijų poveikio vertinimas. Lietuvos geologijos tarnybos 2015 metų veiklos rezultatai. Lietuvos geologijos tarnyba. Prieiga internete: <https://www.lgt.lt/images/Metines%20ataskaitos/2015%20LGT%20ataskaita%20visa.pdf>

tačiau miestų (Vilniaus, Alytaus, Šiaulių, Panevėžio) ir juose esančių atskirų įmonių, atliekų sąvartynų ir pesticidų saugyklų teritorijose bei automagistralių pakelėse viršutinio dirvožemio sluoksnio teršalų, koncentracijos dažnai viršija didžiausias leidžiamas, o tai kelia pavojų grunto ir požeminio vandens kokybei.

Dirvožemio organinė medžiaga. 2011-2017 m. Lietuvos geologijos tarnybos vykdyto dirvožemio būklės monitoringo rezultatai rodo, kad dviejuose trečdaliuose tirtų laukų dirvožemiai yra rūgštūs ir vidutiniškai rūgštūs, dirvožemio organinės medžiagos kiekis juose yra mažas, negalintis užtikrinti natūralaus dirvožemio derlingumo atsistatymo, jo hidrologinių savybių bei dirvožemio struktūrinių agregatų stabilumo (medianinis organinės anglies kiekis viršutiniame humusingame horizonte tesiekia 1,3 proc.).

Dirvožemio erozija. Dirbant žemę ir sunaikinus augmeniją bei jos šaknis sudaromos sąlygos pasireikšti vėjo bei vandens sukeliama dirvožemio erozijai. Apskaičiuota, kad dėl pasėlių struktūros pokyčių laikotarpiu nuo 2014 m. iki 2018 m. Lietuvoje erozija iš žemės ūkio teritorijų galėjo išaugti maždaug 8 proc.³⁴

6.3.3. 2014-2020 m. ES investicijos ir jų poveikis

2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos įgyvendinimo laikotarpiu dirvožemio būklės gerinimui suplanuota skirti 17,33 mln. Eur investicijų. Investicijos yra skiriamos pagal **5 prioriteto „Aplinkosauga gamtos, išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“** priemonę „Užterštų teritorijų tvarkymas“. Įgyvendinant priemonės veiklas numatyta sutvarkyti ir išvalyti 48 praeityje užterštas teritorijas. Planuojama, kad įgyvendinus šią priemonę bus rekultivuoti 34 ha žemės.

10 lentelė. Su dirvožemio apsaugos tikslų įgyvendinimu susijusios 2014-2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

	5 prioritetas. Aplinkosauga gamtos, išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos
Investicinis prioritetas	5.6 Miestų aplinkos gerinimo, miestų atkūrimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atkūrimo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas
Uždavinys	Sumažinti miestuose kietųjų dalelių ore ir cheminių medžiagų grunte pavojaus sveikatai ir aplinkai taršos lygį
Patvirtintos priemonės, numatytas ES finansavimas	Užterštų teritorijų tvarkymas
	17,325 mln. Eur
Siektini rodikliai/ rezultatai	Išvalytos ir sutvarkytos 48 praeityje užterštos teritorijos Rekultivuota 34 ha žemės

6.3.4. Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant ES fondų investicijų programos)

Aktualiausios dirvožemio būklės ir apsaugos problemos yra siejamos su praeities tarša bei neigiama dabartinės žmogaus veiklos įtaka.

Lietuvoje iki šiol yra užregistruota beveik 12,5 tūkstančių potencialiai užterštų teritorijų. Kaip teigiama 2014-2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimo ataskaitoje³⁵, šių teritorijų

³⁴ Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos įtakos gamtinei aplinkai analizės ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016-2018 metais. 2019. Ataskaita. Aplinkos apsaugos politikos centras.

³⁵ 2014-2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimas, 2019. Prieiga internete: <https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2014-2020-m-gamtos-apsaugos-priemoniu-igyvendinimo-pazangos-vertinimas>

tyrimui ir valymui skiriama nepakankamai lėšų, kad būtų pasiekta pastebima pažanga. Lyginant su bendru taršos židinių skaičiumi, ištiriama ir sutvarkoma tik labai maža jų dalis (per dešimtmetį ištirta vos virš tūkstančio, o sutvarkyta vos šimtas užterštų teritorijų). Tvarkant tokiais tempais, prireiktų daugiau kaip šimtmečio visoms užterštomis teritorijoms sutvarkyti. Jau po dviejų-trijų dešimtmečių praeityje užterštų teritorijų tvarkymas dėl klimato kaitos, savaiminio apsisvalymo ir kitų procesų nebeturės jokios prasmės. Per tą laiką žemės gelmėse slūgsantys teršalai gali padaryti didelės žalos aplinkai, požeminiam vandeniui ir žmonių sveikatai. Akivaizdu, kad pasibaigus 2014-2020 m. finansiniam laikotarpiui valstybinėje žemėje liks didelis skaičius praeityje užterštų teritorijų, kurioms tinkamai sutvarkyti valstybės ir savivaldybių biudžete neatsiras pakankamai lėšų. Taigi, ateinančioje 2021-2027 m. finansinėje perspektyvoje derėtų ir toliau investuoti į praeityje užterštų teritorijų tvarkymą, nes savivaldybėms tokie projektai būtų prioritetiniai vykdymo požiūriu, bet sunkiai įgyvendinami dėl lėšų stygiaus. Valstybinės nuosavybės teise valdomoje žemėje užterštos teritorijos gali būti išvalytos tik valstybės bei savivaldybių biudžeto ar ES fondų lėšomis.

Vertinant dirvožemio būklės ateities tendencijas būtina atkreipti dėmesį, kad vienas svarbiausių jas lemiančių veiksnių yra žemės ūkio veikla. Intensyvi žemdirbystė neigiamai veikia dirvožemio būklę – organinės medžiagos kiekis dirvožemyje tebeišlieka mažas, didėja erozijos rizika. Įgyvendinamų dirvožemio būklės gerinimo priemonių kol kas nepakanka. Ateityje dirvožemio būklė didele dalimi priklausys nuo bendrosios žemės ūkio politikos krypties bei finansavimo. Neįgyvendinant agrarinės aplinkosaugos priemonių, netvarkant užterštų teritorijų, neinformuojant visuomenės apie tausų žemės naudojimą kyla pagrista tolesnio dirvožemio būklės prastėjimo rizika.

6.4. Požeminis ir paviršinis vanduo

6.4.1. Aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

Pagrindiniai šalies strateginiai tikslai vandens išteklių apsaugos srityje yra išdėstyti 2021-2030 m. Nacionaliniame pažangos plane (NPP)³⁶, Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje³⁷, Baltijos jūros apsaugos strategijoje³⁸ ir Vandenių srities plėtros 2017-2023 m. programoje³⁹. Šiuose strateginiuose dokumentuose išdėstyti pagrindiniai vandens išteklių apsaugos ir valdymo siekiai bei uždaviniai atitinka pagrindinių ES vandenių srities direktyvų (Bendrosios vandens politikos direktyvos (BVPD)⁴⁰, Jūrų strategijos pagrindų direktyvos (JSPD)⁴¹, Nitrato direktyvos⁴², Geriamojo vandens direktyvos⁴³, Miesto nuotekų valymo direktyvos⁴⁴) nuostatas ir reikalavimus.

³⁶ 2020 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2021-2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“

³⁷ 2015 m. balandžio 16 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XII-1626 „Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“

³⁸ 2010 m. rugpjūčio 25 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1264 „Dėl Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“

³⁹ 2017 m. vasario 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 88 „Dėl Vandenių srities plėtros 2017–2023 metų programos patvirtinimo“

⁴⁰ 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus numatytus vandenssaugos tikslus (OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 5 tomas, p. 275)

⁴¹ 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (OL 2008 L 164, p. 19)

⁴² 1991 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 91/676/EEB dėl vandenių apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių (OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 2 tomas, p. 68)

⁴³ 1998 m. lapkričio 3 d. Tarybos Direktyva 98/83/EB dėl žmonių vartoti skirto vandens kokybės

⁴⁴ 1991 m. gegužės 21 d. Tarybos Direktyva dėl miesto nuotekų valymo (91/271/EEB)

Nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose numatyti pagrindiniai vandensaugos tikslai yra

- pasiekti ir išlaikyti gerą visų požeminio vandens telkinių ir paviršinių vidaus vandens telkinių, o taip pat Kuršių marių ir Baltijos jūros būklę
- aprūpinti šalies gyventojus kokybiškomis viešosiomis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis ir mažinti aplinkos taršą nuotekomis
- efektyviau įgyvendinti vandenų apsaugos ir naudojimo reikalavimus.

Konkretūs laikotarpio iki 2023 m. vandens išteklių valdymo ir apsaugos uždaviniai yra nustatyti Vandenių srities plėtros 2017-2023 m. programoje. Siekiamos šios programos įgyvendinimo rodiklių reikšmės pateikiamos 11 lentelėje.

11 lentelė. Siekiamos Vandenių srities plėtros 2017-2023 m. programos įgyvendinimo rodiklių reikšmės

Rodiklis	Siekiamą rodiklio vertę	
	2021 m.	2023 m.
Geros būklės vandens telkinių dalis, proc.	82	85
Kokybinių aplinkos rodiklių (iš 11 rodiklių), kuriuos atitinka Baltijos jūros aplinkos būklė, skaičius, vnt.	5	6
Geriamojo vandens tiekimo paslaugų prieinamumas, proc.	90	95
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas, proc.	86	95
Iki nustatytų reikalavimų išvalytų surenkamų nuotekų dalis, proc.	95	100
Vandenviečių, kuriose išgaunamame geriamajame vandenyje viršytos fluoridų koncentracijos, skaičius, vnt.	65	60
Vandenviečių, kuriose išgaunamame geriamajame vandenyje viršytos boro koncentracijos, skaičius, vnt.	15	10
Teisės aktuose nustatytų vandenų srities reikalavimų pažeidimų dalis, procentais	28	26
Lietuvos gyventojų, pakankamai gerai informuotų apie vandenį, dalis, procentais	70	72

6.4.2 Praeities tendencijos ir esama situacija

Vandens telkinių būklė. Vandens išteklių valdymo tikslais Lietuvoje yra išskirti 1 185 paviršiniai vandens telkiniai, iš kurių 822 priskiriami upių, 357 – ežerų, 4 – tarpinių (Kuršių marios, Kuršių marių vandenių išplitimo Baltijos jūroje zona) ir 2 – priekrantės (teritoriniai vandenys 1 jūrmylės atstumu nuo kranto) vandens telkinių kategorijoms.

2015 m., rengiant antruosius upių baseinų rajonų (UBR) valdymo planus, buvo nustatyta, kad geros ekologinės būklės (potencialo) reikalavimų vis dar neatitinka 51 proc. upių kategorijos vandens telkinių, 40 proc. ežerų kategorijos vandens telkinių bei visi tarpiniai ir priekrantės vandens telkiniai. Reikšmingą poveikį paviršinių vandenų būklei darantys veiksniai visą pastarąjį dešimtmetį išliko tie patys: žemės ūkio veiklos sukeliama pasklidoji tarša, žemių sausinimas, upių vagų ištiesinimas, hidroelektrinių poveikis, hidromorfologiniai pakeitimai, lemiantys vandens lygio svyravimus, istorinė/ praeities tarša, sutelktoji tarša iš miestų ir gyvenviečių nuotekų valyklų bei tarptautinė tarša. Dažniausiai prastą vandens telkinių būklę lemia ne vienas, o keli veiksniai.

Vertinant šiandieninę paviršinių vandens telkinių būklę ir jos kitimo tendencijas galima konstatuoti, kad nors dėl įgyvendinamų taršos mažinimo priemonių į paviršinius vandens telkinius iš sutelktosios taršos šaltinių (miestų ir gyvenviečių, pramonės įmonių nuotekų išleistuvų) išleidžiamos taršos apkrovos per pastarąjį dešimtmetį smarkiai sumažėjo, kitų neigiamai būklę veikiančių veiksnių efektyviai kontroliuoti

nepavyko. Dalies priemonių, kurios buvo numatytos UBR valdymo planuose ir priemonių programose, įgyvendinimas buvo atidėtas. Nebuvo įgyvendinta pakankamai priemonių mažinant žemės ūkio taršą, o įgyvendintos priemonės buvo nepakankamai efektyvios, nenukreiptos į rizikos vandens telkinių baseinus. Dėl šių priežasčių, didesnių teigiamų paviršinių vandens telkinių būklės poslinkių kol kas nematyti, o geros būklės paviršinių vandens telkinių dalis išlieka beveik tokia pat kaip ir 2010 m. (vos virš 50 proc.) ir stipriai atsilieka nuo strateginiuose dokumentuose įvardintos siektinos reikšmės (t. y. kad iki 2023 m. geros būklės vandens telkinių dalis išaugtų iki 85 proc.).

Jūros aplinkos būklė yra vertinama pagal 11 kokybinių Jūrų strategijos pagrindų direktyvoje pateiktų rodiklių. 2012-2017 m. laikotarpiui atliktas jūros aplinkos būklės vertinimas⁴⁵ atskleidė, kad bendra jūrinės aplinkos būklė nėra gera ir palyginus su ankstesniu (2006-2011 m.) vertinimo periodu ji reikšmingai nepagerėjo (12 lentelė).

12 lentelė. Lietuvos jūros vandenų aplinkos būklės vertinimas pagal deskriptorius. Balta spalva – vertinimas neatliktas dėl duomenų trūkumo; žalia – tenkina geros aplinkos būklės reikalavimus; raudona – netenkina (šaltinis: Lietuvos jūros rajono ekologinės būklės vertinimas ir gamtosauginiai tikslai. Galutinė ataskaita (1 dalis). 2020. Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimo dokumentų (būklės vertinimo) atnaujinimas)

Deskriptorius	2006-2011	2012-2017
D1. Biologinė įvairovė		
D2. Nevietinės rūšys		
D3. Komerciniams tikslams naudojami žuvų ištekliai		
D4. Jūriniai mitybos tinklai		
D5. Žmogaus sukelta eutrofikacija		
D6. Jūros dugno vientisumas		
D7. Hidrografinės sąlygos		
D8. Teršalų koncentracijos jūros aplinkoje		
D9. Teršalų kiekis žmogaus maistui skirtose žuvyje		
D10. Jūros šiukšlės		
D11. Povandeninis triukšmas		

Lietuvoje iš viso yra 20 požeminio vandens baseinų (PVB), kuriuose, Lietuvos geologijos tarnybos duomenimis, yra daugiau kaip 2150 vandenviečių (požeminio vandens telkinių). Visų PVB cheminė ir kiekybinė būklė yra gera, išskyrus Joniškio ir viršutinio devono Stipinų (Lielupės UBR) požeminio vandens baseinus, kurie yra išskirti kaip potencialios rizikos dėl geriamojo vandens kokybės neatitinkančių sulfatų koncentracijų, kurias lemia gamtinės sąlygos.

Geriamojo vandens tiekimas. Lietuvos turimi požeminio geriamojo vandens ištekliai sudaro 3,75 mln. m³/parą, išgaunama - apie 0,335 mln. m³/parą. LGT Žemės gelmių registro duomenimis (2018-06-01), viešojo vandens tiekimo vandenviečių sąrašą sudarė 2175 vandenvietės.

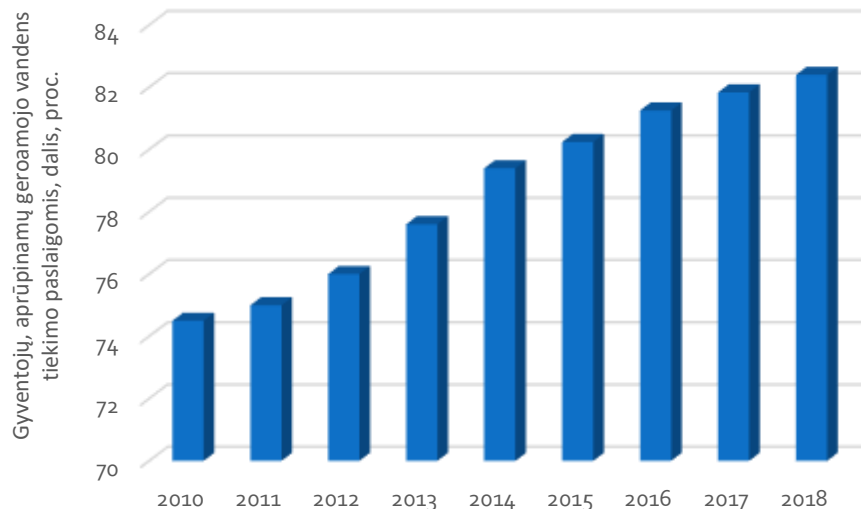
Eurostat duomenimis, geriamuoju vandeniu aprūpinamų gyventojų dalis nuo 2010 m. kasmet augo vidutiniškai 1 proc. ir 2018 m. pasiekė 82,4 proc. visų šalies gyventojų (6 pav.). Nors augimas yra stabilus, toks tempas nėra pakankamas, kad būtų pasiekti Vandens srities plėtros 2017-2023 m. programoje numatyti geriamojo vandens paslaugų prieinamumo tikslai.

Lietuvos vandens tiekimo įmonių tinklas yra per daug išskaidytas ir reikalauja optimizacijos⁴⁶. Siekiant užtikrinti kokybišką ir nepertraukiamą būtinųjų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo

⁴⁵ Lietuvos jūros rajono ekologinės būklės vertinimas ir gamtosauginiai tikslai. Galutinė ataskaita (1 dalis). 2020. Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimo dokumentų (būklės vertinimo) atnaujinimas.

⁴⁶ Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Aplinkosauga. 2019. UAB „PricewaterhouseCoopers“

paslaugų teikimą, Aplinkos ministerijos iniciatyva yra skatinamas įmonių jungimasis, kuris turėtų padėti sumažinti centralizuotai teikiamų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų valymo paslaugų kainų netolygumus savivaldybėse, gerinti paslaugų kokybę, prieinamumą.

6 pav. Gyventojų, aprūpinamų geriamojo vandens tiekimo paslaugomis, dalis (šaltinis: Eurostat)

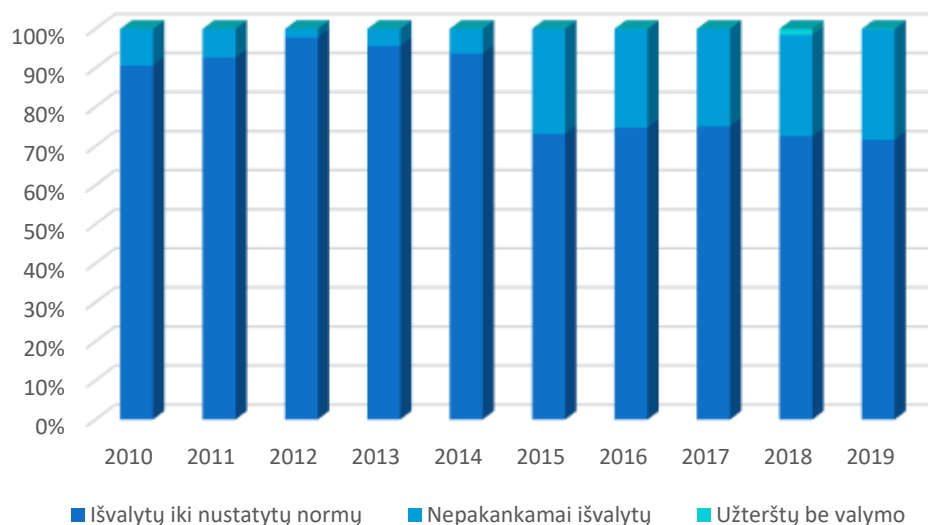
Nuotekų surinkimas ir valymas. Stojimo į Europos Sąjungą sutartyje Lietuvai buvo nustatytas reikalavimas užtikrinti, kad visose aglomeracijose, turinčiose daugiau kaip 2000 g. e., būtų įrengtos nuotekų surinkimo sistemos, kuriomis būtų surenkama visa tose aglomeracijose susidaranti apkrova. Deja, nepaisant didelių investicijų, kai kuriose aglomeracijose surinkti visą apkrovą ir užtikrinti jos išvalymą pagal Miesto nuotekų valymo direktyvos reikalavimus kol kas nepavyksta. Eurostat duomenimis, 2018 m. miestų gyventojų, besinaudojančių centralizuoto nuotekų surinkimo paslaugomis, dalis siekė apie 76 proc.

2017 m. EK paskelbė, kad Lietuvai nepavyko įvykdyti savo įsipareigojimų nuotekų tvarkymo srityje. Komisijos manymu, Miestų nuotekų valymo direktyvos nuostatos buvo pažeistos 54-iose Lietuvos aglomeracijose. Įsipareigojimų neišpildymą didžiaja dalimi lėmė vangus gyventojų jungimasis prie naujai įrengtų tinklų, daugiausia dėl finansinių kliūčių – prisijungimo prie tinklo ir pačių paslaugų kainų. ES ir valstybės lėšomis finansuojami vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo tinklai buvo privesti tik prie gyventojo valdos ribos, o tolesnis prisijungimas turėjo būti vykdomas gyventojų noru. Kitos priežastys, neleidusios surinkti visos taršos apkrovos, tai pakankamų paskatų ar teisinių įpareigojimų nebuvimas, nepakankamas individualių įrenginių reglamentavimas ir kontrolė⁴⁷. Siekiant kuo greičiau išspręsti problemas, trukdančias pasiekti valstybės įsipareigojimus, 2018 m. naujomis nuostatomis buvo papildytas Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas. Šios nuostatos nustato išsamų individualių nuotekų tvarkymo sistemų naudojimo, priežiūros ir kontrolės reglamentavimą.

Vertinant nuotekų išvalymo lygį, galima konstatuoti, kad Miesto nuotekų valymo direktyvoje keliama reikalavimai nuotekų valymui yra įgyvendinti visose aglomeracijose, išskyrus Kėdainių, kur nuotekų valymo įrenginiai nepakankamai išvalo bendrąjį azotą. Nuotekų kokybę vertinant pagal Lietuvoje nustatytus reikalavimus matyti, kad iki 2012 metų išvalytų iki nustatytų normų buitinių, gamybinių ir komunalinių nuotekų dalis didėjo, tačiau vėliau vėl pradėjo mažėti (7 pav.). 2015 m. į aplinką išleidžiamų nepakankamai išvalytų ir užterštų nuotekų dalis išaugo iki 27 proc. ir nuo to laiko beveik nepakito. Išaugusį nepakankamai išvalytų nuotekų kiekį lėmė Vilniaus mieste augantis gyventojų skaičius, dėl kurio Vilniaus miesto nuotekų

⁴⁷ Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Aplinkosauga. 2019. UAB „PricewaterhouseCoopers“

valymo įrenginiai, nors ir pasiekdami Miesto nuotekų valymo direktyvoje nustatytą išvalymo efektyvumą, nebepajėgia išvalyti bendrojo azoto iki Lietuvoje nustatytų normų⁴⁸

7 pav. Į paviršinius vandens telkinius išleistų buitinių, gamybinių ir komunalinių nuotekų kokybės kitimo dinamika (šaltinis: AAA)

6.4.3 2014-2020 m. ES investicijos ir jų poveikis

2014-2020 m. paramos laikotarpiu su vandens išteklių valdymu ir apsauga susijusioms iniciatyvoms numatyta skirti 329 mln. Eur ES investicijų. Investicijos į vandens sektorių yra skiriamos pagal du **5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“** uždavinius, numatančius Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimo bei vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumo ir sistemos efektyvumo didinimo priemonių įgyvendinimą. Didžioji investicijų dalis (272 mln. Eur - beveik 83 proc.) yra skirta priemonėms, kuriomis siekiama pagerinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemą bei paslaugas. Vandens telkinių būklės gerinimui skirtoms priemonėms suplanuota skirti 57,2 mln. Eur ES investicijų (*13 lentelė*).

Per pastarąjį dešimtmetį, nuo pirmojo UBR valdymo plano parengimo, vandens telkinių būklė gerėjo palyginti nedaug. Atlikta ES investicijų analizė⁴⁹ parodė, kad 2007-2013 m. paramos laikotarpiu įgyvendintos vandens telkinių būklės gerinimo priemonės buvo nepakankamai efektyvios ir nedaug prisidėjo prie vandens telkinių būklės gerinimo. Vertinimas rodo, kad 2014-2020 m. ES investicijos, skirtos vandens išteklių valdymo ir apsaugos gerinimui, atitinka strateginius tikslus ir yra tikslingai nukreiptos į aktualių problemų sprendimą, tad turėtų turėti teigiamą poveikį vandens išteklių būklei.

2014-2020 m. investicijų laikotarpiu, lyginant su ankstesniu, gerokai daugiau dėmesio yra skiriama Baltijos jūros būklei ir jos problemoms spręsti. Didžioji dalis vandens išteklių valdymo ir apsaugos priemonėi numatytų lėšų (39,7 mln. Eur) yra skirta daugiafunkcinio gelbėjimo ir teršalų likvidavimo laivui įsigyti. Šis laivas užtikrins šalies pajėgumus tinkamai reaguoti į taršos incidentus atviroje jūroje bei išvengti taršos incidentų suteikiant pagalbą avarijas ar gedimus patyrusiems laivams. Tiesa, tiesioginio poveikio Baltijos jūros aplinkos būklės gerinimui ši priemonė neturės, tačiau jos įgyvendinimas yra svarbus taršos prevencijai.

⁴⁸ Visuomenės informavimas apie nuotekų ir dumblo tvarkymą pagal 1991 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyvos Nr. 91/271/EEB dėl miesto nuotekų valymo 16 straipsnį. Ataskaita. Aplinkos apsaugos agentūra.

⁴⁹ 2014-2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimas. 2019. Galutinė ataskaita. UAB „ESTEP Vilnius“ ir VšĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“

Baltijos jūros gyvūnų reabilitacijos centro įkūrimas yra svarbus siekiant užtikrinti jūros gyvūnų populiacijų palaikymą, siekiant Baltijos jūros biologinės įvairovės apsaugos, vykdant gyvūnų populiacijų monitoringo programas, kurios yra svarbios įgyvendinant Jūrų strategijos pagrindų direktyvos nuostatas.

13 lentelė. Vandens išteklių būklės ir valdymo gerinimui numatytos 2014-2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

	5 prioritetas. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos	
Investicinis prioritetas	5.3 Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti ES aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	
Uždavinys	Pagerinti Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklę	Padidinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir sistemos efektyvumą
Patvirtintos priemonės, numatytas ES finansavimas	- Vandens išteklių valdymas ir apsauga - Vandens telkinių būklės gerinimas	- Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio gerinimas - Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra, įmonių valdymo tobulinimas - Nuotekų surinkimo tinklų plėtra
	57,2 mln. Eur	272 mln. Eur
Planuojami pasiekti rodikliai/ rezultatai	Įsigyta įranga ir priemonės jūros ir vidaus vandenų tyrimams atlikti, požeminio vandens būklės monitoringui bei laboratoriniams tyrimams vykdyti Parengti jūros ir vidaus vandenų aplinkos būklės vertinimai/ būklės valdymo ir apsaugos dokumentai Įsigytos priemonės taršos incidentams Baltijos jūroje likviduoti Įrengtas Baltijos jūros gyvūnų reabilitacijos centras Atlikta individualių nuotekų tvarkymo sistemų inventorizacija 75 aglomeracijose 85 vandens telkiniams pritaikytos būklės gerinimo priemonės	Papildomi gyventojai, kuriems teikiamos pagerintos vandens tiekimo paslaugos – 360 tūkst. Papildomi gyventojai, kuriems teikiamos pagerintos nuotekų tvarkymo paslaugos – 1 mln. g. e.

Vandens išteklių valdymui ir apsaugai skirtų veiklų įgyvendinimas suteiks daugiau žinių apie vandens išteklių būklę ir jos priežastis bei įgalins efektyviau juos valdyti. Vis tik, reikalingos vandens telkinių būklės gerinimo priemonės bus įgyvendintos tik maždaug penktadalyje visų rizikos grupei priskiriamų vandens telkinių, tad akivaizdu, kad 2014-2020 m. laikotarpio ES investicijų strateginiams vandens telkinių būklės gerinimo tikslams pasiekti jų nepakaks.

2014-2020 m. ES veiksmų programos investicijos reikšmingai prisideda siekiant strateginių tikslų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo srityje. Tarpinio vertinimo duomenimis⁵⁰, vandens tiekimo paslaugų prieinamumas 2018 m. pabaigoje siekė 87 proc., o nuotekų tvarkymo paslaugų – 80 proc., kai tuo tarpu 2015 m. vandens tiekimo paslaugos buvo prieinamos 80 proc., o nuotekų tvarkymo – 72 proc. gyventojų. Ši progresą iš esmės lėmė ES investicijos į vandentvarkos sektorių.

⁵⁰ www.esinvesticijos.lt

6.4.4. Ateities tendencijos (neįgyvendinant ES fondų investicijų veiksmų programos priemonių)

2014–2020 m. ES paramos laikotarpiu įgyvendinamos vandens telkinių būklės gerinimo priemonės paveiks maždaug penktadalį rizikos grupei priskiriamų paviršinio vandens telkinių. Priemonių įgyvendinimą pilna apimtimi (t. y. visuose rizikos vandens telkiniuose) šiame investicijų laikotarpyje vis dar riboja nepakankamos žinios apie dalies vandens telkinių būklę bei jas lemiančias priežastis, informacijos apie tam tikrų priemonių rezultatyvumą trūkumas. Be to, nėra tikrumo dėl to, kaip būklę veikia kitos intervencijos ir programos (pvz. su bendrąja žemės ūkio politika (BŽŪP) susiję veiksniai)⁵¹. Nors 2014–2020 m. ES investicijos vaidina labai svarbų vaidmenį gerinant vandens išteklių valdymą, tačiau investicinio laikotarpio pabaigoje rizikos grupėje esančių vandens telkinių skaičius vis dar bus gana didelis.

ES investicijos iki šiol buvo vienas pagrindinių vandens telkinių būklės gerinimo priemonių finansavimo šaltinių. Be ES paramos užtikrinti vandens telkinių būklės gerėjimą būtų labai sudėtinga, nes dėl ribotų finansinių išteklių savivaldybės bei atsakingos institucijos vargiai galėtų įgyvendinti nemažų investicijų reikalaujančias priemones. Ateityje prielaidų tolesniam vandens telkinių būklės gerėjimui neįgyvendinant reikalingų būklės gerinimo priemonių yra nedaug (nebent įvyktų savaiminis kai kurių vandens telkinių būklės atsikūrimas). Visi rizikos veiksniai, šiuo metu neigiamai veikiantys vandens telkinių būklę, išliks aktualūs ir ateityje. Tai reiškia, kad siekiant pagrindinio strateginio tikslo - užtikrinti gerą visų vandens telkinių būklę - 2021–2027 metų investavimo laikotarpyje vandens išteklių būklės gerinimo priemonių įgyvendinimui turėtų būti skiriamas dar didesnis dėmesys.

Tiek 2007–2013 m., tiek 2014–2020 m. vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra, kuri buvo finansuojama ES lėšomis, nebuvo pakankamas veiksnys, užtikrinantis didesnę gyventojų naudojimąsi paslaugomis. Gyventojų iniciatyva turėjęs vykti prisijungimas prie įrengtos infrastruktūros dėl finansinių kliūčių, nepakankamo teisinio reglamentavimo/kontrolės, paskatų ir įpareigojimų nebuvimo vyko vangiai. Šiai problemai spręsti yra imamasi reikalingų veiksmų (atlikti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimai, svarstomos galimos paskatos prie sistemos norintiems prisijungti gyventojams), tad ateityje gyventojų jungimasis prie įrengtos infrastruktūros turėtų būti aktyvesnis ir sklandesnis.

Viena opiausių vandentvarkos sektoriaus problemų išlieka per didelis vandens tiekimu ir nuotekų šalinimu užsiimančių įmonių skaičius. Mažesnių įmonių inventorių yra nusidėvėjęs, o paslaugų kainos gyventojams – didelės. Manoma, kad vandens paslaugų sektorius taptų efektyvesnis įmonės apjungus. Neįgyvendinus reikalingų pertvarkų šis sektorius ir ateityje išliktų nesavarankiškas, nesugebėtų vykdyti veiklos be ES paramos. Nors šiam tikslui įgyvendinti visų pirma reikalingi pokyčiai teisinėje bazėje, tačiau ateinančiu investicijų laikotarpiu bus svarbu užtikrinti reikalingą finansavimą restruktūrizavimui, siekiant optimalaus tinklo valdymo. Toliau turi būti tęsiamos infrastruktūros atnaujinimo priemonės, siekiant modernizuoti ir atnaujinti nusidėvėjusias vandens tiekimo ir valymo sistemas⁵².

⁵¹ 2014–2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimas. 2019. Galutinė ataskaita. UAB „ESTEP Vilnius“ ir VšĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“

⁵² Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Aplinkosauga. 2019. UAB „PricewaterhouseCoopers“

6.5 Aplinkos oras

6.5.1. Aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

Pagrindiniai strateginiai aplinkos oro kokybės valdymo tikslai ir uždaviniai yra išdėstyti Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje⁵³ (NAAS) bei Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane (NOTMP)⁵⁴.

NAAS nurodyta, kad pagrindinis Lietuvos tikslas oro kokybės apsaugos srityje yra užtikrinti, jog Lietuvoje į aplinkos orą išmetamų teršalų kiekis neviršytų tarptautiniuose ir ES teisės aktuose nustatyto kiekio, oro teršalų koncentracija aplinkos ore neviršytų žmogaus sveikatai ir aplinkai nepavojingų aplinkos oro užterštumo lygių.

NOTMP tikslai ir uždaviniai yra suformuluoti remiantis NAAS nustatytais tikslais. NOTMP siekiama apriboti nacionaliniu mastu iš antropogeninių taršos šaltinių išmetamą į aplinkos orą SO₂, NO_x, NH₃, KD_{2.5} ir NMLOJ kiekį, kad būtų laikomasi Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje nustatytų 2020 m. ir 2030 m. tikslų, taip pat siekiant valdyti nacionaliniu mastu iš antropogeninių taršos šaltinių išmetamų kitų oro teršalų kiekį, kad nebūtų viršijamas ataskaitiniais 1990 m. išmestas kiekvieno jų kiekis.

NOTMP išdėstyti oro taršos mažinimo siekiai pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė. Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane (NOTP) numatyti oro taršos mažinimo siekiai

Rodiklis	Siekiami rodiklio vertė			
	2015 m.	2020 m.	2025 m.	2030 m.
Išmetamo SO ₂ kiekio pokytis, palyginti su 2005 m. išmestu kiekiu, proc.	-41,1	-55	-57,5	-60
Išmestas SO ₂ kiekis, kt (2005 m. – 30,9 kt)	18,2	13,9	13,1	12,36
Išmetamų NO _x kiekio pokytis, palyginti su 2005 m. išmestu kiekiu, proc.	-8,8	-48	-49,5	-51
Išmestas NO _x kiekis, kt (2005 m. – 60,3 kt)	55	31,36	30,45	29,55
Išmetamų NMLOJ kiekio pokytis, palyginti su 2005 m. išmestu kiekiu, proc.	-20,9	-32	-39,5	-47
Išmestas NMLOJ kiekis, kt (2005 m. – 75,1 kt)	59,4	51,07	45,44	39,75
Išmetamo NH ₃ kiekio pokytis, palyginti su 2005 m. išmestu kiekiu, proc.	-10,8	-10	-10	-10
Išmestas NH ₃ kiekis, kt (2005 m. – 32,4 kt)	28,9	29,16	29,16	29,16
Išmetamų KD _{2.5} kiekio pokytis, palyginti su 2005 m. išmestu kiekiu, proc.	-11,4	-20	-28	-36
Išmestas KD _{2.5} kiekis, kt (2005 m. – 20,2 kt)	17,9	16,16	14,55	12,93
Išmestas Cd kiekis, t (1990 m. – 0,355 t)	0,353	<0,355		
Išmestas Pb kiekis, t (1990 m. – 150,352 t)	4,090	<150,352		
Išmestas Hg kiekis, t (1990 m. – 0,618 t)	0,229	<0,618		
Išmestas benzo(a)pireno kiekis, t (1990 m. – 5,507 t)	3,405	<5,507		
Išmestas benzo(b)fluoranteno kiekis, t (1990 m. – 7,333 t)	3,937	<7,333		
Išmestas benzo(k)fluoranteno kiekis, t (1990 m. – 2,917 t)	1,522	<2,917		
Išmestas indeno(1,2,3-cd)pireno kiekis, t (1990 m. – 2,741 t)	1,946	<2,741		

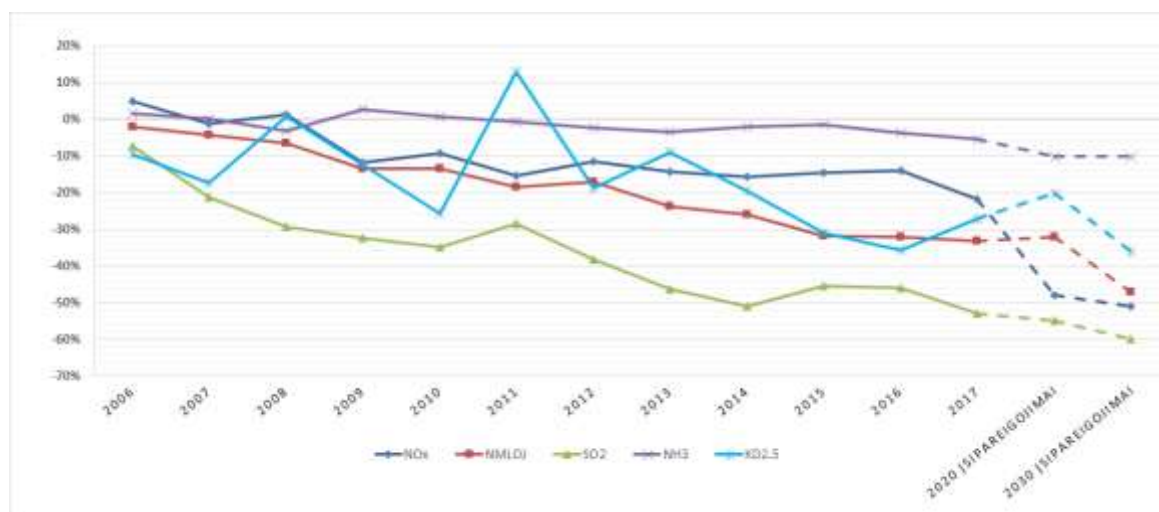
⁵³ 2015 m. balandžio 16 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XII-1626 „Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“

⁵⁴ 2019 m. balandžio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 371 „Dėl Nacionalinio oro taršos mažinimo plano patvirtinimo“.

Rodiklis	Siekiamą rodiklio vertę			
	2015 m.	2020 m.	2025 m.	2030 m.
Išmestas dioksinų/furanų (PCDD/F) kiekis, g I-TEQ (1990 m. – 28,219 g I-TEQ)	23,759	<28,219		
Išmestas heksachlorbenzeno kiekis, kg (1990 m. – 11,131 kg)	0,364	<11,131		

6.5.2. Praeitės tendencijos ir esama būklė

Tarša sieros dioksidu, azoto oksidais, amoniaku, smulkiosiomis kietosiomis dalelėmis, nemetaniniais lakiaisiais organiniais junginiais. Lietuvoje stebima pagrindinių oro teršalų (azoto oksidų (NO_x), nemetaninių lakiųjų organinių junginių (NMLOJ), sieros dioksido (SO₂), amoniako (NH₃), kietųjų dalelių (KD_{2,5})) išmetimų mažėjimo tendencija. Tačiau, nors teršalų išmetimas į aplinkos orą per pastarąjį dešimtmetį sumažėjo, tam, kad būtų pasiekti strateginiuose dokumentuose užsibrėžti 2030 m. tikslai reikia užtikrinti ir tolesnį emisijų mažėjimą (8 pav.).

8 pav. Į aplinkos orą išmetamo pagrindinių teršalų kiekio mažėjimas (proc.) lyginant su 2005 metais ir įsipareigojimai dėl išmetamo teršalų kiekio sumažinimo iki 2020 ir 2030 m. (šaltinis: AAA⁵⁵)

AAA duomenimis⁵⁶, bendrosios NO_x emisijos nuo 2005 iki 2017 m. sumažėjo 14 proc. (nuo 62,4 iki 53,4 Gg). Emisijos mažėjo dėl katalizatorių įdiegimo benzininėse transporto priemonėse, taip pat dėl mažai NO_x išskiriančių degiklių bei denitrifikuojančių agregatų įdiegimo elektrinėse ir centralizuoto šilumos tiekimo įmonėse. Vis dėlto, pasiektas NO_x emisijų mažėjimo tempas kol kas yra nepakankamas, kad būtų pasiekti strateginiai 2020 m. oro taršos mažinimo tikslai (15 lentelė). Atsižvelgiant į pastarojo dešimtmečio tendencijas galima prognozuoti, kad jei nebus imamasi papildomų priemonių, 2020 ir 2030 m. išmetami NO_x kiekiai vis dar tebebus gerokai didesni nei numatyta Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane. Pagrindinis NO_x išmetimo šaltinis yra kelių transportas. 2017 m. kelių transporto sektoriuje susidariusios NO_x emisijos sudarė 57,7 proc. bendro NO_x kiekio.

Išmetamus NMLOJ galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: tirpiklius ir nepilno degimo produktus. AAA duomenimis, 2017 m. pagrindiniai NMLOJ emisijų sektoriai buvo energetika – 45,8 proc., tirpiklių vartojimas – 23,1 proc., pramonės procesai – 17,1 proc., transportas – 2,6 proc. ir atliekų apdorojimas – 1,5 proc.. 2005-2017 m. laikotarpiu bendras NMLOJ išmetimas sumažėjo 26,4 proc. (nuo 62,2 iki 45,7 Gg). Šį

⁵⁵ Oro taršos būklė Lietuvoje. Pagrindinių išmetamų teršalų analizė bei pasiskirstymas ūkio sektoriuose 2005-2017 metais. Informacinė santrauka. 2020

⁵⁶ Aplinkos apsaugos agentūra. 2018. Lithuanian Pollutant Emission Inventory for Period 1990-2017. Prieiga internete: http://oras.gamta.lt/files/NIR_LT_2019.pdf

mažėjimą didžiaja dalimi lėmė pokyčiai transporto sektoriuje. Variklinių transporto priemonių lakiųjų organinių junginių (LOJ) technologinė kontrolė buvo sėkmingesnė nei NO_x ir padėjo labai sumažinti kelių transporto išmetamų teršalų kiekį. Taigi, galima tikėtis, kad 2020 m. strateginiai NMLOJ taršos mažinimo tikslai bus pasiekti.

15 lentelė. Teršalų emisijų pokyčiai ir pažanga siekiant strateginių tikslų, proc.

Teršalai	2005-2017 m. pasiektas išmetimų sumažėjimas	2005-2020 m. taršos mažinimo tikslas	2005-2030 m. taršos mažinimo tikslas
Azoto oksidai (NO _x)	-14,3	-48	-51
Nemetaniniai lakieji junginiai (NMLOJ)	-26,4	-32	-47
Sieros dioksidas (SO ₂)	-52,9	-55	-60
Amoniakas (NH ₃)	-5,4	-10	-10
Kietosios dalelės (KD _{2,5})	-27	-20	-36

Taršos SO₂ mažinimo srityje pasiektas didžiausias efektas. Bendras SO₂ išmetimas 2005-2017 m. laikotarpiu sumažėjo 52,9 proc., nuo 28 Gg 2005 m. iki 13,2 Gg 2017 m. Didelį SO₂ emisijų sumažėjimą lėmė sieros pašalinimo įrenginių įrengimas, mažesnį sieros kiekį turinčio kuro naudojimas viešosios energijos ir centralizuoto šilumos tiekimo įrenginiuose, suskystintojo kuro, kuriame yra mažiau sieros, įvedimas ir daug sieros turinčio kietojo bei skystojo kuro pakeitimas mažai sieros turinčiu kuru, tokiu kaip gamtinės dujos. Atsižvelgiant į iki 2017 m. pasiektą pažangą, galima prognozuoti, kad strateginiai 2020 m. SO₂ taršos mažinimo tikslai turėtų būti pasiekti.

AAA vertinimu, beveik visas NH₃ į atmosferą yra išmetamas dėl žemės ūkio veiklos (2017 m. – 87,8 proc.). Bendras NH₃ išmetimas 2005-2017 m. sumažėjo 5,4 proc., nuo 31,2 Gg iki 29,5 Gg. Šiokį tokį NH₃ išmetimų iš žemės ūkio veiklos mažėjimą lemia mažėjanti gyvulių populiacija, tačiau šio mažėjimo nepakanka, kad iki 2020 m. tarša amoniaku sumažėtų iki Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane numatyto lygio.

Didžioji dalis KD_{2,5} išmetimų susidaro energetikos sektoriuje (2017 m. – 46,8 proc.). 2005-2017 m. laikotarpiu KD_{2,5} išmetimai sumažėjo 27 proc., nuo 12,4 Gg iki 9,1 Gg. Taigi, iki 2017 m. pasiektas sumažėjimas yra netgi didesnis nei strateginis 2020 m. taršos mažinimo tikslas.

2005-2017 m. laikotarpiu taip pat mažėjo ir KD₁₀ emisijos, tiesa, mažiau nei KD_{2,5} - 4,6 proc. (nuo 14,9 iki 14,2 Gg). AAA duomenimis, 2018 m. vidutinė metinė KD₁₀ koncentracija metinės ribinės vertės (40 µg/m³) neviršijo nei vienoje oro kokybės tyrimų stotyje, tačiau susirūpinimą kelia vis pasikartojantys KD₁₀ paros ribinių verčių viršijimai didžiuosiuose šalies miestuose. Daugiausia KD₁₀ paros ribinės vertės (50 µg/m³) viršijimo atvejų buvo nustatyta transporto įtaką oro kokybei atspindinčiose Vilniaus Žirmūnų ir Klaipėdos Šilutės pl. oro kokybės tyrimų stotyse (atitinkamai 37 ir 61 viršijimo atvejai per metus, kuomet reikalaujama, kad viršijimas nebūtų fiksuojamas daugiau nei 35 kartus per metus). KD₁₀ koncentracijų padidėjimą šalies miestuose dažniausiai lemia tokie faktoriai: 1. Padidėję teršalų išmetimai iš energetikos įmonių ir individualių namų, gaminant šiluminę energiją šaltuoju metų laiku, ypatingai nusistovėjus šalčiams, ramiems ir sausiems orams; 2. „Pakeltoji“ tarša, kai įsivyravus sausiems orams ypač daug kietųjų dalelių į orą patenka nuo tinkamai nenuvalytų gatvių ir jų aplinkos; 3. Nepalankios teršalų išsisklaidymui meteorologinės sąlygos, kai ilgesniam laikui įsivyravus sausiems orams, silpnam vėjui, net ir esant įprastiems išmetimų dydžiams oro užterštumas palaipsniui didėja, pirmiausia prie intensyvaus eismo gatvių, paskui ir atokiau nuo jų. Esant tokioms sąlygoms, neretai kietųjų dalelių koncentracija aplinkos ore padidėja ir dėl tolimųjų pernašų, kai tam tikras kiekis teršalų, atneštas iš kitų urbanizuotų Europos regionų, padidina vietinių taršos šaltinių sąlygotą užterštumą. Oro taršą KD₁₀ miestuose taip pat gali padidinti statybų, gatvių remonto, vamzdinių tiesimo darbai, dažnai atliekami nesilaikant aplinkos apsaugos reikalavimų. Pavasarinis ir rudeninis žolės bei atliekų deginimas miestuose ir priemiesčiuose, esant ramiems sausiems orams, taip pat yra vienas iš papildomų taršos kietosiomis dalelėmis šaltinių.

Tarša sunkiaisiais metalais – švinu, kadmiu, gyvsidabriu. Remiantis AAA pateikiamais 1990-2017 m. laikotarpio duomenimis⁵⁷, vidutinės metinės švino (Pb), kadmio (Cd), gyvsidabrio (Hg) koncentracijos Lietuvos miestuose neviršijo nustatytų siektinų verčių.

Tarša Pb 2017 m. (2,5 t) lyginant su 1990 (89,9 t) sumažėjo net 97,2 proc.. Didžiausią Pb emisijų dalį 2017 m. sudarė energetikos (56,8 proc.) ir transporto (39,67 proc.) sektorių emisijos. Cd išmetimai 2017 m. (0,4 t) lyginant su 1990 m. (0,37 t) padidėjo 7,5 proc.. Didžiausią dalį Cd emisijų, t.y. 91 proc., 2017 m. sudarė energetikos sektoriaus emisijos. Hg išmetimai 2017 m. (0,117 t) lyginant su 1990 m. sumažėjo 64,1 proc. (0,326 t). Pagrindinės Hg emisijos (78 proc.) 2017 m. susidarė energetikos sektoriuje.

Tarša benzo(a)pirenu (BaP) ir kitais patvariaisiais organiniais teršalais. AAA duomenimis⁵⁸, per 1990-2017 m. laikotarpį visų patvariųjų organinių teršalų išmetimai žymiai sumažėjo, taigi strateginis tikslas, kad emisijos neviršytų 1990 m. lygio, yra pasiektas.

BaP išmetimai per 1990-2017 m. laikotarpį sumažėjo 52 proc. ir 2017 m. siekė 3,2 t, tačiau šalies miestuose yra stebima šio teršalo koncentracijos didėjimo tendencija. Stacionarus deginimas namų ūkiuose yra pagrindinis BaP išmetimų šaltinis, kuris 2017 m. lėmė 89,2 proc. visų BaP emisijų. Pasitaiko, kad individualių namų apšildymui gyventojai naudoja draudžiamas kūrenti atliekas, pavyzdžiui, impregnuotą medieną (seni baldai, statybų atliekos, kt.), kuriai degant taip pat išsiskiria šis teršalas. BaP koncentracija taip pat didelė prie intensyviausio eismo gatvių.

Heksachlorbenzeno (HCB) išmetimai 1990-2017 m. laikotarpiu sumažėjo daugiau kaip 96 proc.. 2017 m. HCB išmetimai sudarė 0,4 kg. Stebima šio teršalo išmetimų mažėjimo tendencija pramonės sektoriuje, o energetikos sektoriuje – gana ryški didėjimo tendencija. Taip pat matoma didėjimo tendencija atliekų sektoriuje.

Vertinant 1990-2017 m. laikotarpį yra stebima benzo(b)fluoranteno (BenzoB), benzo(k)fluoranteno (BenzoK), inden(1,2,3-cd)pireno (Indeno) išmetimų mažėjimo tendencija. Nuo 1990 iki 2017 m. BenzoB išmetimai sumažėjo 56,5 proc. (nuo 7,7 t iki 3,2 t), BenzoK – 61,5 proc. (nuo 3,3 t iki 1,3 t), Indeno – 38,7 proc. (nuo 2,8 t iki 1,7 t). Per visą minimą laikotarpį beveik visą šių medžiagų išmetimų dalį (virš 99 proc.) stabiliai sudarė energetikos sektoriaus išmetimai ir labai maža dalimi prisidėjo transporto sektorius.

Išmestas į aplinkos orą dioksinų/furanų kiekis nuo 1990 m. iki 2017 m. sumažėjo 26,6 proc., 1990 m. jis sudarė 26,8 g, tuo tarpu 2017 m. – 20,2 g. Didžiausią šių teršalų dalį (82,3 proc.) išmetė energetikos sektorius.

6.5.3. 2014-2020 m. ES investicijos ir jų poveikis

2014-2020 m. paramos laikotarpiu į priemonių, tiesiogiai susijusių su oro kokybės valdymu, įgyvendinimą planuojama investuoti apie 11,5 mln. Eur. Lyginant su kitais aplinkos sektoriais, tiesiogiai aplinkos oro kokybei gerinti skiriama parama nėra didelė, tačiau oro kokybei didelės įtakos turi kitose srityse, tokiose kaip transportas, energetika, pramonė ir kt., įgyvendinamos priemonės. Todėl šioms sritims skiriama parama (apie 680 mln. Eur), taip pat stipriai prisidės prie oro kokybės gerinimo.

Aplinkos oro kokybės gerinimui ir valdymui skirtos Veiksmų programos priemonės. 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programoje investicijos į aplinkos oro kokybės gerinimą yra numatytos pagal 5 prioriteta *„Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“*.

⁵⁷ Aplinkos apsaugos agentūra. 2020. Nacionalinės 1990-2017 m. išmestų į aplinkos orą teršalų apskaitos ataskaitos informacinė santrauka. Prieiga internete: <http://oras.gamta.lt/cms/index?rubricId=4625f77d-a3be-4401-a2ea-d242e94222f5>

⁵⁸ Aplinkos apsaugos agentūra. 2020. Nacionalinės 1990-2017 m. išmestų į aplinkos orą teršalų apskaitos ataskaitos informacinė santrauka. Prieiga internete: <http://oras.gamta.lt/cms/index?rubricId=4625f77d-a3be-4401-a2ea-d242e94222f5>

Planuojamos investicijos apima dvi priemones, kurių pirmoji yra susijusi su miestų oro kokybės valdymu ir taršos kietosiomis dalelėmis mažinimu, o antroji – su aplinkos oro monitoringo stiprinimu.

16 lentelė. Aplinkos oro kokybės gerinimui ir valdymui skirtos 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

	5 prioritetas. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos	
Investicinis prioritetas	5.1 Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekosisteminių požiūriu, skatinimas	5.6 Miestų aplinkos gerinimo, miestų atkūrimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atkūrimo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas
Uždavinys	Sumažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius	Sumažinti miestuose kietųjų dalelių ore ir cheminių medžiagų grunte pavojaus sveikatai ir aplinkai taršos lygį
Patvirtintos priemonės, numatytas ES finansavimas	Aplinkos monitoringo ir kontrolės stiprinimas	Aplinkos oro kokybės gerinimas
	5,6 mln. Eur	5,9 mln. Eur
Pagrindiniai siektini rodikliai ir rezultatai	Įrengtos arba atnaujintos aplinkos oro monitoringo ir ankstyvojo perspėjimo, hidrologinių ir meteorologinių stebėjimų stotys: 44 Įsigyti ir (ar) atnaujinti priemonių komplektai aplinkos monitoringui, kontrolei ir (ar) apsaugai vykdyti: 11 Atlikti klimato kaitos valdymo, oro teršalų apskaitos ir ŠESD apskaitos vertinimai: 20	Sumažėjęs dienų, kai buvo viršyta kietųjų dalelių (KD ₁₀) koncentracijos paros ribinė vertė, skaičius 5 didžiuosiuose miestuose

Aplinkos oro kokybės gerinimo priemonės įgyvendinimui yra numatyta skirti apie 5,9 mln. Eur ES investicijų. Įgyvendinant priemonę turėtų būti įsigyta 30 gatvių valymo įrenginių, parengti aplinkos oro kokybės valdymo priemonių planai, informuota visuomenė apie galimybes gyventojams prisidėti prie aplinkos oro taršos mažinimo. Tikimasi, jog įgyvendinus priemonę penkiuose didžiuosiuose šalies miestuose sumažės dienų, kai yra viršijamos kietųjų dalelių (KD₁₀) koncentracijų ribinės paros vertės, skaičius.

Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimui pagal 5.1 investicinio prioriteto priemonę „Aplinkos monitoringo ir kontrolės stiprinimas“ numatytas beveik 5,6 mln. Eur ES finansavimas. Įgyvendinant minėtos priemonės veiklas, siekiama tobulinti nacionalinę į aplinkos orą išmetamų teršalų kiekio apskaitą, atlikti reikalingus tyrimus, atnaujinti laboratorijų įrangą.

Kitos su aplinkos oro kokybės gerinimu susijusios priemonės. Aplinkos oro kokybei didelės įtakos turės ir kitos priemonės, susijusios su eko-inovacijų diegimu pramonėje, energetinio efektyvumo didinimu, darnaus judumo skatinimu:

- 3 prioriteto „Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas“ priemonė
 - „Eco-inovacijos LT+“ (86,9 mln. Eur)

- 4 prioriteto „Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas“ priemonės
 - „Daugiabučių namų atnaujinimas“ (314 mln. Eur)
 - „Savivaldybių viešųjų pastatų atnaujinimas“ (17,27 mln. Eur)
 - „Valstybei nuosavybės teise priklausančių pastatų atnaujinimas“ (16,1 mln. Eur)
 - „Energijos vartojimo efektyvumo didinimas viešojoje infrastruktūroje“ (79,65 mln. Eur)
 - „Elektromobilių įkrovimo prieigų tinklo kūrimas“ (2,9 mln. Eur)
 - „Miesto viešojo transporto priemonių parko atnaujinimas“ (28,96 mln. Eur)
 - „Vietinio susisiekimo viešojo transporto priemonių parko atnaujinimas“ (14,48 mln. Eur)
 - „Darnaus judumo sistemų kūrimas“ (1,45 mln. Eur)
 - „Darnaus judumo priemonių diegimas“ (29,5 mln. Eur)
 - „Pėsčiųjų ir dviračių takų rekonstrukcija ir plėtra“ (8,7 mln. Eur)
 - „Viešojo transporto paslaugų prieinamumo didinimas“ (0,9 mln. Eur)
- 6 prioriteto „Darniojo transporto, pagrindinių tinklų infrastruktūros skatinimas“ priemonė
 - „Miestų aplinkelių tiesimas“ (81,7 mln. Eur)

Įgyvendinant su eko-inovacijų diegimu pramonėje susijusią 3 prioriteto priemonę yra investuojama į įrenginius ir technologijas, kurias įdiegus yra mažinamas poveikis aplinkai, tausojami gamtos ištekliai. Planuojama, kad įgyvendinant priemonę subsidijas gaus apie 190 įmonių, bus įdiegta beveik 1000 technologinių inovacijų. Ne visos įgyvendinamos inovacijos turės tiesioginės įtakos oro taršos mažinimui, tačiau tos veiklos, kurios yra susijusios su tausesniu išteklių naudojimu, pasitarnaus mažinant energijos poreikį ir taip prisidės mažinant oro taršą.

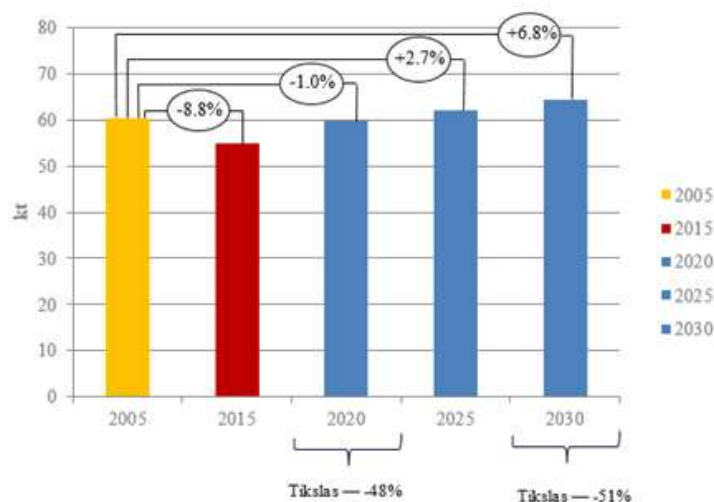
Energijos efektyvumo didinimui skirtos 4 prioriteto priemonės, kurias įgyvendinant atnaujinami pastatai ir viešoji infrastruktūra, leis sumažinti pirminės energijos (kuro) suvartojimą. Dėl sumažėjusio energijos gamybos poreikio mažės ir oro tarša. Oro taršos mažinimui pasitarnaus ir darnaus judumo skatinimo priemonės. Jos skatina gyventojus naudotis viešuoju miesto transportu, tobulinti eismo organizavimą, naudoti aplinką mažiau teršiantį transportą. Suregulius transporto srautus bei įdiegus ekologiško transporto sistemas atsiranda galimybė gerėti miestų aplinkos oro kokybei.

Įgyvendinant 6 prioriteto priemonę, numatančią miestų aplinkelių tiesimą, buvo užbaigtas Vilniaus miesto vakarinis aplinkkelis. Įgyvendinus projektą dalis transporto iš gyvenamųjų rajonų ir centrinių miesto gatvių yra nukreipiama į aplinkelį, dėl to mažėja grūstys, trumpėja kelionės laikas, mažėja miesto oro tarša.

6.5.4. Ateities tendencijos (neįgyvendinant ES fondų investicijų programos priemonių)

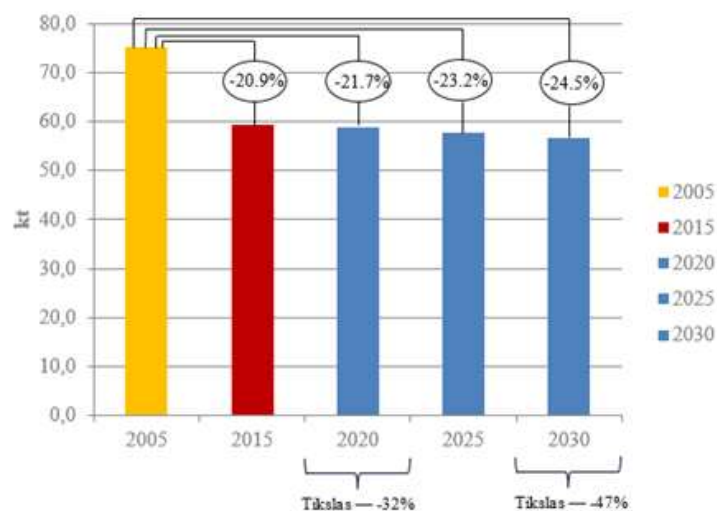
Remiantis AAA parengtomis išmetamų į aplinkos orą teršalų prognozėmis⁵⁹, jei nebus keičiamos esamos politikos kryptys ir priemonės, iki 2030 m. nacionaliniu mastu išmestas NO_x kiekis didės (9 pav.). Didžiausią įtaką išmestam NO_x kiekiui iki šiol darė ir ateityje darys sunkiasvoris transportas (sunkvežimiai ir autobusai). Tarp kitų reikšmingų sektorių išliks viešoji energijos gamyba ir pramonė (dėl stacionaraus deginimo).

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. 371 patvirtintas Nacionalinis oro taršos mažinimo planas (12 priedas)

9 pav. NOx išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)

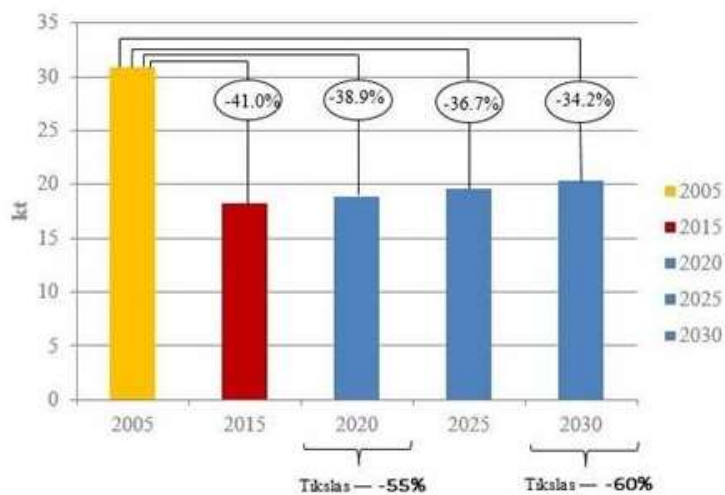
Nors NMLOJ kiekis nuo 2005 m. palaipsniui mažėja, analizuojant prognozuojamą išmesti NMLOJ kiekį nustatyta, kad esamas vidutinis metinis mažėjimas gali būti nepakankamas, kad užtikrintų Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane iškeltų tikslų pasiekimą (10 pav.). Kaip ir dabar, didžiausią poveikį NMJOL emisijoms ateityje darys tirpiklių ir kitų LOJ turinčių produktų vartojimas, garavimo emisijos ir kuro deginimas stacionariuose ir mobiliuosiuose įrenginiuose. Tarp reikšmingiausių NMLOJ teršėjų ateityje neturėtų likti lengvųjų automobilių, tačiau didės pramonės procesų neigiama įtaka.

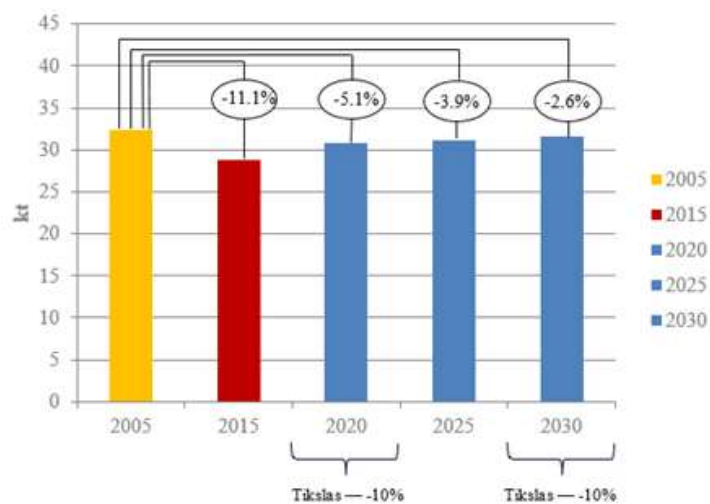
10 pav. NMLOJ išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)

AAA atliktas prognostinis emisijų vertinimas rodo, kad iki šiol nuosekliai mažėjęs išmetamas SO₂ kiekis netrukus gali vėl pradėti augti, tad kyla rizika, jog nesiimant papildomų priemonių 2030 m. SO₂ emisijų mažinimo tikslai nebus pasiekti (11 pav.). Išmestas SO₂ kiekis priklausys nuo naudojamų kuro rūšių, taikomų technologijų energijos gamybos pramonėje ir taikomų technologijų naftos perdirbimo, naftos produktų saugojimo ir paskirstymo veikloje.

Remiantis AAA prognoze, išmetamas NH₃ kiekis iki 2030 m. augs (12 pav.). Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane užsibrėžti 2020 m. NH₃ taršos mažinimo tikslai greičiausiai nebus pasiekti, o be papildomų priemonių tikslo nepavyks pasiekti ir iki 2030 m. Kaip ir anksčiau, taip ir visą ateinantį dešimtmetį, didžiausią įtaką išmetamam NH₃ kiekiui darys augalininkystės sektorius dėl trąšų naudojimo ir mėšlo tvarkymas gyvulininkystės sektoriuje.

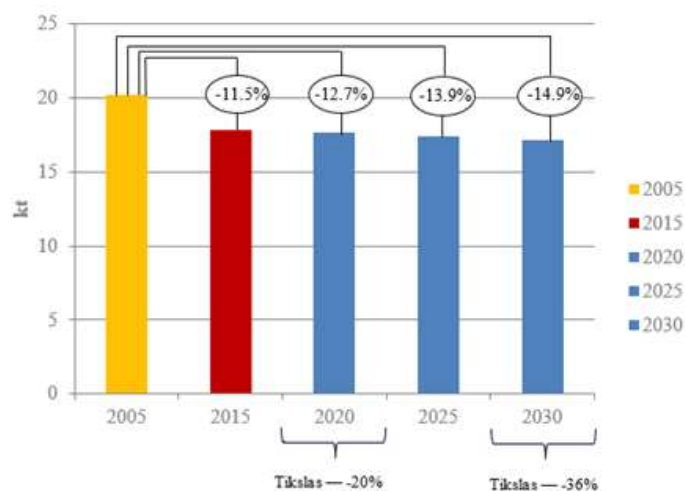

11 pav. SO₂ išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)

12 pav. NH₃ išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)

AAA prognozė rodo, kad nesiimant papildomų priemonių, iškelti KD_{2,5} išmetimų mažinimo tikslai nebus pasiekti (13 pav.). Didžiausią įtaką išmestam KD_{2,5} kiekiui darys stacionarus ir mobilus deginimas.

13 pav. KD_{2,5} išmetimų prognozė 2020 m., 2025 m., 2030 m. (šaltinis: AAA)

Apibendrinant galima konstatuoti, jog iki šiol taikytos taršos mažinimo priemonės nebuvo pakankamai efektyvios ir neužtikrino oro taršos mažėjimo, ypač didžiuosiuose miestuose. Ekspertai atkreipia dėmesį, jog Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane numatytų oro taršos mažinimo priemonių įgyvendinimas pareikalaus nemažų investicijų įvairiuose sektoriuose bei srityse (žemės ūkis, transportas, energetika, moksliniai tyrimai, visuomenės informuotumo didinimas ir gyvenimo, judumo įpročių keitimas, oro taršos ir jo poveikio visuomenės sveikatai, ekosistemoms vertinimui ir kt.) visu plano įgyvendinimo laikotarpiu iki 2030 m.⁶⁰. Taigi, 2021–2027 m. ES investicijos bus ypatingai svarbios siekiant užsibrėžtų oro taršos mažinimo tikslų.

6.6. Klimatas ir jo kaita

6.6.1. Aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

Pagrindiniai strateginiai klimato kaitos valdymo tikslai ir uždaviniai yra išdėstyti Nacionalinėje klimato kaitos valdymo politikos strategijoje (NKKVPS)⁶¹ bei Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje (NENS)⁶². Šių strateginių dokumentų tikslai yra integruoti į Nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą (NEKSVP). Klimato kaitos valdymo tikslai apima tikslus klimato kaitos švelninimo bei prisitaikymo prie klimato kaitos srityse.

Strateginiuose dokumentuose nurodoma, kad pagrindinis Lietuvos siekis klimato kaitos švelninimo srityje yra **mažinti išmetamų ŠESD kiekių**, didinant energijos efektyvumą ir atsinaujinančių energijos išteklių dalį bei skatinant aplinkai draugiško transporto plėtrą ir darnų judumą.

Prisitaikymo prie klimato kaitos srityje yra siekiama:

- didinti atsparumą klimato kaitos pokyčiams ir mažinti neigiamą jų poveikį,
- užtikrinti valstybės ir savivaldybių institucijų veiklos, susijusios su ekstremalių situacijų valdymu, koordinavimą,
- nuolat stebėti ir vertinti riziką, jautrumą ir prisitaikymo galimybes atskiruose ūkio sektoriuose, prognozuoti ir modeliuoti klimato kaitos scenarijus,
- tarptautiniu lygiu bendradarbiauti klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos klausimais.

NENS ir NKKVPS išdėstyti su klimato kaitos valdymu susiję tikslai, uždaviniai ir siejami rezultatai pateikiami 17 lentelėje ir 18 lentelėje.

⁶⁰ Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Aplinkosauga. 2019. UAB „PricewaterhouseCoopers“

⁶¹ 2012 m. lapkričio 6 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XI-2375 „Dėl Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos patvirtinimo“ ir 2019 m. paskelbtas strategijos pakeitimo projektas

⁶² 2012 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XI-2133 „Dėl Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. XIII-1288 patvirtinta nauja dokumento redakcija)

17 lentelė. Su klimato kaitos valdymu susiję Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos (NENS) tikslai, uždaviniai ir siejami rezultatai

	ATSINAUJINANTYS ENERGIJOS IŠTEKLIAI	ENERGIJOS VARTOJIMO EFEKTYVUMO DIDINIMAS	DEGALAI
Iki 2020 m.	- Padidinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį, palyginti su šalies bendruoju galutiniu energijos suvartojimu, iki 30 proc. - Didinti vartojamos elektros energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių dalį, palyginti su galutiniu elektros energijos suvartojimu, iki 30 proc. - Energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių dalį centralizuoto šilumos tiekimo sistemose padidinti iki 70 proc.		Pasiekti, kad 10 proc. transporto sektoriaus suvartojamos energijos sudarytų energija iš atsinaujinančių energijos išteklių
Iki 2030 m.	- Padidinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį, palyginti su šalies bendruoju galutiniu energijos suvartojimu iki 45 proc. - Didinti vartojamos elektros energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių dalį, palyginti su galutiniu elektros energijos suvartojimu, iki 45 proc. - Pasiekti, kad iš atsinaujinančių energijos išteklių pasigamintą energiją vartojančių savo reikmėms vartotojų būtų ne mažiau kaip 30 proc., palyginti su visų vartotojų skaičiumi - Energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių dalį centralizuoto šilumos tiekimo sistemose padidinti iki 90 proc.	Pasiekti, kad pirminės ir galutinės energijos intensyvumas būtų 1,5 karto mažesnis negu 2017 metais	Pasiekti, kad 15 proc. transporto sektoriaus suvartojamos energijos sudarytų energija iš atsinaujinančių energijos išteklių ir 50 proc. sumažėtų įprastais degalais (benzinu ir dyzelinu) varomų automobilių naudojimas miestuose
Iki 2050 m.	- Padidinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį, palyginti su šalies bendruoju galutiniu energijos suvartojimu iki 80 proc. - Didinti vartojamos elektros energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių dalį, palyginti su galutiniu elektros energijos suvartojimu, iki 100 proc. - Pasiekti, kad iš atsinaujinančių energijos išteklių pasigamintą energiją vartojančių savo reikmėms vartotojų būtų ne mažiau kaip 50 proc., palyginti su visų vartotojų skaičiumi - Pasiekti, kad iš atsinaujinančių ir vietinių energijos išteklių pagaminta centralizuotai tiekama šiluma sudarytų iki 100 proc. visos centralizuotai tiekiamos šilumos ir ne mažiau kaip 90 proc. miestuose esančių pastatų būtų aprūpinama šiluma iš centralizuoto šilumos tiekimo sistemų	Pasiekti, kad pirminės ir galutinės energijos intensyvumas būtų 2,4 karto mažesnis negu 2017 metais	Pasiekti, kad 50 proc. transporto sektoriaus suvartojamos energijos sudarytų energija iš atsinaujinančių energijos išteklių ir 100 proc. sumažėtų įprastais degalais (benzinu ir dyzelinu) varomų automobilių naudojimas miestuose

18 lentelė. Su klimato kaitos valdymu susiję Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos (NKKVPS) tikslai

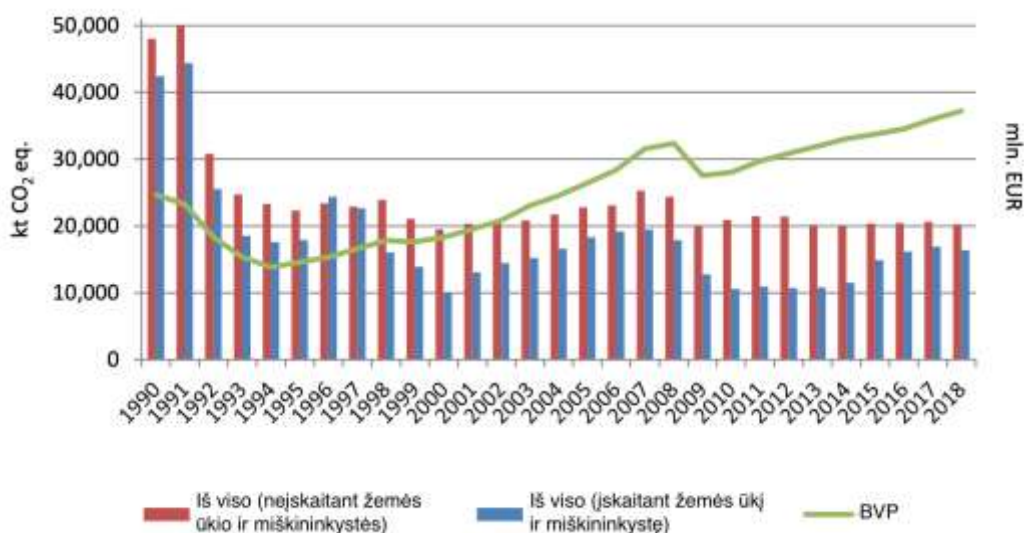
KLIMATO KAITOS ŠVELNINIMAS		PRISITAIKYMAS PRIE KLIMATO KAITOS	
Iki 2020 m.	- Pasiekti, kad ES prekybos ATL sistemoje dalyvaujančiuose sektoriuose išmetamųjų ŠESD kiekis neviršytų 8,53 mln. t CO₂e - Pasiekti, kad ES prekybos ATL sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose išmetamųjų ŠESD kiekis neviršytų 18,338 mln. t CO₂e ES 20 proc. tikslo atveju ir 16,584 mln. t CO₂e – ES 30 proc. tikslo atveju - Pasiekti, kad atsinaujinančių išteklių energijos dalis, palyginti su šalies bendruoju galutiniu energijos suvartojimu, sudarytų ne mažiau kaip 23 proc. - Kiekvienais metais suvartoti po 1,5 proc. mažiau energijos (2020 m. suvartoti 17 proc. mažiau energijos negu 2009 m.) - Siekti, kad trumpalaikį klimato kaitos švelninimo tikslų įgyvendinimui būtų skiriama ne mažiau kaip 0,38 proc. šalies BVP 2020 m.	- Didinti klimatui jautrių sektorių (žemės ūkio, energetikos, transporto pramonės) atsparumą klimato pokyčiams - Išsaugoti ir didinti natūralių gamtinių ekosistemų tvarumą ir ekosistemų paslaugų vertę - Mažinti neigiamą klimato kaitos poveikį žmonių sveikatai, - Sumažinti vandens lygio kilimo, stichinių meteorologinių reiškinių neigiamą poveikį paviršinio, požeminio ir Baltijos jūros vandens kokybei - Gyvenvietes, miestų teritorijas ir erdves planuoti remiantis darnaus vystymosi ir gamtos saugojimu pagrįstu požiūriu - Užtikrinti valstybės ir savivaldybių institucijų veiklos, susijusios su ekstremalių situacijų valdymu, koordinavimą - Užtikrinti duomenų ir informacijos kaupimą bei sklaidą	
Iki 2030 m.	Palyginti su 2005 m., sumažinti išmetamų ŠESD kiekį: - ES ATLPS dalyvaujančiuose sektoriuose - mažiausiai 43 proc. - ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose - mažiausiai 9 proc. (žemės ūkio, transporto ir pramonės sektoriuose išmetamų ŠESD kiekį sumažinti mažiausiai 9 proc., atliekų sektoriuje – 40 proc., kituose sektoriuose – 15 proc.)	Iki 2030 m.: - Užtikrinti, kad visiems gyventojams, gyvenantiems potvynio grėsmės teritorijose, būtų taikomos apsaugos nuo potvynių priemonės - Siekti, kad su klimatu susijusių ekonominių nuostolių per metus dalis nuo šalies BVP neviršytų 0,08 proc. - Siekti, kad numatytų pavojingų, stichinių ir katastrofinių meteorologinių reiškinių dalis nuo faktinių reiškinių sudarytų ne mažiau kaip 89 proc.	
Iki 2040 m.	70 proc. sumažinti išmetamų ŠESD kiekį, palyginti su 1990 m visuose ūkio sektoriuose	- Stebėti ir tirti gamtinių ekosistemų ir šalies ūkio (ekonomikos) sektorių pažeidžiamumą, stiprinti gebėjimą prisitaikyti, planuoti priemones, ekonomiškai efektyviai sumažinti riziką ir žalą, išlaikyti ir padidinti atsparumą klimato kaitos pokyčiams. - Užtikrinti prisitaikymo prie klimato kaitos priemonių planavimo koordinavimą - Skatinti bendradarbiavimą su tarptautinėmis organizacijomis	
Iki 2050 m.	Sumažinti 80 proc. išmetamų ŠESD kiekį, palyginti su 1990 m., ir 20 proc. padengti absorbentais iš ŽNŽNM sektoriaus ir taikant aplinkosaugos požiūriu saugias anglies dioksido sugavimo ir panaudojimo technologijas.		
BENDRIEJI KLIMATO KAITOS ŠVELNINIMO IR PRISITAIKYMO PRIE KLIMATO KAITOS TIKSLAI			
- Įtraukti klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos tikslus, uždavinius ir priemones į šalies ūkio sektorių planavimo dokumentus - Sukurti efektyvią klimato kaitos valdymo sistemą - Skatinti efektyvų valstybės biudžeto, ES fondų lėšų bei kitų finansinių priemonių panaudojimą (ne mažiau 0,9 proc. BVP iki 2030 m.) privataus sektoriaus investicijoms pritraukti darniam finansavimui visuose ūkio sektoriuose - Skatinti MTEPI - Skatinti gyventojų ir savivaldybių institucijų, kitų suinteresuotų visuomenės grupių įsitraukimą, specialistų kvalifikacijos kėlimą, visuomenės informavimą ir švietimą, gyventojų vartojimo įpročių keitimą ir darnų judumą (pasiekiant, kad gyventojų, dalyvaujančių saugant aplinką, dalis sudarytų ne mažiau kaip 50 proc.) - Tarptautiniu lygiu bendradarbiauti klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos klausimais			

6.6.2. Praeitės tendencijos ir esama situacija

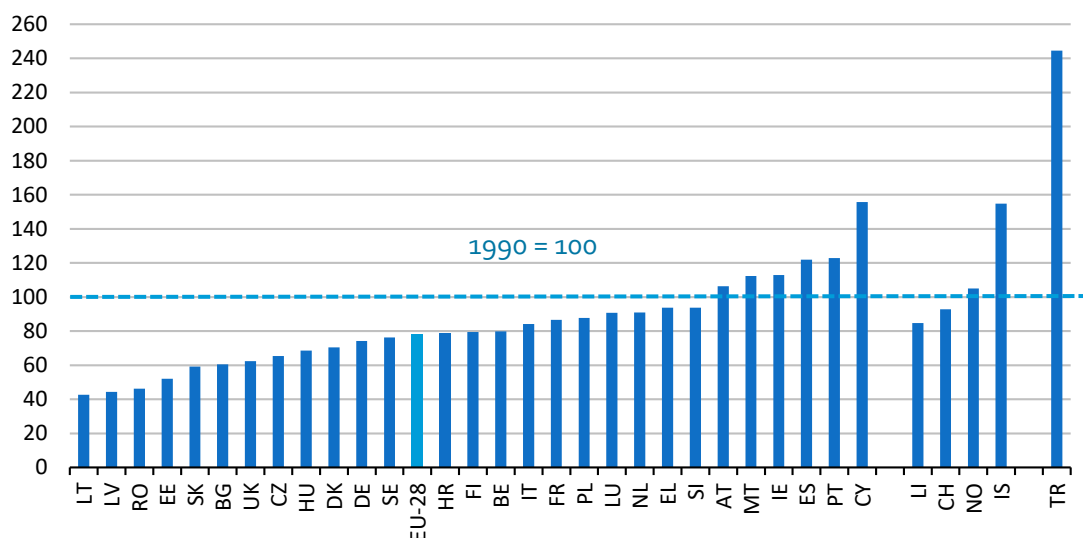
Pagrindinis Lietuvos klimato kaitos švelninimo strateginis tikslas – užtikrinti darnų vystymąsi ir pasiekti, kad **šalies ekonomika augtų sparčiai ir mažėtų išmetamų ŠESD kiekis**.

Nagrinėjant išmetamų ŠESD kiekio dinamiką, matyti jog nuo 1990 m.⁶³ ŠESD emisijos Lietuvoje sumažėjo 58 proc. (14 pav.). Nacionalinės ŠESD apskaitos ataskaitos duomenimis⁶⁴, 2018 m. Lietuvoje išmetamų ŠESD kiekis (neįskaitant ŽNŽNKM sektoriaus) siekė 20,3 mln. t CO₂e, kai tuo tarpu 1990 m. buvo išmetama 48,2 mln. t CO₂e. Ypatingai svarbu paminėti, kad ŠESD emisijų sumažėjimas pasiektas augant ekonomikai.

Mažinant ŠESD emisijas Lietuva nuo 1990 m. pasiekė didžiausią progresą ES (15 pav.).

14 pav. Lietuvos BVP ir išmetamų ŠESD kiekio dinamika 1990–2018 m. (šaltinis: NEKS)

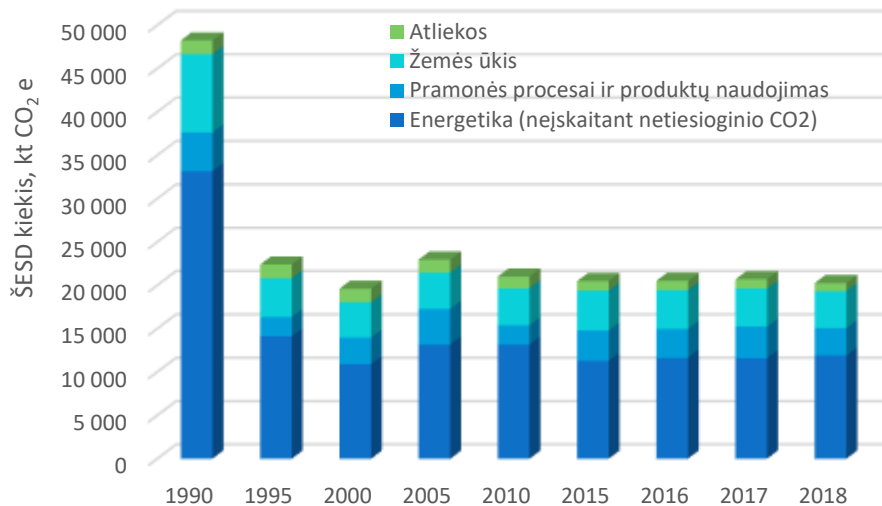

15 pav. ŠESD emisijų pokytis ES šalyse 2017 m. lyginant su 1990 m. (įskaitant tarptautinę aviaciją, netiesioginius CO₂ išmetimus ir neįskaitant ŽNŽNKM sektoriaus), (šaltinis: Europos Aplinkos apsaugos agentūra)

⁶³ Vertinant strateginių išmetamų ŠESD mažinimo tikslų pasiekimo progresą 1990 m. yra laikomi ataskaitos metais

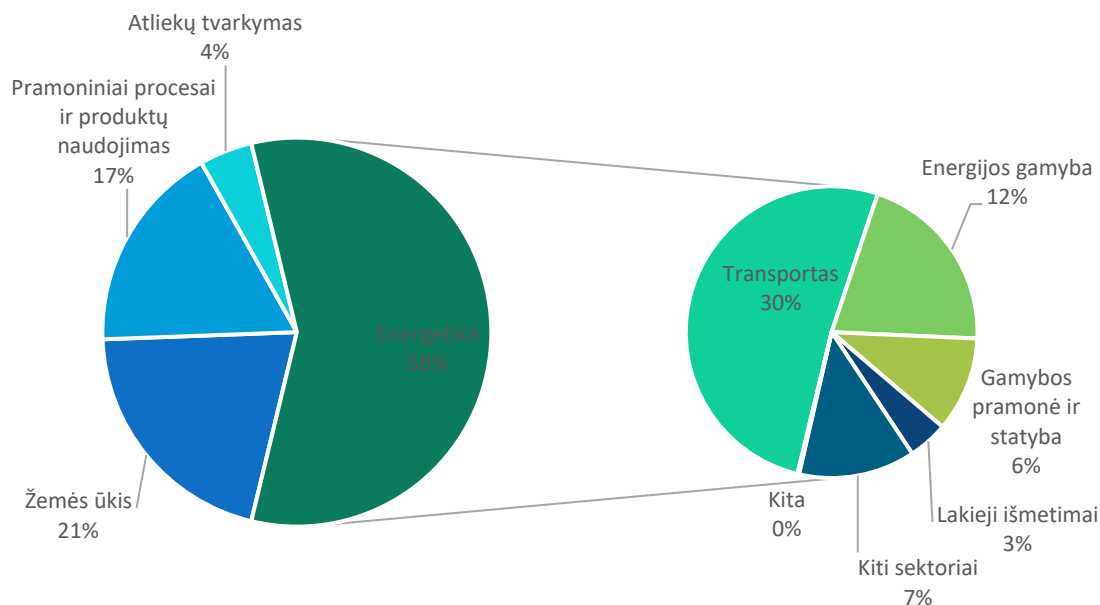
⁶⁴ Lithuania's Greenhouse Gas Inventory Report. 2020

Remiantis Nacionalinės ŠESD apskaitos ataskaitos⁶⁵ duomenimis, 2018 m. didžiausias ŠESD šaltinis Lietuvoje buvo energetikos sektorius, kurio emisijos sudarė 58,8 proc. viso išmetamų ŠESD kiekio. Lyginant su 1990 m., energetikos sektoriaus ŠESD išmetimai sumažėjo 3 kartus ir pastaraisiais metais siekė apie 11,9 mln. t CO₂e. Didžiąją energetikos sektoriaus išmetamų ŠESD dalį sudaro CO₂ dujos. Energetikos sektoriaus CO₂ išmetimai sudaro 82 proc. viso išmetamo CO₂ kiekio.

16 pav. ŠESD kiekio dinamika pagal kategorijas (šaltinis: Lithuania's Greenhouse Gas Inventory Report, 2020)

Energetikos sektoriuje didžioji ŠESD emisijų dalis susidaro transporto ir energijos gamybos sektoriuose. 2018 m. šiuose sektoriuose susidarančios emisijos sudarė atitinkamai 30,2 proc. ir 12,1 proc. viso šalyje susidariusio ŠESD kiekio (17 pav.).

17 pav. Lietuvos išmetamų ŠESD kiekio pasiskirstymas pagal sektorius (neįskaitant ŽŪŽŲNM), 2017 (šaltinis: Lithuania's Greenhouse Gas Inventory Report, 2020)

⁶⁵ Lithuania's Greenhouse Gas Inventory Report. 2020

Išskyrus ekonominės krizės laikotarpius (1998–2000 m. ir 2008–2009 m.), transporto ŠESD emisijų dalis lyginant su bendru išmetamų ŠESD kiekiu Lietuvoje nuolat augo. Jei 1990 m. transporto sektoriaus ŠESD emisijos sudarė tik 12 proc. viso išmetamų ŠESD kiekio, 2005 m. – 18 proc., tai 2018 m. – jau net 30,2 proc. viso ŠESD kiekio.

Nacionalinės ŠESD apskaitos ataskaitos duomenimis⁶⁶, nuo 2005 iki 2018 m. kuro sunaudojimas transporto sektoriuje išaugo beveik 50 proc. (nuo 57 664 TJ iki 86 338 TJ), o ŠESD emisijos savo ruožtu padidėjo 45 proc. (nuo 4 225,4 iki 6 111,4 kt CO₂e).

Didžiausias ŠESD emisijų šaltinis transporto sektoriuje yra kelių transportas, sunaudojantis apie 90 proc. viso transporto sektoriuje sunaudojamo kuro. Augančias transporto sektoriaus ŠESD emisijas nemaža dalimi lemia tai, jog net 69 proc. lengvųjų automobilių yra dyzeliniai, o jų amžiaus vidurkis siekia 15 metų. Viešojo transporto parkuose ir krovininiame transporte taip pat dominuoja dyzelinės transporto priemonės. 2017 m. ŠESD išmetimai iš lengvųjų automobilių sudarė 60,6 proc., o iš sunkiųjų krovininių automobilių – 34,7 proc. visų transporto sektoriaus ŠESD.

Žemės ūkis, kurio emisijos sudaro 21,1 proc. viso šalyje susidarančio ŠESD kiekio, yra antras pagal svarbą ŠESD šaltinis Lietuvoje. 2018 m. ŠESD emisijos iš žemės ūkio sektoriaus siekė 4 280,7 kt CO₂e. Žemės ūkyje kol kas diegiama mažai inovacijų, skirtų ŠESD mažinimui, tad ŠESD kiekis yra beveik nepakitęs nuo pat 1995 m. Žemės ūkis yra svarbiausias CH₄ ir N₂O emisijų šaltinis. Šiame sektoriuje susidariusios CH₄ emisijos sudaro 56,7 proc. viso CH₄ dujų kiekio, o N₂O emisijos – net 85,2 proc. viso N₂O dujų kiekio.

2018 m. apskaitos duomenimis, emisijos iš pramonės procesų ir pramonės produktų naudojimo (PPPPN) sektoriaus sudarė 15,6 proc. viso išmetamų ŠESD kiekio. Šio sektoriaus ŠESD emisijos nuosekliai augo nuo 1993 iki 2007 m. 2018 m. ŠESD emisijos iš PPPPN sektoriaus siekė 3 161,5 kt CO₂e ir buvo 48 proc. mažesnės lyginant su 2007 m. ir 13,3 proc. mažesnės lyginant su 2017 m. Amoniako gamyba yra vienas iš pagrindinių CO₂ emisijų šaltinių pramonės procesų ir produktų naudojimo sektoriuje. 2018 m. amoniako gamyboje susidarė 13,4 proc. viso nacionalinio CO₂ kiekio (neįskaičiuojant ŽNŽNKM sektoriaus). Didžiausios N₂O emisijos PPPPN sektoriuje susidaro gaminant azoto rūgštį. 2018 m. čia susidariusios N₂O emisijos sudarė 5,9 proc. nacionalinio N₂O kiekio (nevertinant ŽNŽNKM sektoriaus).

Atliekų sektoriuje 2018 m. susidarė 4,5 proc. bendrai išmetamų ŠESD kiekio. Šiame sektoriuje nuo 2001 m. stebimas nuoseklus ŠESD kiekio mažėjimas. 2001–2018 m. laikotarpiu ŠESD kiekis iš atliekų sektoriaus sumažėjo 41,6 proc. (nuo 1 577 iki 921 kt CO₂e) Atliekų saugojimas sąvartynuose yra antras pagal svarbą CH₄ emisijų šaltinis, lemiantis 27,8 proc. viso CH₄ dujų kiekio Lietuvoje (neįskaitant ŽNŽNKM sektoriaus).

Lietuvoje didžioji išmetamų ŠESD dalis susidaro ES apyvartinių taršos leidimų sistemoje (ATLPS) nedalyvaujančiuose sektoriuose. 2017 m. ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose išmetamų ŠESD kiekis siekė 14 421 kt CO₂e, o ES ATLPS dalyvaujančiuose sektoriuose – 6 283 kt CO₂e. ES ATLPS dalyvaujančiuose sektoriuose išmetamų ŠESD kiekis 2017 m., palyginti su 2005 m., sumažėjo 37 proc., o ES ATLPS nedalyvaujančių sektorių išaugo 13 proc. Nepaisant to, numatoma, kad Lietuva viršys nustatytus išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo 2020 m. tikslus.

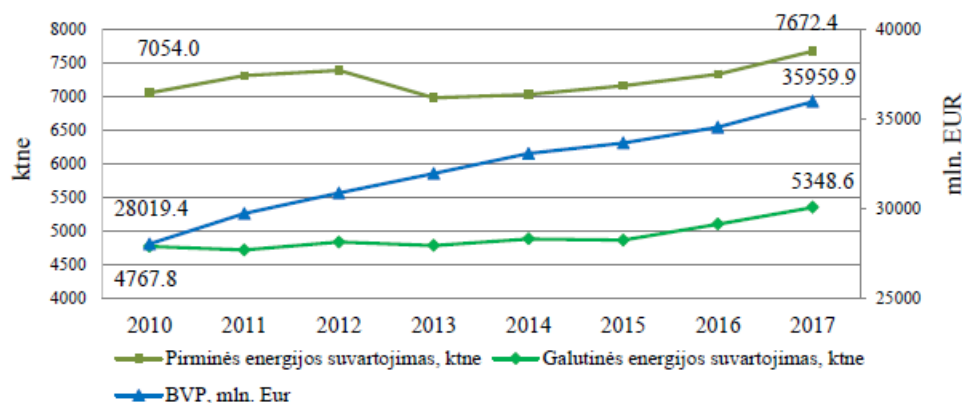
Energijos efektyvumas. Vienas svarbiausių Lietuvos prioritetų energetikos srityje yra energijos vartojimo efektyvumo didinimas visoje energijos grandinėje nuo energijos gamybos iki energijos suvartojimo pas galutinius vartotojus.

Didinant energijos efektyvumą Lietuvoje pasiekta nemaža pažanga. Pramonėje senos daug energijos naudojančios technologijos buvo pakeistos naujomis ir inovatyviomis, o kituose sektoriuose įgyvendintos įvairios energijos efektyvumą didinančios priemonės.

2010–2017 m. pirminės ir galutinės energijos suvartojimas kito nežymiai – pirminės energijos sąnaudos išaugo 8,7 proc., (nuo 7054,0 ktne iki 7672,4 ktne) galutinės – 12,1 proc. (nuo 4767,8 ktne iki 5348,6 ktne), tačiau šalies BVP šiuo laikotarpiu išaugo 28,3 proc. (nuo 28 019,4 iki 35 959,9 mln. Eur). 2017 m., lyginant

⁶⁶ Lithuania's Greenhouse Gas Inventory Report. 2020

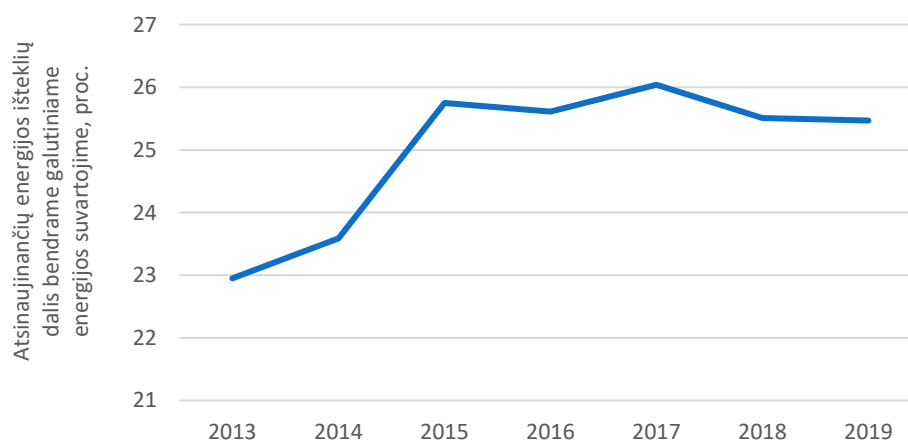
su 2010 m., šalyje buvo sukurta trečdaliu daugiau prekių ir paslaugų, tačiau sunaudojant panašų energijos kiekį⁶⁷.

18 pav. Pirminės ir galutinės energijos suvartojimas (ktne) ir šalies BVP (mln. Eur) (šaltinis: Lietuvos Respublikos 2017 metų pažangos siekiant nacionalinių energijos vartojimo efektyvumo tikslų ataskaita, 2019)

2017 m. pirminės energijos intensyvumas siekė 213,91 kgne/ tūkst. Eur, o galutinės energijos - 149,12 kgne/tūkst. Eur. Lyginant su 2000 m., galutinės energijos intensyvumas sumažėjo 27,5 proc.⁶⁸. Taip pat svarbu pažymėti pagerėjusį Lietuvos energijos produktyvumo rodiklį, parodantį šalies energijos vartojimo efektyvumą ir leidžiantį atskirti energijos suvartojimą nuo šalies ekonomikos augimo (angl. „decoupling“). 2017 m. minimas Lietuvos rodiklis buvo geriausias tarp Baltijos šalių ir siekė 4,8 Eur/kgne (ES energijos produktyvumo vidurkis – 8,3 Eur/kgne)⁶⁹.

Atsinaujinantys energijos ištekliai (AEI). Lietuva buvo įsipareigojusi ES pasiekti, kad iki 2020 m. atsinaujinančių energijos išteklių dalis galutiniame energijos suvartojime sudarytų ne mažiau kaip 23 proc. Šis įsipareigojimas įgyvendintas dar 2014 m. Remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, 2019 m. AEI dalis bendrame galutiniame energijos suvartojime siekė 25,5 proc. ir buvo šiek tiek mažesnė nei 2017 m., kuomet sudarė 26 proc. Strateginis NENS tikslas – iki 2020 m. AEI dalį galutiniame energijos suvartojime padidinti iki 30 proc.

19 pav. Atsinaujinančių energijos išteklių dalis galutiniame energijos suvartojime (šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas)

⁶⁷ Lietuvos Respublikos 2017 metų pažangos siekiant nacionalinių energijos vartojimo efektyvumo tikslų ataskaita. 2019. Lietuvos Respublikos Energetikos ministerija, VŠĮ „Lietuvos energetikos agentūra“

⁶⁸ Lithuania's Greenhouse Gas Inventory Report. 2019

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021 – 2030 m. (NEKS)

2019 m. atsinaujinančių energijos išteklių dalis bendrame elektros energijos suvartojime sudarė beveik 19 proc. Galutiniame energijos suvartojime šildymui ir aušinimui AEI dalis siekė apie 47 proc., transporto sektoriuje - apie 4 proc.

Transporto sektoriuje pagrindinę AEI dalį sudaro biodegalai ir tik nedidelę dalį – elektros energijos vartojimas geležinkeluose ir troleibusuose. Deja, atsinaujinančių energijos išteklių integracija į transporto sektorių kol kas neefektyvi ir pernelyg lėta, tad nuo NENS numatytų tikslų (iki 2020 m. padidinti AEI panaudojimą transporte iki 10 proc.) kol kas gerokai atsiliekama. 2020 m. NENS tikslo iki 30 proc. padidinti AEI dalį elektros energijos gamybos srityje (AEI-E) pasiekti taip pat greičiausiai nepavyks, nes nuo 2015 m., kuomet Lietuva pasiekė AEI tikslus galutiniame energijos suvartojime, iki 2019 m. AEI-E plėtra faktiškai nevyko.

Prisitaikymas prie klimato kaitos. Dažnėjantys ir stiprėjantys potvyniai ir poplūdžiai yra svarbus klimato kaitos aspektas, reikalaujantis numatyti ir įgyvendinti prisitaikymo priemones. 2011 m. atlikus preliminarų potvynių rizikos įvertinimą⁷⁰, Lietuvoje buvo išskirtos 54 skirtingų upių atkarpos, kuriose yra galimybė formuotis su potvyniais susijusiems ekstremaliems reiškiniams. Teritorijos, besiribojančios su Baltijos jūra bei Kuršių mariomis, taip pat išskirtos kaip jautrios potvynių atžvilgiu. Bendras upių atkarpų ir pakrantės, kuriose gali formuotis potvyniai, ilgis sudaro 3,994 tūkst. km. Atsižvelgiant į potvynių rizikos valdymo planų informaciją, potvynių nuostoliams sumažinti skirtos priemonės turėtų būti taikomos 55 teritorijose. 17-oje iš šių teritorijų, kurios yra santykinai tankiai apgyvendintos ir užstatytos, struktūrinės apsaugos nuo potvynių priemonių įgyvendinimui suteiktas aukštas prioritetas.

Dar vienas prisitaikymo prie klimato kaitos iššūkis – miestų užtvindymas. Pastaraisiais metais ši problema vis aktualesnė ir Lietuvos miestams. Išaugus nelaidžių paviršių plotams ir daugėjant ekstremalių reiškinių, kuomet stiprių liūčių metu iškrinta neįprastai didelis kritulių kiekis, esamos nepakankamai išvystytos ir prastos būklės lietaus nuotekų surinkimo sistemos nesugeba surinkti padidėjusio nuotėkio, tad miestams kyla užtvindymo, galinčio turėti neigiamų pasekmių tiek aplinkai, tiek ūkiui, pavojus⁷¹.

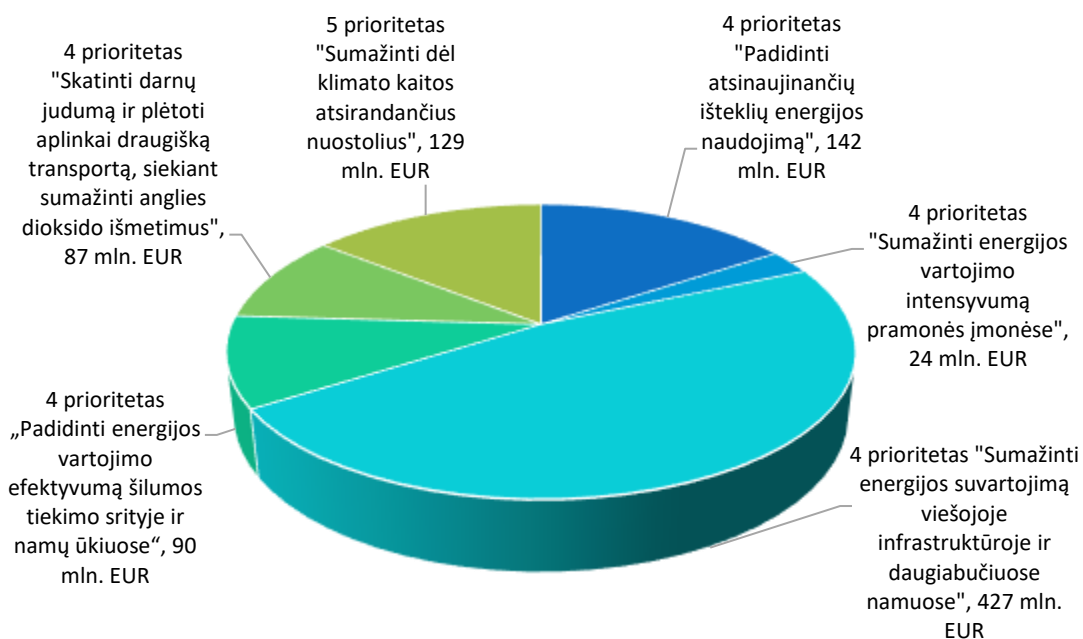
6.6.3. 2014-2020 m. ES investicijos ir jų poveikis

ES investicijos vaidina svarbų vaidmenį siekiant su klimato kaitos valdymu susijusių strateginių tikslų. 2014-2020 m. paramos laikotarpiu į priemonių, susijusių su klimato kaitos švelninimu bei prisitaikymu prie klimato kaitos, įgyvendinimą turėtų būti investuota apie 900 mln. Eur.

Pagal 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos **4 prioritetą „Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas“**, klimato kaitos švelninimui skirtoms priemonėms planuojama skirti beveik 770 mln. Eur investicijų, o pagal **5 prioritetą „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“** priemonėms, skirtoms prisitaikyti prie klimato kaitos, – 129 mln. Eur.

⁷⁰ Preliminaraus potvynių rizikos vertinimo ataskaita, patvirtinta 2012 01 11 LR aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-23

⁷¹ 2014-2020 m. gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo pažangos vertinimas. 2019. Galutinė ataskaita. UAB „ESTEP Vilnius“ ir VŠĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“.

20 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal uždavinius (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

Igyvendinant 4 prioriteto uždavinius, susijusius su energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybos skatinimu, energijos efektyvumo didinimu, darnaus judumo ir aplinkai draugiško transporto skatinimu, yra įgyvendinama 19 priemonių (19 lentelė), kurios prisideda prie strateginių ŠESD emisijų mažinimo tikslų. Didžiausios investicijos (314 mln. Eur) yra numatytos daugiabučių namų atnaujinimui. Planuojama, kad įgyvendinus šią priemonę geresnei energijos vartojimo efektyvumo klasei bus priskirta apie 54 tūkst. namų ūkių.

Prognozuojama, kad energijos efektyvumo ir AIE gamybos ir skatinimo priemonių įgyvendinimas ŠESD emisijas turėtų sumažinti maždaug 500 kt CO₂e. Numatytais kompleksiniais darnaus judumo sprendimais per 2014–2023 metus tikimasi 10 proc. sumažinti namų ūkių iš transporto veiklos į atmosferą išmestą CO₂.

Prisitaikymo prie klimato kaitos srityje 2014–2020 m. ES investicijų laikotarpiu yra įgyvendinamos 5 priemonės. Šios priemonės tiesiogiai atliepia NKKVPS tikslus mažinti neigiamą klimato kaitos poveikį žmonių sveikatai bei aplinkai, užtikrinti duomenų ir informacijos kaupimą bei sklaidą, atsakingų institucijų gebėjimą tinkamai reaguoti į ekstremalias situacijas. Didžiausios investicijos prisitaikymo prie klimato kaitos srityje (beveik 80 mln. Eur) skiriamos paviršinių nuotekų sistemų tvarkymui miestuose, turinčiuose daugiau nei 20 tūkst. gyventojų. Pagal sudarytą sutarčių informaciją, šios investicijos leis sutvarkyti daugiau nei 6 tūkst. ha ploto, kuriame įrengta lietaus nuotekų infrastruktūra ir apsaugoti miestus nuo po liūčių kylančių užtvindymų, miesto infrastruktūros bei visuomeninio bei gyventojų turto sugadinimo.

Igyvendinant prisitaikymo prie klimato kaitos priemones, investicijos taip pat yra numatytos aplinkos monitoringo ir kontrolės stiprinimui (23 mln. Eur), potvynių rizikos valdymui (15 mln. Eur), pajūrio juostos tvarkymui (6,6 mln. Eur), gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimui ir plėtrai (4,5 mln.). Įgyvendinant apsaugos nuo potvynių priemones nuo neigiamų potvynių padarinių turėtų būti apsaugota ne mažiau kaip 7 tūkst. gyventojų, gyvenančių didžiausios potvynių grėsmės teritorijose. Investicijos leis įsigyti gyventojų perspėjimo ir gelbėjimo techniką, įrengti arba atnaujinti aplinkos oro monitoringo ir ankstyvojo perspėjimo, hidrologinių ir meteorologinių stebėjimų stotis, sukurti klimato paslaugų ir informacijos koordinavimo portalą.

19 lentelė. Su klimato kaitos valdymo tikslų įgyvendinimu susijusios 2014–2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

	4 prioritetas. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas					5 prioritetas. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos
Investicinis prioritetas	4.1 AIE gamybos ir skirstymo skatinimas	4.2 Energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos vartojimo įmonėse skatinimas	4.3 Energijos vartojimo efektyvumo, pažangaus energijos valdymo ir AIE vartojimo viešosiose infrastruktūrose, įskaitant viešuosius pastatus ir gyvenamųjų namų sektorių, rėmimas		4.5 Anglies dioksido kiekio mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, darnaus ir įvairių rūšių judumo miestuose skatinimas ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas	5.1 Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekosisteminiu požiūriu, skatinimas
Uždavinys	Padidinti atsinaujinančių išteklių energijos naudojimą	Sumažinti energijos vartojimo intensyvumą pramonės įmonėse	Sumažinti energijos suvartojimą viešojoje infrastruktūroje ir daugiabučiuose namuose	Padidinti energijos vartojimo efektyvumą šilumos tiekimo srityje ir namų ūkiuose	Skatinti darnų judumą ir plėtoti aplinkai draugišką transportą, siekiant sumažinti anglies dioksido išmetimus	Sumažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius
Patvirtintos priemonės, numatytas finansavimas	- Didelio efektyvumo kogeneracijos skatinimas Vilniaus mieste - Biokuro panaudojimo skatinimas šilumos energijai gaminti - Nedidelės galios biokuro kogeneracijos skatinimas - Biokurą naudojančių šilumos gamybos įrenginių keitimas - AIE namų ūkiams	Atsinaujinantys energijos ištekliai pramonei LT+	- Daugiabučių namų atnaujinimas - Savivaldybių viešųjų pastatų atnaujinimas - Daugiabučių namų modernizavimo techninė parama - Valstybei nuosavybės teise priklausančių pastatų atnaujinimas - Energijos vartojimo efektyvumo didinimas viešojoje infrastruktūroje	Šilumos tiekimo tinklų modernizavimas ir plėtra	- Elektromobilių įkrovimo prieigų tinklo kūrimas - Miesto viešojo transporto priemonių parko atnaujinimas - Vietinio susisiekimo viešojo transporto priemonių parko atnaujinimas - Darnaus judumo sistemų kūrimas - Darnaus judumo priemonių diegimas - Pėsčiųjų ir dviračių takų rekonstrukcija ir plėtra - Viešojo transporto paslaugų prieinamumo didinimas	- Pajūrio juostos tvarkymas - Gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimas ir plėtra - Paviršinių nuotekų sistemų tvarkymas - Potvynių rizikos valdymas - Aplinkos monitoringo ir kontrolės stiprinimas
	141,5 mln. Eur	24 mln. Eur	427 mln. Eur	89,5 mln. Eur	87 mln. Eur	129 mln. Eur
Siektini rodikliai/ rezultatai	ŠESD emisijų sumažėjimas: 415,6 kt CO ₂ e Papildomi atsinaujinančių išteklių energijos gamybos pajėgumai: 365 MW	Papildomi atsinaujinančių išteklių energijos gamybos pajėgumai: 42,45 MW	ŠESD emisijų sumažėjimas: 124 kt CO ₂ e Metinis pirminės energijos suvartojimo sumažėjimas: 55,6 tūkst. MWh	Šilumos nuostolių sumažėjimas modernizuotuose centralizuoto šilumos tiekimo tinkluose: 138 tūkst. MWh	CO ₂ kiekio, namų ūkių išmesto į atmosferą iš transporto veiklos, sumažėjimas: 275 kt CO ₂	Sutvarkyta 20 km jūros kranto Sutvarkyta lietaus nuotekų infrastruktūra: 5500 ha Nuo potvynių apsaugota 7000 gyventojų Įsigyta perspėjimo ir gelbėjimo technika: 22 vnt.

6.6.4. Ateities tendencijos (neįgyvendinant ES fondų investicijų programos priemonių)

2018 m. Lietuvoje į atmosferą buvo išmesta 20,3 mln. tonų CO₂e, t. y. apie 1,7 proc. mažiau ŠESD nei 2017 metais. Tačiau nepaisant to, kad bendras šalies išmetamų ŠESD kiekis pastaraisiais metais neauga, ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose šių dujų kiekis per trejus metus (2014–2017 m.) padidėjo beveik 12 proc. Beje, ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose ŠESD emisijos auga jau nuo 2005 m. Taigi, jei lygintume su tikslais, nustatytais 2005 m. emisijų atžvilgiu, šiuo metu ŠESD mažinimo poreikis siekiant NKKVP strategijoje numatytų 2030 m. klimato kaitos švelninimo tikslų yra tik dar labiau išaugęs (20 lentelė).

20 lentelė. Santykiniai išmetamų ŠESD kiekio mažinimo tikslai atskiruose ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose 2021–2030 m. laikotarpiu, proc. (šaltinis: NKKVPS pakeitimo projektas)

ES ATLPS nedalyvaujantis sektorius	2030 m. tikslas, palyginti su 2005 m., proc.	2030 m. tikslas, palyginti su 2016–2018 m. vidurkiu, proc.
Transportas	-9,0	-31,0
Žemės ūkis	-9,0	-12,6
Pramonė (įskaitant kuro deginimą pramonėje)	-9,0	-32,8
Atliekų tvarkymas	-40,0	-9,0
Necentralizuotai energiją gaminantys (smulkūs kurą deginantys įrenginiai) ir naudojančios (namų ūkiai, paslaugos ir kt.) sektoriai	-15,0	-9,0
Iš viso ES ATLPS nedalyvaujantys sektoriai	-9,0	-21,1

Su didžiausiais iššūkiais siekiant numatytų ŠESD mažinimo tikslų ateityje susidurs transporto ir pramonės sektoriai. Šių sektorių išmetamų ŠESD kiekius reikia sumažinti daugiau nei trečdaliu.

NEKS pateikta ŠESD kiekio prognozė rodo, kad transporto sektoriuje išmetamų ŠESD kiekis iki 2023 m. ir toliau turėtų augti. Augančias transporto sektoriaus ŠESD emisijas lemia maža AEI dalis transporte, menkas transporto elektrifikacijos mastas, senas automobilių parkas, nepakankamai darnios miestų ir priemiesčių transporto sistemos, mažai kontroliuojama aglomeracijų plėtra. Dabartinės intervencijos, nors ir yra tinkamos, nėra pakankamos, kad užtikrintų reikalingą sektoriaus ŠESD emisijų mažėjimą. Siekiant užsibrėžtų klimato kaitos švelninimo ir oro kokybės gerinimo tikslų reikalingas tolimesnis transporto sistemos išmanumo didinimas ir didesnė duomenų integracija, kuri gerina judumą⁷². Jei transporto sektoriaus išmetamo ŠESD kiekio augimas iki 2030 m. nebus pakankamai suvaldytas, tai, Aplinkos ministerijos vertinimu, gali pareikalauti apie 300 mln. Eur iš valstybės biudžeto lėšų trūkstantį kvotų vienetų įsigijimui iš kitų ES šalių.

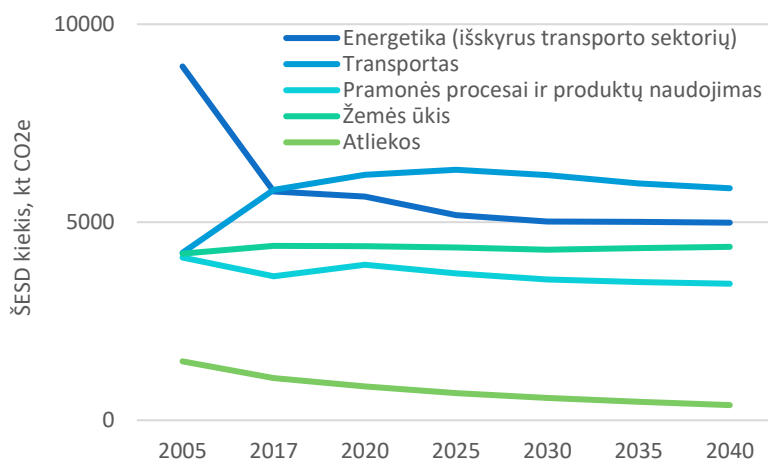
Tikimasi, kad pramonėje išmetamų ŠESD kiekis po 2020 m. pradės mažėti. Didžiausią įtaką šiam mažėjimui turėtų turėti fluorintų ŠESD kiekio mažėjimas įgyvendinant Reglamentą (ES) Nr. 517/2014.

Išmetamų ŠESD kiekio dinamika žemės ūkio sektoriuje priklauso nuo naudojamų mineralinių ir organinių azoto trąšų kiekių, gyvulių skaičiaus, augalų derliaus ir pasėlių plotų. Kol kas nėra numatyta jokių konkrečių mineralinių trąšų vartojimo mažinimą skatinančių ar pasėlių struktūros pokyčius galinčių lemti priemonių, tad prognozuojama, kad iki 2030 m. ŠESD kiekiai žemės ūkio sektoriuje stipriai nesikeis.

Atliekų sektoriuje prognozuojamas išmetamų ŠESD kiekio mažėjimas dėl gerinamos atliekų tvarkymo sistemos bei augančio visuomenės sąmoningumo. Dėl padidėjusio energijos vartojimo efektyvumo ir biomasės naudojimo 2040 m. energetikoje 13 proc. turėtų sumažėti iškastinio kuro naudojimas ir 1,9 proc. - galutinės energijos suvartojimas. Tai turėtų lemti mažesnį išmetamų ŠESD kiekį šiame sektoriuje⁷³.

⁷² Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Transportas. 2019. Galutinės vertinimo ataskaitos 12 priedas. UAB „ESTEP Vilnius“

⁷³ Lietuvos Respublikos Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021 – 2030 m. (NEKS)

21 pav. Prognozuojamas išmetamų ŠESD kiekis įgyvendinant esamą politiką ir priemones (šaltinis: NEKS)

Atlikta prognozė rodo, kad ES ATLPS nedalyvaujančių sektorių veikloje susidaręs ŠESD kiekis ir ateityje sudarys didžiausią dalį. Nėgana to, įgyvendinant esamą politiką ir priemones bendras ŠESD kiekis ES ATLPS nedalyvaujančiuose sektoriuose iki 2025 m. ir toliau augs. Taigi, be papildomų priemonių 2030 m. ŠESD mažinimo tikslų pasiekti, greičiausiai, nepavyks.

NEKS pateikti prognozavimo rezultatai rodo, kad įgyvendinant esamą politiką ir priemones, AEI dalis bendrame galutiniame energijos suvartojime 2020 m. turėtų pasiekti 26,8 proc., o 2030 m. – 33,5 proc. Prasčiausia situacija išliks transporto sektoriuje, kur AEI dalis bendrame galutiniame energijos suvartojime 2020 m. turėtų sudaryti vos 4,7 proc., o 2030 m. – 5,3 proc. Šie rezultatai yra gana toli nuo siekiamo strateginio tikslo (10 proc. - 2020 m. ir 15 proc. - 2030 m.).

Europos komisija savo ataskaitoje⁷⁴ pastebi, kad Lietuvai reikia įdėti daugiau pastangų, norint pasiekti energijos vartojimo efektyvumo tikslą, padidinti atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalį transporto sektoriuje. Todėl, rengiant 2021–2027 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą, reikėtų atsižvelgti į Europos Komisijos nustatytas prioritetines investicijų kryptis:

- Skatinti energijos vartojimo efektyvumo priemonių ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimą:
 - sumažinant energijos suvartojimą gyvenamuosiuose ir viešuosiuose pastatuose ir įmonėse,
 - remiant elektros energijos gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių mažos galios įrenginių, priklausančių energetikos bendruomenėms, įmonėms arba atskiriems energijos vartotojams, diegimą,
 - remiant perėjimą prie atsinaujinančiųjų energijos išteklių šildymo sektoriuje,
 - diegiant pažangiųjų elektros skirstymo tinklų ir kaupimo sprendimus.
- Skatinti tvarų daugiaryšį judumą mieste:
 - skatinant naudoti tvarias, švaresnes ir efektyvias miesto transporto sistemas, įgyvendinant atitinkamas integruotas teritorinio vystymosi strategijas ir tvaraus judumo mieste planus, daugiausia dėmesio skiriant funkcinėms zonoms,
 - skatinant investicijas į mažo anglies dioksido kiekio viešąjį transportą ir aktyvias judėjimo rūšis.
- Didinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms:
 - mažinant įvairių rūšių riziką, nustatytą atliekant nacionalinį rizikos vertinimą, ir daugiausia dėmesio skiriant prevencijai,
 - skatinant koordinuotus ir bendradarbiavimu grindžiamus prevencinius veiksmus pagal ES Baltijos jūros regiono strategiją.

⁷⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-lithuania_lt.pdf

6.7. Kultūros paveldas (įskaitant architektūros, archeologijos ir gamtos paveldą)

6.7.1. Apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

Su Lietuvos kultūros paveldo apsauga susiję strateginiai tikslai yra išdėstyti šiuose nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose: Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, 2021–2030 m. Nacionaliniame pažangos plane (NPP)⁷⁵, Seimo nutarime dėl LR teritorijos bendrojo plano valstybės teritorijos erdvinio vystymo kryptių ir teritorijos naudojimo funkcinių prioritetų patvirtinimo⁷⁶, Lietuvos kultūros politikos strategijoje „Kultūra 2030“⁷⁷, Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijoje⁷⁸. Pastarajame dokumente pabrėžiama, kad pagrindinė valstybės misija formuojant ir įgyvendinant materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos politiką yra išsaugoti Lietuvos materialų ir nematerialų kultūros paveldą ir perduoti jį ateities kartoms, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis.

Pagrindiniai kultūros paveldo apsaugos srityje siektini rezultatai ir rodikliai, perspektyvoje iki 2030 m., yra apibrėžti NPP (21 lentelė).

21 lentelė. Nacionaliniame pažangos plane nustatyti pagrindiniai kultūros paveldo apsaugos srityje siejami rezultatai

Rodiklis	Siektina reikšmė	
	2025 m.	2030 m.
Kultūros produktų ir paslaugų (scenos meno, vaizduojamojo meno ir amatų, muziejų, kultūros paveldo objektų lankymo, knygų skaitymo, bibliotekų, filmų) vartojimo lygis	53,6 proc.	60 proc.
Įveikintų kultūros paveldo objektų dalis	30 proc.	35 proc.
Kultūros paveldo objektų, į kurių išsaugojimą ir įveiklinimą aktyviai įsitraukė bendruomenės (įskaitant religines), skaičiaus pokytis, palyginti su pradine situacija	15 proc.	20 proc.
Privataus finansavimo dalies, išsaugant ir įveiklinant kultūros paveldo objektus, pokytis, palyginti su pradine situacija	10 proc.	20 proc.
Nematerialaus kultūros paveldo vertybių (įskaitant ir UNESCO vertybes) sąvade identifikuotų ir pristatant visuomenei aktualizuotų vertybių skaičius	55	80
Tautinio paveldo produktų skaičiaus pokytis, palyginti su pradine reikšme	10 proc.	20 proc.

6.7.2. Praeities tendencijos ir esama situacija

2020 m. kultūros vertybių registre buvo įrašyta 25 893 nekilnojamųjų kultūros paveldo objektai (unikalus kodai). 32 proc. kultūros vertybių registre įregistruotų objektų yra pripažinti valstybės saugomais,

⁷⁵ 2020 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2021-2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“

⁷⁶ LR Seimo 2020 m. birželio 4 d. nutarimas Nr. XIII-3021 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano valstybės teritorijos erdvinio vystymo kryptių ir teritorijos naudojimo funkcinių prioritetų patvirtinimo“

⁷⁷ 2019 m. birželio 26 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 665 „Dėl Lietuvos kultūros politikos strategijos patvirtinimo“

⁷⁸ 2020 m. birželio 15 d. LR Kultūros ministro įsakymas Nr. JV-735 „Dėl kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijos tvirtinimo“

o 9 proc. turi kultūros paminklo, t. y. aukščiausią išliekamąją vertę turinčio nekilnojamojo kultūros paveldo objekto, statusą⁷⁹.

Remiantis Kultūros paveldo departamento (KPD) duomenimis, paskelbtais 2015 m. parengtoje ataskaitoje apie nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos situaciją Lietuvoje⁸⁰, šalyje yra 554 dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, kurių 80 proc. yra blogėjančios būklės. Į Kultūros vertybių registrą įrašyti 311 įvairių konfesijų maldos namai, kurių didžiajai daliai yra būtini tvarkybos darbai siekiant pagerinti jų būklę ir apsaugoti nuo tolimesnio nykimo. Remiantis paskutiniais turimais duomenimis, Lietuvoje yra 43 etnografiniai kaimai ir apie 980 etnografinio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kurių didžioji dalis yra nykstantys. Itin prasta yra nenaudojamo medinio paveldo būklė. Didžioji dalis medinio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų yra valdoma fizinių asmenų. Medinio paveldo problematiką lemia nepakankamas jo reikšmės suvokimas, tvarkybos darbų specifika ir, be abejo, nepakankami finansiniai ištekliai.

2010 m. atlikto Valstybės audito ataskaitoje⁸¹ konstatuojama, kad vienintelis kriterijus objektus skelbti valstybės saugomais – galima žala vertingosioms objekto savybėms. Tačiau dėl vangaus vertingųjų savybių nustatymo ir patikslinimo proceso nėra tiksliai žinoma, dėl kokių vertingųjų savybių nekilnojamojo kultūros paveldo objektai yra saugomi. Vertingųjų savybių nustatymo vėlavimas privatiems investuotojams yra viena iš svarbiausių kliūčių, neleidžianti jiems investuoti į nekilnojamojo paveldo objektus. Spartinti kultūros paveldo apskaitos procesą buvo vienas iš Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos 2016–2020 m. programos⁸² uždavinių. KPD duomenimis, kultūros paveldo objektų ir vietovių, kurie turi nustatytas vertingąsias savybes, dalis 2020 m. sudaro 68 proc. nuo visų kultūros vertybių registre esančių objektų ir vietovių, kuriems taikoma apsauga. Taigi, nuo 2014 m., kuomet ši dalis tesiekė 30 proc., pasiekta nemaža pažanga.

Kultūros vertybių registras yra viena pagrindinių kultūros paveldo apsaugos politikos formavimui naudojamų priemonių. Deja, šiuo metu veikiančiame Kultūros vertybių registre kaupiami duomenys yra fragmentiški. Dalis objektų neturi fotofiksavimo medžiagos, saugomos teritorijos ar objekto ploto, vertingųjų savybių sąrašo, būklės stebėsenos rezultatų ir kultūros paveldo statinio tapatybės duomenų.⁸³ Taip pat pažymėtina, jog siekiant nustatyti kultūros vertybių vertingąsias savybes dažnu atveju tyrimai nėra atliekami ir remiamasi tik fotofiksacija⁸⁴. Šiuo metu Lietuvoje naudojami vertinimo aktai yra sudėtingai skaitomi ir suprantami, trūksta tyrimais grįstų argumentų.

Kultūros paveldo srities investicinis patrauklumas vis dar mažas, šalyje neveikia kultūros paveldo apsaugos finansinių ir nefinansinių paskatų sistema, kuri skatintų paveldo objektų savininkus / valdytojus taip tvarkyti objektus, kad jie būtų aktyviai naudojami, nesprenždžiama kultūros paveldo srityje egzistuojanti kompetencijų stygiaus problema. Tvarkybos darbus ketinanties pradėti nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių savininkams ar valdytojams ypač trūksta koncentruotai (vienoje vietoje) pateikiamos informacijos apie tai, kaip elgtis kultūros paveldo objektuose ar jų teritorijose, kaip parengti ir pateikti paraiškas KPD administruojamoms programoms.

Neigiamą įtaką kultūros paveldo objektų išsaugojimui daro sumažėjęs arba išvis išnykęs kultūros paveldo objektų panaudojimo, pritaikymo poreikis kaimo vietovėse pakitus demografiniai situacijai ir socialinei aplinkai, pvz. ištuštėjusiuose kaimuose, atokių dvarų sodybų nenaudojami blogos fizinės būklės

⁷⁹ Kultūros vertybių registras: <https://kvr.kpd.lt/#/> (žiūrėta 2020 m. spalio 13 d.)

⁸⁰ Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (tvarkybos) paskatų sistemos vertinimas. 2015. Galutinė ataskaita. ESTEP ir PPMI. Užsakovas: Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija

⁸¹ Valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-50-2-2. Kultūros paveldo išsaugojimas. 2010. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė.

⁸² Lietuvos Respublikos Kultūros ministro 2015 m. lapkričio 3 d. įsakymas Nr. JV-750 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos 2014–2020 m. programos patvirtinimo“

⁸³ Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (tvarkybos) paskatų sistemos vertinimas. 2015. Galutinė ataskaita. ESTEP ir PPMI. Užsakovas: Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija

⁸⁴ 2020 m. birželio 15 d. LR Kultūros ministro įsakymas Nr. JV-735 „Dėl kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijos tvirtinimo“

ūkiniai pastatai neturi jokių perspektyvų būti pritaikomi – tam nėra nei galimybių, nei poreikio⁸⁵. Galimybės pritaikyti kultūros paveldo objektus varžo ir statybos techniniai reglamentai.

Kultūros paveldo finansavimas. Lėšų trūkumas yra viena pagrindinių kliūčių kultūros paveldo apsaugai Lietuvoje. Atsižvelgiant į kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) nurodomą tvarkybai reikalingų lėšų poreikį ir faktines finansavimo apimtis vertinama, kad šiuo metu finansuojama tik maždaug 20-30 proc. tvarkybai reikalingų lėšų poreikio. Akivaizdu, kad nei valstybė, nei savivaldybės nepajėgios finansiškai užtikrinti kultūros paveldo išsaugojimo, todėl paveldo pritaikymui ir privačių investicijų pritraukimui būtina sukurti finansinių ir nefinansinių paskatų sistemą, skatinančią nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojus aktyviau tvarkyti objektus⁸⁶.

Kultūros paveldo potencialas. Paveldas yra viena iš svarbiausių vertybių turizmo sektoriuje. Preliminariai vertinant galima teigti, kad kultūros paveldo potencialas nepakankamai išnaudojamas. Užsienio turistai daugiausia lanko didžiųjų miestų kultūros paveldo objektus, išskirtinai Vilniaus senamiesčio ir greta esančių Trakų paveldą. Tačiau pastaruoju metu auga vietinis (ypač savaitgalinis) turizmas. Pagrindinės turizmo sektoriaus problemos – prasta rinkodara ir nepakankamas lankytojų aptarnavimo bei susisiekimo infrastruktūros išvystymas. Galima daryti prielaidą, kad paveldo kultūrinis, socialinis, ekonominis ir aplinkosauginis potencialas yra didelis, tačiau nėra pilnai panaudojamas.

6.7.3. 2014–2020 m. ES investicijos ir jų poveikis

ES struktūrinių fondų finansavimas yra svarbiausias nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimui skiriamų lėšų šaltinis. 2010-2014 m. laikotarpiu ES lėšos sudarė apie 70 proc. nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai skirtų lėšų.

2014–2020 m. paramos laikotarpiu finansinė parama kultūros paveldo išsaugojimui ir tvarkybai buvo suteikiama pagal ES fondų investicijų veiksmų programos 5 prioritetą „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“. Kultūros paveldo objektų aktualizavimui ir pritaikymui buvo skirtos 3 priemonės, o šioms priemonėms numatytas ES finansavimas – 80,4 mln. Eur. Dar 10,2 mln. Eur buvo skirti iš LR Valstybės biudžeto lėšų.

22 lentelė. Su kultūros paveldo apsaugos ir tvarkybos tikslų įgyvendinimu susijusios 2014-2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

	5 prioritetas. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos
Investicinis prioritetas	5.4 Kultūros ir gamtos paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas
Uždavinys	Padidinti kultūros ir gamtos paveldo aktualumą, lankomumą ir žinomumą, visuomenės informuotumą apie juos supančią aplinką
Patvirtintos priemonės, numatytas finansavimas iš ES fondų lėšų	- Aktualizuoti kultūros paveldo objektus - Aktualizuoti savivaldybių kultūros paveldo objektus - Viešojo ir privataus kultūros paveldo pritaikymas visuomenės poreikiams
	80,4 mln. Eur
Planuojami rodikliai	Sutvarkyti, įrengti ir pritaikyti lankymui gamtos ir kultūros objektai ir teritorijos - 69 vnt. Apsilankymų remiamuose kultūros ir gamtos paveldo objektuose skaičiaus padidėjimas – 817 tūkst. apsilankymų per metus

⁸⁵ Valstybinės kultūros paveldo komisijos ataskaita „Savivaldybių veikla kultūros paveldo apsaugos srityje 2017 metais“

⁸⁶ Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (tvarkybos) paskatų sistemos vertinimas. 2015. Galutinė ataskaita. ESTEP ir PPMI. Užsakovas: Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija

Siekiant nustatyti valstybės investicijų į kultūros paveldo ir kultūros infrastruktūros objektus tikslus, uždavinius, prioritetus ir bendruosius bei specialiuosius reikalavimus 2014 m. buvo patvirtinta Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programa⁸⁷. Programos tikslas – sutvarkyti vertingiausius bei didžiausią ekonominės vertės visuomenei sukūrimo potencialą turinčius kultūros paveldo ir kultūros infrastruktūros objektus. Įgyvendinant kultūros paveldo objektų aktualizavimui skirtas 2014–2020 m. ES fondų veiksmų programos priemones, buvo atsižvelgta į Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programos nuostatas, tad galima konstatuoti, kad ES investicijos buvo panaudotos tikslingai, atitinkant nacionalinius prioritetus, ir reikšmingai prisidėjo prie vertingiausių kultūros paveldo objektų išsaugojimo ir pritaikymo visuomenės reikmėms.

Įgyvendinus projektus iš viso turėtų būti sutvarkyti, įrengti ir pritaikyti lankymui bent 69 gamtos ir kultūros paveldo objektai bei teritorijos, o apsilankymų skaičius remiamuose kultūros ir gamtos paveldo objektuose išaugti bent 800 tūkst. apsilankymų per metus.

6.7.4. Ateities tendencijos (neįgyvendinant ES fondų investicijų programos)

2015 m. atliktoje studijoje, išsamiai apžvelgiančioje nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos situaciją Lietuvoje⁸⁸, konstatuojama, kad iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų tvarkybos projektams finansuoti 2014–2020 m. numatyta skirti suma yra maždaug 8 kartus mažesnė nei kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) deklaruotas poreikis. Taigi, nors šiuo metu ES struktūrinių fondų investicijos yra svarbiausias kultūros paveldo išsaugojimui skiriamų lėšų šaltinis, jos visų saugotinų kultūros paveldo objektų tvarkybos problemų neišspręs. Kaip dabar, taip ir artimiausioje perspektyvoje, didesnės apimties tvarkybos darbams (tyrimams, konservavimui, restauravimui), siekiant atskleisti ir išryškinti kultūros paveldo objektų vertingąsias savybes, savivaldybių skiriamų lėšų nepakaks. Vertinama, kad su esamu finansavimu valstybės saugomų nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkybos procesas užtruktų keletą dešimtmečių ir dalis vertybių per šį laikotarpį tiesiog sunyktų. Esant tokiam dideliui atotrūkiui tarp finansavimo poreikio ir galimybių, akivaizdu, kad ateityje nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkymo strategija visų pirma turėtų remtis privačių paveldo objektų savininkų ir investuotojų finansinių išteklių panaudojimu. Siekiant paspartinti valstybės saugomų nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkybos procesą, būtina sukurti kultūros paveldo apsaugos finansinių ir nefinansinių paskatų sistemą, kuri skatintų nekilnojamojo kultūros paveldo savininkus tvarkyti kultūros vertybes ir tvarkyti jas taip, kad sutvarkyti nekilnojamojo paveldo objektai būtų naudojami.

Kadangi investicijų poreikis kultūros paveldo tvarkybai ir aktualizavimui išlieka labai didelis ir negalės būti patenkintas vien valstybės biudžeto lėšomis, naujojo, 2021–2027 m. laikotarpio ES fondų investicijos bus gyvybiškai svarbios. Tačiau šios investicijos turės būti nukreiptos ne vien į kultūros paveldo objektų išsaugojimą, tačiau ir į įveiklinimą, privataus finansavimo pritraukimą, bendruomenių įsitraukimą, vertybių aktualizavimą visuomenei.

Po 2020 m. išliks aktualios ne tik finansavimo, tačiau ir kitos problemos: nebaigtas vertingųjų savybių nustatymo procesas, technologškai pasenęs, neinformatyvus Kultūros vertybių registras, nepakankamai efektyvi nekilnojamojo kultūros paveldo stebėsenos sistema, tvarkybos darbų poreikio įvertinimui svarbių duomenų trūkumas. Siekiant užtikrinti investicijų į kultūros paveldo objektų tvarkybą ir aktualizavimą efektyvumą, turės būti suformuluotos ilgalaikės strategijos, numatančios aiškias strategines kryptis, siektinus tikslus ir jų įgyvendinimo uždavinius, priemones bei jų sąsajas su finansiniais ištekliais, įskaitant ir privačias investicijas.

⁸⁷ Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 m. programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. spalio 6 d. įsakymu Nr. JV-711 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2016 m. spalio 14 d. įsakymo Nr. JV-815 redakcija)

⁸⁸ Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (tvarkybos) paskatų sistemos vertinimas. 2015. Galutinė ataskaita. ESTEP ir PPMI. Užsakovas: Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija

6.8. Išteklių naudojimas

6.8.1. Aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

Darnaus išteklių naudojimo strateginiai tikslai yra išdėstyti eilėje nacionalinių strateginių dokumentų: 2021-2030 m. Nacionaliniame pažangos plane (NPP)⁸⁹, Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje (NENS)⁹⁰, Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje (NAAS)⁹¹, Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (NDVS)⁹², Valstybinėje atliekų prevencijos programoje⁹³, Valstybiniame atliekų tvarkymo 2014-2020 metų plane⁹⁴, Nacionalinėje miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 m. programoje⁹⁵. Šiuose strateginiuose dokumentuose nustatyti pagrindiniai siekiai bei uždaviniai atitinka ES žiedinės ekonomikos veiksmų plano⁹⁶, pagrindinių ES atliekų tvarkymo srities direktyvų (Atliekų direktyvos⁹⁷, Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyvos⁹⁸, Baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų direktyvos⁹⁹, Elektros ir elektroninės įrangos atliekų direktyvos¹⁰⁰, Atliekų sąvartynų direktyvos¹⁰¹), naujosios ES miškų strategijos¹⁰² nuostatas.

Su energijos išteklių naudojimu susiję strateginiai NENS tikslai yra pateikti 6.6. skyriuje esančioje 17 lentelėje. Tuo tarpu NPP ir NAAS darnaus išteklių naudojimo siekiai apibendrinti 23 lentelėje.

⁸⁹ 2020 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2021-2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“

⁹⁰ 2012 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XI-2133 „Dėl Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategijos patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. XIII-1288 patvirtinta nauja dokumento redakcija)

⁹¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. XII-1626 patvirtinta Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija

⁹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 patvirtinta Nacionalinė darnaus vystymosi strategija

⁹³ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2013 m. spalio 22 d. įsakymu Nr. D1-782 patvirtinta Valstybinė atliekų prevencijos programa

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 519 patvirtintas Valstybinis atliekų tvarkymo 2014-2020 metų planas

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 569 patvirtinta Nacionalinė miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 m. programa

⁹⁶ Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas. Briuselis 2015 12 02 (COM(2015) 614 final)

⁹⁷ 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinti kai kurias direktyvas (OJ L 312, 22.11.2008, p. 3–30)

⁹⁸ 1994 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų (OJ L 365, 31.12.1994, p. 10–23)

⁹⁹ 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų ir Direktyvos 91/157/EEB panaikinimo (OJ L 266, 26.9.2006, p. 1–14)

¹⁰⁰ 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų (OJ L 197, 24.7.2012, p. 38–71)

¹⁰¹ 1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų (OJ L 182, 16.7.1999, p. 1–19)

¹⁰² Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Nauja ES miškų strategija – miškams ir su mišku susijusiam sektoriui (COM/2013/0659 final)

23 lentelė. Pagrindiniai nacionaliniai darnaus gamtos išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo siekiai

	Rodikliai	Siekiamos rodiklių vertės		
		2020 m.	2025 m.	2030 m.
2021-2030 metų nacionalinis pažangos planas (NPP)	Išteklių produktyvumas (Eur/kg)		0,96	1,1
	Atgautų medžiagų panaudojimas (proc.)		8,1	10,6
	Ekologinių inovacijų indeksas		122	133
	Komunalinių atliekų, tenkančių vienam gyventojui, kiekio (kg/m) santykis su ES vidurkiu		<1	<1
	Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų dalis (proc.)		15	5
	Paruoštų pakartotinai naudoti ir perdirbtų komunalinių atliekų dalis (proc.)		55	60
	Miško kirtimų ir medienos grynojo prieaugio santykis (proc.)		75	80
Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija (NAAS)	Miškingumas (miško žemės ploto santykis su Lietuvos Respublikos teritorijos plotu), (proc.)	34,2		35
	Miško kirtimų ir medienos prieaugio santykis, (proc.)	50		50
	Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekio dalis nuo visų per metus susidariusių komunalinių atliekų kiekio, (proc.)	35		*
	Perdirbtų ir kitaip panaudotų gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų (išskyrus fosfogipso atliekas) dalis, (proc.)	> 92		*

* Tvirtinant Nacionalinę aplinkos apsaugos strategiją šios reikšmės dar nebuvo nustatytos.

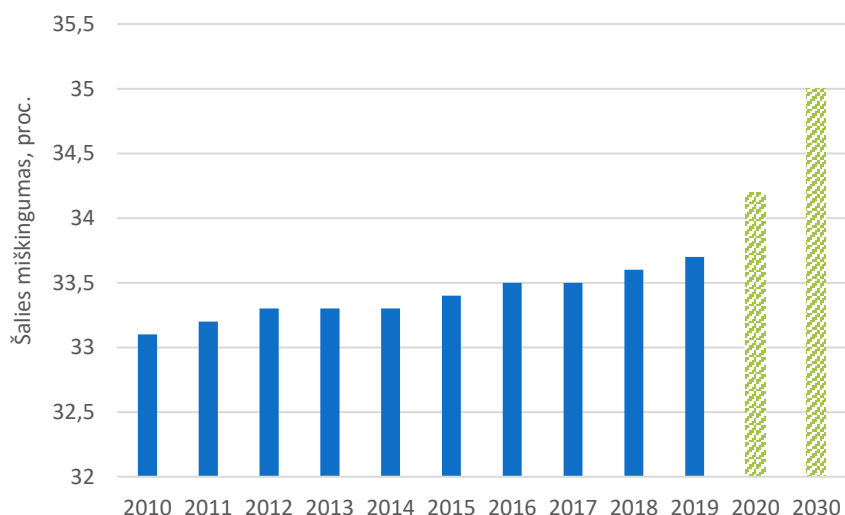
6.8.2. Praeities tendencijos ir esama situacija

Miško ištekliai

Miško išteklių kaita yra vienas pagrindinių gamtos išteklių naudojimo darną atspindinčių rodiklių.

Valstybinės miškų tarnybos duomenimis¹⁰³, 2019 m. Lietuvos miškingumas siekė 33,7 proc. (2 197,1 tūkst. ha šalies teritorijos). Per pastarąjį dešimtmetį miškingumas Lietuvoje išsaugo 0,6 proc., tačiau nepaisant pastovaus miškingumo didėjimo, Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje (NAAS) bei Nacionalinėje miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 m. programoje (NMŪSPP) nustatytas strateginis tikslas (pasiekti, kad miškingumas 2020 m. sudarytų 34,2 proc. šalies teritorijos) greičiausiai nebus pasiektas. Tam, kad būtų pasiektas NAAS tikslas iki 2030 m. šalies miškingumą padidinti iki 35 proc., ateityje reikėtų įveikti 89 tūkst. ha naujų miškų.

¹⁰³ „Lietuvos miškų ūkio statistika 2019“

22 pav. Lietuvos miškingumas: mėlynai stulpeliai – faktiniai duomenys, žalsvi – NAAS 2020 ir 2030 m. tikslai

2019 m. didesniąją medynų dalį, t.y. 55,6 proc. (1 145,6 tūkst. ha), sudarė spygliuočiai, likusią – lapuočiai. Didžiausius plotus Lietuvoje – 710,6 tūkst. ha - užėmė pušynai. Ažuolynų plotai 2019 m. pasiekė 47,3 tūkst. ha. ir sudarė 2,15 proc. bendro miškų ploto, tačiau dar šiek tiek atsiliko nuo NMŪSPP nustatyto strateginio tikslo, kad 2020 m. azuolynų dalis, palyginti su bendru miškų plotu, sudarytų 2,2 proc..

Panaudojant Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai skirtą paramą, pagal Lietuvos kaimo plėtros programą nuo 2011 iki 2017 m. naujai įveistų naujų miškų plotas (darant prielaidą, kad buvo įveisti miškai visuose privačių žemių savininkų su Nacionaline mokėjimų agentūra pasirašytose sutartyse paramai numatytuose plotuose) sudarė 21 500 ha¹⁰⁴.

Nacionalinės miškų inventorizacijos duomenimis, 2003 – 2019 metų laikotarpiu bendras medienos tūris išaugo nuo 453,4 mln. m³ iki 552,8 mln. m³. Tai daugiausia vyko vidutinio medienos tūrio 1 ha didėjimo sąskaita. Vidutinis medienos tūris visuose miškuose nuo 226 m³/ha 2003 m. padidėjo iki 260 m³/ha 2019 m. Tai leidžia Lietuvą priskirti prie Europos šalių su aukštu miškų produktyvumu (daugiau 250 m³/ha) grupės.

Brandžių medynų plotai 2002–2017 m. padidėjo nuo 363 iki 451 tūkst. ha. Šio ploto, kertant pagal dabartines apimtis, pakaktų ne mažiau kaip 20 metų.

2017 m. miško kirtimų ir medienos prieaugio santykis (lyginant vienam hektarui Lietuvos miškų ploto tenkantį vidutinį metinį 2008-2017 m. laikotarpio visais kirtimais per metus iškirstos medienos tūrį su vidutiniu metiniu medienos tūrio prieaugiu visuose šalies miškuose¹⁰⁵), sudarė 54,5 proc.

2017 m. duomenimis, miško kirtimų ir medienos grynojo prieaugio santykis III ir IV grupių (apsauginės ir ūkinės paskirties) miškuose siekia apie 70 proc. Miško naudojimas laikomas optimaliu, kai minėtas santykis siekia 70–90 proc.. Remiantis NPP, miško kirtimo intensyvumas iki 2030 metų turėtų didėti, kad pasiektų 80 proc.

Žiedinės ekonomikos rodikliai

Išteklių naudojimas ir po to susidaranti atliekos daro didelį poveikį aplinkai. Todėl nuo 2015 m. visoje ES vadovaujantis žiedinės ekonomikos koncepcija siekiama užtikrinti racionalų išteklių naudojimą, kad kuo ilgiau būtų išlaikoma ekonominė produktų, medžiagų ir išteklių vertė, mažinami atliekų kiekiai, o susidariusios atliekos paverčiamos ištekliais.

¹⁰⁴ „Lietuvos miškų ūkio statistika 2012-2018“

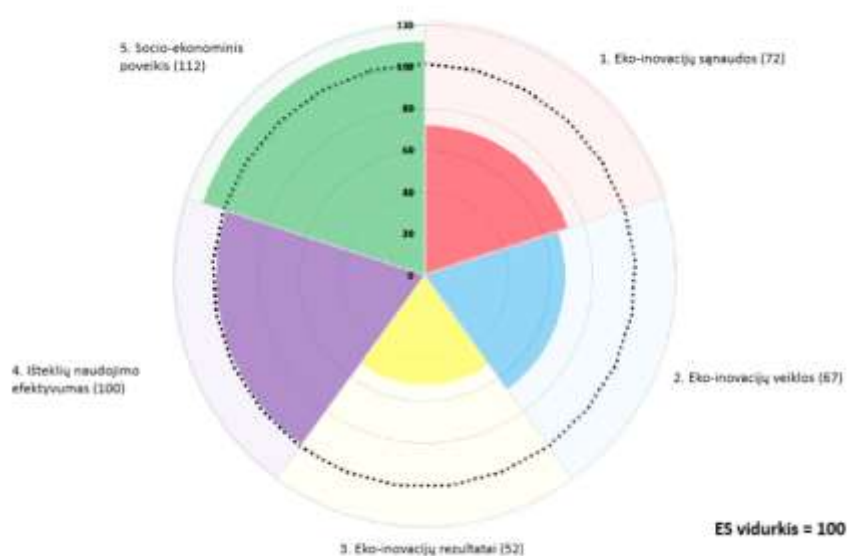
¹⁰⁵ „Lietuvos miškų ūkio statistika 2018“

Siekiant žiedinės ekonomikos tikslų ir darnaus išteklių naudojimo ypatingas vaidmuo tenka eko-inovacijoms.

2019 m. Europos Komisijos skelbiamoje eko-inovacijų diegimo rezultatų suvestinėje Lietuva užėmė 18-ąją vietą ir turėdama 82 balus buvo žemiau ES vidurkio, kuris siekia 100 balų¹⁰⁶. Lyginant su 2017 m. rezultatas šiek tiek prastesnis (2017 m. Lietuva užėmė 15 vietą ES), tačiau nuo 2010 m. stebimas nemažas progresas, nes per dešimtmetį Lietuva pasistūmėjo iš 23 pozicijos.

Eko-inovacijų veiksmingumui vertinti naudojamas eko-inovacijų indeksas leidžia palyginti ES šalis pagal 16 skirtingų rodiklių, suskirstytų į 5 kategorijas: eko-inovacijų sąnaudas, eko-inovacijų veiksmingumą, eko-inovacijų rezultatyvumą, šalies išteklių panaudojimo efektyvumą bei socio-ekonominį poveikį.

Lietuvos rezultatus kiekvienoje iš 5 kategorijų vaizduoja 23 pav. Iš jo matyti, kad Lietuvai geriausiai sekasi užtikrinti teigiamą eko-inovacijų socio-ekonominį poveikį – turėdama 112 balų ji lenkia net ES vidurkį. Šioje srityje didžiausia Lietuvos stiprybė - užimtumas aplinkos apsaugos ir išteklių valdymo srityje. Pagal šį rodiklį Lietuva užima 5 vietą tarp 28 ES narių.

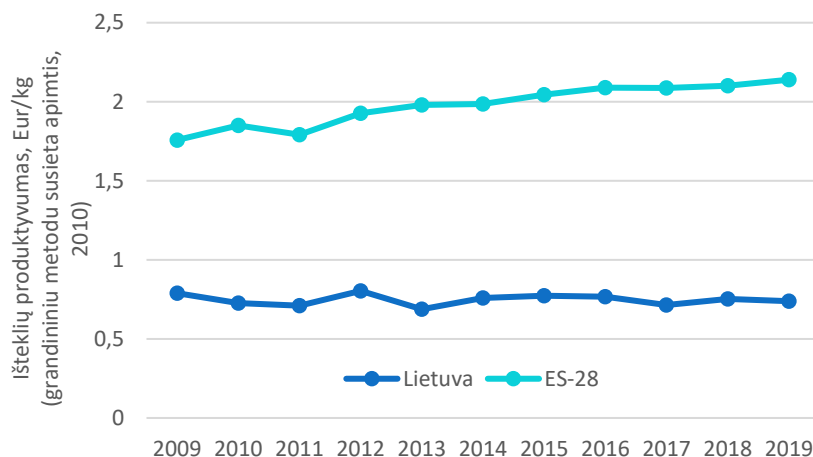

23 pav. Lietuvos eko-inovacijų indekso vertinimas pagal kategorijas (šaltinis: European Commission. Eco-innovation in Lithuania. EIO country profile 2018-2019)

Išteklių naudojimo efektyvumo srityje Lietuvos rezultatas (100 balų) prilygsta ES vidurkiui. Lietuva demonstruoja puikius rezultatus vandens produktyvumo srityje (5 vieta ES), vidutinius – energijos produktyvumo srityje (14 vieta, šiek tiek žemiau ES vidurkio), tačiau gerokai atsilieka išteklių produktyvumo srityje (22 vieta). Lietuvoje išteklių produktyvumo rodiklis vis dar gerokai mažesnis už ES vidurkį. Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos išteklių produktyvumas¹⁰⁷ beveik nepakito ir 2019 m. siekė 0,74 Eur/kg, kai tuo tarpu ES vidurkis buvo 2,14 EUR/kg, t.y. beveik tris kartus didesnis. Lietuvai daug iššūkių kelia ir žiedinis medžiagų naudojimas. Nors vis daugėja tam skirtų iniciatyvų, nuo ES vidurkio Lietuva vis dar stipriai atsilieka. Eurostat duomenimis, 2017 m. žiedinis medžiagų naudojimas ES vidutiniškai siekė 11,7 proc., o Lietuvoje – vos 4,5 proc.

¹⁰⁶ European Commission. Eco-innovation in Lithuania. EIO country profile 2018-2019.

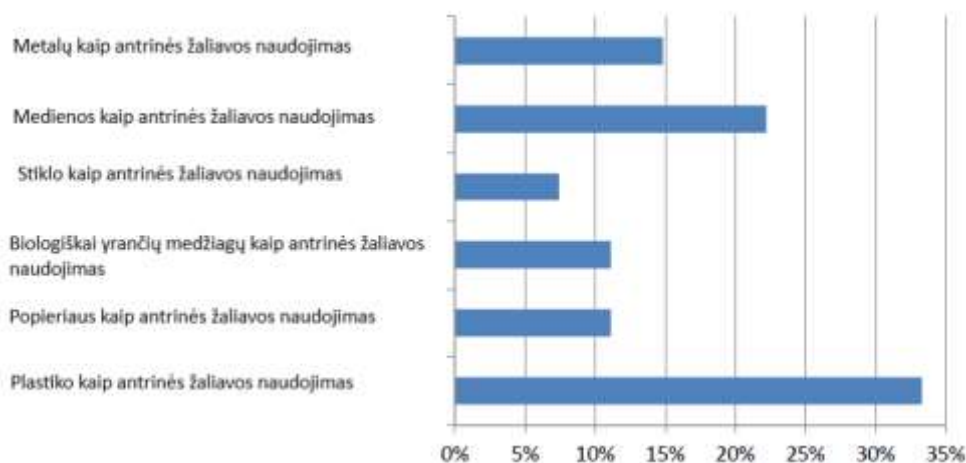
¹⁰⁷ Išteklių produktyvumas apibrėžiamas kaip bendrojo vidaus produkto (BVP) ir medžiagų vidaus suvartojimo santykis

24 pav. Išteklių produktyvumas 2009-2019 m. (šaltinis: Eurostat)

Iš visų eko-indeksų kategorijų prasčiausiai Lietuva atrodo pagal eko-inovacijų rezultatyvumą. Turėdama 52 balus ji užima tik 21 vietą tarp 28 ES narių. Prastus Lietuvos rezultatus daugiausia lemia mažas su eko-inovacijomis susijusių patentų skaičius (pagal šį rodiklį Lietuva lenkia tik Bulgariją, Kiprą ir Vengriją).

Pagal eko-inovacijų veiksmingumą Lietuva užima 21 vietą ES. Šį rezultatą daugiausia lemia menkas darnių sprendimų ir produktų diegimas MVĮ. Lietuvos MVĮ turėtų gerokai padidinti savo užmojus siekti didesnio išteklių naudojimo efektyvumo, nes kol kas procentinė išteklių naudojimo efektyvumo didinimo priemonės pradėjusių taikyti Lietuvos MVĮ dalis (65 proc.) yra gerokai mažesnė už ES vidurkį (89 proc.)¹⁰⁸. Vis tik reikėtų paminėti, kad MVĮ suinteresuotumas diegti darnius sprendimus ir pakartotinai naudoti medžiagas auga. 2018-2019 metais MVĮ daugiausiai investavo į antrinio plastikų panaudojimo technologijas (25 pav.). Nemaža investicijų dalis buvo skirta antriniam medienos panaudojimui. Tačiau, kaip jau minėta anksčiau, žiedinis medžiagų panaudojimas Lietuvoje, lyginant su kitomis ES šalimis, tebeišlieka mažas.

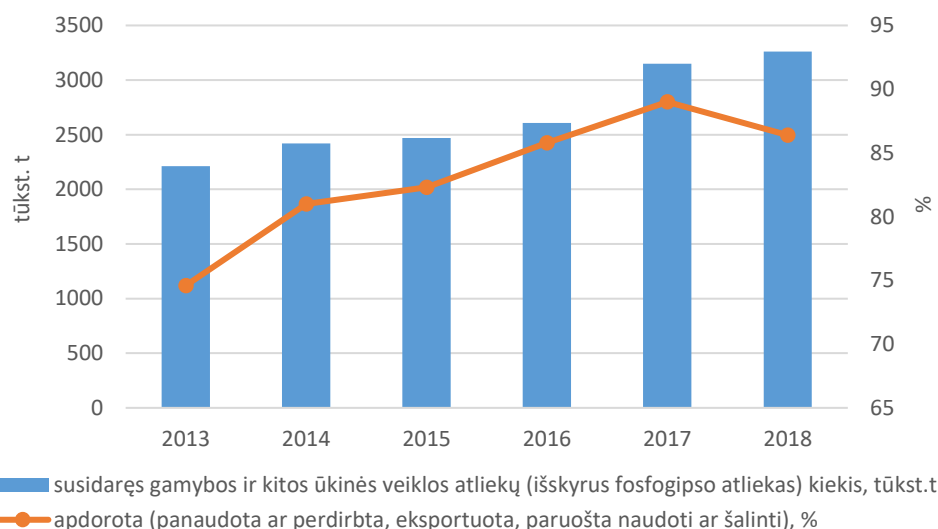
25 pav. Investicijų į antrinių žaliavų naudojimą skatinančias technologijas pasiskirstymas (šaltinis: European Commission. Eco-innovation in Lithuania. EIO country profile 2018-2019)

Pagal eko-inovacijų sąnaudas, turėdama 72 balus, Lietuva šiuo metu užima 16 vietą ES. Taigi, ateityje dar turėtų gerokai pasistengti investuodama į šią sritį.

¹⁰⁸ Europos Komisija, 2019 SBA fact sheet - Lithuania (2019 m. smulkiojo verslo akto informacijos suvestinė. Lietuva)

Atliekų tvarkymas

Eurostat duomenimis¹⁰⁹, 2018 m. Lietuvoje susidariusių komunalinių atliekų kiekis vienam gyventojui išliko mažesnis už ES vidurkį (464 kg vienam gyventojui per metus, palyginti su maždaug 489 kg ES vidurkiu). Lietuva padarė didelę pažangą atliekų tvarkymo srityje: per pastarąjį dešimtmetį sąvartynuose šalinamą atliekų kiekį sumažino tris kartus iki 25 proc. (tiesa, jis vis dar šiek tiek viršija 23 proc. siekiantį ES vidurkį). 2018 m. 53 proc. atliekų Lietuvoje buvo kompostuojama ir perdirbama. Atliekų perdirbimas ir kompostavimas tapo pagrindinėmis apdorojimo technologijomis ir netgi viršijo ES vidurkį (47 proc.). Tai daugiausia lėmė išaugusios kompostavimo apimtys, kurios per dešimtmetį padidėjo nuo 1 iki 28 proc., ir Lietuvos rezultatai tapo vienais geriausių Europos Sąjungoje (Europos Sąjungoje vidutiniškai kompostuojama 17 proc. atliekų). Šalinimas sąvartynuose labai sumažėjo padidinus deginimo gaunant energiją pajėgumus. Šiuo metu atliekų deginimo lygis Lietuvoje siekia 13 proc., bet vis dar nesiekia ES vidurkio, kuris yra 28 proc.

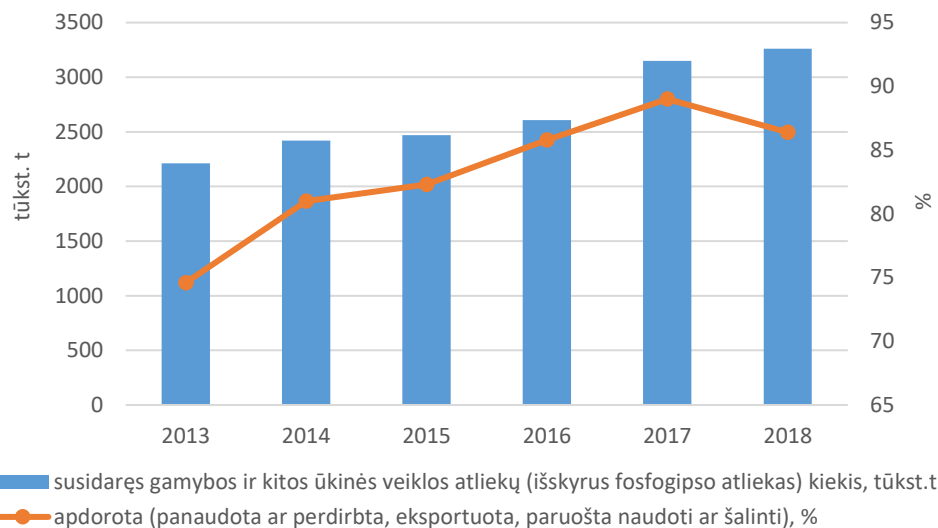
26 pav. Vienam gyventojui Lietuvoje ir ES tenkantis atliekų kiekis ir atliekų tvarkymo būdai Lietuvoje (šaltinis: Eurostat)

Svarbus sausosios perdirbamos dalies perdirbimą paskatinęs veiksnys buvo pradėtoji taikyti vienkartinį plastikinių ir stiklinių butelių bei metalinių skardinių užstato grąžinimo sistema. Ji veikia labai sėkmingai, nes 90 proc. surinkimo tikslas, kurį reikėjo pasiekti iki 2020 m., buvo pasiektas jau 2017 m.

2018 m. Lietuvoje susidarė 5,46 mln. tonų gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų. 2013–2018 m. susidarančių atliekų kiekis nuosekliai didėjo, tačiau įvertinus atliekų kiekį, tenkiantį BVP vienetui, per nagrinėjamą laikotarpį jis sumažėjo beveik 17 proc. – nuo 124 iki 120 t/mln. eurų BVP.

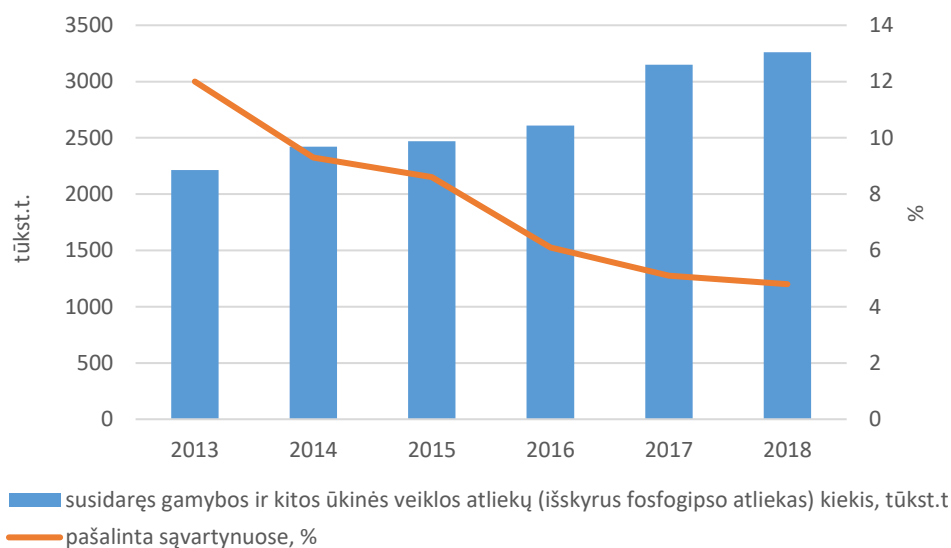
Apdorotų (darant prielaidą, kad eksportuotos atliekos buvo panaudotos arba perdirbtos) gamybos ir kitos ūkinės veiklos (išskyrus fosfogipso atliekas) atliekų procentas per 2013–2018 m. laikotarpį augo ir 2018 m. sudarė 86,4 proc. (27 pav.), tačiau 2020 m. šalies strateginis tikslas, kad perdirbtų ir kitaip panaudotų gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų (išskyrus fosfogipso atliekas) dalis šalyje sudarytų ne mažiau kaip 92 proc. nebuvo pasiektas.

¹⁰⁹ Europos Komisija, Eurostatas, *Komunalinės atliekos pagal atliekų apdorojimo operacijas*

27 pav. Gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų (išskyrus fosfogipso atliekas) susidarymas bei apdorojimas 2013-2018 metais (šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra)

Sąvartynuose pašalintų gamybos ir kitos ūkinės veiklos (išskyrus fosfogipso atliekas) atliekų procentas per 2013-2018 m. laikotarpį mažėjo ir 2018 m. siekė 4,8 proc. (28 pav.). Taigi, jau 2018 m. beveik dvigubai buvo viršytas 2020 m. nacionalinis strateginis tikslas, t.y. kad sąvartynuose pašalintų gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų (išskyrus fosfogipso atliekas) kiekis sudarytų ne mažiau 8 proc.

28 pav. Gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų (išskyrus fosfogipso atliekas) susidarymas bei šalinimas sąvartynuose 2013-2018 metais (šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra)

6.8.3. 2014-2020 m. ES investicijos ir jų poveikis

Siekiant strateginių darnaus išteklių valdymo tikslų reikšmingą vaidmenį vaidina 2014-2020 m. ES parama eko-inovacijoms bei atliekų tvarkymo sektoriui.

Į eko-inovacijas investuojama pagal 3-iąją Veiksmų programos prioritetą, skirtą smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimui. Bendra investicijų į eko-inovacijas suma - 92 mln. Eur, iš kurios didžioji dalis (beveik 87 mln. Eur) numatyta technologinių inovacijų diegimui skirtai priemonei „Eko-inovacijos LT+“.

Remiantis pasirašytų sutarčių informacija¹¹⁰, pagal šią priemonę Lietuvoje turėtų būti įdiegta beveik 900 technologinių eko-inovacijų, leisiančių sumažinti neigiamą ūkinės veiklos poveikį aplinkai bei racionaliau naudoti išteklius. Priemonė „Eco konsultantas LT“ MVĮ suteikia galimybę pasinaudoti konsultacijomis efektyvesnio išteklių naudojimo, gamtinių resursų tausojo, eko-technologijų ir kitais aplinkos apsaugos klausimais, o pagal priemonę „Eco-inovacijos LT“ numatytas netechnologinių eko-inovacijų diegimas ir skatinimas.

24 lentelė. Darnaus išteklių naudojimo skatinimui skirtos 2014-2020 m. paramos laikotarpio ES investicijos (šaltinis: www.esinvesticijos.lt)

	3 prioritetas. Smulčiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas	5 prioritetas. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos
Investicinis prioritetas	3.3 MVĮ gebėjimų augti regioninėse, nacionalinėse ir tarptautinėse rinkose ir inovacijų diegimo procesuose rėmimas	5.2 Investicijos į atliekų sektorių, siekiant įvykdyti ES aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus
Uždavinys	Padidinti MVĮ produktyvumą	Sumažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį ir užtikrinti tinkamą radioaktyvių atliekų saugojimą
Patvirtintos priemonės, numatytas finansavimas	- Eco konsultantas LT - Eco-inovacijos LT - Eco-inovacijos LT+	- Komunalinių atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtra - Atliekų tvarkymo sistemos valdymas - Komunalinių atliekų deginimo pajėgumų plėtra
	92,15 mln. Eur	157,75 mln. Eur
Siektini rodikliai/ rezultatai	195 naujos įmonės gavusios investicijas Beveik 35 tūkst. valandų gautų konsultacijų Investicijas gavusiose įmonėse - naudojant ekologinį projektavimą sukurtas 101 gaminys - atlikti 69 gamybos technologijų ir/ar aplinkosaugos auditai - įdiegtos 159 aplinkosaugos vadybos/valdymo sistemos - sukurti ir/ar atnaujinti 97 gaminiai - įdiegtos 886 technologinės eko-inovacijos	Sukurti/pagerinti atskiro komunalinių atliekų surinkimo pajėgumai – 175 tūkst. tonų per metus Sukurti/pagerinti maisto / virtuvės atliekų apdorojimo pajėgumai – 43,176 tūkst. tonų per metus Sukurta ir įdiegta vieninga gaminių, pakuočių ir atliekų apskaitos informacinė sistema 95 proc. subjektų, besinaudojančių vieninga gaminių, pakuočių ir atliekų apskaitos informacine sistema Sutvarkyta 300 m³ radioaktyviųjų atliekų Sukurti komunalinių atliekų panaudojimo energijai gauti pajėgumai – 160 tūkst. tonų per metus

Nors Lietuvos eko-inovacijų rodikliai vis dar atsilieka nuo ES vidurkio, Lietuva yra viena sparčiausiai augančių novatorių (palyginti su 2014 m., šalies eko-inovacijų indeksas išaugo beveik 25 proc.). EK parengtoje ataskaitoje¹¹¹ pabrėžiama, jog inovacijoms palankią verslo plėtrą remia ES fondai, tad galima konstatuoti, kad 2014-2020 m. ES investicijos reikšmingai prisideda prie šalies progreso eko-inovacijų srityje.

2014-2020 m. laikotarpiu beveik 160 mln. Eur ES lėšų turėtų būti investuota į atliekų tvarkymo priemonių įgyvendinimą pagal 5-ąją Veiksmų programos prioritetą „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“. Investicijos numatytos trimis priemonėmis, kurios yra skirtos komunalinių atliekų surinkimo ir apdorojimo sistemos plėtrai, atliekų tvarkymo sistemos valdymo bei stebėsenos stiprinimui bei komunalinių atliekų deginimo pajėgumų plėtrai.

¹¹⁰ www.esinvesticijos.lt

¹¹¹ Europos Komisija. 2019. Aplinkos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje peržiūros suvestinė. Šalies ataskaita – Lietuva

Remiantis Eurostat duomenimis, investicinio laikotarpio metu (t.y. nuo 2014 metų) sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų dalis sumažėjo daugiau nei du kartus (nuo 59 iki 25 proc.). Šiam rezultatui be abejonės didelės įtakos turėjo ES lėšomis finansuotų projektų įgyvendinimas.

Komunalinių atliekų surinkimo ir apdorojimo sistemos plėtros projektai, kuriems buvo skirta beveik 92 mln. Eur investicijų, paskatino komunalinių atliekų rūšiavimą, sumažino į sąvartynus patenkančių atliekų kiekius. Į sąvartynus išvežamų komunalinių atliekų dalį padėjo sumažinti ir komunalinių atliekų deginimo pajėgumų plėtra, kuriai buvo skirta 48,5 mln. Eur ES lėšų.

Įgyvendinant atliekų tvarkymo sistemos valdymo bei stebėsenos stiprinimui skirtus projektus, kuriems teko 18,9 mln. Eur investicijų, parengta atliekų tyrimų laboratorijos įrengimo galimybių studija, kuriama vieninga gaminių, pakuočių, atliekų susidarymo ir tvarkymo apskaitos informacinė sistema (GPAIS), tvarkomos Maišiagalos radioaktyviųjų atliekų saugykloje saugomos atliekos.

Miško išteklių valdymui didžiausią įtaką turi per Kaimo plėtros programą (KPP) skiriama parama, tačiau atsinaujinančių išteklių naudojimo skatinimui skirtos 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos 4 prioriteto priemonės taip pat prisideda prie darnaus miško ir kitų atsinaujinančių gamtos išteklių naudojimo. Biokuro naudojimo plėtra palaiko gamtą tausojančias miškininkystės praktikas ir leidžia miško kirtimo atliekas efektyviai panaudoti energijos gamybai, užtikrina ekonomiškai pagrįstą šilumos kainą vartotojams, mažina iškastinio kuro poreikį bei ŠESD emisijas. Lietuvoje iškastinio kuro dalis centralizuotame šildyme pastarąjį dešimtmetį mažėjo ypač greitais tempais. 2011 metais iš iškastinių išteklių (dujų ir mazuto) Lietuvoje dar buvo pagaminama 75,8 proc. šilumos, 2013 metais – 63,2 proc. šilumos, 2015 metais – 37,1 proc. šilumos, 2018 metais – tik apie 30,7 proc. šilumos¹¹². Prie šio progreso nemažai prisidėjo ES investicijos. 2014-2020 m. laikotarpiu atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo plėtrai skirta apie 165 mln. Eur ES lėšų.

6.8.3. Ateities tendencijos (neįgyvendinant ES fondų investicijų programos priemonių)

2014-2020 m. investicijų laikotarpiu žiedinės ekonomikos ir darnaus išteklių naudojimo srityje pasiektas progresas, tačiau pagal daugelį rodiklių Lietuva vis dar tebeatsilieka nuo ES vidurkio. Didelis proveržis reikalingas žiedinio medžiagų panaudojimo srityje, nes antrinis žaliavų panaudojimas Lietuvoje kol kas tebeišlieka labai mažas (4,5 proc. lyginant su 11,7 proc. ES vidurkiu). NPP taip pat užsibrėžti ambicingi tikslai didinant išteklių produktyvumą ir ekologinių inovacijų indekso vertę. Tam, kad strateginiai tikslai būtų pasiekti, per ateinantį dešimtmetį eko-inovacijų indekso vertė turėtų išaugti daugiau nei 60 proc., o išteklių produktyvumas - maždaug 50 proc. Tai reiškia, kad reikalingas spartesnis augimas nei iki šiol. Siekiant užsibrėžtų strateginių tikslų įmonės ir toliau turi būti skatinamos diegti antrinių medžiagų panaudojimą bei išteklių efektyvumą didinančias priemones. Toliau turi augti investicijos į eko-inovacijas.

Siekiant toliau mažinti atliekų šalinimą sąvartynuose bei didinti perdirbamų atliekų kiekius, būtina užtikrinti sukurtos komunalinių atliekų tvarkymo sistemos efektyvų veikimą, plėtojant atskirą biologiškai skaidžių atliekų surinkimą, atliekų paruošimą perdirbimui, perdirbimo bei energijos atgavimo pajėgumus, ypatingą dėmesį skiriant atliekų pakartotiniam naudojimui ir atliekų prevencijai.

2019 m. EK ataskaitoje¹¹³ nurodoma, jog atliekų tvarkymas tebėra iššūkis, kurio sprendimas pareikalaus didesnių investicijų, kad būtų galima pasiekti naujus įvairių atliekų srautų antrinio perdirbimo ES tikslus po 2020 m.

2014-2020 m. ES fondų investicijos yra labai svarbus perėjimą prie žiedinės ekonomikos ir darnesnio išteklių vartojimo skatinantis veiksnys. Neužtikrinant pradėtų įgyvendinti iniciatyvų tęstinumo, galimybės pasiekti strateginius tikslus bus menkos. Nesant ES struktūrinių fondų investicijų nebus užtikrinamas pakankamas atliekų surinkimo ir perdirbimo užduočių įgyvendinimo finansavimas, nebus pilnai išnaudojamas eko-inovacijų potencialas, tad trūks impulsų žiedinės ekonomikos plėtrai. Labai tikėtina, kad

¹¹² www.biokuras.lt

¹¹³ Europos Komisija, *Šalies ataskaita. Lietuva 2019*

Lietuvoje ir toliau augs BVP vienetui tenkantis atliekų kiekis, o dėl neugdomo visuomenės sąmoningumo atliekos nebus tinkamai rūšiuojamos.

7. Teritorijų, kurios gali būti reikšmingai paveiktos, aplinkos charakteristikos

Šio SPAV objektas – 2021–2027 m. Partnerystės sutartis ir ES fondų investicijų programa – yra aukščiausio lygio strateginio planavimo dokumentai, kuriuose nustatomos nacionalinės investavimo kryptys ir prioritetai. Konkrečios priemonės, kurios bus įgyvendinamos pagal strateginiuose dokumentuose numatytus prioritetus ir kryptis bus suformuluotos vėlesniuose Programos įgyvendinimo etapuose, tad atliekant SPAV identifikuoti konkrečių teritorijų, kurias paveiks investicijos, nėra galimybių. Atsižvelgiant į tai, jog SPAV objektas yra aukščiausio lygio nacionaliniai strateginiai dokumentai, kuriuose numatyti veiksmai nėra siejami su konkrečiomis teritorijomis, tačiau aprėpia daugelį gyvenimo ir veiklos sričių, galima konstatuoti, kad planuojamos investicijos turės įtakos visiems SPAV apimtyje nagrinėjamiems aplinkos ir socialiniams aspektams: visuomenės sveikatai ir socialinei gerovei (įsk. gyventojų saugumą), klimatui ir aplinkos orui, gamtiniais ištekliams ir jų būklei, kultūros paveldui.

Gyventojai, jų sveikata, socialinė bei ekonominė padėtis

2020 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 2 mln. 794,1 tūkst. nuolatinių gyventojų. Gyventojų tankis šalyje buvo 42,8 žmonės viename kvadratiname kilometre. 2020 m. pradžioje Lietuvoje moterų buvo 194,5 tūkst. daugiau negu vyrų (atitinkamai 1 mln. 498,8 tūkst. ir 1 mln. 304,3 tūkst.). Moterys sudarė 53,3 proc. visų nuolatinių gyventojų, ir 1 tūkst. vyrų teko 1142 moterys.

2020 m. pradžioje vaikai (0–14 metų amžiaus) sudarė 15,1 proc., 15–64 metų amžiaus žmonės – 65 proc., o pagyvenę (65 metų ir vyresnio amžiaus) žmonės – 19,9 proc. visų šalies nuolatinių gyventojų. Palyginti su 2009 m. pradžia, vaikų skaičius sumažėjo 12,2 proc., 15–64 metų amžiaus gyventojų – 15,7 proc., o pagyvenusių žmonių skaičius padidėjo 1,5 proc. 2020 m. pradžioje vaikų buvo 1,3 karto mažiau nei pagyvenusių žmonių. Šimtui vaikų teko 132 pagyvenę žmonės, tuo tarpu 2009 m. pradžioje – 114.

2020 m. pradžioje pagyvenusių moterų buvo beveik du kartus daugiau negu to paties amžiaus vyrų¹¹⁴.

2019 m. Lietuvos gyventojų vidutinė tikėtina būsimo gyvenimo trukmė (VGT) siekė 76,43 metų. Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos gyventojų VGT išaugo beveik 4 metais. Nors tai yra vienas didžiausių pokyčių tarp ES šalių, nuo ES vidurkio Lietuva vis dar gerokai atsilieka (2018 m. vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė ES buvo 81 metai). Lietuvoje yra didelis VGT atotrūkis tarp lyčių. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019 m. Lietuvoje atotrūkis tarp vyrų ir moterų VGT siekė 9,5 metus (vyrų VGT buvo 71,53 metai, o moterų – 81,04). Deja, Lietuvoje skirtumas tarp vyrų ir moterų VGT tebėra beveik du kartus didesnis nei vidutiniškai ES, kur jis lygus 5,2 metams.

Lietuvos gyventojų sveiko gyvenimo trukmė (SGT) yra viena mažiausių ES. Tad, nors Lietuvos gyventojai gyvena vis ilgiau, tačiau būdami prastos sveikatos. Remiantis 2018 m. duomenimis, Lietuvoje vidutinė tikėtina moterų sveiko gyvenimo trukmė siekia 59,1 metus, o vyrų – 56,3 metus. Nuo ES vidurkio, kur moterų tikėtina sveiko gyvenimo trukmė yra 64 metai, o vyrų – 63,5 metų, Lietuvos moterys atsilieka 4,2 metais, o vyrai – 7,1 metais.

2019 m. atlikto tyrimo duomenimis, 46 proc. gyventojų savo sveikatą vertina kaip gerą arba labai gerą, 39 proc. – kaip vidutinę, 15 proc. – kaip blogą arba labai blogą. 37 proc. 16 metų ir vyresnių gyventojų nurodė, kad serga kokia nors lėtine liga arba turi ilgalaikių (trunkančių ne trumpiau nei 6 mėnesius) sveikatos

¹¹⁴ Lietuvos statistikos departamentas. Lietuvos gyventojai. Gyventojų skaičius ir sudėtis (2020 m. leidimas)

sutrikimų (2018 m. – 36 proc.). Iš 65 metų amžiaus ir vyresnių gyventojų ilgalaikių sveikatos sutrikimų turėjo 76 proc., iš 16–24 metų amžiaus – 11 proc.¹¹⁵

60 proc. suaugusių Lietuvos gyventojų sveikatos raštingumo lygis pakankamas arba puikus, o 40 proc. – ribotas (neadekvatus arba probleminis). Daugiausiai gyventojų, pasižyminčių nepakankamu sveikatos raštingumo lygiu, gyvena kaime, jie yra vyresnio amžiaus.

2018 m. pagal Europos sveikatos vartotojų indeksą (kuris įvertina 6 grupių, tokių kaip pacientų teisė ir informacija, paslaugų prieinamumas, sveikatos priežiūros rezultatai, paslaugų pasiūla ir pasiekiamumas, prevencija, farmacija, rodiklius) Lietuva užėmė 28 vietą iš 35 ir aplenkė tokias šalis kaip Graikija, Latvija, Bulgarija, Lenkija, Vengrija ir Rumunija. Viena iš prasto bendro įvertinimo priežasčių - rodikliai, kurie nuo seno Lietuvoje yra prasti (pvz., lėtai mažėjantis mirtingumas nuo smegenų insulto, išeminės širdies ligos, mirtys dėl eismo įvykių). Antra priežastis – prastai įvertintas pirminės profilaktikos priemonių efektyvumas¹¹⁶.

2019 m. vidutinis namų ūkio dydis buvo 2,17 asmens. Vieno namų ūkio disponuojamosios pajamos sudarė vidutiniškai 1 160 EUR per mėnesį, o disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui – 536 Eur per mėnesį. Palyginti su 2018 m., disponuojamosios pajamos padidėjo 9,1 proc. Didžiuosiuose miestuose vieno namų ūkio disponuojamosios pajamos buvo 41,4 proc. didesnės nei kituose miestuose ir 38,5 proc. didesnės nei kaime. Iš turimų pajamų labai sunkiai vertėsi, t. y. vos galėjo sudurti galą su galu, 4 proc. namų ūkių, dar 18 proc. namų ūkių vertėsi sunkiai. Lengvai vertėsi 6 proc. namų ūkių. Sunkiausiai vertėsi vieni gyvenantys asmenys ir nepilnos šeimos (vienas suaugęs asmuo su išlaikomais vaikais) – atitinkamai 8 ir 4 proc. šių namų ūkių nurodė, kad verčiasi labai sunkiai. Net 66 proc. vieno suaugusio asmens su vaikais namų ūkių ir 61 proc. vieno asmens namų ūkių piniginės disponuojamosios pajamos buvo mažesnės už jų nurodytą pinigų sumą, reikalingą įprastiniams poreikiams patenkinti. Iš viso namų ūkiuose, kurių piniginės disponuojamosios pajamos mažesnės už sumą, reikalingą įprastiniams poreikiams patenkinti, 2019 m. gyveno 40 proc. asmenų. Palyginti su 2018 m., tokių gyventojų dalis sumažėjo 5 proc. punktais. Gyventojų nuomone, mažiausia pinigų suma, reikalinga įprastiniams poreikiams patenkinti, 2019 m. sudarė 429 Eur vienam asmeniui per mėnesį ir, palyginti su 2018 m., padidėjo 15 Eur.

Skurdas ir socialinė atskirtis yra vieni iš svarbių veiksnių, lemiančių su sveikata ir tikėtina gyvenimo trukme susijusią nelygybę.

Prie gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje priskiriami asmenys, kurie gyvena skurdo rizikoje, susiduria su dideliu materialiniu nepriteklumi arba gyvena labai mažo intensyvumo namų ūkiuose. 2019 m. Lietuvoje skurdo rizikos riba buvo 379 Eur per mėnesį vienam gyvenančiam asmeniui, 797 Eur – šeimai, kurią sudaro du suaugusieji ir du vaikai iki 14 metų amžiaus. Iš viso, skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje gyveno 26,3 proc. gyventojų (t. y. 2 proc. mažiau nei 2018 m.). Pagal namų ūkio sudėtį skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje dažniausiai atsiduria vieni gyvenantys asmenys (52,2 proc.) ir vieni vaikus auginantys asmenys (49,1 proc.). Mažiausia skurdo rizikoje ir socialinėje atskirtyje gyvenančių asmenų dalis 2019 m. buvo namų ūkiuose, susidedančiuose iš trijų ar daugiau suaugusių asmenų su vaikais (12,1 proc.). 2019 m. mieste skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje gyveno 23,2 proc. asmenų, kaime – 32,5 proc., tai atitinkamai 0,8 ir 4,4 procentinio punkto mažiau negu 2018 m.¹¹⁷

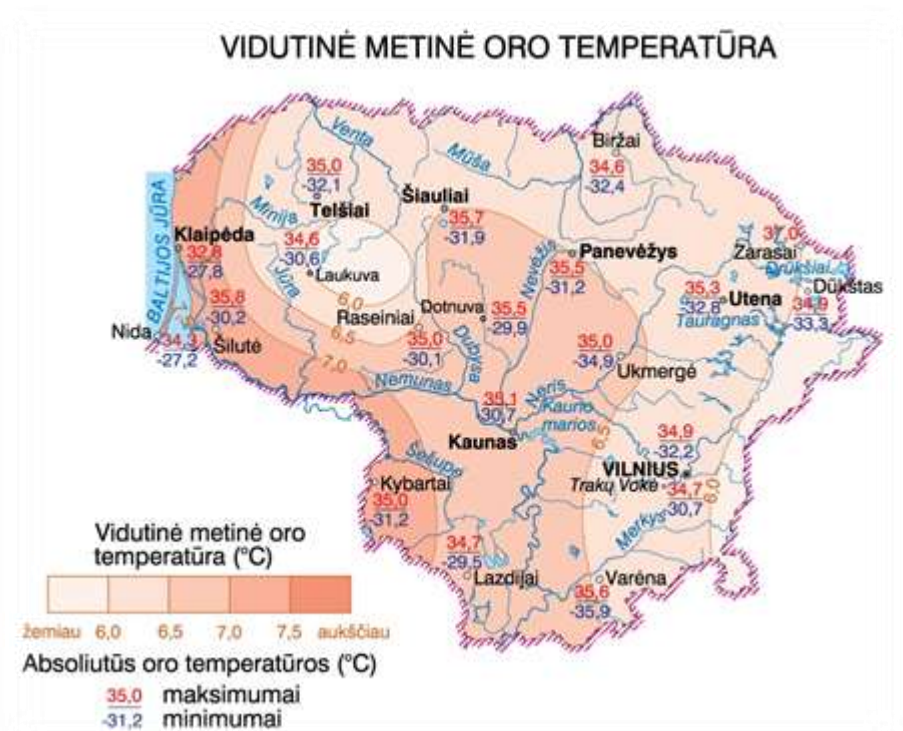
Klimatas

Lietuvos klimatas yra pereinamojo pobūdžio tarp vidutinių platumų jūrinio ir žemyninio. Vidutinės metinės temperatūros daugiamečių vidurkis siekia 6,9 °C. Vidutinė liepos mėnesio temperatūra yra apie 17°C, žiemos – apie -4°C. Vakarinio Lietuvos pakraščio (Pajūrio žemumos) klimatas panašus į Šiaurės Lenkijos ir Vokietijos (vidutinė šalčiausio mėnesio oro temperatūra aukštesnė kaip -3 °C), o likusioje teritorijos dalyje klimatas panašesnis į Rytų Europos.

¹¹⁵ Lietuvos statistikos departamentas. Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos (2020 m. leidimas)

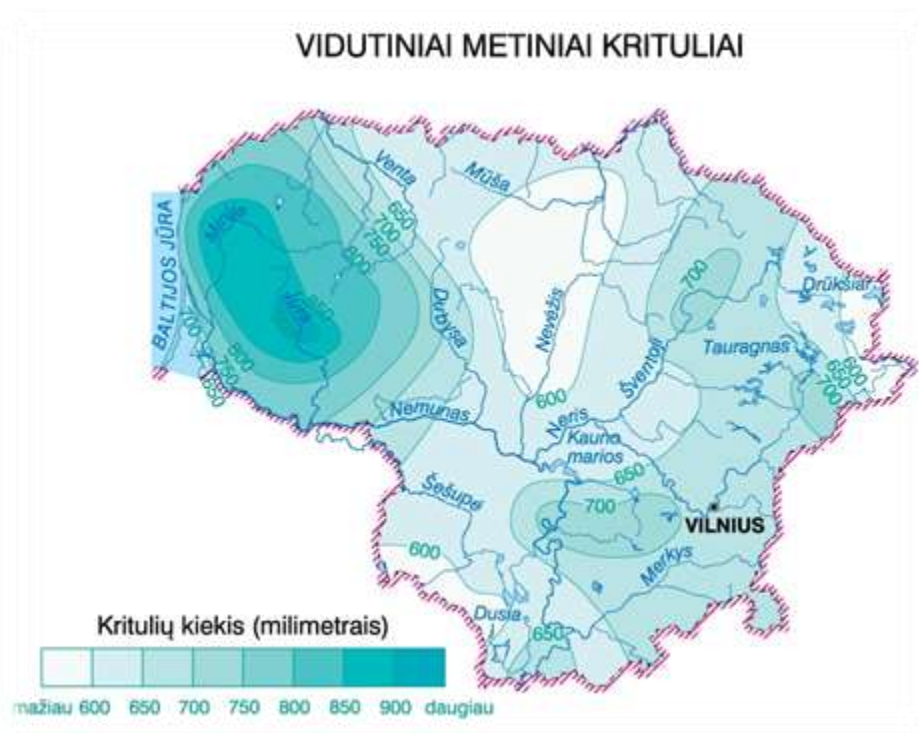
¹¹⁶ Higienos institutas. 2019. Lietuvos visuomenės sveikatos pokyčių apžvalga (Petrauskaitė I., Skrobotovas R., Želvienė A.)

¹¹⁷ Lietuvos statistikos departamentas. Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos (2020 m. leidimas)

29 pav. Vidutinė metinė oro temperatūra Lietuvoje (šaltinis: Visuotinė lietuvių enciklopedija © Justas Kazys, MELC)

Per metus Lietuvoje vidutiniškai iškrinta apie 675 mm (44 km^3) kritulių. Kritulių pasiskirstymui didžiausią įtaką turi reljefas, šlaitų padėtis vyraujančių oro tėkmių atžvilgiu ir nuotolis nuo jūros, tad vidutinis metinis kritulių kiekis kinta nuo 907 mm (priešvėjiniuose Žemaičių aukštumos šlaituose) iki 572 mm (Vidurio Lietuvos žemumoje, Dotnuvoje). Daugiausiai kritulių (iki 50 proc. metinio kritulių kiekio) dėl netikėtų audrų, škvalų, perkūnijų ir lietaus iškrenta vasarą. Mažiau kritulių - rudenį ir žiemą, kai vyrauja nedidelio intensyvumo krituliai: dulsna, nedidelis sniegas ar lietus. Mažiausiai kritulių (dėl vyraujančių anticiklonų) iškrenta pavasarį.

30 pav. Vidutinis metinis kritulių kiekis Lietuvoje (šaltinis: Visuotinė lietuvių enciklopedija @Justas Kazys, Egidijus Rimkus, MELC)

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, jaučiamas klimato atšilimas ir jo pasekmės. Nuo 1961 m. stipriausia vidutinės oro temperatūros kilimo tendencija nustatyta žiemą (ypač sausį). Šiuo metų laiku labiausiai atšilo Rytų Lietuvoje. Visuose Lietuvos regionuose statistiškai reikšmingi temperatūros trendai buvo balandį, liepą, rugpjūtį. Taip pat statistiškai reikšmingai visoje teritorijoje augo ir vidutinė metinė oro temperatūra, o rudenį, taip pat kaip ir gegužę bei birželį, oro temperatūra pakito labai nedaug. Per pastaruosius 50 metų 2–3 kartus išaugo karštų dienų ($\geq 30^{\circ}\text{C}$) pasikartojimas, o šaltų dienų sumažėjo perpus¹¹⁸. Prognozuojama, kad iki 2035 m. (lyginant su 1986 – 2005 m. laikotarpiu) vidutinė metinė temperatūra Lietuvoje išaugs 1,1 – 1,4 $^{\circ}\text{C}$. Labiausiai išaugs šaltojo metų laikotarpio temperatūra. Didžiausi oro temperatūros pokyčiai prognozuojami vasario ir kovo mėn.

Per 1991–2010 m., palyginti su 1961–1990 m. laikotarpiu, stiprių kritulių atvejų (kai per parą kritulių iškrinta ≥ 10 mm) didžiojoje Lietuvos teritorijos dalyje padaugėjo 1–2 dienomis¹¹⁹. Dienų skaičius, kai kritulių kiekis viršija 10 mm, analizė rodo, jog intensyvių kritulių Lietuvos teritorijoje ateityje pasitaikys vis dažniau. 2016–2035 m. laikotarpiu labiausiai tokių dienų skaičius turėtų išaugti šalies šiaurės rytuose (iki 2 dienų), o likusiose Lietuvos dalyse pokyčiai neturėtų viršyti 1 dienos. Prognozuojama, kad metinis paros kritulių kiekio maksimumas 2016–2035 m. laikotarpiu didžiojoje Lietuvos dalyje (išskyrus Šiaurės Rytų Lietuvą, kur numatomas nedidelis sumažėjimas) gali išaugti dar 1,9–4,6 proc. Ateityje gali didėti vėjo greičio fluktuacijos, susijusios su dažnesniu audrų pasikartojimu. Augs perkūnijų skaičius. Galimas ir pavojingų meteorologinių reiškinių (tokių kaip lijundra, kruša, viesulas ir kt.) skaičiaus didėjimas¹²⁰. Iki 2035 m. vidutinis metinis kritulių kiekis turėtų išaugti 1,6–4,0 proc.. Labiausiai kritulių kiekis išaugs pirmoje metų pusėje. Didžiausių kritulių kiekio pokyčių tikimasi Vakarų Lietuvoje, mažiausių – pietrytinėje šalies dalyje¹²¹.

Miškai

Valstybinės miškų tarnybos duomenimis¹²² 2019 metais miško žemė užėmė 2 1971,1 tūkst. ha šalies teritorijos, šalies miškingumas sudarė 33,7 proc. Nuo 2003 m. miškų plotas padidėjo 151,8 tūkst. ha, o šalies miškingumas – 2,4 proc. Didžiąją medynų dalį (55,6 proc.) sudaro spygliuočių medynai, kurie auga 1145,6 tūkst. ha plote. Minkštaisiais lapuočiais apaugę 844,8 tūkst. ha (41,0 proc.), kietaisiais lapuočiais – 68,2 tūkst. ha (3,3 proc.).

Lietuvos teritorijoje miškai išsidėstę netolygiai – miškingumas svyruoja nuo 22 proc. Marijampolės apskrityje iki 49,5 proc. Alytaus apskrityje. Mažiausiai miškų yra Šilutės (10,7 proc.), Vilkaviškio (10,9 proc.), Kalvarijos (14,2 proc.) ir Marijampolės (15,3 proc.) savivaldybėse.

Nacionalinės miškų inventorizacijos duomenimis 2019 m. bendras medienos tūris siekė 552,8 mln. m³. Didžiausias medienos tūris (228,1 mln. m³) buvo sukauptas pušynuose.

Vidutinis medienos tūris visuose miškuose 2003–2019 m. laikotarpiu išaugo nuo 226 m³/ha iki 260 m³/ha. III–IV miškų grupių brandžiuose medynuose sukauptas medienos tūris per šešiolika metų nuo 109,9

¹¹⁸ Studijos, nustatančios atskirų sektorių jautrumą klimato kaitos poveikiui, rizikos vertinimą ir galimybes prisitaikyti prie klimato kaitos, veiksmingiausias prisitaikymo prie klimato kaitos priemonės ir vertinimo kriterijus, parengimas. Galutinė ataskaita. 2015. VŠĮ „Gamtos paveldo fondas“.

¹¹⁹ Bukantis A., Ignatavičius G., Satkūnas ir kt. 2013. Lietuvos gamtinė aplinka, būklė procesai ir raida. Aplinkos apsaugos agentūra. Vilnius. Rimkus E., Kazys J., Bukantis A., Krotovas A. 2011. Temporal variation of extreme precipitation events in Lithuania. *Oceanologia* 53(1-TI): 259–277.

¹²⁰ Rimkus E., Bukantis A., Stankūnavičius G. 2006. Klimato kaita: faktai ir prognozės. Geologijos akiračiai 1: 10–20.

¹²¹ Studijos, nustatančios atskirų sektorių jautrumą klimato kaitos poveikiui, rizikos vertinimą ir galimybes prisitaikyti prie klimato kaitos, veiksmingiausias prisitaikymo prie klimato kaitos priemonės ir vertinimo kriterijus, parengimas. Galutinė ataskaita. 2015. VŠĮ „Gamtos paveldo fondas“.

¹²² Miškų ūkio statistika 2019. <http://www.amvmt.lt/index.php/leidiniai/misku-ukio-statistika/2019>

mln. m³ išaugo iki 153,7 mln. m³, t.y. beveik po 2,7 mln. m³ kasmet. Vienam gyventojui tenkantis tūris pasiekė 198 m³.

Pagal Miškų įstatymą Lietuvos miškai skirstomi į keturias grupes, pagal kurias ir realizuojamos įvairios miško funkcijos. Kiekvienai miškų grupei keliama specifiniai tikslai ir nustatytas ūkininkavimo režimas. Griežčiausios apsaugos I grupės rezervatų miškai yra skirti natūraliam miško ekosistemų vystymuisi užtikrinti. II grupės specialios paskirties miškai skirti biologinei įvairovei gausinti, jautrių ekosistemų bei kraštovaizdžio apsaugai, poilsiui. Šiuose miškuose galimi neplynieji kirtimai, kurie gali būti taikomi medynams atkurti ir tik tada, kai jie pasiekia gamtinę brandą. III grupės apsauginiai miškai skirti įvairių draustinių, laukų ir vandens telkinių, infrastruktūros objektų apsaugai. Šiai grupei priklauso ir miškai, esantys kultūriniuose rezervatuose, prie paveldo objektų ir pan. IV grupės ūkiniai miškai skirti medienai tiekti.

2019 m. miško žemės plotai, priskirti I miškų grupei (rezervatiniai miškai), sudarė 25,3 tūkst. ha (1,2 proc.), II miškų grupei (specialios paskirties miškai) – 260,3 tūkst. ha (11,8 proc.), III miškų grupei (apsauginiai miškai) – 288,2 tūkst. ha (13,1 proc.), IV miškų grupei (ūkiniai miškai) – 1623,3 tūkst. ha (73,9 proc.).

2019 m. valstybinės reikšmės miškai sudarė 50,3 proc. (1 105 tūkst. ha), privatūs – 40,6 proc. (891 tūkst. ha), rezervuoti nuosavybės teisei atkurti – 9,2 proc. (201 tūkst. ha).

Saugomos teritorijos, įskaitant Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijas

Bendrąją Lietuvos saugomų teritorijų sistemą sudaro¹²³:

- Konservacinio prioriteto saugomos teritorijos, kuriose saugomi unikalūs arba tipiški gamtinio bei kultūrinio kraštovaizdžio kompleksai ir objektai. Joms yra priskiriami rezervatai (gamtiniai ir kultūriniai), draustiniai bei gamtos ir kultūros paveldo objektai (paminklai).
- Ekologinės apsaugos prioriteto saugomos teritorijos, išskiriamos norint išvengti neigiamo poveikio saugomiems gamtos ir kultūros paveldo kompleksams bei objektams arba neigiamo antropogeninių objektų poveikio aplinkai. Šiai kategorijai yra priskiriamos ekologinės apsaugos zonos.
- Atkuriamosios apsaugos saugomos teritorijos, skiriamos gamtos išteklių atsistatymui, pagausinimui bei apsaugai. Joms yra priskiriami atkuriamieji ir genetiniai sklypai.
- Kompleksinės saugomos teritorijos, kuriose sujungiamos išsaugančios, apsaugančios, rekreacinės ir ūkinės zonos pagal bendrą apsaugos, tvarkymo ir naudojimo programą. Joms yra priskiriami valstybiniai (nacionaliniai ir regioniniai) parkai bei biosferos monitoringo teritorijos (biosferos rezervatai ir biosferos poligonai).

Dėl savo svarbos konservacinio prioriteto ir kompleksinės saugomos teritorijos vadinamos ypač saugomomis teritorijomis.

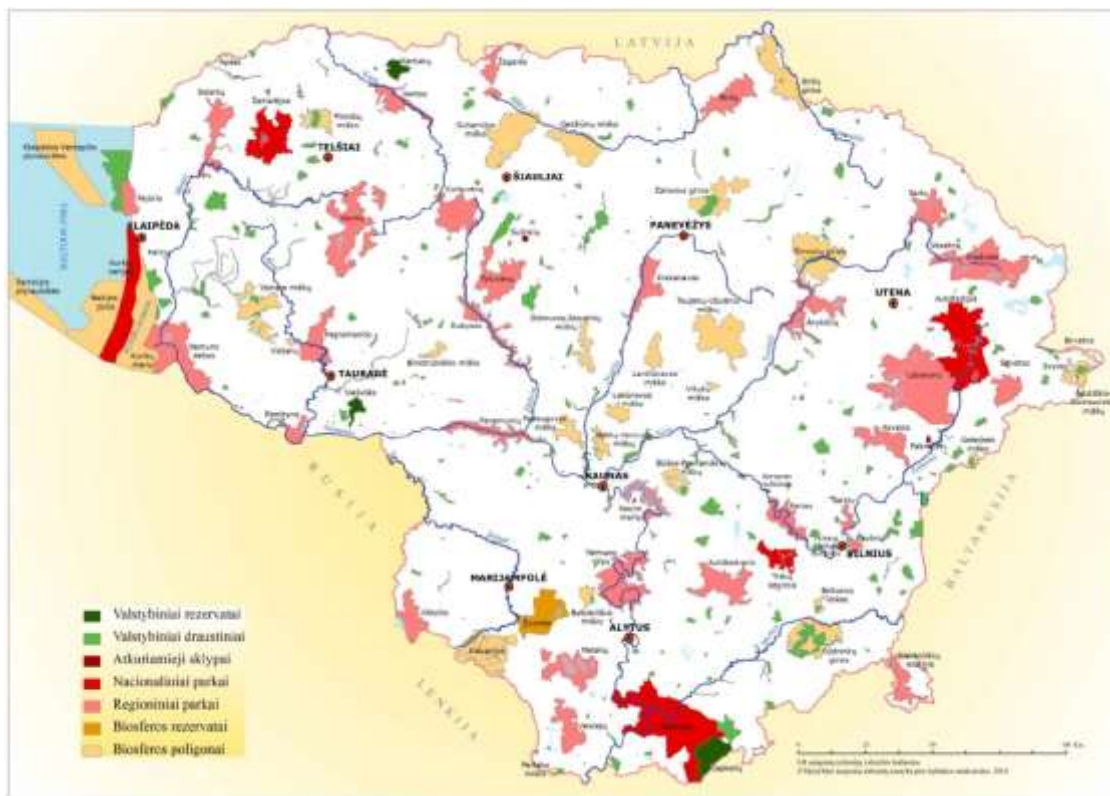
Šiuo metu saugomų teritorijų sistema užima virš 1155 tūkst. ha, t.y. apie 17,68 proc. šalies ploto. Iš viso šalyje yra įsteigti 44 rezervatai, 1018 gamtinių ir kultūrinių draustinių (iš kurių iš kurių 402 yra valstybiniai, o 112 - savivaldybių pavaldume), 5 nacionaliniai ir 30 regioninių parkų, vienas biosferos rezervatas ir 32 biosferos poligonai. Didžiausią saugomų teritorijų ploto dalį, 6,9 proc. viso šalies ploto, sudaro regioniniai parkai. 3,9 proc. šalies ploto sudaro biosferos stebėsenos teritorijos, 2,2 proc. – nacionaliniai parkai¹²⁴.

Siekiant įgyvendinti ES direktyvų Dėl laukinių paukščių apsaugos (79/409/EEC) ir Dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (92/43/EEC) reikalavimus, Lietuvoje yra plėtojamas NATURA 2000 teritorijų tinklas. NATURA 2000 teritorijos yra integruojamos į dabartinę nacionalinę saugomų teritorijų sistemą. Plėtojant NATURA 2000 teritorijų tinklą Lietuvoje, šiuo metu jau įsteigta:

¹²³ <https://vstt.lrv.lt/lt/saugomu-teritoriju-sistema>

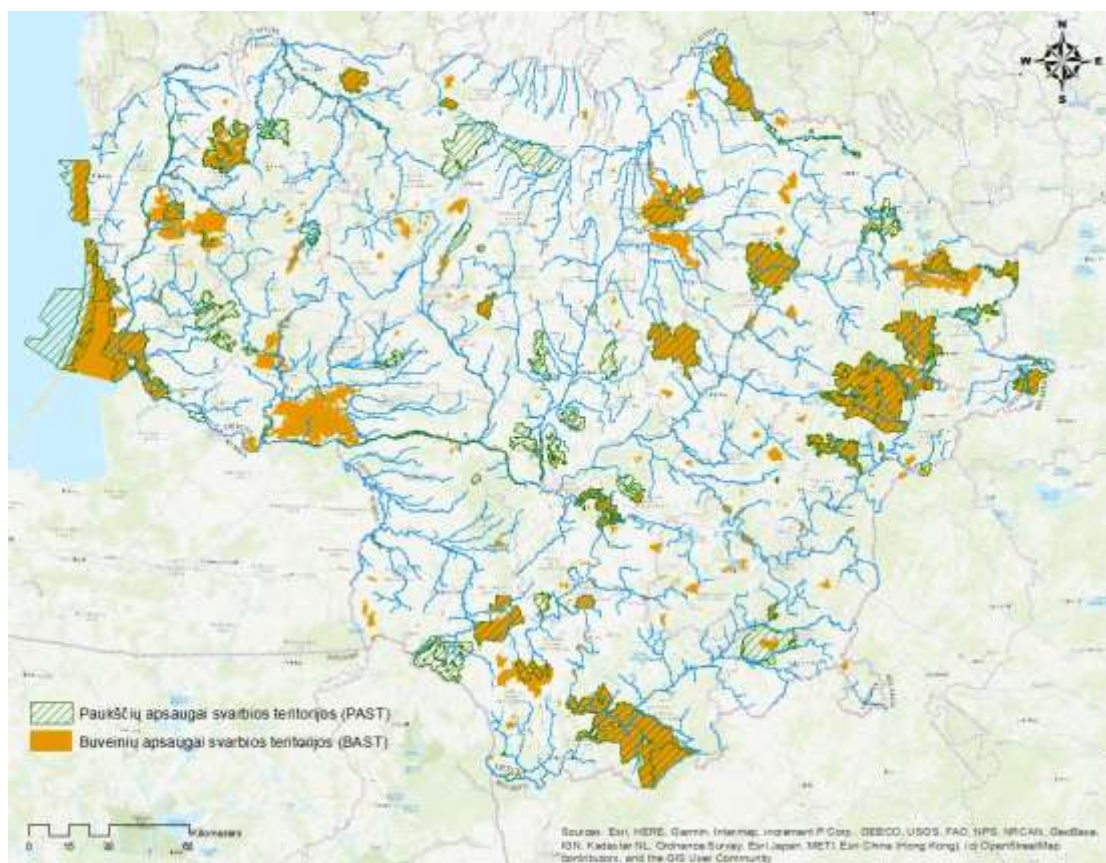
¹²⁴ <https://vstt.lrv.lt/lt/saugomu-teritoriju-sistema/saugomu-teritoriju-statistika> (žiūrėta 2021-04-26)

- 84 teritorijos, svarbios paukščių apsaugai, pagal ES Paukščių direktyvą (PAST), kurių plotas 1 409 tūkst. ha ir
- 495 teritorijos, svarbios buveinių apsaugai, pagal ES Buveinių direktyvą (BAST), kurių plotas 750,4 tūkst. ha¹²⁵.

31 pav. Lietuvos saugomų teritorijų tinklas (šaltinis: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos)

¹²⁵ Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valstybės kadastro duomenys (<http://stk.am.lt>; žiūrėta 2021-04-26)

32 pav. Natura 2000 teritorijų tinklas Lietuvoje (šaltinis: geoportalas)

Kraštovaizdis

Lietuvos kraštovaizdžio gamtinėje struktūroje, vyrauja molingosios lygumos ir plynaukštės, moreniniai kalvynai su ežerų tarpais bei smėlingosios lygumos. Yra ir unikalių / retų kraštovaizdžio tipų kaip nerija (išlyginto bei raižyto marių kranto), pamaro ir pajūrio lygumos, delta ir deltinis slėnis, senieji slėniai, raguvynai bei senieji raguvynai¹²⁶.

Pagal sukultūrinimo laipsnį šiandien Lietuvoje vyrauja agrarinis ir agrarizuotas miškingas kraštovaizdis. Iš viso, sukultūrintas agrarinis ir iš dalies urbanizuotas agrarinis kraštovaizdis užima beveik 55 proc. šalies teritorijos. Gamtinį pobūdį labiausiai išlaikęs miškingas kraštovaizdis (mišraus pobūdžio mažai sukultūrintas ir natūralaus pobūdžio) pagal paplitimą užima tarpinę padėtį (42 proc.), o urbanizuotas ir technogenuotas kraštovaizdis apima mažiausią plotą (apie 3 proc.)¹²⁷.

Santykinai raiškiausia kraštovaizdžio vizualinė struktūra (V3H3, V3H2) nustatyta Kuršių Nerijos Pervalkos – Juodkrantės ruože, giliuose upių (Nemuno, Neries, Dubysos, Šventosios, Nevėžio, Minijos ir kt.) slėniuose bei Žemaičių ir Baltijos aukštumų kalvotuose ruožuose ir apima beveik 8 proc. šalies teritorijos. Mažiausio išraiškumo yra lyguminiai plotai su silpna vizualine reljefo sąsąjda ir vyraujančiomis uždromomis nepražvelgiamomis arba pusiau uždromomis iš dalies pražvelgiamomis erdvėmis (V0H0 ir V0H1), kurių daugiausiai yra Vidurio Lietuvos ir Vakarų Žemaičių žemumose, iš viso sudaro 21 proc. šalies teritorijos¹²⁸.

Lietuvos kraštovaizdis nepasižymi dideliu vaizdingumu – labai didelio ir didelio estetinio potencialo ypač raiškūs daugiaplanius vaizdus formuojantys kraštovaizdžio kompleksai sudaro tik 14 proc. šalies teritorijos, o mažo ir labai mažo potencialo lyguminių monotoniško pobūdžio plotai – net 42 proc. Didžiausias šalies estetinių išteklių potencialas susitelkęs raiškiausios vizualinės sandaros arealuose – Baltijos ir Žemaičių ežeringuose kalvynuose, Pajūryje bei giliuose didžiųjų upių slėniuose, mažiausiai vaizdingi yra žemumų bei plynaukščių kraštovaizdžio rajonai.

Kraštovaizdžio tvarkymo planas¹²⁹ nustato 27 ypač saugomo šalies vizualinio estetinio potencialo arealus ir vietas, kuriose būtina taikyti griežčiausius vizualinės apsaugos reikalavimus, įskaitant draudimą statyti pavienes vėjo jėgaines ir pramoninius vėjo jėgainių parkus: Kuršių nerijos pusiasalis, Salanto – Minijos santakos senslėniai, Platelių kalvotas ežerynas, Vidurio Žemaitijos kalvynas, Kurtuvėnų ežerotas kalvynas, Dubysos – Nemuno santakos senslėniai, Vištyčio – Kalvarijos kalvynas, Bielėnų – Vingrėnų kalvynas, Veisiejų – Seirijų ežerynas, Nemuno kilpos, Nemuno klonis ties Kauno mariomis, Merkio – Nemuno santakos kalvoti senslėniai, Daugų kalvotas ežerynas, Ūlos slėnis, Trakų – Aukštadvario kalvotas ežerynas, Neries senslėnis – Sudervės kalvynas, Siesarties senslėnis – Balninkų ežerotas kalvynas, Šventosios – Anykštos santakos senslėniai, Rubikių kalvotas ežerynas – Pakalnių kalvynas, Molėtų – Labanoro ežerynas, Asvejos ežerynas, Sartų – Avilio – Čičirio kalvotas ežerynas, Alaušo – Antalieptės marių – Luodžio ežerynas, Tauragnų – Ignalinos – Sirvėtos kalvotas ežerynas, Klaipėdos senamiestis, Kauno senamiestis, Vilniaus senamiestis.

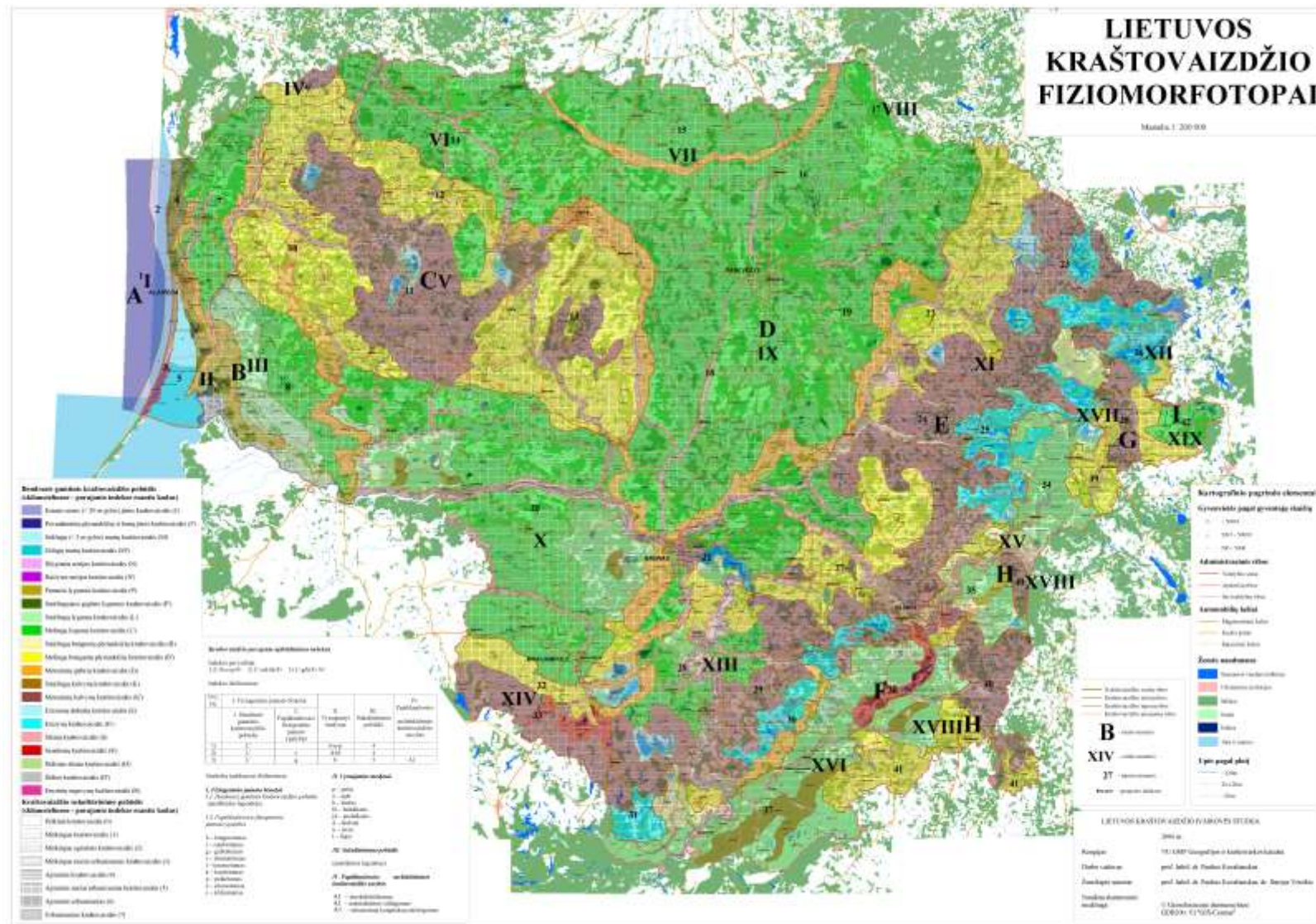
¹²⁶ Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano strateginis pasekmių aplinkai vertinimas. 2019. Ataskaita. Rengėjai: UAB „CIVITA“ ir UAB „PLENTPROJEKTAS“

¹²⁷ 2015 m. spalio 2 d. LR Aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-703 patvirtintas Nacionalinis kraštovaizdžio tvarkymo planas

¹²⁸ Kavaliauskas, P. 2011. Kraštovaizdžio samprata ir planavimas. Mokomoji knyga. ISBN 978-609-459-004-7

¹²⁹ 2015 m. spalio 2 d. LR Aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-703 patvirtintas Nacionalinis kraštovaizdžio tvarkymo planas

33 pav. Lietuvos kraštovaizdžio morfologinis rajonavimas (šaltinis: AM)

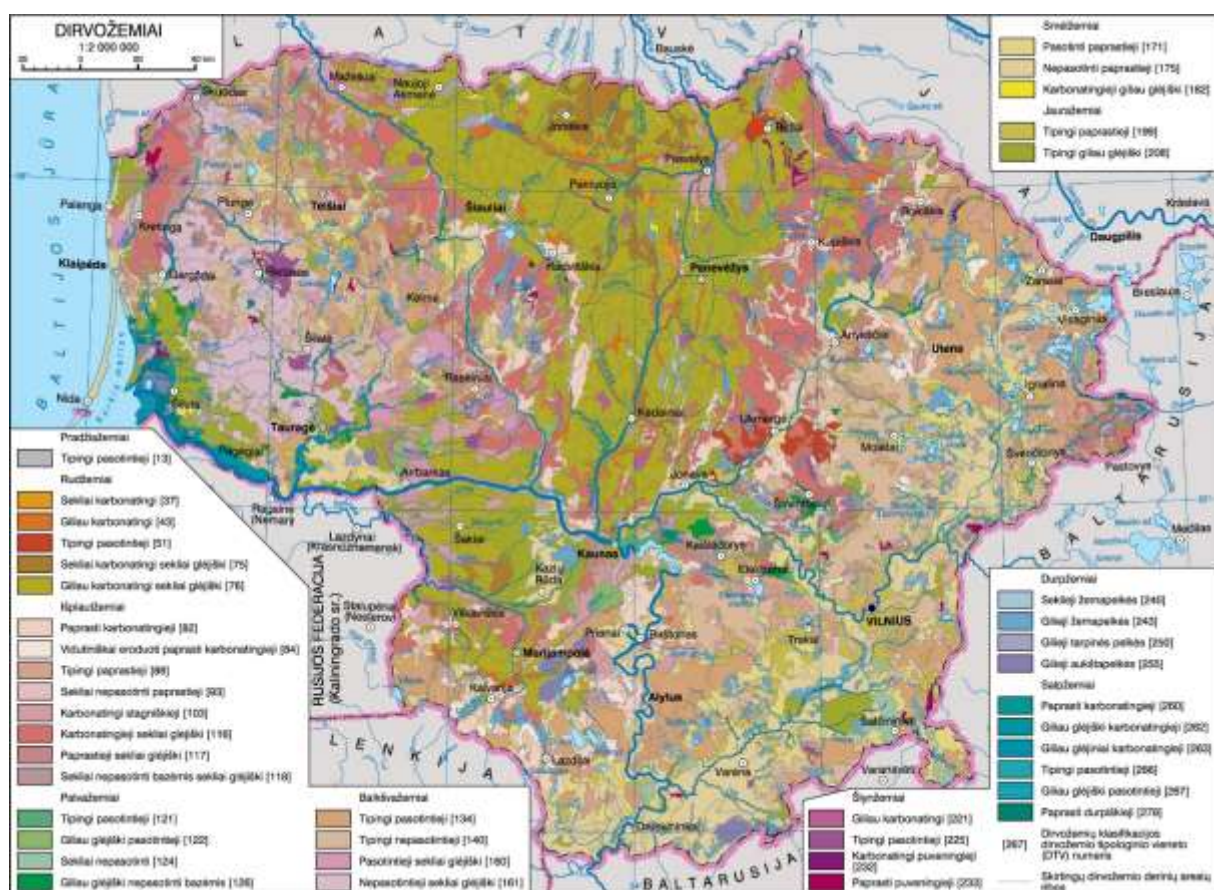

Dirvožemiai

Atsižvelgiant į Lietuvos dirvožemių vystymosi ypatumus, visas dirvožemio tipologines grupes galima sugrupuoti į jaunos, santykinai neseniai formotis pradėjusius dirvožemius (pradžiazemiai (Regosols), smėlžemiai (Arenosols) ir kalkžemiai (Leptosols)), svarbiausius zoninius dirvodaros procesus atspindinčius dirvožemius (rudžemiai (Cambisols), išplautžemiai (Luvisols), palvažemiai (Planosols), balkšvažemiai (Albeluvisols) ir jaurazemiai (Podzols)) bei azoninius dirvožemius (šlynžemiai (Gleysols), durpžemiai (Histosols), salpžemiai (Fluvisols) ir trąšazemiai (Anthrosols))¹³⁰.

Išplautžemiai užima apie 21 proc. šalies dirvožemio dangos. Jie paplitę Žemaičių aukštumos rytinėje ir Aukštaičių aukštumos vakarinėje dalyje. *Balkšvažemiai* užima apie 20,38 proc. Lietuvos dirvožemio dangos. Tai vienas iš labiausiai Lietuvoje paplitusių dirvožemio tipologinių vienetų, plačiai sutinkamas Baltijos ir Žemaičių aukštumose. *Jaurazemių* daugiausia randama Pietryčių Lietuvos smėlėtose lygumose, senovinėse aliuvinėse deltose, kontinentinėse kopose ir pajūrio smėlynuose. *Jaurazemiai* Lietuvos dirvožemio dangoje užima apie 18,67 proc. *Rudžemiai* yra našiausi Lietuvos dirvožemiai, paplitę Vidurio Lietuvos žemumoje. Lietuvos dirvožemio dangoje jie užima apie 16,8 proc. *Durpžemiai* užima apie 9,54 proc. Lietuvos dirvožemio dangos. Daugiausia durpžemių yra paplitę Vakarų ir Rytų Lietuvoje, mažiausiai – Vidurio Lietuvoje. *Šlynžemiai* daugiausiai sutinkami Lietuvos vidurio žemumose bei Vakarų Lietuvos aukštumose. Jie užima apie 8,58 proc. Lietuvos dirvožemio dangos. *Salpžemiai* ir *trąšazemiai* sudaro po 3 proc. Lietuvos dirvožemio dangos, *palvažemiai* - 1,6 proc. *Pradžiazemiai* Lietuvoje neužima apie 0,36 proc. dirvožemio dangos. *Kalkžemiai* nedideliais ploteliais yra paplitę Šiaurės Lietuvoje – Biržų, Pakruojo, Joniškio rajonuose.

35 pav. Lietuvos dirvožemiai (šaltinis: Visuotinė Lietuvių enciklopedija, ©Juozas Juodis, MELC)

¹³⁰ Volungevičius J., Kavaliauskas P. 2012. Lietuvos dirvožemiai (žemėlapis aprašas). Mokomoji priemonė. Vilniaus universitetas.

Pats svarbiausias ir pagrindinis dirvožemio kokybės rodiklis yra dirvožemio organinė medžiaga (humusas). Lietuvos klimato sąlygomis humuso kiekis priklauso nuo dirvožemio grupės, granulimetrinės sudėties, įmirkimo ir dirvožemių sukultūrinimo laipsnio. Mažiausiai (0,5-1,5 proc.) humuso yra sausuose smėlio, o daugiausiai – sunkesnės granulimetrinės sudėties įmirkusiuose dirvožemiuose (per 4 proc.). Kituose dirvožemiuose dažniausiai yra 2-4 proc. humuso.

Humusingiausi yra Vidurio Lietuvos, kiek mažesnio humusingumo – Vakarų Lietuvos regiono dirvožemiai. Skurdžiausi yra Rytų Lietuvos regionai, kur vyrauja lengvesnės granulimetrinės sudėties dirvožemiai¹³¹.

Pagal našumą šalies dirvožemiai gali būti suskirstyti į 5 grupes (rūšis)¹³²:

- I dirvožemių grupėje vyrauja labai geros ūkinės vertės (47,1-52,0 našumo balai) dirvožemiai (Šakių r., Jurbarko r., Pasvalio r., Joniškio r., Marijampolės r., Kėdainių r., Kauno r.).
- II dirvožemių grupėje vyrauja geros ūkinės vertės (42,1-47,0 našumo balai) dirvožemiai (Pakruojo r., Radviliškio r., Akmenės r., Panevėžio r., Biržų r., Vilkiškio r., Šiaulių r., Jonavos r., Kauno m., Raseinių r.).
- III dirvožemių grupėje vyrauja vidutiniškos ūkinės vertės (37,0-42,0 našumo balai) dirvožemiai (Mažeikių r., Kupiškio r., Klaipėdos m., Kretingos r., Tauragės r., Kazlų Rūdos r., Ukmergės r., Kaišiadorių r., Prienų r.).
- IV dirvožemių grupėje daugiausia prastokos ūkinės vertės (32,1-37,1 našumo balo) dirvožemių. Tai Rytų ir Vakarų Lietuvoje besidriekiančios dirvos (Širvintų r., Birštono r., Alytaus m., Klaipėdos r., Kelmės r., Anykščių r., Alytaus r., Pagėgių r., Vilniaus m., Kalvarijos r., Rokiškio r., Švenčionių r., Rietavo r., Telšių r., Šilutės r., Šilalės r., Plungės r., Šalčininkų r.).
- V dirvožemių grupėje vyrauja prastos ūkinės vertės (27,1-32,0 našumo balai) dirvožemiai (Vilniaus r., Elektrėnų r., Molėtų r., Druskininkų r., Varėnos r., Utenos r., Zarasų r., Trakų r., Visagino r.).

Požeminio ir paviršinio vandens ištekliai

Šalies upių tinklą sudaro 22,2 tūkst. upių, upelių, kanalų ir griovių, kurių bendras ilgis – 76,8 tūkst. km. Absoliutus lyginamasis šalies upių vagų tankis – 1,18 km/km². Lietuvoje priskaičiuojama 2850 didesnių nei 0,5 ha ežerų ir 3150 mažesnių natūralios kilmės ežeriukų. Didžiausias vandens telkinys Lietuvoje – Kuršių marios. Į marias įteka 25 upės ir upeliai, iš kurių didžiausias – Nemunas, sudarantis 98 proc. marių baseino ploto. Visas Kuršių marių plotas yra 1584 km², tačiau Lietuvai priklauso tik 413 km² šiaurinės Kuršių marių dalies.

Pagrindinis Vakarų Lietuvos upių maitinimo šaltinis yra lietus, sudarantis 40-70 proc. metų nuotėkio. Dėl dažnų žiemos atlydžių pavasarinio sniego tirpsmo nuotėkio dalis čia gerokai mažesnė t. y. 22-36 proc. Vidurio Lietuvoje upių maitinimo tipas yra mišrus. Čia sniego danga būna pastovesnė, mažiau atlydžių, todėl sniego tirpsmo vandenys upių nuotėkyje sudaro kur kas didesnę dalį – apie 35-50 proc. Panašią dalį (apie 36-54 proc.) sudaro ir lietaus maitinimas. Vidurio Lietuvos žemumoje vyrauja vandeniui nepralaidūs dirvožemiai, upių vagos yra negiliai įsirišusios, todėl gruntinis maitinimas negausus, mažesnės upės vasarą išdžiūsta, o žiemą įšąla. Vyraujantį požeminį maitinimą turi dauguma Pietryčių Lietuvos upių. Čia gausiai išplitę vandeniui pralaidūs smėlių ir priemėlių dirvožemiai, kurie gerai sugeria sniego tirpsmo ir lietaus vandenį. Greitai infiltravęsi šie vandenys papildo požeminių vandenų atsargas, kurios palaipsniui atiduodamos upėms nuosėkio metu.

Vakarų Lietuvoje vidutiniai metiniai nuotėkio moduliai (9-14 l/s/km²) yra didžiausi šalyje. Vidurio Lietuvos upės nevandeningos, vidutiniai metiniai jų nuotėkio moduliai tesiekia 4,5-6 l/s/km². Pietryčių Lietuvos upės turi labiausiai išlygintą nuotėkio režimą. Požeminis maitinimas čia sudaro 40-60 proc. metų

¹³¹ <https://www.manoukis.lt/mano-ukis-zurnalas/2009/12/lietuvas-dirvozemiu-humusingumas/>

¹³² <https://www.manoukis.lt/mano-ukis-zurnalas/2015/04/lietuvas-zemiu-nasumas/>

nuotėkio. Nuotėkiui išlyginti didelės įtakos turi ir ežerai, kurių čia gausu. Vidutiniai metiniai nuotėkio moduliai šiame rajone yra 7-9 l/s/km².¹³³

Vandens išteklių valdymo tikslais, vadovaujantis BVPD nuostatomis, Lietuvoje yra išskirti 4 upių baseinų rajonai (UBR): Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos.

Nemuno UBR priskiriama Lietuvos teritorijoje esanti Nemuno upės baseino dalis, Pajūrio upių baseinų dalis (išskyrus Šventosios ir Bartuvos upių baseinus), Priegliaus upės baseino dalis, Kuršių marių dalis ir Baltijos jūros pakrantės vandenys. Nemuno baseinas apima apie 75 proc. šalies teritorijos, jo plotas Lietuvos teritorijoje - 46 700 km². Beveik pusė (46 proc.) Nemuno baseino ploto yra Baltarusijoje, nedidelė dalis – Lenkijos ir Rusijos teritorijose. Lietuvoje Nemuno UBR sudaro 10 pabaseinių (Neries mažųjų intakų, Merkio, Nemuno mažųjų intakų, Žeimenos, Šventosios, Nevėžio, Dubysos, Šešupės, Jūros, Minijos) ir du (Priegliaus ir Lietuvos mažųjų pajūrio upių) baseinai. Juose išskirti 582 upių kategorijos ir 285 ežerų kategorijos vandens telkiniai¹³⁴. Nemuno UBR taip pat priskiriami 4 tarpinių ir 2 priekrantės vandenų telkiniai.

Rengiant antruosius UBR valdymo planus (2015 m.) buvo nustatyta, kad geros ekologinės būklės/ potencialo reikalavimų neatitinka 46 proc. visų upių kategorijos ir 39 proc. visų ežerų kategorijos vandens telkinių, o taip pat ir visi tarpinių ir priekrantės vandenų telkiniai.

Prasčiausia ekologinė būklė Nemuno UBR susiklosto Nevėžio ir Šešupės pabaseiniuose, Lietuvos pajūrio upių baseine. Nevėžio ir Šešupės pabaseiniuose daugiausiai vandens telkinių rizikos grupei priskiriama dėl reikšmingo žemės ūkio taršos poveikio, tuo tarpu Lietuvos pajūrio upių baseine vandens telkinių būklę neigiamai veikia miestų ir gyvenviečių, pramonės įmonių tarša. Per pastarąjį dešimtmetį, gerėjant nuotekų valymui, taršos nuotekomis problemų gerokai sumažėjo, tad kituose pabaseiniuose sutelktoji miestų ir gyvenviečių tarša neigiamą įtaką turi tik pavienėms nedidelėms upėms. Nemuno UBR vandens telkiniams taip pat aktualios problemos, atsirandančios dėl vagų ištiesinimo, hidroelektrinių poveikio. Nemaža dalis visų rizikos grupei priskirtų ežerų kategorijos vandens telkinių kenčia dėl praeities taršos arba suminio dabarties ir praeities taršos poveikio. Pagrindinis Kuršių marių taršos šaltinis yra Nemunu ir kitomis upėmis pernešama tarša. Upėmis į Kuršių marias atplukdomą apkrovą sudaro bendra Lietuvos teritorijoje susidariusi ir tarptautinė (Baltarusijos ir Kaliningrado) tarša. Vertinama, kad iš kaimyninės Baltarusijos į Kuršių marias patenka apie 30 proc. viso upėmis pernešamo nitratų ir bendrojo azoto kiekio ir apie 37 proc. viso fosforo junginių kiekio. Kuršių marioms aktuali ir antrinė tarša, kurios pagrindinis šaltinis yra dugno nuosėdos. Geležies oksiduose surištas fosforas deguonies trūkumo sąlygomis yra išlaisvinamas ir, patekęs į vandens mases, gali paspartinti vandens žydėjimus.

Lielupės UBR priskiriama Lietuvos teritorijoje esanti Mūšos (Lielupės) upės baseino dalis. Lietuvoje Lielupės UBR užima 8917 km² plotą, likusi dalis (8843 km² arba maždaug 50 proc. viso UBR ploto) yra Latvijoje. Lietuvoje Lielupės UBR sudaro Lielupės mažųjų intakų, Mūšos ir Nemunėlio pabaseiniai. Juose išskirta 128 upių kategorijos ir 19 ežerų kategorijos vandens telkinių. Lyginant su kitais UBR, Lielupės UBR vandens telkinių būklė yra prasčiausia. Čia geros ekologinės būklės/ potencialo reikalavimų neatitinka net 88 proc. visų upių kategorijos ir 58 proc. ežerų kategorijos vandens telkinių. Lielupės UBR vyrauja našiausi šalyje dirvožemiai, tad čia opiausia problema yra žemės ūkio tarša, dėl kurios vandens telkiniuose stipriai išauga azoto junginių koncentracijos. Aktualios (ypatingai mažesnėse upėse) ir sutelktosios taršos problemos, geros ekologinės būklės neleidžia pasiekti upių vagų ištiesinimas.

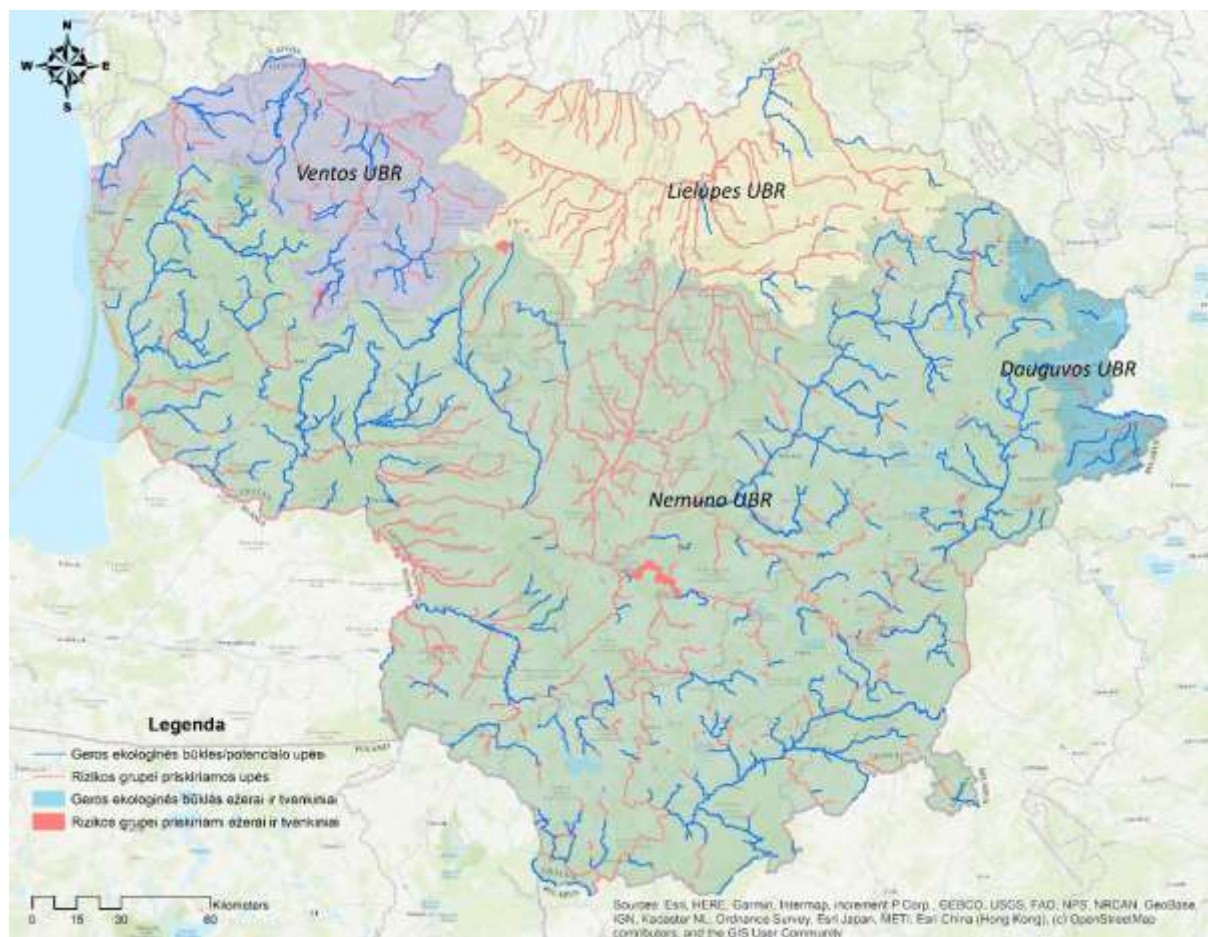
Ventos UBR yra priskiriamos Lietuvos teritorijoje esančios Ventos, Bartuvos ir Šventosios upių baseinų dalys. Lietuvoje Ventos UBR plotas yra 6307 km², likusi dalis (15 630 km² arba 61 proc.) – Latvijoje. Ventos UBR sudaro Ventos, Bartuvos ir Šventosios baseinai. Iš viso šiuose baseinuose yra išskirta 95 upių kategorijos ir 20 ežerų kategorijos vandens telkinių. Nustatyta, kad Ventos UBR geros ekologinės būklės/ potencialo reikalavimų neatitinka 40 proc. upių kategorijos ir 70 proc. ežerų kategorijos vandens telkinių. Rizikos grupei

¹³³ Gailiūšis B., Jablonskis J., Kovalenkoviėnė M. 2001. Lietuvos upės. Hidrografija ir nuotėkis. Monografija

¹³⁴ Upių kategorijos vandens telkiniais įvardijamos upės ir upeliai, kurių baseino plotas viršija 30 km², o ežerų kategorijos vandens telkiniais – ežerai ir tvenkiniai, kurių plotas yra didesnis nei 50 ha.

vandens telkiniai yra priskiriami dėl taršos (tame tarpe ir praeities), vagų tiesinimo, hidrologinio režimo pakeitimų.

Dauguvos UBR yra priskiriama Lietuvos teritorijoje esanti Dauguvos upės baseino dalis. Dauguvos UBR plotas Lietuvoje – 1875 km². Didžioji UBR dalis yra Latvijoje. Lietuvoje esančioje Dauguvos UBR dalyje yra išskirta 17 upių kategorijos ir 33 ežerų kategorijos vandens telkinių. Šie vandens telkiniai pasižymi palyginti gera ekologine būkle. Geros ekologinės būklės/ potencialo reikalavimų neatitinka 12 proc. upių kategorijos ir 24 proc. ežerų kategorijos vandens telkinių. Vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių nepatenkinamą Dauguvos UBR ežerų būklę – praeities tarša.

36 pav. Lietuvoje išskirti upių baseinų rajonai ir rizikos grupei priskiriami upių ir ežerų kategorijos vandens telkiniai

Kultūros paveldas

Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijoje kultūros paveldu yra laikomi:

- paminklai: architektūros statiniai, monumentaliosios skulptūros ir tapybos kūriniai, archeologinės kilmės elementai ar statiniai, užrašai, urviniai būstai ir įdomybių deriniai, turintys išskirtinę visuotinę reikšmę istorijos, meno ar mokslo požiūriu
- pastatų grupės: atskirų ar sujungtų pastatų grupės, kurios savo architektūra, vienvėve ar vieta kraštovaizdyje turi išskirtinę visuotinę reikšmę istorijos, meno ar mokslo požiūriu
- vietovės: žmogaus arba bendrai gamtos ir žmogaus sukurti dariniai ir vietovės, įskaitant archeologines vietas, turintys išskirtinę visuotinę reikšmę istoriniu, estetiniu, etnologiniu ar antropologiniu požiūriu.

2020 m. Lietuvos valstybės kultūros vertybių registre įregistruoti 25 893 nekilnojamojo kultūros paveldo objektai (unikalus kodai). Nekilnojamojo kultūros paveldo registre yra 13 139 pavieniai objektai, 8

720 į kompleksą įeinantys objektai, 2 264 kompleksai bei 162 kultūros paveldo vietovės¹³⁵. Maždaug 31 proc. (virš 8 218) nekilnojamojo kultūros paveldo objektų yra valstybės saugomų kultūros paveldo objektų sąraše. 19 proc. (5 030) į registrą įtrauktų objektų yra nustatytas nacionalinis reikšmingumo lygmuo.

Didžiausią Lietuvos nekilnojamojo paveldo dalį sudaro archeologijos, urbanistikos ir architektūros vertybės. Archeologijos ir mitologijos paveldo objektai pasižymi didele įvairove: tai piliakalniai, senoviniai pylimai ir gynybiniai įtvirtinimai, statinių griuvėsiai ir liekanos, religinio kulto vietos ir kt. Urbanistinės vertybės - tai istoriniai senamiesčiai ir miesteliai, istorinės miestų dalys, senieji kaimai ir panašios vietos bei vietovės. Architektūriniai objektai - statiniai, jų dalys, priklausiniai, statinių kompleksai ir ansambliai. Kultūros vertybių registre registruota virš 3000 archeologinių ir virš 7000 architektūrinių objektų, 233 urbanistinės vertybės.

Medinis dvarų ir etnografinių kaimų paveldas - tai savitas ir ypatingas reiškinys ne tik Lietuvos, bet ir Europos kultūrinėje erdvėje. Tik nedaugelyje Europos šalių vis dar galime rasti šių unikalių etninės kultūros paveldo objektų. Svarbią kultūros paveldo dalį sudaro kilnojamosios kultūros vertybės: archeologiniai radiniai, monumentaliosios dailės kūriniai, koplytėlės, koplytstulpiai, kryžiai ir kitokios dailės vertybės (molbertinė tapyba, sienų tapyba, vitražas, metalo plastika, keramika, lipdyba, skulptūra, drožyba, altoriai, sakyklos, klausyklos, vargonai, meniniai baldai ar įranga, kiti vaizduojamosios ar taikomosios dailės kūriniai). Daugiausia jų išlikę Lietuvos bažnyčiose ir vienuolynuose¹³⁶.

Į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą įrašyti keturi išskirtinę visuotinę vertę turintys Lietuvos kultūros ir gamtos paveldo objektai: Vilniaus istorinis centras, Kuršių nerija, Kernavės archeologinė vietovė ir Struvės geodezinio lanko punktai.

Intensyviausios visų pobūdžių kultūrinio paveldo objektų sankaupos (15–24 vnt. / 25 km² ir 25–68 vnt. / 25 km²) yra ties 3 didžiaisiais Lietuvos miestais, Žemaitijoje, Aukštaitijoje ties Švenčionimis ir Ignalina, Neries ir Nemuno slėniuose. Kitoje Lietuvos teritorijos dalyje paveldo vertybės išsidėsčiusios maždaug tolygiai (5–10 vnt./25 km²)¹³⁷.

Nacionaliniame kraštovaizdžio tvarkymo plane kultūros vertybių registre esančioms teritorijoms ir objektams rekomenduojama siekti natūralių gamtinių teritorijų (vandens telkinių, želdynų, reljefo formų, kt.) išsaugojimo ir esamo užstatymo santykio išlaikymo, leidžiant tik galimus minimalius pokyčius, išsaugant savitus gamtinio–kultūrinio kraštovaizdžio komplekso bruožus, istorinius teritorijos struktūros elementus.

8. 2021–2027 m. ES fondų investicijų programos pasekmių aplinkai vertinimas

2021–2027 m. Partnerystės sutartis ir ES fondų investicijų programa yra aukščiausio (valstybės) lygmens daugiafunkčiai strateginio planavimo dokumentai, kuriuose apibrėžiamos bendros šalies plėtros gairės, nustatomos strateginių veiksmų kryptys ir numatomos investicijos, nenumatant sąsajų su konkrečia teritorija ar vieta ir nedetalizuojant konkrečių ūkinės veiklos projektų.

Vertinant nacionalinio lygio strateginiuose dokumentuose planuojamų intervencijų pasekmes aplinkai kiekybinis vertinimas, galintis pateikti skaitinę pasekmių savybių išraišką, nėra įmanomas, tad vienintelis tinkamas strateginio pasekmių aplinkai vertinimo būdas yra **vertinimas aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu**, vertinant galimas reikšmingas numatomų ES fondų investicijų įgyvendinimo pasekmes strateginių aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų pasiekimui.

¹³⁵ Kultūros vertybių registras: <https://kvr.kpd.lt/#/> (žiūrėta 2020-10-13)

¹³⁶ LR Kultūros ministerija: <https://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kulturos-paveldo-apsauga/kulturos-paveldas-lietuvoje>

¹³⁷ 2015 m. spalio 2 d. LR Aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-703 patvirtintas Nacionalinis kraštovaizdžio tvarkymo planas

Atliekant ES fondų investicijų pasekmių vertinimą buvo atsižvelgiama į tarptautiniuose ir nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose nustatytus, vertinamam 2021-2027 m. investicijų laikotarpiui aktualius, aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus.

Identifikavus šiuos tikslus, atlikta 2021–2027 m. ES fondų investicijų programos analizė, išskiriant strateginių veiksmų kryptis, kurių įgyvendinimas gali turėti reikšmingų pasekmių aplinkai. Programos intervencijų pasekmės buvo vertinamos šių aplinkos aspektų atžvilgiu:

- Biologinės įvairovės (įskaitant gyvūniją, augaliją), nacionalinių saugomų bei „Natura 2000“ teritorijų, kraštovaizdžio
- Visuomenės sveikatos (įsk. gyventojų gerovę ir saugumą)
- Dirvožemio
- Požeminio ir paviršinio vandens
- Aplinkos oro
- Klimato ir jo kaitos
- Kultūros paveldo (įskaitant architektūros, archeologijos ir gamtos paveldą)
- Išteklių naudojimo.

Visos atskirų aplinkos aspektų atžvilgiu potencialiai reikšmingos Programos intervencijos buvo analizuojamos aprašant galimą pasekmių pobūdį (neigiamos ar teigiamos), reikšmingumą, erdvinį mastą (vietos, regioninį, nacionalinį, tarpvalstybinį), trukmę ir tęstinumą (trumpalaikės, vidutinės trukmės, ilgalaikės, nuolatinės, laikinos) ir kitas savybes (tiesioginės, netiesioginės, kaupiamosios, sąveikaujančios (sinergetinės)). Pasekmių pobūdis vertintas pasitelkiant aprašomąsias vertinimo lenteles/ vertinimo matricas, kurios pildytos kiekvienam nagrinėjamam aplinkos aspektui. Vertinimo matricose naudoti pasekmių pobūdį aprašantys sutartiniai ženklai pateikiami 25 lentelėje.

25 lentelė. Aprašomosiose pasekmių vertinimo lentelėse naudoti sutartiniai ženklai

PASEKMIŲ POBŪDIS IR REIKŠMINGUMAS	
Pasekmių pobūdis ir reikšmingumas:	SUTARTINIS ŽENKLAS
Reikšmingos teigiamos pasekmės	++
Teigiamos pasekmės	+
Pasekmės nenumatomos	0
Reikšmingos neigiamos pasekmės	--
Neigiamos pasekmės	-
Numatomos ir neigiamos, ir teigiamos pasekmės	- / +
KITOS PASEKMIŲ SAVYBĖS	
Pasekmių erdvinis mastas:	SUTARTINIS ŽENKLAS
Vietos	Viet.
Regioninis	Reg.
Nacionalinis	Nac.
Tarpvalstybinis	Tarpvalst.
Pasekmių trukmė ir tęstinumas:	
Trumpalaikės	Trump.
Vidutinės trukmės	Vid.
Ilgalaikės	Ilg.
Nuolatinės	Nuolat.
Laikinos	Laikin.
Kitos pasekmių savybės:	
Tiesioginės	Tiesiog.
Netiesioginės	Netiesiog.
Kaupiamosios	Kaup.
Sąveikaujančios (sinergetinės)	Sinerg.

Atliekant pasekmių vertinimą, kaip reikšmingos (teigiamos arba neigiamos) buvo įvardijamos pasekmės tų intervencijų, kurios turi didelį potencialą tiesiogiai prisidėti siekiant nacionalinių strateginių tikslų arba, neigiamų pasekmių atveju, gali tiesiogiai trukdyti šių tikslų pasiekimui.

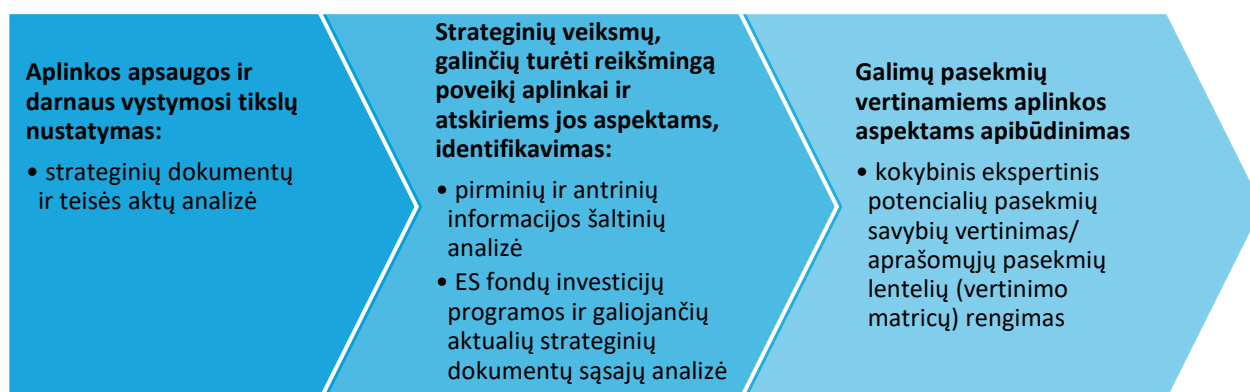
Intervencijų, kurios gali paveikti tik tam tikrą lokalią teritoriją (pvz. tam tikrus vandens telkinius, tam tikras gyventojų grupes) pasekmių erdvinis mastas buvo vertinamas kaip vietinis. Tuo tarpu jei planuojamos intervencijos gali turėti poveikį tam tikram regionui ar yra įgyvendinamos regioniniu lygiu, jų erdvinis mastas vertintas kaip regioninis. Pasekmės, kurios galimai bus juntamos visoje šalyje vertintos kaip nacionalinio masto. Esant tikimybei, kad intervencijų pasekmės bus stebimos ir kaimyninėse šalyse, buvo nurodomas tarpvalstybinis pasekmių mastas.

Vertinant pasekmių trukmę, iki 5 metų truncančios pasekmės buvo vertinamos kaip trumpalaikės, 5-10 metų jaučiamos pasekmės – kaip vidutinės trukmės, o ilgiau nei 10 metų jaučiamos pasekmės – kaip ilgalaikės. Tęstinių veiklų (dažniausiai susijusių su paslaugų, konsultacijų teikimu) pasekmės buvo vertinamos kaip nuolatinės.

Pasekmės, kurios nėra pagrindinis/tiesioginis intervencijų rezultatas, tačiau gali atsirasti šalia pagrindinių pasekmių (pvz. kuomet vieno projekto įgyvendinimas pritraukia kitus projektus arba pasikeitus vandens lygiui paveikiama greta esančių teritorijų ekologinė būklė) vertintos kaip netiesioginės. Šio vertinimo kontekste kaip netiesioginės taip pat buvo vertinamos ir kai kurios „minkštosios“, reguliacinės, kontrolės stiprinimo priemonės.

Kaupiamosios pasekmės buvo identifikuotos tais atvejais, kuomet tikėtinas bendras atskirų intervencijų poveikis arba tuomet, kai atskiros intervencijos reikšmingo poveikio neturi bet sąveikoje su kitomis intervencijomis gali turėti reikšmingų pasekmių. Sinergetinėmis pasekmėmis įvardintos tuomet, kai keletas intervencijų kartu turi didesnę poveikį nei atskirų jų poveikių suma.

Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo etapai ir naudoti analizės bei vertinimo metodai pavaizduoti 37 pav.

37 pav. 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos strateginių pasekmių aplinkai vertinimo etapai

Poveikio vertinimas buvo atliekamas atsižvelgiant į pateiktus galimų finansuoti veiklų pavyzdžius.

Atliekant poveikio vertinimą buvo daroma prielaida, kad visos veiklos bus įgyvendintos tinkamai, laikantis galiojančių įstatymų, reglamentų ir taisyklių, numatyti tikslai bus pasiekti.

8.1. Programos poveikis biologinei įvairovei, nacionalinėms saugomoms ir „Natura 2000“ teritorijoms bei kraštovaizdžiui

Pagrindiniai strateginiai tikslai biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos srityje yra

- sustabdyti biologinės įvairovės nykimą bei ekosistemų ir jų paslaugų kokybės blogėjimą,
- išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus ir jų geoekologinį potencialą.

Siekiant užsibrėžtų biologinės įvairovės apsaugos strateginių tikslų 2021-2027 m. ES fondų investicijų programoje yra numatytas antrojo Programos prioriteto „**Žaliesnė Lietuva**“ 2.7 uždavinys. Pagal šį uždavinį planuojamos intervencijos į „*Natura 2000*“ teritorijų steigimą ir saugomų teritorijų valdymo stiprinimą, palankios buveinių apsaugos ir geros rūšių būklės palaikymą ir atkūrimą, saugomų rūšių daromos žalos prevenciją ir migruojančių gyvūnų apsaugą, invazinių rūšių populiacijų reguliavimą, visuomenės švietimą bei specialistų kvalifikacijos kėlimą atitinka prioritетines „*Natura 2000*“ PVP nurodytas finansavimo kryptis. Investicijų dėka bus sudarytos prielaidos toliau formuoti ir plėtoti „*Natura 2000*“ teritorijų tinklą, didinami saugomų teritorijų sistemos pajėgumai efektyviai vykdyti priskirtas funkcijas, įgyvendinamos būtinos buveinių ir rūšių apsaugos ir būklės atkūrimo priemonės. Planuojamos intervencijos užtikrins 2014-2020 m. laikotarpiu įgyvendintų priemonių tęstinumą, papildys kitų finansavimo mechanizmų (pvz. Kaimo plėtros programos) lėšomis įgyvendinamas biologinės įvairovės apsaugos iniciatyvas ir turės reikšmingą teigiamą poveikį siekiant strateginių biologinės įvairovės apsaugos tikslų. Teigiamą poveikį biologinės įvairovės apsaugai turės ir su taršos mažinimu susijusios 2.7 uždavinio veiklos – praeityje užterštų teritorijų tvarkymas, aplinkos taršos prevencijos ir kontrolės sistemų stiprinimas. Pagal 2.5 uždavinį planuojamos vandens telkinių būklės gerinimo priemonės bei pagal 2.4 uždavinį planuojamos potvynių rizikos mažinimo priemonės, susijusios su hidromorfologinių vandens telkinių savybių ar hidrologinio režimo atkūrimu, gali turėti tiesioginės teigiamos įtakos vandens telkinių biologinės įvairovės būklei. Teigiamą poveikį biologinės įvairovės apsaugai turės miško gaisrų aptikimo sistemų įrengimas, kuriam bus skiriamos investicijos įgyvendinant 2.4 uždavinį.

Planuojamos investicijos į žaliosios infrastruktūros plėtrą urbanizuotose teritorijose, kasybos darbais pažeistų teritorijų tvarkymą (2.7 uždavinys) turės ilgalaikės teigiamos įtakos kraštovaizdžio estetiniam potencialui. Krantotvarkos priemonių pajūrio juostoje įgyvendinimas pristabdys intensyvių Baltijos jūros Lietuvos kranto degradavimą ir turės teigiamą poveikį pajūrio kraštovaizdžiui. Tiesa, krantotvarkos priemonių įgyvendinimas turės trumpalaikį (kelerių metų) poveikį.

Atlikta analizė atskleidė, kad siekiant strateginių kraštovaizdžio apsaugos tikslų Programos indėlis bus nedidelis (tam nėra formuluojamas atskiras uždavinys). Todėl, nesant atskiro kraštovaizdžio apsaugai skirto uždavinio būtų tikslinga išplėsti antrojo Programos prioriteto „**Žaliesnė Lietuva**“ 2.7 uždavinį, integruojant į jį papildomas kraštovaizdžio apsaugai skirtas veiklas, atitinkančias NKTP uždavinius ir gamtinio karkaso apsaugos bei stiprinimo reikalavimus.

Pagal penktąjį Programos prioritetą „**Piliečiams artimesnė Lietuva**“ planuojamos investicijos į didžiųjų miestų kompaktiškumo didinimą ir drikos stabdymą turėtų užtikrinti, kad nebus urbanizuojamos naujos gamtinės teritorijos. Tai padės nuo sunaikinimo ar pakeitimo apsaugoti priemiesčių zonų biologinę įvairovę ir kraštovaizdį.

Ir biologinei įvairovei, ir kraštovaizdžiui neigiamą poveikį gali turėti energetikos ir susisiekimo infrastruktūros plėtros projektai (2.2, 3.1, 3.2 uždavinių veiklos). Saulės, vėjo bei hidroelektrinių plėtra gali sukelti vizualinę taršą ir lemti kraštovaizdžio estetinio potencialo praradimą. Alternatyviosios energetikos objektai gali turėti neigiamą poveikį natūralioms buveinėms ir biologinei įvairovei. Dėl saulės baterijų ar kolektorių atsirandantys šešėliai ir spindesys gali veikti vietovės mikroklimatą, gyvūniją ir augmeniją. Vėjo elektrinių parkų statybos metu ir po jos gali būti paveikiamos buveinės, veikiant elektrinėms kyla paukščių ir šikšnosparnių žūties rizika, be to, vėjo elektrinių parkas yra vizualinis trikdys bei kliūtis paukščių migracijos metu. Hidroelektrinių patvankos sutrikdo natūralią vandens telkinių ekologinę pusiausvyrą ir daro žalą natūralioms buveinėms. Jos taip pat sudaro kliūtis vandens gyvūnų, o ypač praeivių ir pusiau praeivių žuvų rūšių, migracijai, dažnai įprastas nerštavietes padaro neprieinamomis žuvims, sukelia žuvų žūtį turbinose ir dėl to daro reikšmingą ilgalaikį neigiamą poveikį vandens gyvūnų populiacijoms. Kelių tinklo plėtra gali padidinti ekosistemų fragmentaciją, sutrikdyti natūralius gyvūnų migracijos kelius ir taip potencialiai kelti grėsmę atskirų gyvūnų populiacijoms.

Ilgalaikių neigiamų infrastruktūros plėtros projektų poveikių galima išvengti arba juos sumažinti pasirinkus tinkamus projektinius sprendinius ir įgyvendinus poveikį švelninančias arba žalą kompensuojančias priemones (žr. 9 ataskaitos skyrių), tačiau labai svarbu yra paminėti, kad tiek energetikos, tiek susisiekimo infrastruktūros plėtros projektų reikšmingo poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui prevencijai ypatingai svarbus tinkamas šių objektų vietos parinkimas. Parinkus netinkamą vietą, projektinių sprendinių paieška ir poveikį švelninančių

arba žalą kompensuojančių priemonių taikymu gali nepavykti sumažinti neigiamo poveikio iki priimtinos ribos, arba projektiniai sprendiniai ir poveikį mažinančios priemonės gali pareikalauti neproporcingai didelių investicijų. Todėl labai svarbu jau bendrojo ir ypatingai specialiojo teritorijų planavimo etapuose atliekant SPAV atsakingai įvertinti energetikos ir susisiekimo infrastruktūros teritorinius sprendinius, išnagrinėti visas galimas alternatyvas ir parinkti mažiausiai jautrias poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui aspektais vietas projektams įgyventi.

Netiesioginį neigiamą poveikį biologinei įvairovei gali turėti planuojamos investicijos į antrosios kartos pažangiųjų skystųjų biodegalų gamybos plėtrą (2.2 *uždavinys*). Viena pagrindinių žaliavų biokuro gamybai yra žemės ūkio produkcija (pvz. šiaudai), todėl biodegalų gamybos skatinimas sudarys prielaidas toliau vystyti intensyvią žemės ūkio gamybą, kuri dažniausiai apsiriboja kelių pagrindinių prekių jėgų auginimu, pasižymi dideliu trąšų, augalų apsaugos priemonių naudojimu ir todėl neigiamai veikia biologinę įvairovę. Be to, didėjant jėgų plotams prarandamos natūralios buveinės.

Išsamesnis investicijų poveikio biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos tikslų atžvilgiu pateikiamas 26 *lentelėje*.

26 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos tikslų atžvilgiu

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmin-gumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęsti-numas	Kitos savybės
Strateginiai tikslai: Sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir ekosistemų ir jų paslaugų kokybės blogėjimą; Išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus ir jų geoekologinį potencialą						
2 Prioritetas „Žaliesnė Lietuva“ 2.7 uždavinys „Skatinti biologinę įvairovę, žaliąją infrastruktūrą miesto aplinkoje ir mažinti taršą“	„Natura 2000“ teritorijų steigimas ir saugomų teritorijų valdymo stiprinimas	„Natura 2000“ teritorijų tinklo formavimas dar nėra baigtas, o saugomų teritorijų sistemos pajėgumas nuosekliai vykdyti priskirtas funkcijas išlieka opia problema, tad planuojamos investicijos bus labai svarbios saugomų teritorijų plėtrai ir valdymui. Nemaža dalis priemonių bus organizacinio pobūdžio (reikiamų dokumentų parengimas, reikalingų tyrimų atlikimas, apsaugos tikslų nustatymas ir t.t.). Nors tokių priemonių poveikis aplinkos būklei yra netiesioginis, jų reikšmė yra labai didelė. Tai nuolatinio poveikio priemonės, be kurių tolimesnis darbas saugant biologinę įvairovę, būtų neįmanomas. Naujai saugomų teritorijų steigimas ir efektyvių rūšių ir buveinių apsaugos priemonių taikymas turės tiesioginį ilgalaikį poveikį biologinei įvairovei ir jos apsaugai. Sąveikoje su kitomis biologinės įvairovės apsaugai numatytomis priemonėmis investicijos į „Natura 2000“ teritorijų steigimą ir saugomų teritorijų valdymo stiprinimą turės kaupiamąjį poveikį. Įgyvendinus visuomenės švietimo ir specialistų kvalifikacijos kėlimo veiklas, gerės visuomenės supratimas apie saugomų teritorijų naudą ir svarbą, bus užtikrintas efektyvesnis saugomų teritorijų valdymas ir tvarkymas, gamtosausgos tikslų įgyvendinimas, sumažės visuomeninis konfliktas dėl gamtos apsaugos tikslais nustatomų veiklos apribojimų. Šios veiklos turės nors ir netiesioginį, tačiau nuolatinį teigiamą poveikį saugomų teritorijų ir gamtos apsaugai. Sąveikoje su kitomis priemonėmis, tikėtinas kaupiamasis poveikis gerinant biologinės įvairovės būklę.	++	Nac.	Nuolat., Ilg.	Netiesiog. Tiesiog. Kaup.
	Rūšių ir buveinių geros būklės palaikymas ir atkūrimas ne „Natura 2000“ teritorijose	Saugomų rūšių ir buveinių būklės vertinimai rodo, jog tik apie 22 proc. saugomų buveinių ir 35 proc. saugomų rūšių būklę galima vertinti kaip palankią, tad investicijos į buveinių ir rūšių būklės palaikymo ir atkūrimo priemonių	++	Viet., Nac.	Ilg., Nuolat.	Tiesiog. Kaup. Sinerg.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		įgyvendinimą yra labai svarbios. Planuojamos investicijos užtikrins 2014-2020 m. laikotarpiu įgyvendintų priemonių tęstinumą ir tiesiogiai prisidės prie saugomų rūšių ir buveinių būklės gerėjimo. Nemažai lėšų bioįvairovės apsaugai yra skiriama įgyvendinant bendrosios ES žemės ūkio politikos nacionalinę kaimo plėtros programą, tad ES struktūrinių fondų ir BŽŪP investicijos viena kitą papildo ir gali turėti sinergetinį poveikį. Užtikrinus tinkamą sinergiją su kitais prie biologinės įvairovės apsaugos prisidedančiais finansavimo mechanizmais, investicijų poveikis turėtų būti tvarus ir ilgalaikis. Prie biologinės įvairovės apsaugos tiesiogiai prisidės saugomų rūšių daromos žalos kompensavimo ir prevencinių priemonių įgyvendinimas. Šios priemonės leis išvengti gyvūnų trikdymo, nelegalaus gyvūnų žudymo, sukurs palankesnes mitybos ir veisimosi sąlygas, didins žmogaus ir saugomų rūšių sugyvenimą. Prie populiacijų gyvybingumo palaikymo tiesiogiai prisidės migruojančių gyvūnų apsaugai skirtos investicijos. Žalos kompensavimo priemonės turės nuolatinį poveikį biologinės įvairovės apsaugai. Investicijų į ekologinių jungčių, žiemaviečių atkūrimą poveikis iš esmės turėtų ilgalaikis. Invazinių rūšių populiacijų reguliavimas sumažins neigiamą poveikį, kurį patiria saugomos gyvūnų ir augalų rūšys. Investicijos į invazinių rūšių populiacijų reguliavimą užtikrins 2014-2020 m. vykdytų veiklų tęstinumą. 2014-2020 m. investicijų poveikio analizė parodė, kad invazinių gyvūnų rūšių gausos reguliavimo priemonės tikslinga taikyti tik konkrečiose, aiškias gamtines ribas turinčiose vertingose gamtinėse teritorijose, priemonių rezultatus orientuojant į tose teritorijose saugomų rūšių veisimosi sąlygų gerinimą, užtikrinant reikiamą priemonių įgyvendinimo apimtį, trukmę ir periodiškumą. Taigi, galima prognozuoti, kad ateityje investicijų poveikis greičiausiai bus vietinio masto, nuolatinio pobūdžio.				

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Žaliosios infrastruktūros urbanizuotoje aplinkoje plėtros skatinimas</i>	Investicijos į žaliąją miestų infrastruktūrą turės tiesioginį teigiamą poveikį miestų biologinei įvairovei, sudarys sąlygas gamtinio karkaso struktūros vientisumo palaikymui, padės išsaugoti vertingas ekosistemų funkcijas. Poveikio reikšmingumas labai priklausys nuo konkrečių sprendinių ir jų išpildymo.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	<i>Praeityje pažeistų ir užterštų teritorijų tvarkymo skatinimas</i>	Investicijos į praeityje pažeistų žemių (karjerų, durpynų) tvarkymą turės tiesioginį teigiamą poveikį kraštovaizdžiui – didins jo estetinį potencialą. Investicijų poveikis bus vietinio masto, ilgalaikis. Investicijos į praeityje cheminėmis medžiagomis užterštų teritorijų (įvairių naftos produktų bazių, technikos kiemų, degalinių, trąšų ir pesticidų sandėlių, nelegalių sąvartynų / šiukšlynų ir kt.) likvidavimą (rekultivavimą) padės sumažinti arba išvengti dirvožemio, grunto, vandenų taršos, darančios neigiamą poveikį žmonių sveikatai ir biologinei įvairovei. Investicijos turės ilgalaikį poveikį aplinkos būklei ir gyventojų sveikatai.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	<i>Aplinkos taršos prevencijos ir kontrolės sistemų stiprinimas</i>	Taršos prevencijos ir taršos kontrolės stiprinimas sudarys prielaidas sumažinti į aplinką patenkančios taršos apkrovas, taršos incidentų skaičių, užtikrins PAV proceso skaidrumą ir viešumą. Nors dalis planuojamų investicijų (pvz. į PAV proceso tobulinimą) nėra tiesiogiai nukreiptos į aplinkos būklės gerinimą, ilginiui jos turės teigiamos įtakos aplinkos (tame tarpe ir biologinės įvairovės) būklei nacionaliniu lygiu.	+	Nac.	Nuolat.	Netiesiog.
2 Prioritetas „Žaliesnė Lietuva“ 2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	<i>Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas</i>	Alternatyviosios energetikos objektų projektavimas ir įrengimas gali sukelti grėsmę atskirų vertingų kraštovaizdžio kompleksų identitetui ar konservacinei vertei. Saulės, vėjo bei hidroelektrinės gali turėti neigiamą poveikį dėl atsiradusios vizualinės taršos ir kraštovaizdžio estetinio potencialo praradimo. Kad būtų išvengta ilgalaikio neigiamo poveikio kraštovaizdžiui, elektrinių plėtra neturėtų būti planuojama estetiniu požiūriu vertingose kraštovaizdžio teritorijose (daugiau informacijos dėl planavimo apribojimų 9 skyriuje). Laikinas poveikis kraštovaizdžiui gali atsirasti jėgainių statybų ir išmontavimo darbų metu, kai reikia įrengti laikinus pravažiavimo kelius.	-	Viet.	Laikin./ Nuolat.	Tiesiog.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		Alternatyviosios energetikos įrenginiai gali turėti neigiamą poveikį natūralioms buveinėms ir biologinei įvairovei. Neigiamas saulės elektrinių poveikis yra susijęs su natūralių buveinių praradimu. Dėl saulės baterijų ar kolektorių atsirandantys šešėliai ir spindesys gali veikti vietovės mikroklimatą, gyvūniją ir augmeniją. Vėjo elektrinių parkų statybos metu ir po jos yra pakeičiamos buveinės, veikiant elektrinėms kyla paukščių ir šikšnosparnių žūties rizika, be to, vėjo elektrinių parkas yra vizualinis trikdys bei kliūtis paukščių migracijos metu. Konkretų objektų poveikis aplinkai yra labai individualus ir priklauso nuo daugelio rodiklių. AEI naudojančios energetikos infrastruktūros galimas pasekmes kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei svarbu atsakingai vertinti jau teritorijų planavimo etape atliekant SPAV ir atsižvelgiant į vertinimą parinkti mažiausiai jautrias šiais aspektais vietas projektams įgyvendinti. Tinkamai planuojant ir parenkant elektrinių vietas bei parametrus ilgalaikio neigiamo poveikio kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei galima išvengti, tačiau egzistuoja ir nuolatinio poveikio grėsmė.				
	<i>Degalų iš AEI gamybos infrastruktūros diegimas, mažinant neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui</i>	Biodegalų gamybos plėtra reikšmingų neigiamų pasekmių natūralioms buveinėms ir biologinei įvairovei neturėtų turėti, nes gamyba greičiausiai bus vystoma pramoninėse miestų teritorijose, kuriose jau vyksta intensyvios urbanizacijos procesai bei technogenizacija. Biokuro naudojimas transporto sektoriuje neigiamo poveikio taip pat neturėtų turėti, tačiau galimi netiesioginiai neigiami poveikiai, susiję su žaliavos gavyba. Viena pagrindinių žaliavų biokuro gamybai yra žemės ūkio produkcija (pvz. šiaudai), todėl planuojamos investicijos į antros kartos pažangiųjų skystųjų biodegalų gamybos įrenginius sudarys prielaidas toliau vystyti intensyvią žemės ūkio gamybą, kuri dažniausiai apsiriboja kelių pagrindinių prekinių javų auginimu, pasižymi dideliu trąšų, augalų apsaugos priemonių naudojimu. Visa tai neigiamai veikia biologinę įvairovę. Didėjant javų plotams prarandamos natūralios buveinės. Kadangi didžiausi javų plotai koncentruojasi vidurio ir šiaurės Lietuvoje, galimos regioninio masto netiesioginės neigiamos pasekmės biologinei įvairovei.	-	Reg.	Nuolat.	Netiesiog.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.4 uždavinys „Skatinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms, atsižvelgiant į ekosistemos pagrįstus metodus“	<i>Potvynių rizikos valdymo ir mažinimo priemonių, numatytų potvynių rizikos valdymo planuose, įgyvendinimas</i>	Investicijų poveikis biologinei įvairovei priklausys nuo konkrečių pasirinktų įgyvendinti potvynių kontrolės priemonių. Galimas tiek teigiamas, tiek neigiamas priemonių poveikis. Hidrologinio režimo atkūrimas nusaustose šlapynėse, pažeistų upių hidromorfologinių savybių atstatymas gali turėti tiesioginį teigiamą ilgalaikį poveikį biologinės įvairovės būklei, tačiau tokios priemonės kaip hidrotechnikos statinių įrengimas, vagų gilinimas biologinę įvairovę gali veikti neigiamai. Vagų gilinimas gali ilgam sutrikdyti vandens telkinio ekologinę pusiausvyrą. Neigiamas hidrotechnikos statinių poveikis dėl pakeisto hidrologinio režimo būtų nuolatinio pobūdžio. Užtikrinus tinkamą potvynių valdymo priemonių planavimą neigiamų pasekmių turėtų būti išvengta.	+/-	Viet.	Ilg. Nuolat.	Tiesiog.
	<i>Krantotvarkos priemonių įgyvendinimas ir inovatyvūs tyrimai, siekiant padidinti Baltijos jūros kranto atsparumą klimato kaitos sukeltų procesų poveikiui</i>	Krantotvarkos priemonių pajūrio juostoje įgyvendinimas pristabdys intensyvių Baltijos jūros Lietuvos kranto degradavimą ir turės teigiamą poveikį pajūrio kraštovaizdžiui. Krantotvarkos priemonių poveikis įprastai būna trumpalaikis, jas reikia įgyvendinti pakartotinai. Galimas ir neigiamas krantotvarkos priemonių įgyvendinimo poveikis. Lietuvos pajūryje taikomos paplūdimių papildymo kasamu iš jūros dugno smėliu priemonės, jeigu bus netinkamai suplanuotos ir (ar) įgyvendinamos netaikant biologinės įvairovės apsaugos priemonių, gali reikšmingai paveikti biologinę įvairovę, įskaitant jūrinėse „Natura 2000“ teritorijose saugomas EB svarbos rūšis ir natūralias buveines. Smėlio kasimas iš jūros dugno gali trikdyti žimojančius paukščius, pažeisti jų mitybai svarbias dugno bendrijas, natūralias buveines, sunaikinti žuvų nerštavietes, trikdyti žuvis. Tokius pat neigiamus poveikius gali sukelti smėlio išpylimas į priekrantę. Todėl ši krantotvarkos veikla turi būti atsakingai suplanuota ir jos įgyvendinimo vietos, laikas bei technologijos parinktos atsižvelgiant į mažiausią galimą poveikį biologinei įvairovei.	+/-	Viet.	Trump.	Tiesiog.
	<i>Metereologinių ir hidrologinių stebėjimų, klimato kaitos poveikio vertinimo, rizikos ir galimų padarinių prognozavimo sistemos</i>	Investicijos į meteorologinių ir hidrologinių stebėjimų ir prognozavimo sistemos tobulinimą sudarys sąlygas patikimiau ir tiksliau numatyti ekstremalius reiškinius, vertinti klimato kaitos pokyčius ir jų pasekmes įvairiems aplinkos elementams (tame tarpe ir biologinei įvairovei). Tai užtikrins efektyvesnį aplinkos būklės valdymą ir geresnę apsaugą.	+	Nac.	Nuolat.	Netiesiog.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>tobulinimas bei visuomenės informavimas</i>	Biologinės įvairovės apsaugos tikslų atžvilgiu prognozuojamas nuolatinis netiesioginis teigiamas investicijų poveikis.				
2 prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.5 uždavinys „Vandens prieinamumo ir tvaraus vandens išteklių valdymo skatinimas“	<i>Vandens telkinių būklės gerinimas</i>	Investicijos į vandens telkinių būklės gerinimo priemones (tokias, kaip vandens telkinių įžuvinimas, hidrologinio režimo ir hidromorfologinių savybių atstatymas, upių vientisumo atkūrimas), turės tiesioginės teigiamos įtakos vandens telkinių biologinei įvairovei. Kadangi poveikis bus juntamas konkrečiuose telkiniuose, kuriuose bus įgyvendintos būklės gerinimo priemonės, poveikio mastas vertinamas kaip vietinis. Užtikrinus tinkamą priemonių įgyvendinimą ir apimtį, jų poveikis turėtų būti tvarus ir ilgalaikis.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
3 prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.1 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“	<i>TEN-T kelių tinklo tobulinimas ir plėtra</i> <i>Infrastruktūros, didinančios skirtingų transporto rūšių (daugiarūšio vežimo jungčių) sąveikos efektyvumą, plėtra</i>	Tiesiant naujus kelius ar juos rekonstruojant kraštovaizdis pasipildo naujais inžineriniais kelio elementais. Laikantis visų techninių bei aplinkos apsaugos reglamentų kraštovaizdžio stabilumas neturėtų būti pažeistas. Tinkamai įrengtas kelias gali net padidinti kraštovaizdžio vertę. Įrengiant kelius gali būti iškertami medžiai, tačiau neigiamą poveikį kraštovaizdžiui dėl būtinų želdinių kirtimo turėtų kompensuoti nauji želdiniai. Statybų darbų metu galimas laikinas neigiamas vizualinis poveikis kraštovaizdžiui.				
3.2 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą“	<i>Valstybinės reikšmės kelių (regionų jungčių su TEN-T tinklu) tobulinimas ir rekonstrukcija</i>	Plečiant kelių infrastruktūrą populiacijas gali trikdyti išaugusi oro tarša, triukšmas, dėl kasimo darbų suintensyvėjusi atvirų plotų erozija, padidėjusi vandens telkinių tarša. Tiesa, neigiami trumpalaikiai ir lokalūs aplinkos būklės pokyčiai turėtų išnykti baigus techninę infrastruktūros sistemos sprendinių įgyvendinimo etapą. Transporto infrastruktūra didina ekosistemų fragmentaciją, sutrikdo natūralius migracijos kelius. Gyvūnai gali būti sužaloti ar žūti autoavarijų metu. Siekiant šį neigiamą poveikį sušvelninti, turi būti diegiamos aplinkosauginės priemonės, tokios kaip gyvūnų migravimo koridoriai.	-	Viet.	Laikin./ Nuolat.	Tiesiog.
5 Prioritetas „Piliečiams artimesnė Lietuva“ 5.1 uždavinys „Integruotos socialinės, ekonominės ir aplinkos	<i>Miestų kompaktiško vystymosi skatinimas</i>	Investicijos į urbanizuotų teritorijų intensyvinimą siekiant suvaldyti ir mažinti miestų drieką užtikrins, kad nebus urbanizuojamos naujos gamtinės teritorijos, nepagrįstai naudojami gamtiniai ištekliai. Tai turės tiesioginės teigiamos įtakos natūralių buveinių ir biologinės įvairovės apsaugai.	+	Viet.	Nuolat.	Tiesiog.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
<i>vietos plėtros skatinimas, puoselėjant kultūros paveldą ir saugumą, įskaitant kaimų ir pajūrio vietas, taip pat pasitelkiant bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą</i>						

8.2. Programos poveikis visuomenės sveikatai ir gerovei

Pagrindiniai strateginiai tikslai visuomenės sveikatos srityje yra

- sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti socialinę atskirtį
- sukurti sveikatai palankią darbo ir gyvenamąją aplinką
- formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą
- užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius.

Investicijų programoje yra numatytos visos strateginius tikslus atliepančios veiklos.

Kuriant saugesnę socialinę aplinką, didinant socialinę integraciją ir mažinant atskirtį ypatingai svarbų vaidmenį turės ketvirtąjo Programos prioriteto **„Socialiai atsakinga Lietuva“** socialinės apsaugos srities uždavinių (4.1, 4.7-4.9) įgyvendinimas. Reikšmingą poveikį socialinės atskirties mažinimui turės ir švietimo srities veiklos (4.2 – 4.5 uždaviniai). Įgyvendinant 4.1-4.4 ir 4.7-4.8 uždavinius bus investuojama į „minkštąsias“ priemones (kvalifikacijų kėlimą, įgūdžių ugdymą, socialinių ir ugdymo paslaugų užtikrinimą, naujų inovatyvių paslaugų ir jų teikimo modelių kūrimą ir t.t.), tuo tarpu 4.5 ir 4.9 uždavinių įgyvendinimui numatomos investicijos į švietimo ir socialinių paslaugų infrastruktūros plėtrą ir modernizavimą.

Programos veiklos užtikrina 2014-2020 m. investicijų socialinės apsaugos ir švietimo srityje tęstinumą ir jas papildo naujomis, šios dienos iššūkius atitinkančiomis, iniciatyvomis. Atliktas poveikio vertinimas rodo, kad planuojamos investicijos turės tiesioginį reikšmingą poveikį sprendžiant skurdo, socialinės nelygybės ir atskirties problemas: padės socialinės rizikos grupėje esantiems asmenims ugdyti socialinius įgūdžius, prisitaikyti prie darbo rinkos poreikių ir lengviau į ją integruotis, didins socialinių ir ugdymo paslaugų prieinamumą ir kokybę. Prie socialinės atskirties mažinimo prisidės ir penktojo Programos prioriteto **„Piliečiams artimesnė Lietuva“** 5.1 uždavinio veiklos, kurių dėka bus skatinama tvari regionų plėtra, kuriamos kokybiškos darbo vietos, didinamas socialinės infrastruktūros ir paslaugų pasiekiamumas.

Saugios ir sveikatai palankios gyvenamosios aplinkos kūrimui reikšmingos įtakos turės antrojo Programos prioriteto **„Žalesnė Lietuva“** intervencijos, įgalinsiančios mažinti oro taršą (2.1, 2.2, 2.7 uždavinių veiklos), užtikrinti saugaus geriamojo vandens prieinamumą (2.5 uždavinio veiklos), gyventojų apsaugą nuo potvynių ir kitų ekstremalių klimato reiškinių (2.4 uždavinio veiklos) bei apsaugą nuo taršos incidentų, pavojingų cheminių medžiagų poveikio (2.7 uždavinio veiklos). Be to, kad mažins aplinkos taršą, energijos efektyvumo didinimas gyvenamuosiuose būstuose sumažins gyventojų išlaidas šildymui, pagerins jų finansinę padėtį. Vandentvarkos priemonių įgyvendinimas užtikrins teisingą kainą už geriamojo vandens tiekimo ir nuotakų tvarkymo paslaugas.

Prie saugesnės ir sveikesnės aplinkos kūrimo taip pat prisidės ir trečiojo Programos prioriteto **„Geriau sujungta Lietuva“** 3.1 ir 3.2 uždavinių bei penktojo prioriteto **„Piliečiams artimesnė Lietuva“** 5.1 uždavinio veiklos, padėsiančios kurti palankesnę ir saugesnę transporto infrastruktūrą, mažinti transporto srautus ir jų sąlygojamą taršą. Įgyvendinant prioriteto **„Socialiai atsakinga Lietuva“** 4.1 uždavinį yra numatytos investicijos saugios darbo aplinkos užtikrinimui. Minėtos investicijos reikšmingai ir tiesiogiai prisidės mažinant darbo aplinkoje gyventojų sveikatai ir gyvybei kylančius pavojus.

Prioriteto **„Socialiai atsakinga Lietuva“** 4.10 ir 4.11 uždaviniai yra tiesiogiai orientuoti į sveikatos priežiūros sistemos gerinimą bei sveikos gyvensenos skatinimą. Uždaviniai ir jų veiklos suplanuotos veidrodiniu būdu, kad papildytų vienas kitą: 4.10 uždaviniui įgyvendinti numatytos „minkštosios“ veiklos, tuo tarpu 4.11 uždavinys numato „kietųjų“ infrastruktūrinių priemonių, papildančių „minkštąsias“ 4.10 uždavinio veiklas, įgyvendinimą. Atliktas poveikio vertinimas rodo, kad planuojamos investicijos turės reikšmingos teigiamos įtakos didinant sveikatos priežiūros sistemos tvarumą bei gerinant visuomenės sveikatos rodiklius.

Visuomenės sveikatos rodiklius lemia daug veiksnių, tad labai svarbi yra investicijų sąveika. Papildydamos viena kitą dauguma planuojamų intervencijų darys teigiamą kaupiamojo pobūdžio poveikį. Vertinimas atskleidė, kad galimi neigiami poveikiai visuomenės sveikatai yra lokalūs, susiję su transporto

infrastruktūros plėtra. Tinkamai planuojant ir/arba numatant kompensavimo priemones, neigiamo poveikio galima išvengti.

Išsamus investicijų poveikio strateginių visuomenės sveikatos tikslų atžvilgiu vertinimas yra pateikiamas 27 lentelėje.

Taip pat reikėtų paminėti, kad be lentelėje išvardintų veiklų, kurios susijusios su visuomenės sveikatos tikslais, visuomenės gerovei įtakos turės ir pirmojo Programos prioriteto „**Pažangesnė Lietuva**“ uždavinių įgyvendinimo veiklos. Šios veiklos prisidės užtikrinant darnų, mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįstą, ekonomikos augimą, didins šalies tarptautinį konkurencingumą. Pažangesnės Lietuvos prioriteto investicijos leis pereiti prie aukštesnės pridėtinės vertės produktų kūrimo ir gamybos, didins verslo ir viešojo sektoriaus efektyvumą, MVĮ produktyvumą ir konkurencingumą, ugdys sumaniajai specializacijai reikalingus įgūdžius, sudarys sąlygas naujų ir geriau apmokamų darbo vietų kūrimui. Vis tai gerins gyventojų finansinę padėtį, gyvenimo kokybę, turės teigiamos įtakos psichologinei gerovei.

27 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis strateginių visuomenės sveikatos tikslų atžvilgiu

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmin-gumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinu-mas	Kitos savybės
Strateginis tikslas: sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti socialinę atskirtį						
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.1 uždavinys „Suteikti daugiau galimybių įsidarbinti visiems darbo ieškantiems asmenims, visų pirma jaunimui ir ilgalaikiams bedarbiams, taip pat neveikliems žmonėms, propaguoti savarankišką darbą ir socialinę ekonomiką“	Bedarbių galimybių įsidarbinti ar grįžti į darbo rinką didinimas	Materialinė ir socialinė padėtis turi daug įtakos gyventojų sveikatai ir gyvenimo trukmei. Miestuose gyvenančių, aukštąjį išsilavinimą ir didesnes pajamas turinčių gyventojų sveikatos rodikliai yra ženkliai geresni nei neišsilavinusių, mažas pajamas gaunančių kaimo gyventojų. Pajamų nelygybė ir skurdas Lietuvoje yra vis dar vieni didžiausių ES. Su didžiausiais iššūkiais susiduria labiausiai pažeidžiamos visuomenės grupės (ilgalaikiai bedarbiai, neįgalieji, nekvalifikuoti ir vyresnio amžiaus asmenys, nesimokantis ir nedirbantis jaunimas, migrantai). Šių asmenų kompetencijos dažnai neatitinka darbo rinkos poreikių, tačiau suaugusiųjų įsitraukimas į MVG (mokymosi visą gyvenimą) veiklas yra nepakankamas, o profesinio mokymo sistemos potencialas išnaudojamas nepakankamai. Investicijos į labiausiai pažeidžiamų ir sunkiausiai į darbo rinką besintegruojančių gyventojų įsidarbinimo galimybių didinimą, ugdant darbo rinkoje reikalingas ir asmens poreikius bei gebėjimus atitinkančias kvalifikacijas, atstatant socialinius įgūdžius, kuriant palankias darbo vietas, sudarys galimybes šiems gyventojams lengviau integruotis į darbo rinką, užsitikrinti stabilias, orias pajamas, padės spręsti skurdo problemas, kurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti atskirtį. Pagalba jauniems verslams įsitvirtinant rinkoje padės kurti naujas darbo vietas, didins gyventojų užimtumą.	++	Reg.-Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
	Neįgaliųjų užimtumo skatinimas					
	Vyresnio amžiaus asmenų potencialo dalyvauti darbo rinkoje didinimas					
	Savarankiško užimtumo plėtojimas ir darbo vietų kūrimas padedant jauniems verslams įsitvirtinti rinkoje					
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.4 uždavinys „Skatinti lanksčias kompetencijų kėlimo, kvalifikacijos įgijimo ir persikvalifikavimo galimybes“	Dalyvavimo MVG didinimas					
	Žemos kvalifikacijos suaugusių asmenų, migrantų, pabėgėlių ir kt. pažeidžiamų grupių integravimas į darbo rinką					

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.3 uždavinys „Didinti švietimo prieinamumą sudarant vienodas galimybes gauti kokybiškas ir įtraukias švietimo ir mokymo paslaugas“	<i>Švietimo įtraukties gerinimas atskirtį patiriantiems asmenims, švietimo pagalbos bei koordinuotai teikiamų paslaugų suteikimas</i>	Skurdo atskirtyje gyvenančiųjų tėvų vaikai turi mažesnes galimybes mokytis ir save realizuoti. Mokymosi pasiekimai stipriai susiję ir su gyvenamąja vieta - kaimo vietovėse gyvenančių vaikų pasiekimai yra gerokai prastesni nei lankančių miesto mokyklas. Specialiųjų poreikių turinčių mokinių dalyvavimo ugdymo procese galimybės ribotos, nes mokyklos nepasirengusios jų priimti.	++	Reg.-Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
6 Specialusis prioritetas „Inovatyvūs sprendimai“ 6.1. Didinti švietimo prieinamumą sudarant vienodas galimybes gauti kokybiškas ir įtraukias švietimo ir mokymo paslaugas	<i>Vienodų starto galimybių švietime užtikrinimas, ikimokyklinio ugdymo ir visos dienos mokyklos paslaugų prieinamo didinimas atskirtį patiriantiems asmenims</i>	Planuojamos investicijos į ankstyvąją intervenciją, individualią ugdymo ir švietimo pagalbą bei koordinuotai teikiamas paslaugas įvairių ugdymo poreikių turintiems ir atskirtį patiriantiems vaikams didins kokybiško ugdymo prieinamumą, suteiks geresnes starto, socialinės integracijos galimybes, mažins atskirtį.				
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.3 uždavinys „Didinti švietimo prieinamumą sudarant vienodas galimybes gauti kokybiškas ir įtraukias švietimo ir mokymo paslaugas“	<i>Privalomo ikimokyklinio ugdymo užtikrinimas socialinę atskirtį patiriantiems vaikams (Vaiko garantija)</i>					
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.5 uždavinys „Gerinti švietimo, mokymo ir mokymosi visų gyvenimų kiekvienam paslaugas tobulinant infrastruktūrą“ (ERPF)	<i>Ugdymo paslaugų prieinamumo didinimas atskirtį patiriantiems vaikams, infrastruktūrą pritaikant neįgaliesiems efektyviai veikiančiose mokyklose</i>	Neįgalių vaikų integraciją į ugdymo procesą ir dalyvavimą mokymo veikloje riboja nepritaikyta mokyklų infrastruktūra, sudėtingas mokymo įstaigų pasiekiamumas. Pastarasis aktualus ne tik neįgaliesiems tačiau ir atokesnėse vietovėse gyvenantiems vaikams. Investicijos į universalų dizainą ir kitų inžinerinių sprendinių įgyvendinimą mokyklose bei specialiųjų transporto priemonių įsigijimą leis neįgaliesiems įsijungti į ugdymo procesą, užtikrins jiems	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		kokybišką išsilavinimą, didins jų integraciją ir mažins jų bei jų šeimos narių socialinę atskirtį.				
	<i>Švietimo įstaigų aprūpinimas priemonėmis ir įranga, reikalinga vykdyti visos dienos mokyklos veiklas</i> <i>Kompleksinių švietimo paslaugų įvairių ugdymosi poreikių turintiems mokiniams plėtra, koncentruojant turimus išteklius ir pritaikant esamą infrastruktūrą bei aprūpinant trūkstama įranga</i> <i>Švietimo paslaugų kokybės gerinimas aprūpinant efektyviai veikiančias bendrojo ugdymo mokyklas laboratorine įranga ir priemonėmis</i> <i>Profesinių mokyklų regionuose infrastruktūros gerinimas pritaikant naujiems iššūkiams</i> <i>Mokytojų rengimui ir edukologijos doktorantūros vykdymui reikalingos infrastruktūros sukūrimas</i>	EBPO duomenimis, Lietuvoje yra 20 proc. mokyklų, kuriose yra iki 50 mokinių. Tokiose mažose mokyklose neužtikrinama ugdymo kokybė, trūksta ugdymui reikalingų priemonių. Investicijų nukreipimas į efektyviai veikiančias (t.y. turinčias bent 200 mokinių) mokyklas, švietimo įstaigų infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, aprūpinimas laboratorine įranga ir skaitmeninėmis technologijomis leis pagerinti ugdymo kokybę ir mokinių rezultatus, įgalins vykdyti visos dienos mokyklos veiklas, mažins regioninius švietimo skirtumus, didins socialinę įtrauktį.	+	Reg.-Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.7 uždavinys „Skatinti aktyvią įtrauktį, siekiant propaguoti lygias galimybes ir aktyvų dalyvavimą ir gerinti įsidarbinamumą“	<i>Pagalbos tiems, kuriems labiausiai jos reikia, užtikrinimas</i> <i>Motelių ir vyrų lygybės skatinimas</i> <i>Savanorystės stiprinimas ir plėtra</i> <i>Aktyvesnio vietos bendruomenių dalyvavimo skatinimas</i>	Dėl socialinių įgūdžių, kvalifikacijos trūkumo socialinės rizikos grupėje esantys asmenys pasižymi silpna integracija į bendruomenę, žemu savarankiškumu. Investicijos į pagalbos ir prevencijos priemonių įgyvendinimą, vietos bendruomenės įsitraukimo didinimą skatins didesnę socialinės rizikos asmenų integraciją į darbo rinką bei visuomeninį gyvenimą, mažins atotrūkį tarp lyčių, smurto artimoje aplinkoje apraiškas, padės spręsti skurdo ir atskirties problemas.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog., Netiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		Savanorystės skatinimas prisidės prie paslaugų plėtros, įtraukties didinimo, savanoriaujančiųjų igūdžių formavimo, skurdo prevencijos.				
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.8 uždavinys „Suteikti daugiau vienodų galimybių už prieinamą kainą laiku gauti kokybiškų ir tvarių paslaugų; modernizuoti socialinės apsaugos sistemas, be kita ko, siekti, kad būtų socialinės apsaugos galimybių“	Perėjimo nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų užtikrinimas	Senstant visuomenei socialinių paslaugų poreikis didėja, tačiau tokių paslaugų prieinamumas vis dar yra toli gražu nepakankamas. Esama socialinių paslaugų infrastruktūra neatitinka gyventojų, kuriems reikalinga globa, poreikių. Vis dar nebaigtas perėjimas nuo institucinės globos prie savarankiško gyvenimo bendruomeninių paslaugų.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
	Nestacionarių, bendruomeninių paslaugų užtikrinimas (įskaitant ir Vaiko garantijos įgyvendinimą)	Investicijos į individualizuotų nestacionarių, bendruomeninių socialinių paslaugų vystymą ir plėtrą sudarys galimybes šias paslaugas gaunantiems tikslinių grupių asmenims (neįgaliesiems, specialiųjų poreikių turintiems vaikams bei suaugusiems, senyvo amžiaus žmonėms, tėvų globos netekusiems vaikams ir jaunuoliams) kokybiškai, oriai ir savarankiškai gyventi, o jų artimiesiems - dirbti ir visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Šeimoms teikiamos kokybiškos kompleksinės paslaugos atliks prevencinę rolę ir padės išvengti neigiamų socialinių padarinių. Šios investicijos skatins didesnę socialiai pažeidžiamų asmenų integraciją į visuomenę, mažins socialinę atskirtį.				
	Kompleksinių paslaugų šeimoms vystymas	Investicijos į asmenų, priklausomų nuo psichoaktyvių medžiagų, psichosocialinę reabilitaciją padės šiems žmonėms grįžti į kokybišką gyvenimą, dalyvauti darbo rinkoje ir visuomeninėje veikloje, mažins jų bei jų šeimos narių socialinę atskirtį.				
	Nuo psichoaktyvių medžiagų priklausomų asmenų psichosocialinės reabilitacijos ir reintegracijos vystymas	Investicijos į asmenų, priklausomų nuo psichoaktyvių medžiagų, psichosocialinę reabilitaciją padės šiems žmonėms grįžti į kokybišką gyvenimą, dalyvauti darbo rinkoje ir visuomeninėje veikloje, mažins jų bei jų šeimos narių socialinę atskirtį.				
	Socialinės srities viešųjų paslaugų pasidalijimo su nevyriausybinėmis ir bendruomeninėms organizacijoms modelio vystymas	Didesnis NVO įsitraukimas į socialinių paslaugų sferą leis teikti daugiau naujų kokybiškų paslaugų, užtikrinti šių paslaugų tęstinumą, didesnę prieinamumą.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
6 Specialusis prioritetas „Inovatyvūs sprendimai“ 6.2 uždavinys. Suteikti daugiau vienodų galimybių už prieinamą kainą laiku gauti kokybiškų ir tvarių paslaugų; modernizuoti socialinės apsaugos sistemas, be kita ko, siekti, kad būtų socialinės apsaugos galimybių	Socialinės priežiūros paslaugų akreditavimo sistemos įgyvendinimas; paslaugų standartų diegimas ir taikymas (įskaitant tolesnį EQUASS diegimą); socialinės srities paslaugų inovacijų išbandymas	Planuojamos investicijos į socialinių paslaugų skaitmenizavimą ir inovatyvumo didinimą, tikslinių grupių informavimą, atsakingų darbuotojų kompetencijų kėlimą, paslaugų teikimo modelio vystymą prisidės gerinant šių paslaugų kokybę ir didinant jų prieinamumą.	+	Nac.	Nuolat.	Netiesiog.
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.9 uždavinys „Didinant socialinę ir ekonominę marginalizuotų bendruomenių, migrantų ir nepalankias sąlygas turinčių grupių integraciją įgyvendinant integruotas priemones, įskaitant aprūpinimą būstu ir socialinių paslaugų teikimą“ (ERPF)	Socialinio būsto plėtra	Socialinio būsto fondo plėtra tebėra nepakankama ir nespėdžia aprūpinimo būstu problemų. Kasmet socialinis būstas yra suteikiamas tik nedidelei daliai jo laukiančių, mažas pajamas turinčių, pažeidžiamų, būsto negalinčių įsigyti asmenų ar šeimų. Tolesnės investicijos į socialinio būsto plėtrą sudarys sąlygas sutrumpinti būsto laukimo laiką, aprūpinti būstu daugiau pažeidžiamų žmonių, leis jiems gyventi savarankiškai, integruotis į darbo rinką ir visuomeninį gyvenimą, mažins jų socialinę atskirtį.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	Nestacionarių socialinių paslaugų ir paslaugų, reikalingų pereiti prie bendruomeninių paslaugų, infrastruktūros plėtra ir modernizavimas	Investicijos į socialinių paslaugų infrastruktūros modernizavimą ir plėtrą yra integrali perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos dalis. Sąveikoje su 4.8 uždavinio priemonėmis šios investicijos skatins didesnę socialiai pažeidžiamų asmenų, kuriems yra reikalinga globa, ir jų šeimos narių integraciją į visuomenę (didins jų savarankiškumą, gerins gyvenimo kokybę), mažins socialinę atskirtį.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	Socialinės globos namų senyvo amžiaus asmenims infrastruktūros bendruomenėje plėtra ir modernizavimas					
	Socialinio verslo, padedančio vietoje spręsti pažeidžiamų grupių atskirties	Parama socialinio verslo kūrimui ir plėtrai bei vietos veiklos grupių veiklai didins socialiai pažeidžiamų asmenų aprūpinimą reikalingomis	+	Reg.-Nac.	Nuolat.	Tiesiog.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>problemas, skatinimas bendruomenėse</i> <i>Bendruomenės inicijuotos vietos plėtros metodo taikymo užtikrinimas</i>	paslaugomis ir (ar) prekėmis, integraciją, aktyvesnį įsitraukimą į darbo rinką, visuomeninę veiklą. Investicijos turės teigiamą poveikį mažinant socialinę atskirtį.				
5 Prioritetas „Piliečiams artimesnė Lietuva“ 5.1 uždavinys „Integruotos socialinės, ekonominės ir aplinkos vietos plėtros skatinimas, puoselėjant kultūros paveldą ir saugumą, įskaitant kaimų ir pajūrio vietas, taip pat pasitelkiant bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą“	<i>Viešųjų paslaugų prieinamumo didinimas ekonominių centrų ir didžiųjų miestų aglomeracijų funkcinėse zonose</i>	Investicijos prisidės mažinant viešųjų paslaugų netolygumus, didins teikiamų paslaugų kiekį ir prieinamumą ekonominių centrų ir didžiųjų miestų gyventojams.	+	Viet.	Nuolat.	Tiesiog.
Strateginis tikslas: sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką						
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.1 uždavinys „Skatinti naudoti energijos vartojimo efektyvumą didinančias priemones ir mažinti šiltnamio dujų išmetimus“	<i>Energijos vartojimo efektyvumo didinimas namų ūkiuose, neprijungtuose prie centralizuoto šilumos tiekimo tinklų</i> <i>Daugiabučių gyvenamųjų namų atnaujinimas, diegiant energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių naudojimo priemones</i> <i>Viešųjų pastatų atnaujinimas, didinant juose energijos vartojimo efektyvumą</i>	Aplinkos oro kokybė tiesiogiai veikia gyventojų sveikatą. Oro užterštumas didina sergamumą įvairiomis kvėpavimo sistemos (tracheitas, bronchitas, bronchinė astma, paūmėjusios kitos lėtinės kvėpavimo sistemos ligos) ir kraujotakos sistemos (širdies veiklos sutrikimai, kraujagyslių susirgimai) ligomis, kenkia nervų, reprodukcinei, imuninei sistemoms. Oro teršalų koncentracijos miestuose vis dar per didelės: aplinkos ore daug kietųjų dalelių (KD ₁₀ , KD _{2,5}) ir ozono (O ₃), didelė policiklinio aromatinio angliavandenilio benz(a)pireno koncentracija. Investicijos, skirtos energijos efektyvumui didinti, turės įtakos mažinant oro taršą, kadangi dėl sumažėjusių šilumos nuostolių mažės	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Energijos vartojimo efektyvumo didinimas įmonėse</i> <i>Energijos vartojimo efektyvumo didinimas pramonės MVĮ</i> <i>Centralizuoto šilumos, karšto vandens ir vėsumos tiekimo sistemų energijos vartojimo efektyvumo didinimas bei sistemų plėtra</i>	iškastinio kuro poreikis, o tuo pačiu ir į orą išmetamų teršalų kiekis. Šios priemonės prisidės prie neigiamų aplinkos veiksnių poveikio mažinimo gyvenamojoje aplinkoje ir turės teigiamos įtakos gyventojų sveikatai. Daugiabučių gyvenamųjų namų renovacijai skirtos investicijos taip pat pagerins gyventojų buities sąlygas, gyvenimo kokybę. Pastatų šildymui yra sunaudojama didelė dalis galutinės energijos, tad šios veiklos turi didelį potencialą prisidėti prie oro taršos mažinimo ir saugesnės gyvenamosios aplinkos sukūrimo.				
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	<i>Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas</i>	Skatinant energijos gamybą iš AEI, planuojama investuoti į mažos galios saulės ir vėjo elektrinių įrengimą. Priešingai nei naudojant iškastinį kurą, šiuose objektuose gaminant energiją nėra emisijų į orą, tad investicijos turės ilgalaikį teigiamą poveikį mažinant oro taršą ir neigiamą jos poveikį gyventojų sveikatai. Tačiau, vėjo elektrinių eksploatacija gali turėti tiesioginį neigiamą poveikį artimiausiai gyvenamajai aplinkai dėl fizinio poveikio – triukšmo, vibracijos, galimo elektromagnetinės spinduliuotės atsiradimo.	+/-	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>AEI naudojimo transporto sektoriuje skatinimas, įrengiant alternatyvių degalų užpildymo / įkrovimo infrastruktūrą</i>	Planuojamos investicijos turėtų padidinti elektromobilių ir kitų mažas ar nulines emisijas turinčių transporto priemonių dalį. Mažėjant taršių transporto priemonių skaičiui bus juntamas teigiamas poveikis oro kokybei, ypač miestuose kur stebimi leistinių aplinkos oro taršos normų viršijimai. Investicijos į aplinkai palankesnę transportą turės tiesioginės ilgalaikės teigiamos įtakos kuriant švaresnę ir gyventojų sveikatai palankesnę gyvenamąją aplinką.	++	Viet.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
	<i>AEI naudojimo transporto sektoriuje skatinimas, įsigyjant, pagaminant ir (ar) pritaikant transporto priemones, naudojančias alternatyvius degalus</i>					
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.5 uždavinys „Vandens prieinamumo ir tvaraus	<i>Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros</i>	Investicijos į geriamojo vandens infrastruktūrą padidins saugaus geriamojo vandens prieinamumą gyventojams, kurie iki šiol naudoja nitratais užterštą ir geriamojo vandens kokybei nustatytų reikalavimų	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
<i>vandens išteklių valdymo skatinimas</i>	<i>modernizavimas ir plėtra, skatinant vandentvarkos įmonių stambinimą</i>	neatitinkantį negilių šachtinių šulinių vandenį. Saugaus geriamojo vandens trūkumas kelia tiesioginę grėsmę gyventojų (ypatingai vaikų) sveikatai, tad planuojamos investicijos bus ypatingai reikšmingos užtikrinant saugią ir sveiką aplinką.				
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.4 uždavinys „Skatinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms, atsižvelgiant į ekosistemos pagrįstus metodus“	<i>Potvynių rizikos valdymo ir mažinimo priemonių, numatytų potvynių rizikos valdymo planuose, įgyvendinimas</i>	Investicijos į potvynių rizikos valdymo priemones turės tiesioginės teigiamos įtakos užtikrinant potvynių rizikos zonoje gyvenančių gyventojų saugumą ir turto apsaugą.	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	<i>Gyventojų perspėjimo ir informavimo infrastruktūros plėtra</i>	Investicijos į gyventojų perspėjimo ir informavimo infrastruktūros plėtrą užtikrins savalaikį gyventojų perspėjimą apie ekstremalius klimato reiškinius ir padės išvengti neigiamo poveikio sveikatai ir turtui.	+	Nac.	Nuolat.	Netiesiog.
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.7 uždavinys „Skatinti biologinę įvairovę, žaliąją infrastruktūrą miesto aplinkoje ir mažinti taršą“	<i>Žaliosios infrastruktūros urbanizuotoje aplinkoje plėtros skatinimas</i>	Žaliosios infrastruktūros įrengimas turės teigiamos įtakos miestų oro kokybei, mikroklimatui, vasaros metu leis sušvelninti karščio bangas. Investicijos turės teigiamos įtakos gerinant gyvenamosios aplinkos kokybę, mažinant neigiamą aplinkos veiksnių poveikį miestų gyventojų sveikatai, gerinant psichologinę savijautą.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Praeityje pažeistų ir užterštų teritorijų tvarkymo skatinimas</i>	Įvairios cheminės medžiagos gali būti toksiškos žmogaus sveikatai ir sukelti įvairius negalavimus - organų pažeidimus, alergiją, astmą, reprodukcinės problemas, apsigimimus, vėžį, turėti neigiamos įtakos vaikų vystymuisi. Praeityje užterštų teritorijų (pvz. apleistų pesticidų sandėlių) tvarkymas padės išvengti dirvožemio, grunto, požeminio vandens taršos pavojingomis cheminėmis medžiagomis ir galimo šios taršos neigiamo poveikio gyventojų sveikatai. Investicijos padės sukurti saugią ir švarią gyvenamąją aplinką.	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Aplinkos taršos prevencijos ir kontrolės sistemų stiprinimas</i>	Aplinkos taršos prevencijos ir kontrolės sistemų stiprinimas leis išvengti aplinkai ir žmonių sveikatai pavojingų taršos incidentų. Investicijos prisidės kuriant švaresnę ir sveikatai palankesnę tiek gyvenamąją, tiek darbo aplinką.	+	Nac.	Nuolat.	Netiesiog.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
8 Specialusis prioritetas 8.1 uždavinys „Skatinti darnų įvairiarūšį judumą miestuose“	<i>Darnaus judumo planuose (angl. SUMP) numatytų darnaus judumo priemonių įgyvendinimas miestuose bei rajonų savivaldybėse</i> <i>Gyventojų skatinimas naudotis viešuoju transportu, įsigyjant AEI naudojančias vietinio susisiekimo viešojo transporto priemones</i>	Transportas yra vienas pagrindinių oro taršos šaltinių miestuose. Skatinant darnų judumą, plečiant dviračių ir pėsčiųjų infrastruktūrą didės viešojo transporto paslaugomis besinaudojančių, dviračiais ar pėsčiomis keliaujančių gyventojų dalis, mažės automobilių srautai. Kelionių asmeniniais automobiliais poreikis mažės ir dėl to, kad kompaktiškai vystantis miestams gyventojai daugelį reikalingų socialinių paslaugų galės pasiekti pėsčiomis. Todėl mažės oro tarša, transporto triukšmas. Prie miestų oro taršos ir triukšmo lygio mažinimo prisidės ir nulinės emisijos viešojo transporto parko plėtra, transporto srautų optimizavimas ir sumanus valdymas. Šios investicijos turės tiesioginės įtakos gerinant gyvenamosios aplinkos kokybę miestuose.	++	Viet.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
5 Prioritetas „Piliečiams artimesnė Lietuva“ 5.1 uždavinys „Integruotos socialinės, ekonominės ir aplinkos vietos plėtros skatinimas, puoselėjant kultūros paveldą ir saugumą, įskaitant kaimų ir pajūrio vietas, taip pat pasitelkiant bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą“	<i>Miestų kompaktiško vystymosi skatinimas</i> <i>Viešųjų paslaugų prieinamumo didinimas ekonominių centrų ir didžiųjų miestų aglomeracijų funkcinėse zonose</i>					
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.1 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“	<i>TEN-T tinklo geležinkelių infrastruktūros tobulinimas ir plėtra</i> <i>TEN-T kelių tinklo tobulinimas ir plėtra</i> <i>Infrastruktūros, didinančios skirtingų transporto rūšių (daugiarūšio vežimo jungčių) sąveikos efektyvumą, plėtra</i>	Dėl poveikio širdžiai ir kraujagyslių sistemai aplinkos triukšmas yra vertinamas kaip grėsmė sveikatai. Lietuvoje pagrindiniai gyvenamosios aplinkos triukšmo šaltiniai yra kelių, geležinkelių ir orlaivių transportas, pramoninė veikla. Transporto triukšmas veikia bene daugiausiai gyventojų. Tuo tarpu eismo įvykiai yra viena dažniausių traumų priežasčių. Plėtojant susisiekimo infrastruktūrą, planuojama investuoti į eismo saugumo bei apsaugos nuo triukšmo priemonių diegimą. Eismo saugumo priemonių įgyvendinimas leis sumažinti eismo įvykiuose	+/-	Viet.-Reg.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.2 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą“	Valstybinės reikšmės kelių (regionų jungčių su TEN-T tinklu) tobulinimas ir rekonstrukcija	žūvančių ir sužalojamų asmenų skaičių. Dėl transporto srautų nukreipimo ir optimizavimo, turėtų mažėti oro taršos, triukšmo lygis miestuose ar miesteliuose. Triukšmo lygį mažins ir specialiai tam skirtos priemonės. Šios investicijos turėtų turėti teigiamos ilgalaikės įtakos gerinant gyvenamosios aplinkos kokybę ir didinant gyventojų saugumą, tačiau yra rizikos, kad geresnė transporto infrastruktūra tam tikrose vietose transporto srautus gali didinti ir turėti neigiamos įtakos gyvenamosios aplinkos kokybei dėl išaugusios oro taršos.				
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.1 uždavinys „Suteikti daugiau galimybių įsidarbinti visiems darbo ieškantiems asmenims, visų pirma jaunimui ir ilgalaikiams bedarbiams, taip pat neveikliems žmonėms, propaguoti savarankišką darbą ir socialinę ekonomiką“	Socialinio dialogo vystymas siekiant kurti kokybiškas darbo vietas ir konkurencingumą Saugesnės ir geriau pritaikytos darbo aplinkos kūrimas	Investicijos prisidės kuriant saugias ir kokybiškas darbo vietas, užtikrinant fizinį darbuotojų saugumą, mažinant darbo vietoje įvykstančių nelaimių, sužalojimų skaičių.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
Strateginiai tikslai: formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą, stiprinti psichikos sveikatą ir psichologinę gerovę						
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.10 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemų ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“	Prevencinių priemonių, stiprinančių visuomenės sveikatą bei psichologinį atsparumą, skatinimas (įskaitant ir Vaiko garantijos iniciatyvos įgyvendinimą)	Nesveika gyvensena, tai yra nesubalansuota mityba, mažas fizinis aktyvumas, nutukimas, nuolatinė nervinė įtampa, rūkymas, piktnaudžiavimas alkoholiniais gėrimais, yra pagrindiniai lėtinių neinfekcinių ligų, tokių kaip kraujotakos sistemos ligos, piktybiniai navikai, cukrinis diabetas, nuo kurių miršta daugiausia Lietuvos gyventojų, rizikos veiksniai. Sveikos gyvensenos įpročių ugdymo priemonės, kurios veikia sveiko gyvenimo trukmę, iki šiol buvo mažai	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Lėtinių ligų ir sunkių traumų valdymo efektyvumo didinimas</i>	efektyvios. Nemažos dalies gyventojų sveikatos raštingumas vis dar yra prastas. Tai yra viena iš priežasčių, lemiančių nepakankamas vakcinacijos apimtis. Vienas iš svarbiausių rodiklių, atspindinčių visuomenės psichikos sveikatos būklę – savižudybių skaičius. Nors pastaraisiais metais jis mažėja, bet vis dar yra didesnis nei vidutinis ES. Lietuvos gyventojų psichikos sveikatos raštingumas, laimės ir psichologinės gerovės lygis, socialinis kapitalas yra žemi. Psichikos sveikatos problemos stigmatizuojamos, vyresnio amžiaus žmonių psichikos sveikatos problemos nepakankamai sprendžiamos, nepakankamai užtikrinama tęstinė pagalba nusižudyti bandžiusiems asmenims, nepakankamas tarpsektorinis bendradarbiavimas, trūksta nuotolinių konsultacijų.				
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.11 uždavinys „Užtikrinant vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis plėtojant infrastruktūrą, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą“	<i>Psichikos sveikatos priežiūros paslaugų plėtra</i>	Planuojamos investicijos į sveikatos specialistų kompetencijų ir pacientų sveikatos raštingumo didinimą, sveikos gyvensenos stiprinimo paslaugų diegimą sveikatos priežiūros paslaugas teikiančiose įstaigose, užtikrinant jų tęstinumą ir stebėseną, formuos sveikesnės gyvensenos įpročius, skatins mažinti žalingų įpročių paplitimą, prisidės mažinant prevencinėmis priemonėmis išvengiamo mirtingumo rodiklius, gerinant gyventojų gyvenimo kokybę, didinant sveikatos priežiūros sistemos tvarumą ir veiksmingumą (mažinant brangių stacionarių paslaugų poreikį). Investicijos didins psichologinės ir psichikos sveikatos paslaugų prieinamumą (žemo slenksčio paslaugos), gerins gyventojų psichikos sveikatos raštingumą, didins psichologinę gerovę, prisidės mažinant savižudybių skaičių.				
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“	<i>Valstybinės reikšmės kelių (regionų jungčių su TEN-T tinklu) tobulinimas ir rekonstrukcija</i>	Susisiekimas (pvz., ėjimas, važiavimas dviračiu) yra viena iš sričių, kuriose žmonės turi galimybę būti fiziškai aktyvūs. Fizinis aktyvumas sumažina lėtinių neinfekcinių ligų riziką. Įvairi fizinė veikla gali	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
3.2 uždavinys. Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą		pagerinti kaulų ir raumenų sistemos būklę, padėti kontroliuoti kūno masę, sumažinti depresijos simptomus. Investicijos į dviračių ir pėsčiųjų infrastruktūros plėtrą skatins gyventojų fizinį aktyvumą, prisidės mažinant lėtinių ligų riziką, gerins psichologinę savijautą.				
Strateginis tikslas: užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą						
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.10 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemų ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“ 6 Prioritetas „Inovatyvūs sprendimai“ 6.3 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemos ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“	Preveninių priemonių, stiprinančių visuomenės sveikatą bei psichologinį atsparumą, skatinimas (įskaitant ir Vaiko garantijos iniciatyvos įgyvendinimą)	Gerinant visuomenės sveikatos rodiklius prevencinių priemonių potencialas tebėra nepilnai išnaudojamas. Remiantis EK 2019 m. ataskaita, Lietuvoje ES prevencijos priemonėmis išvengiamas mirtingumas yra didžiausias visoje ES. Prevencinėse programose dalyvauja palyginti nedidelė gyventojų dalis. Žemą dalyvavimą lemia nepakankamas gyventojų suvokimas apie profilaktinių patikrinimų naudą, nepakankamas paslaugų prieinamumas. Tiek asmens, tiek visuomenės sveikatos priežiūros paslaugos dažniausiai teikiamos izoliuotai, nederinami pirminės, antrinės, tretinės profilaktikos, sveikatos raštingumo didinimo veiksmai. Dėl to neretai ligų profilaktikos ir sveikatos stiprinimo paslaugos gyventojams teikiamos nepakankamai. Siekiant užtikrinti prevencinių priemonių plėtrą, planuojama investuoti į integruotų visuomenės sveikatos paslaugų ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų diegimą, profilaktinių sveikatos patikros programų integravimą su sveikatos stiprinimo paslaugomis, mobilių ir nuotolinių sveikatos stiprinimo paslaugų tikslinėms asmenų grupėms diegimą. Prioritetą planuojama teikti inovatyvių skaitmeninių priemonių sukūrimui ir taikymui, didelį dėmesį skirti specialistų kvalifikacijos tobulinimui, tikslinių grupių asmenų mokymams.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		Planuojamos investicijos į prevencinių priemonių skatinimą skatins integralų požiūrį į sveikatos problemų sprendimą, didins visuomenės raštingumą sveikatos ir psichologinės gerovės srityje, didins sveikatos paslaugų prieinamumą ir kokybę, sudarys prielaidas ankstyvajai ligų diagnostikai, sustiprins ligų prevenciją, mažins hospitalizacijų skaičių, didins sveikatos priežiūros sistemos veiksmingumą ir prisidės prie visuomenės sveikatos rodiklių gerėjimo.				
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.10 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemų ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“ 4.11 uždavinys „Užtikrinti vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis plėtojant infrastruktūrą, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą“	Užkrečiamųjų ligų valdymo stiprinimas	Didelė dalis plaučių tuberkuliozės ir ŽIV atvejų Lietuvoje nustatoma pavėluotai, o gydymas, ypač rizikos grupėse, vyksta nepakankamai veiksmingai. Neužtikrinamas hospitalinių infekcijų valdymas ir prevencija, nepakankama hospitalinių infekcijų diagnostika. Be to, atsparios tuberkuliozės paplitimas Lietuvoje vienas didžiausių ES, tad itin svarbus yra ir antimikrobinio atsparumo problemos sprendimas. Siekiant stiprinti užkrečiamųjų ligų valdymą, investicijas planuojama skirti pacientų ir visuomenės švietimui, specialistų kvalifikacijos tobulinimui, infekcijų kontrolės komandų formavimui ir jų gebėjimų stiprinimui, stebėsenos sistemos tobulinimui ir skaitmeninimui, interaktyvių nuotolinių mokymo sistemų sukūrimui, reagavimo sistemai (taip pat ūmių užkrečiamųjų ligų, apimančių ir COVID-19 gydymą) reikalingos infrastruktūros sukūrimui. Investicijos padės mažinti Lietuvos gyventojų sergamumą ir mirštamumą nuo tuberkuliozės, prisidės prie sergamumo AIDS stabilizavimo ir mirtingumo nuo AIDS mažinimo, padės išvengti ar sumažinti kitų užkrečiamųjų ligų sukeltus padarinius. Investicijos prisidės didinant sveikatos priežiūros sistemos atsparumą, gebėjimą lanksčiai reaguoti į ekstremalias situacijas.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.10 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemų ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“	<i>Pirminės sveikatos priežiūros kokybės, prieinamumo ir veiksmingumo gerinimas</i>	Lietuvoje dar vyrauja dėmesys ligų gydymui, o ne jų prevencijai ir profilaktikai. Europos Komisijos 2019 m. parengtoje sveikatos būklės apžvalgos ataskaitoje konstatuojama, kad norint pagerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir reagavimą, būtina toliau stengtis pereiti nuo stacionarinės prie pirminės sveikatos priežiūros. Kol kas, į pirminę sveikatos priežiūrą investuojama nepakankamai. Pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigų tinklas išplėtotas nepakankamai tolygiai, pacientai turi nevienodas galimybes gauti kokybiškas paslaugas. Pirminės sveikatos priežiūros sektoriuje svarbu gerinti lėtinių ligų valdymą, kadangi tai mažina stacionariųjų paslaugų, kurios yra pačios brangiausios, poreikį.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
4.11 uždavinys „Užtikrinti vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis plėtojant infrastruktūrą, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą“	<i>Pirminės sveikatos priežiūros stiprinimas</i>	Planuojamos investicijos į pirminės sveikatos priežiūros stiprinimą (specialistų kvalifikacijos tobulinimą, inovatyvių ir efektyvių integruotų paslaugų teikimo modelių diegimą ir plėtojimą bei jiems reikalingos infrastruktūros sukūrimą, psichologinių ir psichikos sveikatos paslaugų prieinamumo didinimą, nuotolinių ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų plėtrą pasitelkiant telekomunikacijų technologijas ir skaitmeninius sveikatos sistemos sprendimus) mažins sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir prieinamumo skirtumus šalyje, sudarys galimybes gauti kokybiškas, integruotas, į asmenį orientuotas paslaugas arčiau gyvenamosios vietos, sumažins stacionariųjų paslaugų vartojimą (mažės lėtinėmis ligomis sergančių pacientų hospitalizacijų). Investicijos turės tiesioginį reikšmingą poveikį gerinant sveikatos priežiūros sistemos veiksmingumą, atsparumą sukrėtimams.				
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.10 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemų ir ilgalaikės priežiūros paslaugų	<i>Integruotų (slaugos ir globos) ilgalaikės priežiūros paslaugų sistemos plėtra</i>	Senstant visuomenei ir ilgėjant gyvenimo trukmei didėja slaugos paslaugų poreikis. Senyvo amžiaus gyventojams tuo pat metu reikia ir sveikatos, ir socialinių paslaugų.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
<i>prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“</i> 4.11 uždavinys „Užtikrinti vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis plėtojant infrastruktūrą, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą“ 6 Prioritetas „Inovatyvūs sprendimai“ 6.3 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemos ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“		ES investicijos padės vystyti ir plėtoti sveikatos ir socialinės apsaugos sektorių bendradarbiavimo modelį, kuris užtikrins kokybiškas integruotas ambulatorinės slaugos paslaugas paciento namuose ir slaugos paslaugas dienos stacionare bei socialines paslaugas asmens namuose ar dienos globos institucijose. Investicijos tiesiogiai prisidės prie sveikatos priežiūros sistemos veiksmingumo didinimo: padidins individualizuotų ilgalaikių sveikatos priežiūros ir slaugos paslaugų prieinamumą, pagerins pacientų ir jų šeimos narių gyvenimo kokybę.				
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.10 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemų ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“ 4.11 uždavinys „Užtikrinti vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis plėtojant infrastruktūrą, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą“	<i>Lėtinių ligų ir sunkių traumų valdymo efektyvumo, gydymo priemonių veiksmingumo didinimas ir rezultatų, siekiant sumažinti gydymo priemonėmis išvengiamo mirtingumo lygį, gerinimas</i>	Senstant populiacijai, didėja sergamumas lėtinėmis neinfekcinėmis ligomis, poliligotumas. Lėtinės ligos sudaro didžiąją dalį mirčių Lietuvoje. Tad šių ligų, kurios kelia didelę finansinę naštą valstybei, valdymas turi būti tobulinamas. Šiuo metu, specializuotų asmens sveikatos priežiūros paslaugų veiksmingumas vis dar yra nepakankamas. Menkai išplėtotą nacionalinę asmens sveikatos priežiūros įstaigų kokybės gerinimo ir saugos užtikrinimo sistema. Sveikatos priežiūros priemonėmis išvengiama mirtingumas Lietuvoje – antras pagal dydį visoje ES. Planuojamos investicijos į lėtinių ligų ir sunkių traumų valdymo ir gydymo veiksmingumo didinimą (inovatyvių, su rezultatais susietų, paslaugų tiekimo modelių diegimą, pažangių technologijų ir skaitmeninių sprendimų taikymo plėtrą, specialistų kvalifikacijos	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		tobulinimą, lėtinių ligų prevencinių programų kokybės ir organizavimo gerinimą, pirminės sveikatos priežiūros integravimą, naujų ir efektyvių skubiosios medicinos pagalbos paslaugų diegimą, ligoninių priėmimo-skubiosios pagalbos skyrių tinklo modernizavimą ir infrastruktūrą) padidins kokybiškų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, turės reikšmingos teigiamos įtakos mažinant sveikatos priežiūros priemonėmis išvengiamo mirtingumo lygį, pagerins pacientų gyvenimo kokybę. Investicijos didins sveikatos priežiūros paslaugų veiksmingumą, didins sistemos atsparumą sukrėtimams, gebėjimą lanksčiai reaguoti.				
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.10 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemų ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“	<i>Sveikatos specialistų pasiūlos užtikrinimas</i>	Medikų trūkumas ir netolygus jų pasiskirstymas šalies viduje blogina paslaugų prieinamumą, didina eiles. Investicijos į tam tikrų specialybių rezidentūros studijas, rezidentų pritraukimą darbui tam tikrose tikslinėse teritorijose, sveikatos specialistų dalijimosi/ nukreipimo tinklų modelio sukūrimą ir įdiegimą padės spręsti specialistų trūkumo, netolygaus pasiskirstymo problemas ir bus turės reikšmingos įtakos sveikatos sistemos tvarumui ir veiksmingumui.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.11 uždavinys „Užtikrinti vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis plėtojant infrastruktūrą, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą“	<i>Psichikos sveikatos priežiūros paslaugų plėtra</i>	Planuojamos investicijos į priklausomybės ligų gydymo stacionariųjų paslaugų infrastruktūros atnaujinimą padidins psichikos sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą rizikos grupių asmenims.	++	Viet.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.

8.3. Programos poveikis dirvožemiui

Pagrindinis Lietuvos tikslas dirvožemio apsaugos sityje yra saugoti dirvožemį ir tausiai jį naudoti.

Nors 2021-2027 m. ES fondų investicijų programoje nėra tikslingai į dirvožemio būklės gerinimą orientuotų uždavinių, planuojamos intervencijos prisidės siekiant strateginių dirvožemio saugojimo tikslų. Tiesa, tikėtinas ir neigiamas planuojamų intervencijų poveikis.

Didžiausią, tiesioginį teigiamą poveikį dirvožemiams turės pagal antrojo Programos prioriteto **„Žaliesnė Lietuva“ 2.7 uždavinį** planuojamos investicijos į užterštų ir pažeistų teritorijų tvarkymą bei žaliosios infrastruktūros plėtrą urbanizuotose teritorijose, kurios leis išvengti dirvožemio taršos, atkurti pažeistų dirvožemių funkcijas. Ilgalaikėje perspektyvoje teigiamą poveikį dirvožemių būklei gali turėti investicijos į komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo pajėgumų didinimą (2.6 uždavinys), kurios sudarys prielaidas sumažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekius ir sąvartynų sąlygojamą taršą. Šių investicijų poveikis dirvožemio būklei bus tiesioginis, ilgalaikis ir stebimas vietos lygiu (nes investicijos bus nukreiptos į konkrečias teritorijas).

Dirvožemio, kaip ir kitų aplinkos elementų apsaugai, neabejotinai bus svarbios investicijos į aplinkos taršos kontrolės ir prevencijos sistemų stiprinimą (2.6 uždavinys). Šios investicijos mažins taršos incidentų skaičių, neapskaitomas, nekontroliuojamos taršos patekimą į aplinką.

Pagal penktojo Programos prioriteto **„Piliečiams artimesnė Lietuva“ 5.1 uždavinį** planuojamos investicijos į miestų kompaktiškumo didinimą ir driekos stabdymą turėtų apsaugoti dirvožemį nuo neigiamų urbanizacijos padarinių - pažeidimo ir praradimo dėl teritorijų užstatymo.

Neigiamą poveikį dirvožemiui gali turėti investicijos į infrastruktūrinius energetikos ir susisiekimo srities projektus (investicinio prioriteto **„Žaliesnė Lietuva“ 2.2 uždavinio** ir investicinio prioriteto **„Geriau sujungta Lietuva“ 3.2 ir 3.3 uždavinių veiklos**). Statybų metu galima dirvožemio tarša, funkcijų pažeidimas dėl sutankinimo, derlingojo sluoksnio nukasimo. Laikantis aplinkos apsaugos reikalavimų ir įgyvendinus kompensacines/ dirvožemio atkūrimo priemones, neigiami padariniai turėtų būti laikini.

Didelė Lietuvos dirvožemių dalis pasižymi mažu humusingumu. Dirvožemio organinės medžiagos kiekio palaikymui yra labai svarbus šalutinės žemės ūkio produkcijos (šiaudų) įterpimas. Skatinant antrosios kartos biodegalų gamybą (2.2 uždavinys), dirvožemyje paliekamas šiaudų kiekis gali pastebimai sumažėti. Tai gali turėti neigiamos įtakos dirvožemio kokybei.

Išsamesnis investicijų poveikio vertinimas dirvožemio apsaugos tikslų atžvilgiu yra pateikiamas 28 lentelėje.

28 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis dirvožemio apsaugos tikslų atžvilgiu

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	<i>Degalų iš AEI gamybos infrastruktūros diegimas, mažinant neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui</i>	Siekiant padidinti degalų iš AEI gamybą ir vartojimą, planuojama investuoti į antrosios kartos pažangiųjų skystųjų biodegalų, biometano dujų gamybos įrenginius. Kadangi antrosios kartos biodegalai gaminami iš žemės ūkio ir kitų atliekų, tokių kaip šiaudai, mėšlas, nuotekų dumblas, kurios yra labai svarbios organinės anglies kiekio dirvožemyje didinimui, jų pašalinimas gali turėti neigiamų pasekmių dirvožemio kokybei. Neigiamas poveikis labiausiai gali būti juntamas regionuose, kuriuose vystoma intensyvi žemdirbystė.	-	Reg.	Ilg./ Nuolat.	Tiesiog.
	<i>Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas</i>	Skatinant elektros energijos gamybą iš AEI planuojama investuoti į atsinaujinančios energetikos objektų (saulės, vėjo elektrinių) plėtrą. Įrengiant elektrines galimas trumpalaikis neigiamas poveikis dirvožemiui dėl taršos, sutankinimo, derlingojo sluoksnio nukasimo.	-	Viet.	Laikin.	Tiesiog.
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.6 uždavinys „Skatinti perėjimą prie žiedinės ekonomikos ir tausiai išteklius naudojančios ekonomikos“	<i>Komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo pajėgumų didinimas</i>	Sąvartynų filtratas gali prasiskverbti į dirvožemį, jį užteršti sunkiausiais metalais, organiniais junginiais, mažinti dirvožemio stabilumą. Planuojamos investicijos į komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo pajėgumų didinimą leis sumažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekius.	+	Viet.	Ilg.	Netiesiog.
	<i>Visuomenės, įmonių, viešojo sektoriaus sąmoningumo didinimas atliekų prevencijos ir tvarkymo klausimais bei skatinimas vykdyti žaliuosius viešuosius pirkimus</i>	Prie efektyvesnio ir tvaresnio atliekų tvarkymo prisidės visuomenės, įmonių sąmoningumo didinimas. Ilgalaikėje perspektyvoje tai gali turėti teigiamos mažinant dirvožemio taršą.				
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.7 uždavinys „Skatinti biologinę įvairovę, žaliąją infrastruktūrą miesto aplinkoje ir mažinti taršą“	<i>Žaliosios infrastruktūros urbanizuotoje aplinkoje plėtros skatinimas</i>	Miestų teritorijose dirvožemis dažnai yra stipriai suslėgtas, stokojantis organinės medžiagos, užterštas statybinėmis atliekomis. Žaliosios infrastruktūros plėtra urbanizuotose teritorijose gali paskatinti dirvožemio funkcijų atsikūrimą, mažinti dirvožemio praradimą dėl erozijos, todėl tikėtina, kad investicijos į žaliosios infrastruktūros plėtrą turės ilgalaikės teigiamos įtakos miestų dirvožemio būklei.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	<i>Praeityje pažeistų ir užterštų teritorijų tvarkymo skatinimas</i>	Žemės gelmių išteklių naudojimas daro neigiamą įtaką aplinkai, nes atviru kasybos būdu karjeruose bei durpynuose išgaunant naudingus žemės gelmių išteklius yra pažeidžiamos teritorijos.	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog.

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		Kasybos darbais pažeistų teritorijų (karjerų, durpynų) tvarkymas, priklausomai nuo pasirinktos rekultivavimo krypties, gali turėti teigiamos įtakos dirvožemiams (pvz. rekultivuojant gali būti atkuriamas derlingasis dirvožemio sluoksnis, rekultivuoto paviršiaus apželdinimas padėtų atkurti natūralias dirvožemio funkcijas). Apleisti, veiklos nebevykdantys potencialūs taršos židiniai yra priskiriami pavojingiausiai taršos kategorijai. Šiuose objektuose sukauptos pavojingos cheminės medžiagos nekontroliuojamai patenka į dirvožemį bei vandenį. Investicijos, kurias planuojama skirti praeityje užterštų teritorijų (įvairių naftos produktų bazių, technikos kiemų, degalinių, trąšų ir pesticidų sandėlių, nelegalių sąvartynų / šiukšlynų ir kt.) sutvarkymui padės išvengti dirvožemio taršos, atkurti natūralias jo funkcijas ir turės reikšmingą ilgalaikį poveikį dirvožemio būklei.				
	<i>Aplinkos taršos prevencijos ir kontrolės sistemos stiprinimas</i>	Aplinkos taršos ir kontrolės sistemų stiprinimas užkirs kelia taršos incidentams, nekontroliuojamam taršos patekimui į aplinką. Šios investicijos turės teigiamą kaupiamojo pobūdžio poveikį visų aplinkos elementų, tame tarpe ir dirvožemio, apsaugai.	+	Nac.	Nuolat.	Netiesiog. Kaup.
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.1 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“	<i>TEN-T tinklo geležinkelių infrastruktūros tobulinimas ir plėtra</i>	Vykdant transporto infrastruktūros plėtros ir modernizavimo darbus galimas trumpalaikis neigiamas poveikis dirvožemiui dėl taršos, sutankinimo, derlingojo sluoksnio nukasimo. Plečiant transporto infrastruktūrą galimi žemėnaudos pokyčiai. Didėjant transporto srautams tikėtinas dirvožemio užterštumo didėjimas šalia pagrindinių transporto arterijų.	-	Viet.	Laikin.	Tiesiog.
	<i>TEN-T kelių tinklo tobulinimas ir plėtra</i>					
	<i>Infrastruktūros, didinančios skirtingų transporto rūšių (daugiarūšio vežimo jungčių) sąveikos efektyvumą, plėtra</i>					

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/tęstinumas	Kitos savybės
3.2 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą“	Valstybinės reikšmės kelių (regionų jungčių su TEN-T tinklu) tobulinimas ir rekonstrukcija					
5 Prioritetas „Piliečiams artimesnė Lietuva“ 5.1 uždavinys „Integruotos socialinės, ekonominės ir aplinkos vietos plėtros skatinimas, puoselėjant kultūros paveldą ir saugumą, įskaitant kaimų ir pajūrio vietoves, taip pat pasitelkiant bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą“	Miestų kompaktiško vystymosi skatinimas	Investicijos į urbanizuotų teritorijų intensyvinimą siekiant suvaldyti ir mažinti miestų drieką užtikrins, kad nebus urbanizuojamos naujos gamtinės teritorijos, o dirvožemis bus apsaugotas nuo pažeidimo ir užstatymo.	++	Viet.	Nuolat.	Tiesiog.

8.4. Programos poveikis paviršinio ir požeminio vandens ištekliams

Pagrindiniai strateginiai tikslai vandens išteklių valdymo srityje yra

- pasiekti ir išlaikyti gerą visų požeminio vandens telkinių ir paviršinių vidaus vandens telkinių, o taip pat Kuršių marių ir Baltijos jūros būklę
- aprūpinti šalies gyventojus kokybiškomis viešosiomis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis ir mažinti aplinkos taršą nuotekomis
- efektyviau įgyvendinti vandenų apsaugos ir naudojimo reikalavimus.

Visus šiuos tikslus atliepia antrojo Programos prioriteto „*Žalesnė Lietuva*“ 2.5 uždavinys. Įgyvendinant minėtą uždavinį planuojama investuoti į geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo prieinamumo didinimą, vandens telkinių būklės gerinimo priemonių įgyvendinimą, vandens išteklių valdymo sistemos tobulinimą.

Investicijos į geriamojo vandens infrastruktūros plėtrą padidins saugaus geriamojo vandens prieinamumą gyventojams, kurie iki šiol naudoja nitratais užterštą ir geriamojo vandens kokybei nustatytų reikalavimų neatitinkantį negilių šachtinių šulinių vandenį. Tuo tarpu nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra turės tiesioginį poveikį mažinant paviršinių ir požeminių vandenų taršą. Teigiamą poveikį vandens telkinių kokybei turės ir investicijos į paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūrą. Pagerinus lietaus nuotekų surinkimą ir išvalymą, mažės su poplūdžių vandenimis į vandens telkinius patenkanti tarša. Visos infrastruktūrinės vandentvarkos priemonės turės tiesioginį, ilgalaikį poveikį siekiant strateginių vandenų srities tikslų.

Siekiant gerinti vandens telkinių būklę planuojama investuoti į UBR valdymo planuose nustatytų priemonių įgyvendinimą. Bendroji vandens politikos direktyva įpareigoja gerą visų vandens telkinių būklę pasiekti vėliausiai iki 2027 m. Deja, iki šiol vandens telkinių būklės gerinimo priemonių įgyvendinimo apimtys buvo nepakankamos, tad siekiant BVPD tikslų 2021-2027 m. planuojamų intervencijų įgyvendinimas bus ypatingai svarbus. Vandens telkinių būklės gerinimo priemonių poveikio mastas ir trukmė labai priklausys nuo konkrečių priemonių ir jų įgyvendinimo būdų. Užtikrinus tinkamą priemonių įgyvendinimą ir vandens telkinių ekologinės pusiausvyros atkūrimą galimą tikėtis ilgalaikio poveikio.

Stiprinant vandens išteklių valdymą planuojama investuoti į modernių aplinkos būklės tyrimų ir monitoringo metodų diegimą. Šios investicijos bus svarbios didinant atsakingų institucijų pajėgumus bei gebėjimus vertinant vandens išteklių būklę, nustatant problemas, jų priežastis bei tobulinant valdymą. Investicijos bus tvarios jei stebėseną vykdančios institucijos turės lėšų išlaikyti kvalifikuotą personalą, bus skiriamas pakankamas finansavimas eksploatacinėms išlaidoms.

Vandens telkinių būklei teigiamos įtakos turės ne tik specialiai tam numatytos, tačiau ir kitų investicinio prioriteto „*Žalesnė Lietuva*“ uždavinių (2.4 ir 2.7) veiklos, susijusios su potvynių kontrole, palankios buveinių būklės palaikymu ir atkūrimu, žaliosios infrastruktūros plėtra, užterštų teritorijų tvarkymu, taršos prevencijos ir kontrolės sistemos stiprinimu. Šios veiklos prisidės prie vandenų taršos mažinimo ir efektyvesnio valdymo.

Netiesiogiai neigiamą įtaką vandens telkinių būklei gali daryti biodegalų naudojimo didinimas (2.2 uždavinys). Pagrindinė žaliava biodegalų gamybai yra žemės ūkio produkcija. Žemės ūkio gamyba šiuo metu yra vienas reikšmingiausių vandens taršos šaltinių, tad biodegalų gamybos skatinimas sudarys prielaidas ir toliau vystyti intensyvų ūkininkavimą, darantį neigiamą poveikį vandens telkinių kokybei.

Planuojant investicijas į atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą, Programoje numatyta saulės ir vėjo elektrinių plėtra. Jei ateityje būtų nuspręsta investuoti ir į hidroenergetiką, reikėtų atsižvelgti į galimas neigiamas hidroenergetikos pasekmes vandens telkinių būklei. Hidroenergijos panaudojimo plėtra galėtų reikšmingai pabloginti upių hidromorfologines sąlygas, pažeisti upių vientisumą ir sutrikdyti ekosistemų stabilumą bei neleisti pasiekti geros ekologinės vandens telkinių būklės.

Išsamus investicijų poveikio vertinimas vandenų srities tikslų atžvilgiu yra pateikiamas 29 lentelėje.

29 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis vandenssaugos tikslų atžvilgiu

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmin-gumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinu-mas	Kitos savybės
Strateginiai tikslai: pasiekti ir išlaikyti gerą visų vandens telkinių būklę, aprūpinti šalies gyventojus kokybiškais viešosiomis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis ir mažinti aplinkos taršą nuotekomis, efektyviau įgyvendinti vandenų apsaugos ir naudojimo reikalavimus.						
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.5 uždavinys „Vandens prieinamumo ir tvaraus vandens išteklių valdymo skatinimas“	Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, skatinant vandentvarkos įmonių stambinimą	Šiuo metu tik 77,6 proc. Lietuvos gyventojų nuotekos tvarkomos centralizuotai, tad nekontroliuojama tarša iš netinkamai nuotekas tvarkančių namų ūkių tebėra svarbus vandens telkinių taršos šaltinis, neleidžiantis pasiekti geros ekologinės būklės. Investicijos į nuotekų infrastruktūros plėtrą sudarys prielaidas sumažinti į vandens telkinius patenkančius maistinių medžiagų kiekius ir dažniausiai turės tiesioginį teigiamą poveikį tiek paviršinių, tiek požeminių vandens telkinių būklei. Investicijų poveikis bus daugiausia lokalus, nes paveiks tik konkrečius vandens telkinius šalia kurių bus tvarkoma nuotekų infrastruktūra. Tam tikrais atvejais nuotekų infrastruktūros plėtra gali turėti ir neigiamos įtakos paviršinių vandens telkinių būklei, nes gali padidėti vandens telkinių, į kuriuos bus išleidžiamos surenkamos nuotekos, apkrova.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros modernizavimas ir plėtra urbanizuotose teritorijose	Keičiantis klimatui ir dažnėjant smarkioms liūtims šalies miestai dėl nepritaikytos lietaus nuotekų surinkimo infrastruktūros vis dažniau susiduria su poplūdžių problemomis. Miestų užtvindymai turi ne tik neigiamas ekonomines ir socialines pasekmes, tačiau gali neigiamai paveikti ir šalia esančių vandens telkinių būklę. Miestų lietaus nuotekų infrastruktūros plėtra sumažins poplūdžių riziką, o tuo pačiu ir nekontroliuojamos taršos patekimą į vandens telkinius su poplūdžių vandenimis. Investicijų poveikis bus tiesioginis, ilgalaikis ir lokalus (t.y. aktualus šalia miestų esantiems vandens telkiniams). Kadangi lietaus nuotekos nėra labai svarbus vandens taršos šaltinis, poveikio reikšmingumas taršos mažinimo tikslų atžvilgiu nebus didelis.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	Vandens telkinių būklės gerinimas	Lietuvoje tik vos daugiau nei pusė (53 proc.) paviršinių vandens telkinių yra geros ar labai geros būklės.	++	Viet.-Nac.	Vid.-Ilg.	Tiesiog.

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/tęstinumas	Kitos savybės
		Siekiant gerinti vandens telkinių būklę, Programos investicijas planuojama skirti vandens telkinių būklės priemonėms, kurios bus numatytos rengiant trečiuosius UBR valdymo planus ir priemonių programas. UBR valdymo planuose ir priemonių programose numatytos priemonės bus tikslingai nukreiptos į konkrečius rizikos vandens telkinius, tad jų poveikis turėtų būti reikšmingas. Poveikio mastas dažniausiai bus lokalus, nors tam tikrais atvejais gali būti ir didesnis. ES fondų investicijų įgyvendinimo patirtis rodo, kad vandens telkinių būklės gerinimo priemonių įgyvendinimo poveikis labai priklauso nuo tinkamo priemonių pasirinkimo ir tinkamo jų įgyvendinimo būdo. Kad investicijos užtikrintų teigiamą ilgalaikį poveikį, jos turi būti tikslingai nukreiptos į probleminius vandens telkinius ir konkrečių problemų sprendimą.		Tarpvalst.		
	<i>Vandens išteklių valdymo stiprinimas</i>	Stiprinant vandens išteklių valdymą planuojama investuoti į modernių aplinkos būklės tyrimų ir monitoringo metodų diegimą. Vandens kokybės monitoringas yra ypatingai svarbus vandens išteklių valdymo elementas. BVPD monitoringui yra skiriamas ypatingas dėmesys ir teigiama, kad monitoringas turi suteikti patikimos informacijos apie visų šalies vandens telkinių ekologinę ir cheminę būklę. Šiuo metu atsakingų institucijų pajėgumai tinkamai ir pakankamomis apimtimis vykdyti aplinkos monitoringą nėra pakankami, tad planuojamos investicijos į modernius aplinkos būklės tyrimų ir monitoringo metodus bus ypatingai svarbios vertinant vandens išteklių būklę, nustatant problemas, jų priežastis bei tobulinant valdymą. Investicijos vandens išteklių būklės gerinimui turės netiesioginį, tačiau labai reikšmingą ir ilgalaikį nacionalinio masto poveikį.	++	Nac.	Ilg.	Netiesiog.
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“	<i>Palankios buveinių apsaugos būklės palaikymas ir atkūrimas</i>	Buveinių atkūrimui skirtos priemonės, tokios kaip hidrologinio režimo atkūrimas pelkėse, gali turėti teigiamą poveikį ir hidrologiškai susijusiems vandens telkiniams.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog.

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/tęstinumas	Kitos savybės
2.7 uždavinys „Skatinti biologinę įvairovę, žaliąją infrastruktūrą miesto aplinkoje ir mažinti taršą“	Žaliosios infrastruktūros urbanizuotoje aplinkoje plėtros skatinimas	Miestuose įrengiama žilioji infrastruktūra mažina susidarantį lietaus vandens nuotėkį, o taip pat taršos pernašą į vandens telkinius, tad žaliosios infrastruktūros plėtra gali turėti tiesioginį teigiamą poveikį urbanizuotose teritorijose esantiems vandens telkiniams	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	Praeityje pažeistų ir užterštų teritorijų tvarkymas	Lietuvoje vis dar gausu istorinės taršos židinių. Sutvarkius praeityje užterštas teritorijas bus užkirstas kelias pavojingų medžiagų patekimui į vandens telkinius. Investicijos į užterštų teritorijų tvarkymą turės tiesioginės teigiamos įtakos cheminei požeminių ir paviršinių vandens telkinių būklei.	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	Aplinkos taršos prevencijos ir kontrolės sistemų stiprinimas	Vertinant vandens telkinių būklę lemiančias priežastis ne visuomet pavyksta įvardinti konkrečius prastą vandens telkinio būklę lemiančius taršos šaltinius. Dažnai to priežastis – neapskaitoma ir nekontroliuojama tarša. Taršos prevencijos ir taršos kontrolės pajėgumų stiprinimas turėtų sumažinti nekontroliuojamos taršos, pavojingų medžiagų patekimą į vandens telkinius ir turėti teigiamos įtakos visų šalies vandens išteklių būklei.	++	Nac.	Nuolat.	Netiesiog.
2 Prioritetas „Žaliosnė Lietuva“ 2.4 uždavinys „Skatinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms, atsižvelgiant į ekosistemos pagrįstus metodus“	Potvynių rizikos valdymo ir mažinimo priemonių, numatytų potvynių rizikos valdymo planuose, įgyvendinimas	Ekosistemų paslaugomis grįstų potvynių rizikos mažinimo priemonių, tokių kaip nusaustintų šlapynių ir pažeistų upių hidromorfologinių savybių atstatymas, įgyvendinimas gali turėti teigiamą poveikį ir pačių vandens telkinių ekologiškai būklei. Šios priemonės nėra tiesiogiai nukreiptos į probleminius vandens telkinius, tad jų reikšmingumas vandens telkinių būklės atžvilgiu yra vertinamas kaip mažas. Tiesa, kai kurios potvynių kontrolės priemonės, tokios kaip hidrotechnikos statinių įrengimas ar rekonstravimas, vagų gilinimas, gali sutrikdyti vandens telkinių ekologinę pusiausvyrą ir pakenkti būklei. Dėl šios priežasties potvynių kontrolės priemonių poveikis vandens telkinių būklės atžvilgiu gali būti vertinamas dvejopai: ir kaip teigiamas, ir kaip neigiamas. Įgyvendinant šias priemones būtina atlikti išsamų jų poveikio vertinimą ir užtikrinti suderinamumą su vandens telkinių būklei gerinti reikalingomis priemonėmis.	+/-	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	Metereologinių ir hidrologinių stebėjimų, klimato kaitos poveikio vertinimo, rizikos ir galimų padarinių	Hidrologinis vandens telkinių režimas yra labai svarbus būklę lemiantis veiksnys, ypačiai pastaraisiais metais, kuomet dažnai fiksuojamos hidrologinės sausros. Hidrologinių stebėjimų sistemos tobulinimas ir plėtra sudarys prielaidas	+	Nac.	Nuolat.	Netiesiog.

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/tęstinumas	Kitos savybės
	<i>prognozavimo sistemos tobulinimas</i>	efektyvesniam vandens telkinių būklės valdymui nacionaliniu mastu ir turės nuolatinį teigiamą poveikį siekiant vandensaugos tikslų.				
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	<i>Degalų iš AEI gamybos infrastruktūros diegimas, mažinant neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui</i>	Plečiant degalų iš AEI gamybą, planuojama investuoti į II kartos pažangiųjų skystųjų biodegalų gamybą. Šios investicijos gali turėti neigiamą poveikį vandens telkiniams, nes gaminant biokurą susidaro organinėmis medžiagomis užterštos nuotekos. Šios nuotekos gali lemti tam tikrų vandens telkinių taršos apkrovos padidėjimą ir neigiamai paveikti jų ekologinę būklę. Galimas ir netiesioginis neigiamas poveikis vandens telkiniams, susijęs su žaliavos gavyba. Viena pagrindinių žaliavų biokuro gamybai yra žemės ūkio produkcija (pvz. šiaudai), todėl investicijos į biokuro gamybą sudarys prielaidas toliau vystyti intensyvią žemės ūkio gamybą, kuri pasižymi dideliu trąšų, augalų apsaugos priemonių naudojimu. Tai lemia padidėjusias maistinių ir pavojingų cheminių medžiagų koncentracijas požeminiuose ir paviršiniuose vandens telkiniuose. Kadangi didžiausi javų plotai koncentruojasi vidurio ir šiaurės Lietuvoje, galimos regioninio masto netiesioginės neigiamos pasekmės.	-	Viet.- Reg.	Nuolat.	Tiesiog., Netiesiog.

8.5. Programos poveikis aplinkos orui

Pagrindinis strateginis tikslas oro kokybės valdymo srityje yra užtikrinti, kad Lietuvoje į aplinkos orą išmetamų teršalų kiekis neviršytų tarptautiniuose ir ES teisės aktuose nustatyto kiekio, o oro teršalų koncentracija aplinkos ore neviršytų žmogaus sveikatai ir aplinkai nepavojingų aplinkos oro užterštumo lygių.

Atliktas poveikio vertinimas atskleidžia, kad didžiausią įtaką oro kokybei turės antrojo Programos prioriteto *„Žalesnė Lietuva“* klimato kaitos švelninimo, žaliosios infrastruktūros plėtros, taršos mažinimo veiklos (2.1, 2.2, 2.6 uždaviniai) bei aštuntojo specialaus prioriteto veiklos, skatinančios darnaus judumo iniciatyvas (8.1 uždavinys).

Investicijos į energijos efektyvumo didinimą turėtų pastebimai sumažinti energijos sąnaudas. Tai mažins energijos gamybai naudojamo iškastinio kuro poreikį ir, atitinkamai, į orą išmetamų teršalų kiekį. Teigiamą poveikį oro kokybei turės atsinaujinančios energetikos objektų – saulės ir vėjo elektrinių - plėtra. Gamindamos energiją šios elektrinės negeneruoja emisijų į orą, tad jų plėtra mažins iškastinio kuro poreikį ir oro taršą. Skatinant AEI naudojimą, taip pat planuojama investuoti į biokuro naudojimo didinimą. Investicijos į nusidėvėjusių biokuro katilų keitimą kitomis AEI naudojančiomis technologijomis (pvz. efektyviomis nedidelės galios biokuro kogeneracinėmis jėgainėmis, naujais biokuro katilais su šilumos talpyklom ar kt.), padės taupyti šilumos energiją, mažins kuro poreikį ir tuo pačiu teršalų emisijas į orą. Tačiau kita vertus, biokuro naudojimo energijos gamybai plėtra gali lemti oro taršos (kietųjų dalelių, benzpireno, SO₂, kt.) padidėjimą, nes deginant biokurą daugumos teršalų (išskyrus NOx) emisijos yra didesnės lyginant su emisijomis, išsiskiriančiomis deginant gamtines dujas. Tai reiškia, kad investicijos į biokuro naudojimo šilumos gamybai plėtrą gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį oro kokybei. Siekiant išvengti neigiamo poveikio turi būti diegiamos prevencinės priemonės ir taikomi geriausiai prieinami energijos gamybos būdai.

Investicijos į AEI naudojančių transporto priemonių (pvz. elektromobilių) parko plėtrą ir jiems reikalingos infrastruktūros sukūrimą mažins transporto emisijas į orą. Atnaujinus transporto priemonių parką aplinkai draugiškomis (nulinės emisijos) transporto priemonėmis, mažės iš transporto sektoriaus į aplinką išmetamų teršalų (ozonų pirmtakų (CO, NOx, NMLOJ), rūgštinančių medžiagų (NH₃, SO₂), kietųjų dalelių, kancerogenų (PAH ir POP), toksinių medžiagų (dioksinų ir furanų) ir sunkiųjų metalų (As, Cd, Cr, Cu, Hg, Ni, Pb, Se, Zn)) kiekiai. Investicijos turės teigiamos įtakos oro kokybei miestuose, kur transportas yra vienas iš svarbiausių oro taršos šaltinių.

Svarbų vaidmenį gerinant miestų oro kokybę gali turėti žaliosios infrastruktūros plėtra urbanizuotose teritorijose. Žalioji infrastruktūra mažins oro taršą, gerins miestų mikroklimatą. Planuojamos investicijos į oro monitoringo sistemų modernizavimą sudarys sąlygas efektyviau valdyti oro kokybę ir išvengti neigiamų taršos padarinių.

Oro kokybei bus svarbios prioriteto *„Žalesnė Lietuva“* 2.8 uždavinio ir prioriteto *„Piliečiams artimesnė Lietuva“* 5.1 uždavinio investicijos į darnaus judumo, kompaktiško miestų vystymosi skatinimo iniciatyvas, sumanaus miesto (angl. smart city) technologijų diegimą. Jos sudarys prielaidas mažėti automobilių srautams miestuose, atnaujinti viešojo transporto priemonių parką aplinkai draugiškesnėmis, AEI naudojančiomis, transporto priemonėmis. Visa tai turės tiesioginės įtakos mažinant transporto emisijas į orą ir miestų oro taršą.

Transporto infrastruktūros plėtra, kuri daugiausia bus susijusi su trečiojo Programos prioriteto *„Geriau sujungta Lietuva“* 3.1 ir 3.2 uždavinių įgyvendinimu, gali turėti ir neigiamos įtakos oro kokybei. Didėjantis Lietuvos transporto infrastruktūros integralumas ir konkurencingumas gali lemti transporto srautų augimą, o tai turėtų tiesioginių neigiamų pasekmių oro kokybei.

Oro kokybės atžvilgiu investicijų poveikis dažniausiai bus vietinio arba regioninio lygio – labiausiai juntamas urbanizuotose teritorijose. Bendrai oro kokybei įtakos turės visos oro taršą vienaip ar kitaip veikiančios intervencijos, tad investicijų poveikis bus kaupiamojo pobūdžio. Išsamus investicijų poveikio oro kokybės tikslų atžvilgiu vertinimas yra pateikiamas 30 lentelėje.

30 lentelė. Prognozuojamas ES investicijų poveikis oro kokybės tikslų atžvilgiu

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/tęstinumas	Kitos savybės
Strateginiai tikslai: užtikrinti, kad Lietuvoje į aplinkos orą išmetamų teršalų kiekis neviršytų tarptautiniuose ir ES teisės aktuose nustatyto kiekio, o oro teršalų koncentracija aplinkos ore neviršytų žmogaus sveikatai ir aplinkai nepavojingų aplinkos oro užterštumo lygių (sumažinti taršą SO ₂ , NO _x , NH ₃ , KD _{2,5} ir NMLOJ, apriboti taršą sunkiaisiais metalais ir patvariaisiais organiniais teršalais, modernizuoti aplinkos oro taršos atskaitomybės ir monitoringo sistemas)						
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.1 uždavinys „Skatinti naudoti energijos vartojimo efektyvumą didinančias priemones ir mažinti šiltnamio dujų išmetimus“	Energijos vartojimo efektyvumo didinimas namų ūkiuose, neprijungtuose prie centralizuoto šilumos tiekimo tinklų	Decentralizuotas namų ūkių šildymas deginant kietąjį biokurą yra vienas iš didžiausių miestų oro taršos šaltinių. Deginant biokurą daugelio teršalų (išskyrus NO _x) emisijos į orą didesnės nei deginant gamtines dujas. Siekiant didinti energijos vartojimo efektyvumą individualiai šildomuose namų ūkiuose, planuojamos investicijos į biomasę deginančių katilų keitimą efektyvesnėmis AEI technologijomis (pvz. naujausios kartos biokuro katilais, šilumos siurbliais ir t.t.). Efektyvesnių AEI technologijų diegimas leis taupyti energiją ir mažins kuro sąnaudas. Dėl to mažės ir į orą išmetamų teršalų kiekis. Investicijos turės tiesioginį teigiamą poveikį miestų oro kokybei, kurio trukmė, priklausomai nuo įdiegtų technologijų ilgaamžiškumo, bus vidutinė arba ilga.	+	Viet.	Vid.- Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	Daugiabučių gyvenamųjų namų atnaujinimas, diegiant energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių naudojimo priemones	Investicijos į daugiabučių bei viešųjų pastatų atnaujinimą, išmaniojo šilumos tinklo valdymo įdiegimą didins energijos vartojimo efektyvumą ir padės mažinti oro taršą dėl sumažėjusių šilumos nuostolių ir atitinkamai mažėjančio kuro poreikio bei mažėjančio išmetamų oro teršalų kiekio.	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	Viešųjų pastatų atnaujinimas, didinant juose energijos vartojimo efektyvumą					
	Centralizuoto šilumos, karšto vandens ir vėsumos tiekimo sistemų energijos vartojimo efektyvumo didinimas bei sistemų plėtra					

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Energijos vartojimo efektyvumo didinimas pramonės MVĮ</i>	Siekiant didinti energijos vartojimo efektyvumą pramonės MVĮ, planuojama inicijuoti energijos vartojimo efektyvumo auditus. Šie auditai padės nustatyti energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonių poreikį, sudarys sąlygas investicijoms į naujausias ir aplinkai palankios įrangos ir technologinių sprendimų pritaikymą gamybos procesuose ir taip netiesiogiai prisidės prie oro taršos mažinimo.	+	Viet.	Nuolat.	Netiesiog. Kaup.
	<i>Energijos vartojimo efektyvumo didinimas įmonėse</i>	Siekiant didinti energijos efektyvumą įmonėse planuojama investuoti į naujausių bei aplinkai palankių technologijų, įrenginių diegimą bei įsigijimą įmonėse, siekiant užtikrinti efektyvų išteklių ir energijos vartojimą. Energijos ir išteklių vartojimo efektyvumo didinimas pramonėje mažins iškastinio kuro poreikį ir prisidės prie teršalų išmetimų į orą mažėjimo.	++	Viet.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	<i>Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas</i>	Skatinant elektros energijos gamybą iš AEI, planuojama investuoti į mažos galios saulės ir vėjo elektrinių plėtrą bei jų energijos naudojimo namų ūkių ir įmonių reikmėms skatinimą. Kadangi priešingai nei deginant iškastinį kurą, šie atsinaujinančios energetikos objektai negeneruoja emisijų į orą, jų plėtra turės tiesioginės teigiamos įtakos mažinant oro taršą.	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Šilumos energijos gamybos iš AEI namų ūkiuose skatinimas</i>	Skatinant šilumos energijos iš AEI gamybą namų ūkiuose ir įmonėse, planuojama remti šiluminę energiją iš AEI gaminančių įrenginių diegimą, iškastinį kurą naudojančių katilų keitimą AEI naudojančiomis šilumos gamybos technologijomis. Iškastinį kurą naudojančių katilų keitimas AEI naudojančiomis šilumos gamybos technologijomis gali turėti teigiamų pasekmių aplinkos oro kokybei dėl mažiau taršaus energijos gamybos proceso, tačiau biomasės, kaip vienos iš AEI rūšių, naudojimas gali turėti ir neigiamą poveikį dėl galimo taršos kietosiomis dalelėmis, benzpirenu ir kt. teršalais padidėjimo. Siekiant išvengti neigiamų pasekmių, turi būti diegiamos modernios technologijos ar priemonės, apsaugančios orą nuo taršos.	+/-	Viet.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>AEI diegimo pramonės MVĮ skatinimas</i>	Investicijos AEI naudojančių energijos gamybos pajėgumų įrengimui, naujų, didesnio energetinio efektyvumo technologijų kūrimui ir diegimui mažins iškastinio kuro naudojimo poreikį ir prisidės mažinant oro taršą.	+	Viet.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Degalų iš AEI gamybos infrastruktūros diegimas, mažinant neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui</i>	Siekiant padidinti degalų iš AEI gamybą ir vartojimą planuojama investuoti į antros kartos pažangiųjų skystųjų biodegalų, biometano dujų gamybos įrenginius. Lyginant su iškastiniu kuru, biodegalų privalumai yra tie, kad, priešingai nei kai kurie kuro priedai, jie yra pilnai biologiškai suardomi, o jų CO ₂ emisijos yra neutralios. Biokuro naudojimas mažina transporto taršą toksinėmis ir kancerogeninėmis medžiagomis (pvz. PAH), CO, kietosiomis dalelėmis, tad investicijos darys tiesioginį teigiamą poveikį oro kokybei. Tiesa, naudojant biokurą šiek tiek gali išaugti NOx emisijos.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>AEI naudojimo transporto sektoriuje skatinimas, įrengiant alternatyvių degalų užpildymo / įkrovimo infrastruktūrą</i>	Investicijos į AEI naudojančių transporto priemonių (pvz. elektromobilių) parko plėtrą ir jiems reikalingos infrastruktūros sukūrimą mažins transporto emisijas į orą. Sumažės iš transporto sektoriaus į aplinką išmetamų ozonų pirmtakų (CO, NOx, NMLOJ), rūgštinančių medžiagų (NH ₃ , SO ₂), kietųjų dalelių, kancerogenų (PAH ir POP), toksinių medžiagų (dioksinų ir furanų) ir sunkiųjų metalų (As, Cd, Cr, Cu, Hg, Ni, Pb, Se, Zn) kiekiai.	++	Viet.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>AEI naudojimo transporto sektoriuje skatinimas, įsigyjant, pagaminant ir (ar) pritaikant transporto priemones, naudojančias alternatyvius degalus</i>	Investicijos turės teigiamos įtakos oro kokybei miestuose, kur transportas yra vienas iš svarbiausių oro taršos šaltinių. Alternatyvių degalų užpildymo/ įkrovimo infrastruktūros plėtra turės ilgalaikį poveikį mažinant oro taršą, tuo tarpu investuojant į transporto priemones, priklausomai nuo jų rūšies ir tarnavimo laiko, galima tikėtis vidutinės trukmės arba ilgalaikio poveikio.				
	<i>AEI panaudojimo šilumos ir vėsumos gamybai didinimas CŠT sektoriuje</i>	Siekiant padidinti AEI naudojimą CŠT sektoriuje planuojama investuoti į nusidėvėjusių biokuro katilų keitimą kitomis AEI naudojančiomis technologijomis (pvz. efektyviomis nedidelės galios biokuro kogeneracinėmis jėgainėmis, naujais biokuro katilais su šilumos talpyklom ar kt.), prioritetą teikiant AEI deginančių kogeneracinių jėgainių bei biokuro katilų su šilumos talpyklom diegimui. Kadangi kogeneracinės jėgainės tam pačiam energijos kiekiui pagaminti sunaudoja daug mažiau kuro, o biokuro katilai su šilumos talpyklom gali padėti taupyti šilumos energiją taip pat sutaupant ir kuro, tikėtina, kad šios investicijos ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamų pasekmių aplinkos oro kokybei vietiniu	+/-	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/tęstinumas	Kitos savybės
		lygiu. Tačiau, deginant biomasę gali padidėti aplinkos oro tarša kietosiomis dalelėmis, benzpirenu bei kitais teršalais, todėl siekiant išvengti neigiamo poveikio oro kokybei būtina užtikrinti, jog būtų taikomos modernios technologijos ir įgyvendinamos aplinkos apsaugos priemonės.				
2 Prioritetas 2.7 uždavinys „Skatinti biologinę įvairovę, žaliąją infrastruktūrą miesto aplinkoje ir mažinti taršą“	<i>Žaliosios infrastruktūros urbanizuotoje aplinkoje plėtros skatinimas</i>	Miestų teritorijose įrengiama žaliaji infrastruktūra mažina transporto sukeltą oro taršą, riboja jos plitimą ir yra viena iš perspektyviausių oro kokybės gerinimo priemonių. Planuojamos investicijos į žaliosios infrastruktūros plėtrą turės tiesioginės įtakos miestų oro kokybei: gerins mikroklimatą, mažins karščio bangų poveikį, taršos lygį.	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Oro monitoringo sistemų stiprinimas</i>	Planuojamos investicijos į oro monitoringo sistemų modernizavimą pagerins oro kokybės stebėsenos sistemą, leis operatyviai fiksuoti oro taršą, identifikuoti oro taršos šaltinius, įvertinti į atmosferą išmetamų teršalų kiekius ekstremalių situacijų atveju. Oro monitoringo sistemos stiprinimas sudarys sąlygas efektyviau valdyti oro kokybę ir išvengti neigiamų taršos padarinių.	+	Nac.	Ilg./Nuolat.	Netiesiog. Kaup.
8 Specialus prioritetas 8.1 uždavinys „Skatinti darnų įvairiarūšį judumą miestuose“	<i>Darnaus judumo planuose (angl. SUMP) numatytų darnaus judumo priemonių įgyvendinimas miestuose bei rajonų savivaldybėse</i>	Įgyvendinant darnaus judumo priemones pagal parengtus darnaus judumo planus bus siekiama didinti viešojo transporto prieinamumą ir skatinti naudoti jį, riboti transporto priemonių su vidaus degimo varikliais patekimą į nustatytas miestų zonas, mažinti eismo spūstis, atnaujinti viešojo transporto priemonių parką, prioritetą teikiant nulinių emisijų transporto priemonių įsigijimui. Kelionių asmeniniais automobiliais ribojimas miestuose ir didesnis viešojo transporto patrauklumas gali paskatinti gyventojus dažniau naudoti viešuoju transportu. Sumažėjus automobilių srautams ir atnaujinus viešojo transporto priemonių parką aplinkai draugiškesnėmis, nulinių emisijų transporto priemonėmis, mažės miestų oro tarša.	++	Viet.	Ilg./Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Gyventojų skatinimas naudotis viešuoju transportu, įsigyjant AEI naudojančias vietinio susisiekimo viešojo transporto priemones</i>					
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.1 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir	<i>TEN-T tinklo geležinkelių infrastruktūros tobulinimas ir plėtra</i>	Geležinkelių infrastruktūros plėtra gali turėti dviejopą poveikį oro kokybei. Geresnė infrastruktūra gali lemti krovinių pervežimo perėjimą nuo autotransporto prie geležinkelių, o tai teigiamai veiktų oro kokybę. Teigiamą poveikį turės ir geležinkelių transporto elektrifikavimas, kuris leis sumažinti oro taršą. Tačiau nepakitus pervežimų autotransportu skaičiui, o pervežimams	+/-	Viet.-Reg.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/tęstinumas	Kitos savybės
<i>įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą</i>		geležinkeliais išaugus, t. y. padidėjus transporto srautams, galimas neigiamas poveikis oro kokybei.				
	<i>TEN-T kelių tinklo tobulinimas ir plėtra</i>	Investicijos į transporto infrastruktūros tobulinimą sudarys sąlygas efektyviau paskirstyti transporto srautus, aplinkkeliai lems transporto srautų nukreipimą iš miestų ir miestelių į aplinkines vietas. Panaikinus problemines vietas, generuojančias didžiausius išmetamųjų dujų kiekius, oro tarša miestuose turėtų ženkliai mažėti, tačiau ji gali išaugti šalia miestų. Dėl didėjančio Lietuvos transporto sistemos konkurencingumo gali išaugti transporto srautai, o tai vėlgi lemtų padidėjusią oro taršą. Dviračių ir pėsčiųjų infrastruktūros plėtra, ypač intensyviau apgyvendintose teritorijose, sudarys sąlygas gyventojams keisti automobilius į bemotore transporto priemones arba visai atsisakyti transporto priemonių. Dėl to ateityje miestuose turėtų sumažėtų transporto srautai ir jų generuojama oro tarša.	+/-	Viet.-Reg.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Infrastruktūros, didinančios skirtingų transporto rūšių (daugiarūšio vežimo jungčių) sąveikos efektyvumą, plėtra</i>					
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.2 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą“	<i>Valstybinės reikšmės kelių (regionų jungčių su TEN-T tinklu) tobulinimas ir rekonstrukcija</i>					
5 Prioritetas „Piliečiams artimesnė Lietuva“ 5.1 uždavinys „Integruotos socialinės, ekonominės ir aplinkos vietos plėtros skatinimas, puoselėjant kultūros paveldą ir saugumą, įskaitant kaimų ir pajūrio vietas, taip pat pasitelkiant bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą“	<i>Miestų kompaktiško vystymosi skatinimas</i>	Siekiant mažinti miestų drieką, planuojama investuoti į urbanizuotų teritorijų atgaivinimą ir konversiją, šias teritorijas panaudojant vidinei miesto plėtrai. Gerėjant paslaugų infrastruktūrai ir pasiekiamumui tankiai apgyvendintose miestų teritorijose turėtų mažėti gyventojų poreikis keliauti automobiliais, tad galima daryti prielaidą, kad mažės ir transporto generuojama oro tarša.	+	Viet.	Ilg.	Netiesiog. Kaup.
	<i>Viešųjų paslaugų prieinamumo didinimas ekonominių centrų ir didžiųjų miestų aglomeracijų funkcinėse zonose</i>	Sumanaus miesto technologijų diegimas gali pagelbėti valdant transporto srautus miestuose ir sumažinti neigiamą transporto poveikį aplinkos oro kokybei. Investicijos į regioninę transporto integraciją sudarys galimybes didesnei gyventojų daliai pasinaudoti viešojo transporto paslaugomis. Tai turėtų mažinti kelionių asmeniniais automobiliais poreikį, o tuo pačiu ir oro taršą.	+	Viet.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

8.6. Programos poveikis klimatui ir jo kaitai

2021–2027 m. ES fondų investicijų programa parengta atsižvelgiant į klimato kaitos iššūkius. Įvertinus nacionalinių strateginių dokumentų (NKKVPS, NENS ir NEKSVP) tikslus, Programos lėšas planuojama investuoti į klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos priemonių įgyvendinimą.

Siekiant klimato kaitos švelninimo tikslų, pagal antrąją programos prioritetą *„Žalesnė Lietuva“* yra numatytos investicijos į energijos efektyvumo didinimą (2.1 *uždavinys*) bei AEI naudojimo skatinimą (2.2 *uždavinys*), o pagal aštuntąjį specialų prioritetą – į darnaus judumo plėtrą (8.1 *uždavinys*). Klimato kaitos švelninimui poveikį taip pat turės pagal trečiąjį Programos prioritetą *„Geriau sujungta Lietuva“* numatytos transporto infrastruktūros plėtros iniciatyvos.

Atsižvelgiant į gerus rezultatus, 2021–2027 m. investicijų laikotarpiu bus tęsiama didelė dalis 2014–2020 m. laikotarpiu vystytų energijos vartojimo efektyvumo, AEI naudojimo ir darnaus judumo skatinimo veiklų, tad bus užtikrintas investicijų tęstinumas ir tvarumas.

Energetinio efektyvumo didinimas yra viena pagrindinių klimato kaitos švelninimo priemonių, mažinančių iškastinio kuro naudojimo poreikį. Investicinio prioriteto *„Žalesnė Lietuva“* 2.1 *uždaviniui* įgyvendinti numatytos energijos efektyvumo didinimo veiklos leis taupyti energiją, spręsti imlumo energijai, priklausomybės nuo energijos importo problemas ir tuo pat metu, dėl sumažėjusio energijos gamybos poreikio, tiesiogiai lems ŠESD emisijų mažėjimą.

Visos investicinio prioriteto *„Žalesnė Lietuva“* 2.2 *uždaviniui* įgyvendinti numatytos veiklos turės tiesioginės teigiamos įtakos siekiant NENS ir NEKSVP numatyto tikslo toliau didinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį vidaus energijos gamyboje ir galutiniame energijos suvartojimo balanse. Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo plėtra mažins iškastinio kuro naudojimo poreikį, o tuo pačiu ir ŠESD emisijas. Tiesa, biokuro gamybos ir naudojimo plėtra gali turėti ir neigiamų aspektų. Sandėliuojant biomasę gali susidaryti nepageidaujamos N₂O ir metano emisijos. Vykdam žemės ūkio gamybą, kurios produkcija yra pagrindinė žaliava biokurui, susidaro CO₂ emisijos. Vis dėlto, teigiamas biokuro naudojimo poveikis ŠESD emisijų atžvilgiu yra didesnis nei galimos neigiamos pasekmės.

Programos investicijos tiesiogiai prisidės prie transporto sektoriaus ŠESD emisijų mažinimo. Darnaus judumo skatinimo iniciatyvos, numatytos pagal aštuntojo specialaus prioriteto 8.1 *uždavinį* bei tvari miestų plėtra ir sumanus valdymas, įgyvendinami pagal penktojo Programos prioriteto *„Piliečiams artimesnė Lietuva“* 5.1 *uždavinį*, skatins gyventojus naudotis viešojo transporto paslaugomis, keliauti pėsčiomis ar dviračiais. Vis dėlto, transporto infrastruktūros plėtra ir tobulinimas (trečiojo Programos prioriteto *„Geriau sujungta Lietuva“* 3.1 ir 3.2 *uždaviniai*) gali turėti ir neigiamos įtakos – padidinti transporto srautus ir jų emisijas.

Tikėtina, kad prie klimato kaitos švelninimo netiesiogiai prisidės ir inovacijų bei mokslinių tyrimų plėtra, kurią planuojama skatinti pagal pirmojo Programos prioriteto *„Pažangesnė Lietuva“* 1.1 *uždavinį*.

Atliktas poveikio vertinimas rodo, kad dauguma planuojamų investicijų energijos efektyvumo, AEI naudojimo ir darnaus transporto skatinimo srityse turės ilgalaikį tiesioginį teigiamą poveikį ŠESD emisijų atžvilgiu. Dalies investicijų, skirtų naujoms efektyvesnėms technologijoms diegti ar netaršioms transporto priemonėms įsigyti, poveikis, priklausomai nuo technologinių sprendinių ilgaamžiškumo, gali būti vidutinės trukmės. Klimato kaitos švelninimui skirtos intervencijos papildo viena kitą, tad siekiant ŠESD emisijų mažinimo tikslų jų poveikis bus kaupiamojo pobūdžio.

Siekiant prisitaikyti prie klimato kaitos sukiamų aplinkos pokyčių pagal investicinio prioriteto *„Žalesnė Lietuva“* 2.4 *uždavinį* numatytos investicijos į potvynių rizikos mažinimo ir krantotvarkos priemonių įgyvendinimą, ekstremalių klimato reiškinių prognozavimo ir gyventojų perspėjimo sistemų tobulinimą. Šios investicijos prisidės apsaugant gyventojus, aplinką bei pažeidžiamus ūkio sektorius nuo

klimato kaitos padarinių. Investicijų, kurios galėtų turėti neigimą poveikį prisitaikymui prie klimato kaitos padarinių, nustatyta nebuvo.

Išsamesnis investicijų poveikio vertinimas klimato kaitos švelninimo bei prisitaikymo prie klimato kaitos tikslų atžvilgiu yra pateikiamas *31 lentelėje*.

31 lentelė. Prognozuojamas ES investicijų poveikis klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos tikslų atžvilgiu

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmin-gumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęsti-numas	Kitos savybės
Strateginis tikslas – mažinti ŠESD išmetimus ir švelninti klimato kaitą						
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.1. uždavinys „Skatinti naudoti energijos vartojimo efektyvumą didinančias priemones ir mažinti šiltnamio dujų išmetimus“	Energijos vartojimo efektyvumo didinimas namų ūkiuose, neprijungtuose prie centralizuoto šilumos tiekimo tinklų	Pagal energetinio intensyvumo rodiklius Lietuva vis dar stipriai (apie 70 procentų) atsilieka nuo ES vidurkio, tad energijos vartojimo efektyvumo didinimas visoje energijos grandinėje nuo energijos gamybos iki energijos suvartojimo pas galutinius vartotojus yra vienas svarbiausių Lietuvos prioritetų energetikos srityje. NENS teigiama, kad įvertinus priemonių ekonominį pagrįstumą didžiausias energijos vartojimo efektyvumo didinimo potencialas yra pramonės, pastatų ir transporto sektoriuose. Didinant energijos vartojimo efektyvumą prie CŠT neprijungtuose namų ūkiuose, planuojama toliau juos skatinti keisti biomasę deginančius katilus efektyvesnėmis AEI technologijomis. Efektyvesnių technologijų diegimas leis individualiai šildomiems namų ūkiams sutaupyti energijos ir tuo pačiu, dėl mažėjančių energijos sąnaudų, prisidės mažinant ŠESD emisijas. Veiklos poveikis klimato kaitos švelninimo atžvilgiu yra vertinamas kaip nacionalinio masto, nes investicijos prisidės mažinant nacionalinį ŠESD balansą. Atsižvelgiant į tikėtiną šildymo technologijų tarnavimo laiką, investicijų poveikis bus vidutinės trukmės arba ilgalaikis.	++	Nac.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	Daugiabučių gyvenamųjų namų atnaujinimas, diegiant energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių naudojimo priemones	Atliktas tarpinis 2014-2020 m. investicijų poveikio vertinimas ¹³⁸ parodė, kad kompleksinis daugiabučių gyvenamųjų ir viešųjų pastatų atnaujinimas yra viena pagrindinių energetinio efektyvumo didinimo priemonių, turinčių didelį potencialą taupyti energiją ir taip mažinti energetikos sektoriaus ŠESD emisijas.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

¹³⁸ Veiksmų programos prioriteto „Energinis efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas“ aktualių uždavinių pažangos vertinimas. 2018. Galutinė vertinimo ataskaita

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Viešųjų pastatų atnaujinimas, didinant juose energijos vartojimo efektyvumą</i>	Energijos efektyvumo didinimo atnaujinant pastatus potencialas tebėra nepilnai išnaudotas, tad 2021-2027 m. investicijos į daugiabučių gyvenamųjų namų ir viešųjų pastatų atnaujinimą turės tiesioginį reikšmingą poveikį siekiant strateginių tikslų klimato kaitos švelninimo srityje. Investicijų poveikis vertinamas kaip nacionalinio masto.				
	<i>Energijos vartojimo efektyvumo didinimas įmonėse</i>	Planuojamos investicijos į naujausių bei aplinkai palankių technologijų ir įrenginių diegimą leis padidinti energijos vartojimo efektyvumą pramonėje ir prisidės prie pramonės ŠESD emisijų mažinimo. Priklausomai nuo įdiegtų technologijų tarnavimo laiko investicijų poveikis bus vidutinės trukmės arba ilgalaikis.	++	Nac.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Energijos vartojimo efektyvumo didinimas pramonės MVĮ</i>	Siekiant didinti energijos vartojimo efektyvumą pramonės MVĮ, planuojama inicijuoti energijos vartojimo efektyvumo auditus. Šie auditai padės nustatyti energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonių poreikį, sudarys sąlygas investicijoms į naujausias ir aplinkai palankias įrangos ir technologinių sprendimų pritaikymą gamybos procesuose ir taip netiesiogiai prisidės prie ŠESD emisijų mažinimo.	+	Nac.	Vid. - Ilg.	Netiesiog. Kaup.
	<i>Centralizuoto šilumos, karšto vandens ir vėsumos tiekimo sistemų energijos vartojimo efektyvumo didinimas bei sistemų plėtra</i>	Investicijos į modernias technologijas, leisiančias efektyviai naudoti energiją, sudarys prielaidas deginti mažiau kuro ir mažinti išmetamų ŠESD kiekį centralizuoto šilumos, karšto vandens ir vėsumos tiekimo sektoriuje. Investicijų poveikio trukmė greičiausiai bus vidutinė arba ilgalaikė ir priklausys nuo įdiegtų technologijų.	++	Nac.	Vid. - Ilg.	Tiesiog. Kaup.
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.2. uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	<i>Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas</i>	Investuojant į mažos galios saulės ir vėjo elektrinių įrengimą bei diegiant iš AEI pagamintos ir nesuvartotos elektros energijos kaupimo sprendimus bus prisidedama prie NENS tikslo didinti vartojamos elektros energijos iš AEI dalį bei didinti vartotojų, galinčių pasigaminti elektros energiją savo reikmėms, skaičių. Gaminant energiją saulės ir vėjo jėgainėse nesusidaro CO ₂ emisijos, tad jų plėtros skatinimas turės tiesioginės įtakos energetikos sektoriaus ŠESD emisijų mažinimui. Atsižvelgiant į įprastą atsinaujinančios energetikos objektų tarnavimo laiką (bent 25 metai), jų poveikis vertinamas kaip ilgalaikis.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Šilumos energijos gamybos iš AEI namų ūkiuose skatinimas</i>	Šiluminę energiją iš AEI gaminančių įrenginių diegimas namų ūkiuose padės siekiant NENS tikslo „maksimaliai didinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį centralizuotai gaminamos šilumos vartotojams, individualiai šildomiems namų ūkiams ir nebuitiniams vartotojams“. Biokuro naudojimas šilumos energijos gamyboje vietoje iškastinio kuro sumažins ŠESD emisijas. Tiesa, deginant biokurą taip pat išsiskiria ŠESD, bet pagal Jungtinių Tautų konvenciją jos yra laikomos neutraliomis, nes į atmosferą yra grąžinamas tas pats CO ₂ kiekis, kuris buvo absorbuotas augalų biomasėje dėl fotosintezės.	++	Nac.	Vid. - Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>AEI diegimo pramonės MVĮ skatinimas</i>	Investicijos AEI naudojančių energijos gamybos pajėgumų įrengimui, naujų, didesnio energetinio efektyvumo technologijų kūrimui ir diegimui mažins iškastinio kuro naudojimo poreikį ir prisidės mažinant ŠESD emisijas.	++	Nac.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Degalų iš AEI gamybos infrastruktūros diegimas, mažinant neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui</i>	Siekiant padidinti degalų iš AEI gamybą ir vartojimą planuojama investuoti į II kartos pažangiųjų skystųjų biodegalų, biometano dujų gamybos įrenginius. Lyginant su iškastiniu kuru, biodegalų privalumai yra tie, kad, priešingai nei kai kurie kuro priedai, jie yra pilnai biologiškai suardomi, o jų CO ₂ emisijos yra neutralios. Atsižvelgiant į tai, kad biodegalų gamyba ir vartojimas mažins iškastinio kuro poreikį ir sąlygos mažesnes ŠESD emisijas, galima teigti, kad planuojamos investicijos turės teigiamą poveikį siekiant klimato kaitos švelninimo tikslų. Neigiami aspektai gali būti susiję nebent su nepageidaujamomis N ₂ O ir metano emisijomis, galinčiomis susidaryti sandėliuojant biomasę ¹³⁹ . Taip pat reikėtų įvertinti ir tai, jog pagrindinė žaliava biokuro gamybai yra žemės ūkio produkcija. Neigiamas poveikis klimatui gali būti susijęs su CO ₂ emisijomis, kurios susidaro vykdant žemės ūkio gamybą.	+/-	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

¹³⁹ Valerio Paolini, Francesco Petracchini, Marco Segreto, Laura Tomassetti, Nour Naja & Angelo Cecinato. 2018. Environmental impact of biogas: A short review of current knowledge, Journal of Environmental Science and Health, Part A, 53:10, 899-906, DOI: [10.1080/10934529.2018.1459076](https://doi.org/10.1080/10934529.2018.1459076)

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>AEI naudojimo transporto sektoriuje skatinimas, įrengiant alternatyvių degalų užpildymo / įkrovimo infrastruktūrą</i>	Investicijos į alternatyvius degalus naudojančias transporto priemones ir jiems reikalingos infrastruktūros sukūrimą bei plėtrą mažins taršių vidaus degimo varikliais varomų automobilių skaičių ir prisidės mažinant transporto sektoriaus ŠESD emisijas.	++	Nac.	Vid. - Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>AEI naudojimo transporto sektoriuje skatinimas, įsigyjant, pagaminant ir (ar) pritaikant transporto priemones, naudojančias alternatyvius degalus</i>	Alternatyvių degalų užpildymo/ įkrovimo infrastruktūros plėtra turės ilgalaikį poveikį ŠESD emisijų balansui, tuo tarpu investuojant į transporto priemones, priklausomai nuo jų rūšies ir tarnavimo laiko, galima tikėtis vidutinės trukmės arba ilgalaikio poveikio.				
	<i>AEI panaudojimo šilumos ir vėsumos gamybai didinimas CŠT sektoriuje</i>	Diegiamos modernios ir aplinkai palankios technologijos, naudojančios vietinius ir atsinaujinančius energijos išteklius, padės geriau išnaudoti šilumos gamybos iš AEI pajėgumų potencialą. Išaugusi AEI dalis centralizuotos šilumos tiekime, įdiegtos švaresnės ir efektyvesnės technologijos, leis sumažinti CŠT sektoriaus ŠESD emisijas. Investicijos į technologijas, užtikrinančias AEI naudojimo plėtrą CŠT sektoriuje, turės ilgalaikį poveikį mažinant ŠESD emisijas.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.3 uždavinys „Kurti pažangiąsias elektros energijos sistemas ir tinklus, taip pat energijos kaupimo vietas lygmeniu sprendimus už TEN-E ribų“	<i>Išmaniųjų sprendimų diegimas į elektros skirstomąjį tinklą paskirstytosios gamybos iš AEI ir energijos kaupimo integravimui ir valdymui</i>	Elektros energijos tiekimo saugumas yra vienas svarbiausių Europos Sąjungos klimato kaitos ir energetikos politikos tikslų, padedančių siekti mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos. Planuojamos investicijos prisidės prie elektros energijos tiekimo sistemos veiksmingumo, saugumo ir tvarumo didinimo, siekiant nepertraukiamai tiekti energiją vartotojams priimtinais kainomis ir pasipriešinti galimiems trikdžiams, kylantiems dėl technogeninių, gamtinių, ekonominių ar politinių priežasčių. Tinklo pritaikymas tvariam AEI integravimui mažins priklausomybę nuo iškastinio kuro ir turės teigiamos įtakos siekiant klimato kaitos švelninimo tikslų, tuo tarpu elektros skirstomojo tinklo patikimumo, atsparumo (tame tarpe ir ekstremaliems klimato reiškiniams) didinimo priemonių įgyvendinimas bus svarbus siekiant prisitaikyti prie klimato kaitos iššūkių.	++	Nac.	Ilg.	Netiesiog. Kaup.
	<i>Elektros skirstomojo tinklo patikimumo ir atsparumo klimato kaitai bei kibernetinėms grėsmėms didinimas</i>					

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.6 uždavinys „Skatinti perėjimą prie žiedinės ekonomikos ir tausiai išteklius naudojančios ekonomikos“	<i>Komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo pajėgumų didinimas</i>	Programos investicijas planuojama skirti įvairių priemonių, mažinančių sąvartynuose šalinamų atliekų kiekius, įgyvendinimui. Vienas iš prioritetų – biologiškai skaidžių atliekų kiekio mažinimas. Kaip žinia, sąvartynuose šalinamos biologiškai skaidžios atliekos yra reikšmingas metano dujų emisijų šaltinis, tad sumažėjus jų kiekiui bus užtikrintas ŠESD emisijų iš sąvartynų mažėjimas.	+	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
8 Specialus prioritetas 8.1 uždavinys „Skatinti darnų įvairiarūšį judumą miestuose“	<i>Darnaus judumo planuose (angl. SUMP) numatytų darnaus judumo priemonių įgyvendinimas miestuose bei rajonų savivaldybėse</i>	Investicijos į darnaus judumo priemonių įgyvendinimą miestuose skatins gyventojus keisti keliavimo įpročius, atsisakyti asmeninių automobilių, naudoti bevarikles transporto priemones, viešąjį transportą. Visa tai leis užtikrinti tvaresnį, efektyvesnį, aplinkai ir žmogaus sveikatai palankesnį judumą miestuose. Atsižvelgiant į tai, kad 70 proc. gyventojų gyvena miestuose, o automobilis yra pagrindinė jų transporto priemonė, galima teigti, kad investicijos į darnaus judumo skatinimą miestuose turės reikšmingos teigiamos įtakos transporto sektoriaus ŠESD emisijų ir poveikio klimatui mažinimui.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Gyventojų skatinimas naudotis viešuoju transportu, įsigyjant AEI naudojančias vietinio susisiekimo viešojo transporto priemones</i>	Planuojamos investicijos į klimatui palankesnį (nulinės emisijos) ir gyventojams patrauklesnį viešąjį transportą. Alternatyvių degalų naudojimas miestų viešajame transporte ir mažesnis kelionių asmeniniais automobiliais skaičius lems mažesnę iškastinio kuro naudojimą ir turės tiesioginį poveikį mažinant transporto sektoriaus ŠESD emisijas ir poveikį klimatui.	++	Nac.	Vid. - Ilg.	Tiesiog. Kaup.
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.1 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“	<i>TEN-T tinklo geležinkelių infrastruktūros tobulinimas ir plėtra</i>	Tobulinant geležinkelių infrastruktūrą investicijas planuojama skirti ir geležinkelio elektrifikavimo didinimui. Kadangi elektra varomų transporto priemonių emisijos yra nulinės, šios investicijos turės tiesioginės teigiamos įtakos mažinant transporto sektoriaus ŠESD emisijas ir siekiant klimato švelninimo tikslų.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>TEN-T kelių tinklo tobulinimas ir plėtra</i>	Investicijų į transporto infrastruktūros plėtrą poveikis klimatui gali būti dvejopas. Viena vertus, infrastruktūros plėtra sudarys sąlygas optimaliam transporto judėjimui, mažins kuro sąnaudas bei sektoriaus ŠESD emisijas, tačiau	+/-	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Infrastruktūros, didinančios skirtingų transporto rūšių</i>					

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>(daugiarūšio vežimo jungčių) sąveikos efektyvumą, plėtra</i>	kita vertus dėl infrastruktūros plėtros transporto srutai ir neigiamas jų poveikis klimatui gali didėti.				
3.2 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą“	Valstybinės reikšmės kelių (regionų jungčių su TEN-T tinklu) tobulinimas ir rekonstrukcija					
5 Prioritetas „Piliečiams artimesnė Lietuva“ 5.1 uždavinys „Integruotos socialinės, ekonominės ir aplinkos vietos plėtros skatinimas, puoselėjant kultūros paveldą ir saugumą, įskaitant kaimų ir pajūrio vietas, taip pat pasitelkiant bendruomenės iniciuotą vietos plėtrą“	Miestų kompaktiško vystymosi skatinimas	Planuojamos investicijos į miestų infrastruktūros tobulinimą skatinant kompaktišką miestų vystymą ir mažinant drieką ilgainiui turėtų pagerinti paslaugų pasiekiamumą ir mažinti gyventojų poreikį keliauti asmeniniais automobiliais. Mažėjant transporto srutams turėtų mažėti ir transporto sektoriaus ŠESD emisijos.	+	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	Viešųjų paslaugų prieinamumo didinimas ekonominių centrų ir didžiųjų miestų aglomeracijų funkcinėse zonose	Šiomis investicijomis bus sprendžiamos paslaugų prieinamumo ir išteklių naudojimo efektyvumo problemos. Sumanaus miesto (angl. „Smart city“) technologijų diegimas padės taupyti energiją, valdyti transporto srutus miestuose. Investicijos į regioninę transporto integraciją turėtų mažinti kelionių asmeniniais automobiliais poreikį. Tvarų miestų valdymą bei viešųjų paslaugų prieinamumą skatinančios investicijos gali tiesiogiai prisidėti prie ŠESD emisijų mažinimo.	+	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
1 Prioritetas „Pažangesnė Lietuva“ 1.1 uždavinys „Stiprinti mokslinių tyrimų ir inovacinius pajėgumus ir diegti pažangiąsias technologijas“	Sąlygų tvariai pramonės MVĮ transformacijai sudarymas	Investicijomis, kuriomis bus skatinamas ekoinovacijų, tvarių „žiedinių“ produktų kūrimas ir gamyba, prisidės prie pramonės poveikio aplinkai mažinimo bei, tikėtina, turės teigiamos ilgalaikės įtakos mažinant ŠESD emisijas.	+	Nac.	Ilg.	Netiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmin-gumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęsti-numas	Kitos savybės
Strateginis tikslas – prisitaikyti prie klimato kaitos keliamų aplinkos pokyčių						
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.4 uždavinys „Skatinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms, atsižvelgiant į ekosistemos pagrįstus metodus“	Potvynių rizikos valdymo ir mažinimo priemonių, numatytų potvynių rizikos valdymo planuose, įgyvendinimas	Skirtingai nei ankstesniame investavimo laikotarpyje, kuomet daugiausia buvo investuojama į pilkąsias (inžinerines) apsaugos nuo potvynių priemones, 2021-2027 m. investicijų laikotarpiu pirmenybę planuojama teikti investicijoms į žaliosios infrastruktūros ir ekosistemų paslaugomis grindžiamas prisitaikymo prie klimato kaitos priemones, tokias kaip nusausintų šlapynių hidrologinio režimo ir pažeistų upių hidromorfologinių savybių atstatymas. Tokių priemonių įgyvendinimo poveikis bus kompleksinis – jos ne tik padės mažinti potvynių riziką bei nuostolius, tačiau turės teigiamą poveikį vandens telkinių ir biologinės įvairovės būklei. Hidrologinio režimo atkūrimas šlapynėse taip pat mažins ir ŠESD emisijas, nes nusausintos šlapynės yra svarbus ŠESD emisijų šaltinis. Potvynių rizikos mažinimo priemonių poveikis greičiausiai bus lokalus, nes priemonės bus nukreipiamos į tikslines rizikos teritorijas, tuo tarpu šlapynių hidrologinio režimo atstatymo poveikis bus svarbus nacionaliniam ŠESD emisijų balansui.	++	Viet., Nac.	Ilg.	Tiesiog.
	Krantotvarkos priemonių įgyvendinimas ir inovatyvūs tyrimai, siekiant padidinti Baltijos jūros kranto atsparumą klimato kaitos sukeltų procesų poveikiui	Lietuvos kranto zonos dalis yra labai jautri klimato kaitos pokyčiams. Stebėjimai rodo, kad priekrantės pamaitinimas, tiek paplūdimių papildymas atvežtiniais smėliu yra efektyvios krantų būklės išsaugojimo priemonės. Krantotvarkos priemonių pajūrio juostoje įgyvendinimas pristabdys intensyvių Baltijos jūros Lietuvos kranto degradavimą ir prisidės mažinant dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius. Krantotvarkos priemonių įgyvendinimas turės trumpalaikį (kelerių metų) lokalių poveikį.	++	Viet.	Trump. Laikin.	Tiesiog.
	Meteorologinių ir hidrologinių stebėjimų, klimato kaitos poveikio vertinimo, rizikos ir galimų padarinių prognozavimo sistemos tobulinimas bei visuomenės informavimas	Planuojamos investicijos į stebėjimų, vertinimo ir prognozavimo sistemų tobulinimą atitinka NKKVPS tikslą nuolat stebėti ir vertinti riziką, jautrumą ir prisitaikymo galimybes atskiruose ūkio sektoriuose, prognozuoti ir modeliuoti klimato kaitos scenarijus. Hidrometeorologinių stebėjimų sistemos atnaujinimas ir plėtra įgalins geresnį ekstremalių reiškinių prognozavimą. Integruotų perspėjimo sistemų sukūrimas užtikrins tinkamą ekstremalių situacijų valdymą, rizikų ir nuostolių mažinimą.	++	Nac.	Nuolat.	Netiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		Investicijas taip pat planuojama skirti visuomenės sąmoningumo didinimui, aktyvaus dialogo inicijavimui su visomis suinteresuotomis pusėmis siekiant rasti klimato kaitos keliamų iššūkių sprendimus. Šios „minkštosios“ investicijos turės netiesioginį teigiamą poveikį siekiant klimato tikslų.				
	<i>Gyventojų perspėjimo ir informavimo infrastruktūros plėtra</i>	Investicijos į gyventojų perspėjimo ir informavimo infrastruktūros plėtrą užtikrins savalaikį gyventojų perspėjimą apie galimus pavojus, mažins dėl klimato kaitos kylančių ekstremalių klimato reiškinių keliamą riziką ir nuostolius.	++	Nac.	Nuolat.	Netiesiog. Kaup.

8.7. Programos poveikis kultūros paveldui

Kultūros paveldo apsaugos srityje pagrindiniai strateginiai siekiai yra:

- išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą, kartu jį sumaniai pritaikant visuomenės reikmėms,
- ugdyti visuomenės sąmoningumą bei plėtoti turizmo infrastruktūrą, įskaitant kultūros ir gamtos paveldą.

Prie šių tikslų įgyvendinimo tiesiogiai prisidės ketvirtojo Programos prioriteto **„Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.6 uždavinio** ir penktojo prioriteto **„Piliečiams artimesnė Lietuva“ 5.1 uždavinio** veiklos, numatančios kultūros paveldo objektų modernizavimą, įveiklinimą, pritaikymą lankymui ir ekonominei veiklai. Planuojamos intervencijos atitinka nuostatą, jog kultūros paveldas yra saugotinas jį įveiklinant ir pritaikant visuomenės reikmėms, tad investicijų poveikis bus tvarus ir ilgalaikis. Kultūros paveldo objektus pritaikius ekonominei veiklai bus išsaugotas vietos kultūrinis identitetas, išaugs vietovių rekreacinis potencialas, bus sudarytos galimybės teikti aukštesnės kokybės kultūros paslaugas. Be to, investicijos į kultūros paveldo objektų įveiklinimą prisidės prie vietos ekonomikos plėtros, darbo vietų kūrimo, didesnio infrastruktūros efektyvumo.

Neigiamas Programos poveikis gali pasireikšti, jei kultūros paveldas būtų pažeistas dėl naujų infrastruktūrinių sprendimų (transporto infrastruktūros ir atsinaujinančios energijos objektų plėtros). Kultūros paveldo objektai gali būti veikiami padidėjusių transporto srautų ir jų sukiamo triukšmo, vibracijos, oro taršos, kelio darbų sukeltų šalutinių pasekmių. Atsirandant naujoms technogeninėms teritorijoms gali mažėti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ir vietovių vizualinė ir rekreacinė vertė. Vis tik, pagal galiojančius LR teisės aktus bet kokia veikla, galinti turėti neigiamą poveikį kultūros paveldo vertybėms, negali būti įgyvendinama kultūros paveldo teritorijose ir jų apsaugos zonose, tad neigiamas Programos poveikis yra mažai tikėtinas. Kelių infrastruktūros plėtros projektai netgi gali turėti teigiamą įtaką kultūros paveldui. Aplinkkelių įrengimas ir transporto srautų optimizavimas gali sumažinti neigiamą transporto poveikį miestuose esantiems kultūros paveldo objektams, o geresnė transporto infrastruktūra - pagerinti kultūros paveldo objektų pasiekiamumą, padidinti lankomumą.

32 lentelė. Prognozuojamas ES investicijų poveikis kultūros paveldo apsaugos tikslų atžvilgiu

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
Strateginis tikslas: išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą, kartu jį sumaniai pritaikant visuomenės reikmėms; ugdyti visuomenės sąmoningumą bei plėtoti turizmo infrastruktūrą, įskaitant kultūros ir gamtos paveldą						
4 Prioritetas „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.6 uždavinys „Kultūros vaidmens stiprinimas vystant ekonomiką, socialinę įtrauktį ir socialines inovacijas“	<i>Ekonomikos ir turizmo skatinimas modernizuojant svarbiausius valstybei ir turizmui kultūros infrastruktūros ir paveldo objektus</i>	Menkas kultūros paveldo objektų panaudojimas yra viena iš pagrindinių kultūros paveldo apsaugos problemų, nes tvarus paveldo tvarkymas pirmiausia yra siejamas su jo įveiklinimu. Investicijos į kultūros paveldo ir kultūros infrastruktūros objektų modernizavimą, jų įveiklinimą ar pritaikymą lankymui tiesiogiai prisidės siekiant strateginių kultūros paveldo apsaugos tikslų - padės išsaugoti kultūros paveldą, plėtoti turizmą bei ugdyti visuomenės sąmoningumą. Kultūros paveldo išsaugojimas ir pritaikymas visuomenės reikmėms didins kultūros paslaugų prieinamumą ir sklaidą, prisidės prie visuomenės gerovės bei emocinės sveikatos gerinimo.	++	Viet., Reg., Nac.	Ilg.	Tiesiog.
	<i>Privačių kultūros infrastruktūros ir paveldo objektų pritaikymas lankymui</i>					
5 Prioritetas „Piliečiams artimesnė Lietuva“ 5.1 uždavinys „Integruotos socialinės, ekonominės ir aplinkos vietos plėtros skatinimas, puoselėjant kultūros paveldą ir saugumą, įskaitant kaimų ir pajūrio vietas, taip pat pasitelkiant bendruomenės iniciuotą vietos plėtrą“	<i>Inovatyvus viešosios infrastruktūros (įskaitant kultūros paveldo objektus) ir įrangos panaudojimas ekonominei veiklai</i>	Planuojamos Programos investicijos į kultūros paveldo objektų pritaikymą ekonominei veiklai sudarys prielaidas išsaugoti minėtus objektus. Kultūros paveldo objektai bus naudojami vietos gyventojų, bendruomenių, NVO, mažų įmonių, viešojo sektoriaus organizacijų reikmėms, tad planuojamos intervencijos turės reikšmingą ir ilgalaikį poveikį tiek išsaugant kultūros paveldą ir vietos identitetą, tiek gerinant socialinius bei ekonominius vietos rodiklius.	++	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.1 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“	<i>TEN-T kelių tinklo tobulinimas ir plėtra</i>	Dideli transporto srautai gali turėti neigiamą poveikį kultūros paveldo objektams dėl keliamo triukšmo, vibracijos, oro taršos. Infrastruktūros plėtros projektai gali laikinai pažeisti natūralią gamtinę aplinką, kelti vizualinę taršą. Kita vertus, kelių infrastruktūros gerinimas ir transporto srautų miestuose mažinimas gali lemti transporto daromos žalos sumažėjimą jautriose	-/+	Viet.	Ilg./ Laikin.	Tiesiog./ Netiesiog.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
3.2 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą“	Valstybinės reikšmės kelių (regionų jungčių su TEN-T tinklu) tobulinimas ir rekonstrukcija	vietovėse. Be to, yra tikimybė, kad kelių infrastruktūros plėtra pagerins paveldo objektų pasiekiamumą. Kelių tinklo tobulinimo pasekmių reikšmingumas priklausys nuo įgyvendinamų projektų masto ir vietovės.				
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.2. uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas	Atsinaujinančios energetikos infrastruktūros plėtros projektai (tokie kaip saulės ir vėjo elektrinių statyba) gali sutrikdyti natūralią paveldo objektų aplinką, kelti vizualinę taršą. Vis dėlto, AEI objektų plėtra ilgalaikio neigiamo poveikio kultūros paveldo vertybėms (pavieniams objektams, objektų kompleksams ar vietovėms) neturėtų sukelti, nes saugomose, jautriose kultūros paveldui teritorijose AEI įrenginių statyba neleistina.	-/0			

8.8. Programos poveikis išteklių naudojimui

Pagrindiniai šalies strateginiai tikslai išteklių valdymo ir apsaugos srityje yra:

- užtikrinti ilgalaikį racionalų tvarų valstybės funkcionavimui svarbių nacionalinių gamtos išteklių naudojimą, jų apsaugą, atsinaujinančių gamtos išteklių atkūrimą ir, kur įmanoma, gausinimą, sudarant sąlygas darniai ūkio plėtrai;
- mažinti susidarančių atliekų kiekį, užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai saugų atliekų tvarkymą ir racionalų atliekų medžiaginių ir energinių išteklių naudojimą, taip sumažinant gamtos, kitų išteklių naudojimą ir atliekų šalinimą sąvartynuose.

2021-2027 m. ES fondų investicijų programos poveikio vertinimas atskleidžia, kad didžiausią įtaką išteklių valdymo ir apsaugos tikslų įgyvendinimui turės antrojo Programos prioriteto „**Žalesnė Lietuva**“ 2.1, 2.2 ir 2.6 uždavinių, skirtų energijos vartojimo efektyvumui didinti, atsinaujinančios energijos vartojimui skatinti, pereiti prie žiedinės ir tausiai išteklius naudojančios ekonomikos, veiklos.

Energijos efektyvumo didinimui skirtos 2.1 uždavinio veiklos (daugiabučių gyvenamųjų namų ir viešųjų pastatų renovacija, naujausių bei aplinkai palankių technologijų diegimas įmonėse, CŠT ir decentralizuotame sektoriuje) įgalins taupyti ir efektyviau naudoti energijos išteklius, mažins iškastinio kuro naudojimą ir taip reikšmingai prisidės siekiant strateginių energetinio efektyvumo ir energijos taupymo tikslų.

Atsinaujinančios energijos skatinimui skirtos Programos 2.2 uždavinio investicijos (AEI šiluminę energiją gaminančių įrenginių namų ūkiuose bei įmonėse diegimas, perėjimas prie iš AEI gaminamų biodegalų, AEI naudojančių modernių ir aplinkai palankių technologijų šilumos tiekimo sistemose diegimas) skatins didesnį vietinių energijos išteklių naudojimą, mažins priklausomybę nuo energijos išteklių importo, užtikrins tvarų energijos išteklių naudojimą.

Programos 2.6 uždaviniui skirtos investicijos turės reikšmingą poveikį siekiant strateginių žiedinės ekonomikos tikslų. Jų dėka bus užtikrintas efektyvus sukurtos komunalinių atliekų tvarkymo sistemos veikimas, augs visuomenės sąmoningumas ir formuosis tinkami atliekų tvarkymo įgūdžiai, mažės sąvartynuose šalinamų atliekų kiekis, didės perdirbamų atliekų kiekis, žiedinis (pakartotinis) medžiagų naudojimas, išteklių produktyvumas.

Investicijos į ekoinovacijų diegimą, tvarių „žiedinių“ produktų kūrimą ir gamybą, susijusias su penktojo programos prioriteto „**Pažangesnė Lietuva**“ 1.1 uždavinio įgyvendinimu, prisidės prie racionalaus gamtos išteklių vartojimo, išteklių produktyvumo augimo, atliekų kiekio mažėjimo ir galimybės susidariusias atliekas paversti ištekliais.

Transporto infrastruktūros plėtra, kuriai investicijos bus skiriamos pagal trečiojo Programos prioriteto „**Geriau sujungta Lietuva**“ 3.1 ir 3.2 uždavinius, gali lemti tiesioginius negrįžtamus gamtinių išteklių pažeidimus (pvz. miškų kirtimų atveju). Todėl, siekiant išvengti arba maksimaliai sumažinti neigiamą šių priemonių poveikį, būtina užtikrinti, kad kelių bei geležinkelių projektavimo metu būtų atsižvelgta į konkrečių teritorijų ypatumus, išvengta miškų skaidymo, išsaugomi vertingi medynai. Taip pat būtina užtikrinti, kad kelių tiesimo metu būtų laikomasi aplinkos apsaugos bei darbų saugos reikalavimų ir įgyvendinamos aplinkosauginės priemonės, o kelių eksploatavimo metu jie būtų prižiūrimi.

Investicinių priemonių įgyvendinimas gamtos išteklių valdymo ir apsaugos tikslų atžvilgiu turės kaupiamojo pobūdžio, nacionalinio masto pasekmes.

Išsamus investicijų poveikio gamtos išteklių valdymo tikslų atžvilgiu vertinimas yra pateikiamas 33 lentelėje.

33 lentelė. Prognozuojamas ES fondų investicijų poveikis gamtos išteklių valdymo tikslų atžvilgiu

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
Strateginiai tikslai: užtikrinti ilgalaikį racionalų tvarų valstybės funkcionavimui svarbių nacionalinių gamtos išteklių naudojimą, jų apsaugą, atsinaujinančių gamtos išteklių atkūrimą ir, kur įmanoma, gausinimą, sudarant sąlygas darniai ūkio plėtrai; mažinti susidarančių atliekų kiekį, užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai saugų atliekų tvarkymą ir racionalų atliekų medžiaginių ir energinių išteklių naudojimą, taip sumažinant gamtos, kitų išteklių naudojimą ir atliekų šalinimą sąvartynuose						
1 Prioritetas „Pažangesnė Lietuva“ 1.1 uždavinys „Stiprinti mokslinių tyrimų ir inovacinius pajėgumus ir diegti pažangiąsias technologijas“	Sąlygų tvariai pramonės MVĮ transformacijai sudarymas	Mažas išteklių našumas tebėra iššūkis Lietuvos ekonomikai. 2018 m. išteklių našumas išliko 0,80 EUR/kg, t.y. daug mažesnis už ES vidurkį (2,24 EUR/kg). Didinant išteklių našumą Lietuva vis dar neišnaudoja eko-inovacijų potencialo (pagal eko-inovacijų indeksą atsilieka nuo ES vidurkio). Siekiant užtikrinti tvaresnį išteklių naudojimą, didinti išteklių produktyvumą ir mažinti atliekų susidarymą reikšmingą įtaką turės Programos investicijos į ekoinovacijas, tvarių „žiedinių“ produktų gamybą.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.1 uždavinys „Skatinti naudoti energijos vartojimo efektyvumą didinančias priemones ir mažinti šiltnamio dujų išmetimus“	Energijos vartojimo efektyvumo didinimas namų ūkiuose, neprijungtuose prie centralizuoto šilumos tiekimo tinklų	Efektyvus energijos išteklių ir energijos vartojimas yra vienas svarbiausių ilgalaikių Lietuvos energetikos strateginių tikslų. EUROSTAT duomenimis 2018 m. energijos vartojimo intensyvumas Lietuvoje buvo 74 proc. didesnis už ES vidurkį, tad siekiant strateginių energetinio efektyvumo ir energijos taupymo tikslų labai svarbų vaidmenį atliks Programos investicijos į energijos efektyvumo didinimo priemones. Šilumos ir karšto vandens gamybos technologijų efektyvumas decentralizuotame sektoriuje yra gana nedidelis, tad Programos investicijos į efektyvesnių AEI technologijų (naujausios kartos biokuro katilų, šilumos siurblių ir t.t.) naudojimą prie centralizuotai teikiamos šilumos tinklų neprijungtuose namų ūkiuose tiesiogiai ir reikšmingai prisidės prie strateginių energijos vartojimo efektyvumo ir energijos taupymo tikslų įgyvendinimo.	++	Nac.	Vid.- Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Daugiabučių gyvenamųjų namų atnaujinimas, diegiant energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių naudojimo priemones</i>	NENS pabrėžiama, jog daugiabučiams gyvenamiesiems pastatams Lietuvoje sunaudojama daugiausia šilumos energijos (t. y. 54 proc. galutinės suvartojamos šilumos energijos), todėl šioje srityje yra didžiausias šilumos energijos kiekio taupymo potencialas. Energetiškai neefektyvių daugiabučių renovavimas yra viena svarbiausių ir didžiausių energijos sutaupymus duodančių priemonių, tad Programos investicijos į daugiabučių namų atnaujinimą vaidins labai reikšmingą vaidmenį siekiant strateginių energetinio efektyvumo ir energijos taupymo tikslų.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Viešųjų pastatų atnaujinimas, didinant juose energijos vartojimo efektyvumą</i>	Programos investicijos į viešųjų pastatų atnaujinimą taip pat mažins energijos vartojimą bei prisidės siekiant strateginių energetinio efektyvumo ir energijos taupymo tikslų, tiesa, šios priemonės potencialas yra gerokai mažesnis nei daugiabučių renovacijos.	+	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Energijos vartojimo efektyvumo didinimas įmonėse</i>	Programos investicijos į naujausių bei aplinkai palankių technologijų, įrenginių diegimą bei įsigijimą, leis padidinti energijos vartojimo efektyvumą ne pramonės įmonėse, įgalins taupyti energijos išteklius.	+	Nac.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Energijos vartojimo efektyvumo didinimas pramonės MVĮ</i>	Pramonės sektoriuje energijos sąnaudos vertinant gaminio savikainą išlieka didelės ir yra 20 proc. didesnės negu ES vidurkis. Siekiant didinti energijos vartojimo efektyvumą pramonės MVĮ, Programos investicijos bus skirtos energijos vartojimo efektyvumo auditų skatinimui. Šių auditų rezultatai paskatins pramonės MVĮ diegti efektyvesnes ir aplinkai palankesnes technologijas, taupyti energijos išteklius ir siekti didesnio energetinio efektyvumo.	+	Nac.	Vid.-Ilg.	Netiesiog. Kaup.
	<i>Centralizuoto šilumos, karšto vandens ir vėsumos tiekimo sistemų energijos vartojimo efektyvumo didinimas bei sistemų plėtra</i>	EK parengtoje ataskaitoje ¹⁴⁰ pabrėžiama, jog nors nemažai investavus į centralizuotą šilumos tiekimą daugelyje savivaldybių šiluma tiekama ekologiškiau ir efektyviau, vis dėlto energijos vartojimo efektyvumą būtų galima dar padidinti modernizavus pasenusias šilumos apskaitos, šildymo valdymo ir reguliavimo sistemas.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

¹⁴⁰ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas. Šalies ataskaita. Lietuva 2020. Briuselis 2020 02 26

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		Siekiant didinti energijos vartojimo efektyvumą ir taupyti energijos išteklius, Programoje numatytos investicijos perėjimui prie ketvirtos kartos (4G) centralizuotos šilumos tiekimo sistemos, centralizuoto energijos tiekimo vamzdinių sistemų modernizavimui ir plėtrai, išmaniųjų šilumos tinklų valdymo sistemų diegimui. Modernių technologijų diegimas užtikrins efektyvesnį šilumos panaudojimą CŠT sektoriuje, sumažins šilumos nuostolius, leis deginti mažiau kuro ir reikšmingai prisidės siekiant strateginių energetinio efektyvumo ir energijos taupymo tikslų.				
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.2. uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	<i>Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas</i>	Nors 2020 m. atsinaujinančiųjų energijos išteklių dalies tikslą Lietuva jau viršijo, tačiau pastaraisiais metais šis rodiklis nebedidėja ¹⁴¹ . Siekiant strateginio šalies tikslo toliau didinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį, palyginti su šalies bendruoju galutiniu energijos suvartojimu, reikšmingą vaidmenį vaidins Programos investicijos į atsinaujinančios energijos naudojimo skatinimą. Programos investicijos į mažos galios saulės ir vėjo elektrinių įrengimą namų ūkių elektros energijos poreikiams tenkinti reikšmingai prisidės siekiant strateginių tikslų didinti iš atsinaujinančių išteklių gaminamos elektros energijos dalį, mažins priklausomybę nuo iškastinio kuro importo, didins vietinės elektros energijos gamybos pajėgumus.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Šilumos energijos gamybos iš AEI namų ūkiuose, įmonėse skatinimas</i>	Programos investicijos į AEI šiluminę energiją gaminančių įrenginių diegimą namų ūkiuose mažins priklausomybę nuo iškastinio kuro, didins vietinių energijos išteklių naudojimą.	++	Nac.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>AEI diegimo pramonės MVĮ skatinimas</i>	Programos investicijos į AEI technologijų diegimą pramonės MVĮ (AEI naudojančių energijos gamybos pajėgumų įrengimams, naujų efektyvesnio panaudojimo technologijų kūrimui ir diegimui), sudarys sąlygas naudoti daugiau vietinių energijos išteklių, skatins darnesnį išteklių naudojimą, mažins priklausomybę nuo iškastinio kuro.	++	Nac.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.

¹⁴¹ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas. Šalies ataskaita. Lietuva 2020. Briuselis 2020 02 26

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Degalų iš AEI gamybos infrastruktūros diegimas, mažinant neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui</i>	Programos investicijos į II kartos pažangiųjų skystųjų biodegalų, biometano dujų gamybos įrenginius mažins iškastinio kuro poreikį, didins vietinių tvarių biodegalų vartojimą ir padės geriau išnaudoti vietinių atsinaujinančių energijos išteklių potencialą.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>AEI panaudojimo šilumos ir vėsumos gamybai didinimas CŠT sektoriuje</i>	Programos investicijos į naujų nedidelės galios AEI naudojančių technologijų (pvz.: biokuro katilai, biokuro kogeneracinės jėgainės) diegimą ar esamų sistemų modernizavimą, nusidėvėjusių biokuro katilų keitimą kitomis AEI naudojančiomis technologijomis (pvz. efektyviomis nedidelės galios biokuro kogeneracinėmis jėgainėmis, naujais biokuro katilais su šilumos talpyklom ar kt.) leis plačiau ir racionaliau naudoti vietinius energijos išteklius centralizuoto šilumos tiekimo sistemose, mažinti pirminės energijos išteklių importo poreikį.	++	Nac.	Vid.-Ilg.	Tiesiog. Kaup.
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.4 uždavinys „Skatinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms, atsižvelgiant į ekosistemos pagrįstus metodus“	<i>Miško gaisrų aptikimo sistemos įdiegimas</i>	Programos investicijos į miškų gaisrų aptikimo sistemų diegimą užtikrins gaisrų prevenciją ar ankstyvą gaisro vietos aptikimą. Šių sistemų dėka mažės miško gaisrų padaryti nuostoliai ir žala gamtos ištekliams.	++	Nac.	Vid.-Ilg.	Tiesiog.
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.6 uždavinys „Skatinti perėjimą prie žiedinės ekonomikos ir tausiai išteklius naudojančios ekonomikos“	<i>Komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo pajėgumų didinimas</i>	Programos investicijų pagalba planuojama toliau didinti ir modernizuoti komunalinių atliekų rūšiuojamojo atliekų surinkimo pajėgumus, prioritetą skiriant tekstilės, maisto atliekų, įskaitant aliejų, pavojingųjų atliekų, įskaitant medicininės atliekas, statybinių ir didelių gabaritų atliekų surinkimo pajėgumų sukūrimui ir plėtrai. Rūšiuojamojo atliekų surinkimo pajėgumai sudarys galimybes išrūšiuotas atliekas vėl paversti ištekliais jas pakartotinai panaudojant ar perdirbant. Tokiu būdu bus užtikrintas racionalus išteklių panaudojimas išvengiant atliekų susidarymo ir tai turės tiesiogines ilgalaikes teigiamas pasekmes atliekų prevencijai.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
	<i>Daiktų/produktų pakartotinio naudojimo skatinimas</i>	Eurostat duomenimis, 2017 m. žiedinis (pakartotinis) medžiagų naudojimas ES vidutiniškai siekė 11,7 proc., o Lietuvoje – vos 4,5 proc. Programos iniciatyvos, skatinančios pakartotinį daiktų/ produktų naudojimą (taisymą, pakartotino naudojimo stotelių tinklo plėtrą) tiesiogiai prisidės prie minėto rodiklio gerėjimo ir žiedinės ekonomikos tikslų įgyvendinimo.	++	Nac.	Nuolat.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Atliekų paruošimo perdirbti ir perdirbimo įrenginių modernizavimas ir plėtra</i>	Atliekų perdirbimui skirtos Programos investicijos sukurs prielaidas efektyviai tvarkyti atskirai surinktus atliekų srautus ir taip mažins sąvartynuose šalinamų atliekų kiekius, didins antrinių žaliavų naudojimo potencialą, užtikrins tvaresnį išteklių naudojimą. Programos intervencijos turės tiesioginį ir ilgalaikį poveikį siekiant strateginių žiedinės ekonomikos tikslų.	++	Nac.	Ilg.	Tiesiog. Kaup.
	<i>Antrinių žaliavų rinkos plėtros ir šių žaliavų naudojimo skatinimas</i>	Skatinant antrinių žaliavų rinkos plėtrą ir šių žaliavų naudojimą Programa planuoja investuoti į inovatyvių paruošimo perdirbti ir perdirbimo technologijų paiešką ir diegimą skatinant bendradarbiavimą tarp mokslo tyrimų centrų ir atliekų tvarkytojų. Šios iniciatyvos dėka ilgainiui turėtų didėti perdirbamų atliekų kiekiai bei antrinių žaliavų naudojimas naujiems gaminiams.	++	Nac.	Ilg.	Netiesiog. Kaup.
	<i>Visuomenės, įmonių, viešojo sektoriaus sąmoningumo didinimas atliekų prevencijos ir tvarkymo klausimais bei skatinimas vykdyti žaliuosius pirkimus</i>	Programos investicijos į praktinius tvaraus vartojimo, atliekų prevencijos ir tvarkymo mokymus, informatyvių mobilių aplikacijų kūrimą, socialines kampanijas, metodinės pagalbos sistemos dėl pavojingų medžiagų vartojimo išvystymą, aplinkos apsaugos standartų diegimą bei žaliųjų viešųjų pirkimų skatinimą didins visuomenės sąmoningumą, skatins elgsenos pokyčius ir formuos tinkamus atliekų tvarkymo įgūdžius. Kadangi tvaraus vartojimo neįmanoma pasiekti nešviečiant ir nekonsultuojant visuomenės, šios veiklos priemonių įgyvendinimas yra labai svarbus įgyvendinant žiedinės ekonomikos koncepciją. Užtikrinus efektyvų priemonės įgyvendinimą, rezultatai turės teigiamas ilgalaikes kaupiamąsias pasekmes tvariam gamtos išteklių naudojimui.	++	Nac.	Ilg.	Netiesiog. Kaup.
	<i>Žaliųjų inovacijų skatinimas</i>	Programos investicijos į žaliųjų inovacijų skatinimą leis geriau išnaudoti jų potencialą mažinant komunalinių atliekų kiekius, didinant perdirbamų ar	++	Nac.	Nuolat.	Netiesiog. Kaup.

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Poveikį galinčių turėti uždavinio veiklų pavyzdžiai	Prognozuojamo poveikio aprašymas	Prognozuojamų pasekmių savybės			
			Pobūdis ir reikšmingumas	Erdvinis mastas	Trukmė/ tęstinumas	Kitos savybės
		pakartotinai panaudojamų atliekų dalį. Programos priemonės turės reikšmingą poveikį didinant išteklių produktyvumą ir pereinant prie efektyviai išteklius naudojančios žiedinės ekonomikos.				
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.1 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“	TEN-T tinklo geležinkelių infrastruktūros tobulinimas ir plėtra	Programos investicijos į transporto infrastruktūrą, kuomet geležinkelių ar kitų transporto kelių plėtrai numatomi miškų kirtimai, gali turėti neigiamas, ilgalaikes negrįžtamas pasekmes gamtos ištekliams. Tokių pasekmių išvengti turėtų padėti tinkamas teritorinis planavimas ir konkrečių infrastruktūros projektų atžvilgiu atliekamos poveikio aplinkai vertinimo procedūros.	-	Viet.	Ilg.	Tiesiog.
	TEN-T kelių tinklo tobulinimas ir plėtra					
	Infrastruktūros, didinančios skirtingų transporto rūšių (daugiarūšio vežimo jungčių) sąveikos efektyvumą, plėtra					
3.2. Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą	Valstybinės reikšmės kelių (regionų jungčių su TEN-T tinklu) tobulinimas ir rekonstrukcija					

9. Priemonės 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti

Atlikta Programos investicijų poveikio analizė parodė, kad planuojamos intervencijos reikšmingai prisidės siekiant strateginių klimato, energetikos, aplinkos kokybės, visuomenės sveikatos ir socialinės gerovės tikslų.

Nors investicijos yra nukreiptos į aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi rodiklių gerinimą, tam tikromis aplinkybėmis kai kurios jų gali turėti ir neigiamą poveikį. Neigiamos pasekmės yra tikėtinos dėl vandentvarkos, energetikos ir susisiekimo infrastruktūros plėtros. Neigiamą poveikį galinčios daryti Programos veiklos ir neigiamą šių veiklų poveikį galintys patirti aplinkos elementai yra apibendrinti 34 lentelėje.

Investicijų poveikis aplinkai didžiaja dalimi priklausys nuo tolesnių planavimo žingsnių – konkrečių veiklų, jų lokacijos, apimtys, įgyvendinimo sąlygų ir būdų pasirinkimo. 2021-2027 m. ES fondų investicijų programa numato strategines investavimo kryptis, bet nenurodo konkrečių priemonių tikslams pasiekti, nepateikia detalios informacijos kur, kaip ir kokia apimtimi priemonės bus įgyvendinamos. Todėl konkrečios kiekvieno individualaus Programos projekto neigiamų pasekmių sumažinimo, išvengimo ar kompensavimo priemonės turės būti numatomos žemesnio lygmens planavimo dokumentuose, PAV ir SPAV procedūrų metu, kuomet tokios procedūros reikalingos pagal įstatymus (t.y. SPAV procedūros turės būti inicijuojamos rengiant su Programa susijusius žemesnio lygmens (sektorinius) planus ir programas ar teritorinio planavimo dokumentus, kuriems ši procedūra yra privaloma pagal Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašą¹⁴², tuo tarpu PAV turės būti atliekamas Programos pagrindu planuojamoms ūkinėms veikloms, kurioms taikomas LR Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas¹⁴³).

Nemaža dalis Programos priemonių bus tęstinės, pradėtos įgyvendinti 2014-2020 m. finansavimo laikotarpiu, tad siekiant išvengti nepageidaujimų pasekmių reikėtų atsižvelgti į ankstesnio laikotarpio investicijų vertinimo rezultatus, pateiktus siūlymus ir rekomendacijas, projektų finansavimo sąlygų aprašuose sudėti saugiklius, užtikrinančius tinkamą priemonių įgyvendinimą. Taip pat turėtų būti atsižvelgta į Valstybės kontrolės atliktų tyrimų išvadas. Siekiant efektyviai panaudoti Programos investicijas, būtina užtikrinti planuojamų veiklų suderinamumą su kitų finansinių mechanizmų intervencijomis.

Viena esminių sąlygų siekiant išvengti neigiamų pasekmių – užtikrinti, kad įgyvendinant Programos veiklas būtų laikomasi visų galiojančiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatytų reikalavimų ir normatyvų.

¹⁴² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1467 patvirtintas Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašas

¹⁴³ 2017 m. birželio 27 d. Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas Nr. XIII-529

34 lentelė. Neigiamą poveikį galinčios daryti Programos veiklos

Prioritetas/ konkretus uždavinys	Neigiamą poveikį galinčios turėti uždavinio veiklos	Neigiamą poveikį galintys patirti aplinkos elementai							
		Biologinė įvairovė ir kraštovaizdis	Visuomenės sveikata	Dirvožemis	Vanduo	Oras	Klimatas	Kultūros paveldas	Išteklių naudojimas
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“ 2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas	✓	✓	✓					
	Šilumos energijos gamybos iš AEI namų ūkiuose skatinimas					✓			
	AEI panaudojimo šilumos ir vėsumos gamybai didinimas CŠT sektoriuje					✓			
	Degalų iš AEI gamybos infrastruktūros diegimas, mažinant neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui	✓		✓	✓				
2.4 uždavinys „Skatinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms, atsižvelgiant į ekosistemos pagrįstus metodus“	Potvynių rizikos valdymo ir mažinimo priemonių, numatytų potvynių rizikos valdymo planuose, įgyvendinimas	✓			✓				
2.5 uždavinys „Vandens prieinamumo ir tvaraus vandens išteklių valdymo skatinimas“	Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, skatinant vandentvarkos įmonių stambinimą				✓				
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“ 3.1 uždavinys „Kuriant tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“	TEN-T tinklo geležinkelių infrastruktūros tobulinimas ir plėtra	✓	✓	✓		✓			✓
	TEN-T kelių tinklo tobulinimas ir plėtra	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
	Infrastruktūros, didinančios skirtingų transporto rūšių (daugiarūšio vežimo jungčių) sąveikos efektyvumą, plėtra	✓	✓	✓		✓	✓		✓
	3.2 uždavinys „Kuriant tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓

galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą“									
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Toliau yra pateikiamos galimos planuojamų investicijų neigiamo poveikio mažinimo priemonės.

2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“:

Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas

Poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonės:

- Makroplanavimas (poveikio vengimas) – planuojant vėjo energetikos objektų teritorijas turi būti užtikrinama, kad parinkta vieta būtų tinkama apsaugos požiūriu. Ekologiškai jautrių teritorijų vengimas yra pagrindinė poveikio vengimo priemonė¹⁴⁴. Teritorijų konfliktškumas¹⁴⁵ turėtų būti nustatomas prieš pradedant PAV procedūras ir gali palengvinti vėjo energetikos vystymui tinkamiausios teritorijos pasirinkimą. Nekonfliktinės teritorijos pasirinkimas turėtų būti ir vėjo energetikos vystytojų, ir valstybės aplinkos apsaugos institucijų prioritetas¹⁴⁶. Pagrindine prevencine priemone poveikiui sušvelninti ir reikšmingoms neigiamoms pasekmėms išvengti galėtų būti valstybės lygmens specialaus teritorijų planavimo dokumento arba schemos, kurioje būtų įvertintos teritorinės galimybės vystyti AEI energetikos objektų parkus, parengimas. Toks dokumentas turėtų nustatyti AEI energetikos objektų plėtrai tinkamas, kraštovaizdžio bei biologinės įvairovės apsaugos bei kitais aspektais nekonfliktines šalies sausumos teritorijas. Dokumente turėtų būti pateikti AEI naudojančios energetikos infrastruktūros plėtros apribojimai:
 - elektrinės neturėtų būti planuojamos NKTP¹⁴⁷ išskirtuose ypač saugomo šalies vizualinio estetinio potencialo arealuose ir vietovėse (AI, AII ir BI kraštovaizdžio vizualinės struktūros tipai) ir labai didelio ir didelio estetinio potencialo ypač ir vidutiniškai raiškiuose kraštovaizdžio kompleksuose (AIII, AIV, BII, BIII ir BIV kraštovaizdžio vizualinės struktūros tipai)¹⁴⁸. Planuojant tiek vėjo, tiek saulės elektrinių vietas reikia atsižvelgti, kad jos nesukeltų reikšmingos vizualinės taršos saugomoms vertingiausiomis šalies kraštovaizdžio panoramoms, matomoms iš apžvalgos vietų, esančių saugomose teritorijose ir minėtuose kraštovaizdžio kompleksuose, arealuose ir vietovėse. Be to, elektrinių vietos turi būti parinktos taip, kad jos nebūtų matomos gamtos ir kultūros paveldo objektų apžvalgos fone, ir netrukdytų juos apžvelgti iš apžvalgos vietų bei pažintinių ar turistinių maršrutų.
 - saugant kraštovaizdį ir biologinę įvairovę, vėjo elektrinės neturi būti statomos saugomose teritorijose ir jų buferinės apsaugos zonose;
 - biologinės įvairovės apsaugos atžvilgiu, vėjo elektrinės neturėtų būti planuojamos ne tik saugomose teritorijose, bet ir galimo poveikio jose saugomiems paukščiams ir šikšnosparniams atstumais nuo tokių teritorijų, taip pat pajūrio ir Kuršių marių rytinės pakrantės ruože, bent 15 atstumu nuo kranto linijos, gamtinio karkaso migracijos koridoriuose, kituose paukščių bei šikšnosparnių migracijos keliuose, migruojančių bei žiemojančių paukščių sankauptų vietose ir galimo poveikio atstumu nuo jų, galimo poveikio paukščiams ir šikšnosparniams atstumu nuo miškų, vandens telkinių, pelkių;
 - AEI objektai neturėtų būti planuojami teritorijose, kurioms taikomi nacionalinio saugumo reikalavimai. Planavimo etape taip pat turi būti atsižvelgiama į suderinamumą su kitomis ūkinėmis veiklomis (laivysta, žvejyba, rekreacija, intensyvus žemės ūkis ir kt.);

¹⁴⁴ Europos Komisijos pranešimas „Rekomendacinis dokumentas dėl vėjo energetikos plėtros ir ES gamtos apsaugos teisės aktų“. Briuselis, 2020 11 80 C(2020) 7730 final

¹⁴⁵ Teritorijos konfliktškumo identifikavimas yra pagrįstas ekspertiniu galimo vėjo elektrinių veiklos poveikio biologinei įvairovei vertinimu, kuris gali būti atliekamas turint pakankamai informacijos apie biologinę įvairovę ir kitas svarbias teritorijos charakteristikas. Jei numatomas ar nustatytas poveikis yra neigiamas, teritorija laikoma konfliktine.

¹⁴⁶ Konfliktinių teritorijų nustatymo ir galimo vėjo elektrinių parkų neigiamo poveikio paukščiams ir šikšnosparniams vertinimo metodinė priemonė. Ataskaita. VŠĮ „Pajūrio tyrimų ir planavimo institutas. 2017.

¹⁴⁷ Nacionalinis kraštovaizdžio tvarkymo planas (NKTP), patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. spalio 2 d. nutarimu Nr. D1-703

¹⁴⁸ Pagal NKTP kraštovaizdžio vizualinio estetinio potencialo apsaugos sprendinių 73 punktą ypač saugomo šalies vizualinio estetinio potencialo arealuose ir vietovėse turi būti taikomi griežčiausi vizualinės apsaugos reikalavimai, įskaitant draudimą statyti pavienes vėjo jėgaines ir pramoninius vėjo jėgainių parkus, o pagal 71 punktą labai didelio ir didelio estetinio potencialo ypač ir vidutiniškai raiškių kraštovaizdžio kompleksų kokybė negali būti bloginama.

- saulės elektrinių įrengimo reikėtų vengti ekologiškai jautrioje ir ekologiniu požiūriu vertingose teritorijose, nes didelius žemės plotus užimančios saulės elektrinės gali kelti pavojų paukščiams, vabzdžiams.
- Kai Programos pagrindu planuojami projektai yra susiję su įsteigtomis ar potencialiomis „Natura 2000“ teritorijomis, PAV procedūrų metu turi būti įvertinta, ar natūralių buveinių arba rūšių, randamų įsteigtose ar potencialiose „Natura 2000“ teritorijose, apsaugos būklė nepablogės. Vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros projektų poveikį „Natura 2000“ teritorijose saugomoms natūralioms buveinėms ir rūšims turi būti naudojamosi atnaujintomis EK gairėmis:
 - EK pranešimu „Natura 2000“ teritorijų valdymas. Buveinių direktyvos (Direktyvos 92/43/EEB) 6 straipsnio nuostatos“ (2019/C 33/01);
 - EK pranešimu „Rekomendacinis dokumentas dėl vėjo energetikos plėtros ir ES gamtos apsaugos teisės aktų“ (2020.11.18, C(2020) 7730 final);
 - EK pranešimu „Rekomendacinis dokumentas dėl hidroenergetikos reikalavimų, susijusių su ES gamtos apsaugos teisės aktais“ (2018/C 213/01).
- Prieš planuojant vėjo jėgainių statybas, turi būti atliekami tiksliniai paukščių ir šikšnosparnių tyrimai siekiant identifikuoti galimas grėsmes. Tyrimai turi būti pakankamos trukmės ir apimti visus svarbius metų laikotarpius: veisimosi, sezoninės migracijos ir žiemojimo (kai analizuojamoje teritorijoje galimas žiemojančių paukščių sankaupų formavimasis ar pavienių saugomų paukščių rūšių individų žiemojimas) laikotarpius, kad tyrimų metu gauti rezultatai būtų patikimi ir leistų prognozuoti galimą planuojamų vėjo elektrinių poveikį biologinei įvairovei jų statybos ir veiklos vykdymo metu. Vertinant vėjo elektrinių poveikį šikšnosparniams ir parenkant poveikio mažinimo priemones galima naudotis EUROBATS gairėmis¹⁴⁹.
- Statybos darbų poveikį minimizuojančių priemonių įgyvendinimas (statybos darbų stabdymas pavasarinės ir rudeninės paukščių migracijos (jeigu jų metu statybos vietoje formuojasi paukščių sankaupos), perėjimo, jauniklių auginimo metu).
- Nepakeisto hidrologinio režimo, žemėnaudos išsaugojimas siekiant išsaugoti paukščių buveines.
- Gamtosauginio debito užtikrinimas žemiau hidroelektrinių esančiuose vandens telkiniuose.
- Žuvų apsaugos priemonių, pralaidų, žuvitakių įrengimas.
- Biologinės įvairovės apsaugos priemonių taikymas vykdant krantotvarkos darbus. Smėlio kasimo darbų stabdymas lapkričio – kovo mėnesiais siekiant išvengti žiemojančių paukščių trikdymo. Technologijų, leidžiančių išvengti reikšmingo poveikio dugno biotopams, nerštavietėms ir žuvims, parinkimas.
- Poveikio mažinimo priemonių taikymas:
 - mažinant vizualinį poveikį kraštovaizdžiui, rekomenduojama, kad vėjo jėgainių grupė būtų tokio pat tipo, spalvos, vienodo stebulės aukščio, rotoriaus skersmens ir sukimosi greičio;
 - paukščių atsitrenkimo į bokštą riziką mažinančių priemonių diegimas (reflektorių, veidrodžių ant menčių, kuo mažesnio intensyvumo šviesų naktimis, atitinkamo bokšto dažymo);
 - jautrumo į praskrendančius paukščius daviklių įdiegimas, kad turbina galėtų automatiškai išsijungti;
 - paukščių monitoringo vykdymas ir, pastebėjus neigiamą poveikį, papildomų poveikio mažinimo priemonių, tokių kaip veiklos ribojimas/ periodiškumas atsižvelgiant į paukščių migraciją, taikymas.

Daugiau vėjo elektrinių poveikio biologinei įvairovei mažinimo priemonių galima rasti šiame poskyryje išvardintuose EK ir EUROBATS rekomendaciniuose dokumentuose ir gairėse, taip pat VENBIS projekto ataskaitoje „Rekomendacijos dėl neigiamo poveikio mažinimo šalies, atskirų savivaldybių, atskirų vėjo elektrinių parkų teritorijų ar rūšių lygmenyje“ (2017).

Poveikio visuomenės sveikatai mažinimo priemonės:

- Parenkant teritorijas vėjo elektrinių plėtrai turi būti atsižvelgiama į vėjo elektrinių daromą poveikį žmogui ir jo sveikatai (triukšmas, šešėliavimas, vizualinis poveikis, elektromagnetiniai trikdžiai, šviesos

¹⁴⁹ Rodrigues, L. Bach, M.-J. Dubourg-Savage, B. Karapandža, D. Kovač, T. Kervyn, J. Dekker, A. Kepel, P. Bach, J. Collins, C. Harbusch, K. Park, B. Micevski, J. Minderman. 2015. Guidelines for consideration of bats in wind farm projects - Revision 2014. EUROBATS Publication Series No 6 (English version). UNEP/EUROBATS Secretariat, Bonn, Germany, 133 p.

atspindėjimas ir kt.), todėl PAV procedūrų metu turi būti apskaičiuotos tikslios triukšmo, šėšėliavimo, elektromagnetinių trikdžių ir kt. zonos ir pagal tai nustatomi galimi atstumai nuo gyvenamosios aplinkos, nesukeliantys pavojaus žmonių sveikatai.

- Esant poreikiui, turi būti įrengiamos poveikio mažinimo priemonės (mažinančios triukšmo lygį, šėšėliavimą (apsauginės žaliuzės, apželdinimas)).

Poveikio dirvožemiui mažinimas:

- Statybų metu pažeisto dirvožemio rekultivavimas (nukasto derlingojo dirvožemio sluoksnio sugrąžinimas, apželdinimas)
-

2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“:

Šilumos energijos gamybos iš AEI namų ūkiuose skatinimas

AEI panaudojimo šilumos ir vėsumos gamybai didinimas CŠT sektoriuje

Poveikio aplinkos oro kokybei mažinimo priemonės:

- Darnus teritorijų planavimas
- Geriausiai prieinamų gamybos būdų (GPGB) ir technologijų taikymas
- Kuro deginimo proceso optimizavimas (deginimo proceso pagerinimui naudoti priedus, atlikti degiklių, degimo režimo kūrykloje, oro ir kuro modifikacijas (deginimo būdo keitimas, dūmų recirkuliacija, skirtingas kuro ir oro maišymas, kuro rūšių maišymas, tinkamas kuro paruošimas))
- Teršalų gaudymas, degimo produktų valymas siekiant sumažinti dujinius ir kietųjų dalelių išmetimus į orą (multiciklonai, rankoviniai filtrai, elektrostatiniai nusodintuvai, skruberiai, sorbentų įpurškimas, degimo produktų aušinimas, apimantis vandens garų kondensavimą ir kietųjų dalelių sugaudymą)
- Nuolatinė aplinkos oro kokybės stebėseną

2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“:

Degalų iš AEI gamybos infrastruktūros diegimas, mažinant neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui

Poveikio vandens ištekliams ir biologinei įvairovei mažinimo priemonės:

- Žemės ūkio produkcijai gaminti naudojamų trąšų ir augalų apsaugos priemonių kiekių mažinimas/optimizavimas, taršos išsiplovimą į vandens telkinius mažinančių priemonių įgyvendinimas

Poveikio dirvožemiui mažinimo priemonės

- Užtikrinti, kad šalutinės žemės ūkio produkcijos (šiaudų) pašalinimas iš laukų nesąlygos organinės dirvožemio anglies kiekio sumažėjimo ir dirvožemio būklės prastėjimo
- Taikyti kitas organinės anglies didinimo priemones (pvz. tarpinių augalų auginimą)

2.4 uždavinys „Skatinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms, atsižvelgiant į ekosistemos pagrįstus metodus“:

Potvynių rizikos valdymo ir mažinimo priemonių, numatytų potvynių rizikos valdymo planuose, įgyvendinimas

Poveikio vandens ištekliams ir biologinei įvairovei mažinimo priemonės:

- Poveikio ekosisteminei paslaugoms vertinimas
- Priemonių suderinimas su vandensaugos tikslais

2.5 uždavinys „Vandens prieinamumo ir tvaraus vandens išteklių valdymo skatinimas“

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, skatinant vandentvarkos įmonių stambinimą

Poveikio vandens ištekliams ir biologinei įvairovei mažinimo priemonės:

- Priemonių suderinimas su vandensaugos tikslais

3.1 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“:

TEN-T tinklo geležinkelių infrastruktūros tobulinimas ir plėtra

TEN-T kelių tinklo tobulinimas ir plėtra

Infrastruktūros, didinančios skirtingų transporto rūšių (daugiarūšio vežimo jungčių) sąveikos efektyvumą, plėtra

3.2 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą“:

Valstybinės reikšmės kelių (regionų jungčių su TEN-T tinklu) tobulinimas ir rekonstrukcija

Poveikio biologinei įvairovei, kraštovaizdžiui, gamtiniais ištekliams mažinimo priemonės:

- Darnus teritorijų planavimas, poveikio aplinkai vertinimo procedūrų laikymasis
- Kai planuojami projektai yra susiję su įsteigtomis ar potencialiomis „Natura 2000“ teritorijomis, PAV procedūrų metu turi būti įvertinta, ar natūralių buveinių arba rūšių, randamų įsteigtose ar potencialiose „Natura 2000“ teritorijose, apsaugos būklė nepablogės ir ar nebus neigiamai paveiktas nagrinėjamų teritorijų vientisumas
- Kraštovaizdžio atkūrimo planų parengimas, kuomet neigiamų pasekmių charakteringiems kraštovaizdžio elementams išvengti neįmanoma
- Želdinių atsodinimas (užtikrinant, kad neatsirastų invazinių augalų rūšių)
- Gyvūnų migracijos koridorių įrengimas
- Statybos darbų ribojimas pavasarinės paukščių migracijos, perėjimo, jaunikių auginimo metu
- Mažinant taršos riziką, turi būti užtikrinamas vandens surinkimas ir nukreipimas į apšalymui skirtus tvenkinėlius, griovius.

Poveikio dirvožemiui mažinimo priemonės:

- Statybų metu pažeistų dirvožemių rekultivavimas (nukasto derlingojo dirvožemio sluoksnio sugrąžinimas, augalų dangos atkūrimas)
- Apsaugos nuo erozijos priemonių taikymas (šlaitų stabilizavimas, užsėjimas, apsauginės geotekstilinės dangos naudojimas)
- Sunkiasvorių transporto priemonių judėjimo tik įrengtais privažiavimo keliais užtikrinimas

Poveikio visuomenės sveikatai mažinimo priemonės:

- Apsaugos nuo triukšmo priemonių įrengimas (akustinės sienelės, želdiniai)
- Darnus teritorijų planavimas, transporto srautų nukreipimas nuo gyvenamųjų zonų
- Saugumo priemonių įgyvendinimas

Poveikio kultūros paveldui mažinimo priemonės:

- Archeologiniai tyrimai kultūros paveldo objekto prieigose jei yra atliekami žemės kasimo darbai
- Tinkamas naujų infrastruktūros objektų planavimas (nenumatant naujų objektų, laikinų privažiavimo kelių kultūros paveldo objektų ir vietovių teritorijose ir jų apsaugos nuo fizinio poveikio zonose).

10. Programos alternatyvų vertinimas

2021-2027 m. ES fondų investicijų programoje galimos planuojamų intervencijų alternatyvos nėra nagrinėjamos. Kadangi Programa yra aukščiausio lygmens strateginio planavimo dokumentas, kuriame pateikiamos tik bendros investicijų kryptys ir uždaviniai, jų nesiejant nei su konkrečiais ūkinės veiklos projektais ar jų apimtimi, nei su konkrečia priemonių įgyvendinimo teritorija ar vietoje, SPAV metu įmanoma atlikti tik „nulinės“ alternatyvos analizę ir palyginti prognozuojamas Programos įgyvendinimo pasekmes su „nuline“ alternatyva, t. y. tikėtinais pasekmėmis, jei Programa nebūtų įgyvendinama.

Programos įgyvendinimo ir „nulinės“ alternatyvos pasekmių vertinimas pateikiamas 35 lentelėje.

35 lentelė. 2021-2027 metų ES fondų investicijų programos įgyvendinimo ir „nulinės“ alternatyvos pasekmių vertinimas

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
1 Prioritetas „Pažangesnė Lietuva“		
1.1 uždavinys „Stiprinti mokslinių tyrimų ir inovacinius pajėgumus ir diegti pažangiąsias technologijas“	Investicinio prioriteto „Pažangesnė Lietuva“ veiklos tiesioginio poveikio aplinkos būklei ar visuomenės sveikatai neturės, tačiau prisidės užtikrinant darnų, mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįstą, ekonomikos augimą, didins šalies tarptautinį konkurencingumą. Programos investicijos leis pereiti prie aukštesnės pridėtinės vertės produktų kūrimo ir gamybos, didins verslo ir viešojo sektoriaus efektyvumą, MVĮ produktyvumą ir konkurencingumą, ugdys sumaniajai specializacijai reikalingus įgūdžius, sudarys sąlygas naujų ir geriau apmokamų darbo vietų kūrimui. Ilgainiui tai turės teigiamos įtakos visuomenės gerovei ir gyvenimo kokybei, padės kurti sveikesnę ir švaresnę aplinką.	Neįgyvendinant Programos, šalies pažanga lėtėtų. Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse mokslo iniciatyvose ir toliau išliktų žemas, trūktų paskatų mokslo ir verslo bendradarbiavimui, nebūtų užtikrinta pakankama technologijų ir inovacijų sektoriaus plėtra. Lietuvoje tebebūtų mažai aukštą pridėtinę vertę kuriančių įmonių, o ekonomikos augimo potencialas liktų nepakankamai išnaudojamas. Inovacijų ir pažangiųjų technologijų teikiamos galimybės mažinti poveikį aplinkai bei žmonių sveikatai taip pat nebūtų tinkamai išnaudojamos.
1.2 uždavinys „Pasinaudoti skaitmeninio teikiama nauda piliečiams, įmonėms ir vyriausybėms“		
1.3 uždavinys „Stiprinti MVĮ augimą ir konkurencingumą“		
1.4 uždavinys „Ugdyti pažangiajai specializacijai, pramonės pereinamajam laikotarpiui ir verslumui reikalingus įgūdžius“		
2 Prioritetas „Žalesnė Lietuva“		
2.1 uždavinys „Skatinti naudoti energijos vartojimo efektyvumą didinančias priemones ir mažinti šiltnamio dujų išmetimus“	Programos investicijų dėka pastebimai išaugs energijos vartojimo efektyvumas, gerės energijos intensyvumo ir produktyvumo rodikliai. Įgyvendintos priemonės mažins iškastinio kuro poreikį ir priklausomybę nuo išteklių importo. Energijos efektyvumui didinti skirtos Programos priemonės turės reikšmingos įtakos mažinant energetikos sektoriaus ŠESD emisijas, oro taršą, užtikrins tvaresnį išteklių naudojimą. Investicijos vaidins labai svarbų vaidmenį siekiant nacionalinių klimato švelninimo tikslų.	NENS įgyvendinimo plane¹⁵⁰ numatyta, kad ES lėšos turėtų būti vienas pagrindinių finansavimo šaltinių siekiant įgyvendinti užsibrėžtus energetinio efektyvumo, klimato kaitos švelninimo ir aplinkos oro taršos mažinimo tikslus. Nesant ES fondų investicijų, prielaidos reikšmingam energijos efektyvumo didėjimui nebūtų sukurtos. Neįgyvendinus energetinį efektyvumą didinančių priemonių, nebūtų sprendžiamos imlumo energijai, priklausomybės nuo energijos importo problemos. Šiuo metu Lietuvos energetinio intensyvumo rodiklis 1,72 didesnis, o energijos produktyvumo – 43 proc. mažesnis už ES vidurkį. Neįgyvendinant Programos priemonių, šie rodikliai

¹⁵⁰ 2018 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1210 patvirtintas Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos įgyvendinimo priemonių planas

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
		ateityje keistųsi nedaug. Nebūtų įgyvendinti strateginiai energijos taupymo ir ŠESD emisijų mažinimo tikslai.
2.2 uždavinys „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“	Programos investicijos leis įgyvendinti strateginiuose dokumentuose (NENS, NEKSVP) numatytas AEI vartojimo skatinimo priemones. Šios priemonės užtikrins reikšmingą AEI naudojimo plėtrą elektros, šilumos, transporto sektoriuose. Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas energijos gamybai mažins iškastinio kuro poreikį ir priklausomybę nuo energijos išteklių importo, reikšmingai prisidės mažinant ŠESD emisijas ir oro taršą, didinant išteklių naudojimo efektyvumą.	Nesant ES investicijų, paskatų tolesnei AEI plėtrai būtų nedaug. Be Programos investicijų neaugtų energiją gaminančių vartotojų skaičius, atsinaujinančių energijos išteklių integracija į transporto sektorių išliktų neefektyvi ir lėta. Neskatinant tolesnės AEI plėtros, neaugtų vietinių energijos išteklių naudojimas, o energijos gamybai naudojamo kuro rūšių struktūra beveik nesikeistų, dominuotų iškastinis kuras. AEI dalis bendrame galutiniame energijos suvartojime, kuri šiuo metu siekia 25,5 proc., be Programos investicijų augtų lėtai ir iki 2030 m. nepasiektų NENS nustatyto 45 proc. tikslo. (prasčiausia situaciją išliktų transporto sektoriuje). Neužtikrinus pakankamo AEI plėtros tempo būtų mažiau prielaidų aplinkos oro kokybės rodiklių gerėjimui bei ŠESD emisijų mažėjimui, tad strateginiai klimato kaitos švelninimo tikslai liktų nepasiekti.
2.3 uždavinys „Kurti pažangiąsias elektros energijos sistemas ir tinklus, taip pat energijos kaupimo vietas lygmeniu sprendimus už TEN-E ribų“	Programos investicijos prisidės prie elektros energijos tiekimo sistemos veiksmingumo, saugumo ir tvarumo didinimo, siekiant nepertraukiamai tiekti energiją vartotojams priimtinomis kainomis ir pasipriešinti galimiems trikdžiams, kylantiems dėl technogeninių, gamtinių, ekonominių ar politinių priežasčių. Planuojamos intervencijos mažins priklausomybę nuo iškastinio kuro ir turės teigiamos įtakos siekiant energetinio savarankiškumo, klimato kaitos švelninimo tikslų, sprendžiant prisitaikymo prie klimato kaitos iššūkius.	Neįgyvendinant Programos, šalies energetikos patikimumo ir saugumo didinimo priemonės nebūtų įgyvendinamos reikiama apimtimi, nebūtų pasiekti strateginiai energetinio savarankiškumo tikslai.
2.4 uždavinys „Skatinti prisitaikymą prie klimato kaitos, rizikos prevenciją ir atsparumą nelaimėms, atsižvelgiant į ekosistemos pagrįstus metodus“	Programos investicijų dėka bus įgyvendintos potvynių rizikos valdymo priemonės, leisiančios sumažinti potvynių keliamą pavojų gyventojų sveikatai ir gyvybei bei patiriamus materialinius nuostolius. Šios priemonės turės teigiamą	Nesant Programos investicijų, prisitaikymo prie klimato kaitos uždaviniai, dėl nepakankamų atsakingų institucijų finansinių galimybių, nebūtų pilnai įgyvendinti. Daugėjant ekstremalių reiškinių ir neįgyvendinus būtinų apsaugos

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
	poveikį vandens telkinių ir biologinės įvairovės būklei, prisidės mažinant ŠESD emisijas. Investicijos į krantotvarkos priemonių įgyvendinimą pajūrio juostoje pristabdys intensyvų Baltijos jūros Lietuvos kranto degradavimą ir prisidės mažinant dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius. Programos priemonės užtikrins geresnį ekstremalių reiškinių prognozavimą, ekstremalių situacijų valdymą, klimato kaitos keliamų rizikų ir nuostolių sumažėjimą.	priemonių bei neužtikrinus efektyvaus prognozavimo, informavimo ir perspėjimo sistemų funkcionavimo, išaugtų dėl klimato kaitos atsirandantys nuostoliai.
2.5 uždavinys „Vandens prieinamumo ir tvaraus vandens išteklių valdymo skatinimas“	Programos investicijos padidins kokybiško geriamojo vandens prieinamumą gyventojams, iki šiol naudojantiems nesaugų šachtinių šulinių vandenį ir taip prisidės kuriant saugią gyvenamąją aplinką. Prie saugesnės gyvenamosios aplinkos kūrimo prisidės ir priemonės, skirtos lietaus nuotekų infrastruktūros plėtrai, kurios mažins miestų užtvindymo po stiprių liūčių riziką. Programa turės reikšmingą įtaką mažinant vandens telkinių taršą buitinėmis ir lietaus nuotekomis, leis įgyvendinti kitas reikalingas vandens telkinių būklės gerinimo priemones ir padės pasiekti rizikos grupei priskiriamų telkinių vandensaugos tikslus. Investicijų dėka gerės vandens išteklių stebėsenos ir ištirtumas, didės valdymo efektyvumas.	ES investicijos vaidina reikšmingą vaidmenį plečiant ir modernizuojant geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo infrastruktūrą. Nesant Programos investicijų, plėtros tempai būtų labai riboti, tad nemaža dalis šalies gyventojų būtų priversti ir toliau naudoti nesaugų geriamąjį vandenį. Viena opiausių vandentvarkos sektoriaus problemų yra per didelis vandens tiekimu ir nuotekų šalinimu užsiimančių įmonių skaičius. Neinvestuojant į šio sektoriaus restruktūrizavimą jis ir ateityje išliktų neefektyvus ir nesavarankiškas. Miestų savivaldybės neturi finansinių galimybių tvarkyti pasenusios lietaus nuotekų infrastruktūros, todėl daugėjant ekstremalių klimato reiškinių miestai vis dažniau būtų užtvindomi ir patirtų nuostolių. ES investicijos yra pagrindinis vandens telkinių būklės gerinimo priemonių finansavimo šaltinis, tad nesant šių lėšų, prielaidų vandens telkinių būklės gerėjimui nebūtų, visi šiuo metu geros būklės reikalavimų neatitinkantys telkiniai ir toliau išliktų rizikos grupėje, būtų nepasiekti strateginiai vandens išteklių apsaugos tikslai.

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
2.6 uždavinys „Skatinti perėjimą prie žiedinės ekonomikos ir tausiai išteklius naudojančios ekonomikos“	Programos investicijos į žiedinės ekonomikos skatinimą užtikrins 2014-2020 m. laikotarpio ES investicijų į atliekų tvarkymo sektoriaus tobulinimą tęstinumą ir reikšmingai prisidės prie strateginio šalies tikslo didinti gamtos išteklių naudojimo darną. Programos priemonės (rūšiuojamojo surinkimo sistemų plėtra, atliekų paruošimo perdirbimui ar kitam naudojimui pajėgumų didinimas, pakartotinio daiktų, produktų bei žaliavų naudojimo, žaliųjų inovacijų skatinimas) leis sumažinti žaliavų paklausą, susidarančių atliekų kiekius, didins perdirbamų gaminių kiekį ir antrinių jų panaudojimą, mažins priklausomybę nuo išteklių importo, didins išteklių produktyvumą.	Išteklių produktyvumo, atgautų medžiagų panaudojimo bei ekologinių inovacijų rodikliai Lietuvoje tebėra gerokai prastesni už ES vidurkį. Neįgyvendinant Programos priemonių, prielaidų situacijai reikšmingai keistis ateityje būtų nedaug, o progresas siekiant darnesnio išteklių naudojimo būtų nepakankamas, kad užtikrintų spartų, NPP numatytą, minėtų rodiklių augimą.
2.7 uždavinys „Skatinti biologinę įvairovę, žaliąją infrastruktūrą miesto aplinkoje ir mažinti taršą“	Programos investicijos turės didelės teigiamos įtakos siekiant biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos ir būklės gerinimo tikslų. Jų dėka bus toliau formuojamas ir plėtojamas „Natura 2000“ teritorijų tinklas, didės saugomų teritorijų sistemos pajėgumai efektyviai vykdyti priskirtas funkcijas, bus įgyvendintos būtinos buveinių ir rūšių apsaugos ir būklės atkūrimo priemonės. Programos veiklos turės ilgalaikės teigiamos įtakos kraštovaizdžio estetiniam potencialui bei ekosistemų funkcijoms, reikšmingai prisidės mažinant aplinkos taršą ir taršos poveikį tiek biologinei įvairovei, tiek gyventojų sveikatai.	Neįgyvendinant Programos intervencijų, NATURA 2000 teritorijų plėtra sulėtėtų, biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio būklė nesikeistų arba netgi prastėtų. Strateginiai šalies tikslai biologinės įvairovės apsaugos srityje nebūtų pasiekti. Neskiriant papildomų investicijų, nedidėtų aplinkos taršos prevencijos ir kontrolės efektyvumas, nemažėtų neigiamas aplinkos veiksnių (oro taršos, užterštų teritorijų) poveikis gyventojų sveikatai, nebūtų pasiekti strateginiai saugios ir sveikos gyvenamosios aplinkos užtikrinimo tikslai.
3 Prioritetas „Geriau sujungta Lietuva“		

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
3.1 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“	Programos investicijos į transporto infrastruktūros plėtrą, didins transporto sistemos integralumą, konkurencingumą, leis efektyviau valdyti transporto srautus. Didinat transporto sistemos saugumą mažės keliuose ir eismo įvykiuose žūstančių ir sužalojamų asmenų skaičius. Dviračių ir pėsčiųjų takų infrastruktūros plėtra skatins gyventojus atsisakyti automobilių, sveikiau ir aktyviau gyventi. Transporto srautų mažėjimas ir nukreipimas įrengiant aplinkkelius, leis sumažinti oro taršą miestuose. Inžinerinių triukšmo mažinimo sprendimų įgyvendinimas leis išvengti neigiamo triukšmo poveikio gyventojų sveikatai.	Be Programos investicijų, transporto infrastruktūros plėtros ir modernizavimo tempai stipriai sulėtėtų, negerėtų jos techniniai bei saugumo parametrai. Tebeišliktų didelė transporto sąlygojama miestų oro tarša ir neigiamas poveikis gyventojų sveikatai, nepavyktų reikšmingai sumažinti traumatizmo ir žūčių keliuose rodiklių.
3.2 uždavinys „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų ir įvairiarūšį nacionalinį, regiono ir vietos judumą, įskaitant geresnes galimybes naudotis TEN-T ir tarpvalstybinį judumą“	Vis dėlto, galimos ir neigiamos infrastruktūros plėtros pasekmės. Statybų metu gali būti pažeidžiamas dirvožemis, naujų kelių atsiradimas gali lemti vizualinę kraštovaizdžio taršą, ekosistemų fragmentaciją, išaugę transporto srautai gali didinti oro taršą. Siekiant išvengti neigiamų pasekmių, būtinas tinkamas planavimas, geriausių technologinių sprendimų pasirinkimas, aplinkos apsaugos priemonių įgyvendinimas.	
4 Prioritetas „Socialiai atsakinga Lietuva“		
4.1 uždavinys „Suteikti daugiau galimybių įsidarbinti visiems darbo ieškantiems asmenims, visų pirma jaunimui ir ilgalaikiams bedarbiams, taip pat neveikliems žmonėms, propaguoti savarankišką darbą ir socialinę ekonomiką“	Programos investicijos padidins labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių (ilgalaikių bedarbių, neįgaliųjų, nekvalifikuotų ir vyresnio amžiaus asmenų, nesimokančio ir nedirbančio jaunimo, migrantų) galimybes integruotis į darbo rinką, užsitikrinti stabilias, orias pajamas, prisidės sprendžiant skurdo problemas, kuriant saugesnę socialinę aplinką, mažinant atskirtį. Mažėjant socialinei atskirčiai, ilgainiui turėtų mažėti ir skirtingų visuomenės grupių sveikatos netolygumai. Investicijos padės kurti saugesnę fizinę darbo aplinką, prisidės mažinant nelaimingų atsitikimų, žūčių ir sužalojimų darbo aplinkoje skaičių.	Neįgyvendinant Programos, ateityje imtų trūkti aktyvių darbo rinkos politikos priemonių, užimtumo politika neatitiktų darbo rinko poreikių. Socialinės rizikos atskirties grupėse esančių asmenų galimybės įsiliesti į darbo rinką mažėtų, dėl to nebūtų užtikrintas šių asmenų finansinis stabilumas, toliau didėtų segregacija. Nesant ES fondų investicijų, mažėtų dėmesys profesinės rizikos valdymui, būtų mažiau paskatų ir priemonių didinti darbo vietų saugą. Darbo aplinkoje nemažėtų neigiamą poveikį darbuotojų sveikatai darančių veiksnių.

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
4.2 uždavinys „Didinti švietimo ir mokymo sistemų kokybę ir rezultatyvumą“	Programos investicijos turės reikšmingą įtaką didinant švietimo ir mokymo sistemų kokybę, kokybiško ugdymo prieinamumą, mokinių įtrauktį. Programos dėka mažės švietimo netolygumai, mokiniams bus suteiktos geresnės starto, socialinės integracijos galimybės. Didesnės galimybės gauti tinkamą išsilavinimą ilgalaikėje perspektyvoje mažins skurdo, socialinės atskirties riziką.	Neįgyvendinant Programos priemonių, švietimo sistemos modernizacija ir tobulėjimas sulėtėtų. Sistema ir toliau stokatų tinkamų kompetencijų, neatitiktų šiuolaikinės visuomenės poreikių, nemažėtų švietimo netolygumai. Švietimo sistemos problemos ir toliau tiesiogiai lemtų socialines problemas – skurdą ir atskirtį.
4.3 uždavinys „Didinti švietimo prieinamumą sudarant vienodas galimybes gauti kokybiškas ir įtraukias švietimo ir mokymo paslaugas“		
4.4 uždavinys „Skatinti lanksčias kompetencijų kėlimo, kvalifikacijos įgijimo ir persikvalifikavimo galimybes“	Programos investicijos sudarys būtinas prielaidas labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių nariams integruotis į darbo rinką: suteiks sąlygas profesiniam persikvalifikavimui ar profesinių įgūdžių atkūrimui, kitų kompetencijų, bendrųjų įgūdžių ugdymui.	Dėl kompetencijų stokos socialinės rizikos grupei priklausantys asmenys sunkiai integruojasi į darbo rinką. Neįgyvendinant Programos, ateityje ir toliau trūktų būtinos kompleksinės pagalbos ugdant socialinės rizikos asmenų įgūdžius ir darbo rinkos poreikius atitinkančias kompetencijas, skatinant aktyvesnę šių asmenų integraciją į darbo rinką.
4.5 uždavinys „Gerinti švietimo, mokymo ir mokymosi visą gyvenimą kiekvienam paslaugas tobulinant infrastruktūrą“	Programos investicijos į švietimo įstaigų infrastruktūros tobulinimą ir plėtrą, įrangą bei technologijas leis efektyviau ir kokybiškiau organizuoti mokymosi procesą, didins kokybiško švietimo prieinamumą, socialinę įtrauktį. Investicijos į universalaus dizaino ir kitų inžinerinių sprendinių įgyvendinimą mokyklose bei specialiųjų transporto priemonių įsigijimą leis į ugdymo procesą įsijungti neįgaliesiems, užtikrins jiems kokybišką išsilavinimą, didins jų integraciją ir mažins jų bei jų šeimos narių socialinę atskirtį.	Nesant ES fondų investicijų į švietimo infrastruktūrą, lėtų švietimo sistemos progresas, sistema neatitiktų šiuolaikinės visuomenės poreikių, nebūtų užtikrintas kokybiško švietimo prieinamumas visiems mokiniams (neįgalūs vaikai ir toliau liktų atskirtyje, kaimiškose vietovėse vaikai turėtų mažiau galimybių dalyvauti ikimokykliniame ugdyme).
4.6 uždavinys „Kultūros vaidmens stiprinimas vystant ekonomiką, socialinę įtrauktį ir socialines inovacijas“	Programos investicijos padės išsaugoti vertingus kultūros paveldo objektus juos modernizuojant, įveiklinant ir pritaikant lankymui. Investicijos į kultūros infrastruktūros gerinimą ir plėtrą skatins turizmą, didins kultūros sektoriaus sukuriamą pridėtinę vertę ir vaidmenį visuomenės gyvenime. Didesnis kultūros paslaugų prieinamumas skatins socialinę įtrauktį, teigiamai veiks visuomenės socialinę gerovę ir emocinę sveikatą.	Investicijų stoka yra viena iš esminių priežasčių, trukdančių efektyviai išnaudoti kultūros objektų potencialą. Nesant Programos investicijų, dalis vertingų objektų ir ateityje išliktų nenaudojami, prastėtų jų būklė, mažėtų išsaugojimo galimybės. Nepakankamai investuojant į kultūros infrastruktūrą, nebūtų išnaudojamos turizmo plėtros galimybės bei kultūros potencialas kurti visuomenės socialinę ir emocinę gerovę.

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
4.7 uždavinys „Skatinti aktyvią įtrauktį, siekiant propaguoti lygias galimybes ir aktyvų dalyvavimą ir gerinti įsidarbinamumą“	Programos investicijos padės spręsti skurdo ir atskirties problemas. Įgyvendinus Programos priemones išaugs socialinės rizikos asmenų integracija į darbo rinką bei visuomeninį gyvenimą, mažės atotrūkis tarp lyčių, smurto artimoje aplinkoje apraiškos. Savanorystės skatinimas prisidės prie paslaugų plėtros, įtraukties didinimo, savanoriaujančiųjų įgūdžių formavimo, skurdo prevencijos.	Neįgyvendinant Programos gali pritrūkti veiksmingų pagalbos iniciatyvų socialinėje rizikoje esantiems žmonėms. Nesant paskatų, savanorystės iniciatyvos ateityje būtų vystomos nepakankamai, o bendruomenių įsitraukimas sprendžiant aktualias skurdo ir atskirties problemas išliktų menkas.
4.8 uždavinys „Suteikti daugiau vienodų galimybių už prieinamą kainą laiku gauti kokybiškų ir tvarių paslaugų; modernizuoti socialinės apsaugos sistemas, be kita ko, siekti, kad būtų socialinės apsaugos galimybių“	Programos investicijos bus ypatingai svarbios didinant socialinių paslaugų prieinamumą, plečiant teikiamų paslaugų spektrą ir gerinant kokybę. Socialinių paslaugų vystymas ir plėtra sudarys galimybes šias paslaugas gaunantiems tikslinių grupių asmenims kokybiškai, oriai ir savarankiškai gyventi, o jų artimiesiems - dirbti ir visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime.	Be Programos investicijų, socialinių paslaugų prieinamumas ir toliau išliktų menkas, o paslaugų infrastruktūra neatitiktų visuomenės poreikių. Nebūtų išvengiama neigiamų socialinių padarinių - pažeidžiamų asmenų ir jų šeimos narių atskirties.
4.9 uždavinys „Didinti socialinę ir ekonominę marginalizuotų bendruomenių, migrantų ir nepalankias sąlygas turinčių grupių integraciją įgyvendinant integruotas priemones, įskaitant aprūpinimą būstu ir socialinių paslaugų teikimą“	Programos investicijos į socialinių paslaugų infrastruktūros modernizavimą ir plėtrą didins socialiai pažeidžiamų asmenų aprūpinimą būstu, reikalingomis paslaugomis ir (ar) prekėmis, skatins integraciją, aktyvesnį įsitraukimą į darbo rinką, visuomeninę veiklą. Investicijos turės teigiamą poveikį mažinant socialinę atskirtį.	Neįgyvendinant Programos, socialinio būsto fondo plėtra būtų lėta arba visai nevyktų, tad ir toliau išliktų socialinės rizikos asmenų aprūpinimo būstu problemos. Socialinės infrastruktūros trūkumas trukdytų sklandžiai pereiti prie bendruomeninių paslaugų teikimo ir užtikrinti paslaugų prieinamumą. Neišsprendus būsto ir socialinių paslaugų prieinamumo problemos, pažeidžiamiems asmenims būtų mažiau galimybių gyventi savarankiškai, integruotis į darbo rinką ir visuomeninį gyvenimą, toliau didėtų jų socialinė atskirtis.
4.10 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemų ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“	Programos veiklų įgyvendinimas turės reikšmingą teigiamą įtaką didinant visuomenės sveikatos priežiūros sistemos tvarumą, gerinant visuomenės sveikatos rodiklius ir siekiant užsibrėžtų gyvenimo trukmės tikslų. Investicijos sudarys geresnes sąlygas ankstyvajai ligų diagnostikai, leis plėtoti ligų prevencijos priemones, sudarys prielaidas efektyvesniam lėtinių neinfekcinių ligų valdymui ir	Pagal gyventojų sveiko gyvenimo ir vidutinės būsimo gyvenimo trukmės (SGT ir VGT) rodiklius Lietuva stipriai atsilieka nuo ES vidurkio. Neįgyvendinant Programos priemonių, Lietuvos gyventojų vidutinės būsimo gyvenimo trukmės augimo tempas lėtėtų, o SGT ir VGT rodikliai ir toliau stipriai atsiliktų nuo ES vidurkio.

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
4.11 uždavinys „Užtikrinti vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis plėtojant infrastruktūrą, įskaitant pirminę sveikatos priežiūrą“	gydymui, gerins infekcinių ligų kontrolę, didins visuomenės raštingumą sveikatos ir psichologinės gerovės srityje, gerins sveikatos paslaugų prieinamumą ir kokybę, padės spręsti medikų trūkumo ir netolygaus pasiskirstymo problemas. Investicijų dėka gerės prevencinėmis ir sveikatos priežiūros priemonėmis išvengiama mirtingumo rodikliai, mažės hospitalizacijų skaičius ir brangių stacionarių paslaugų poreikis, didės sveikatos priežiūros sistemos atsparumas sukrėtimams.	Nesant ES fondų investicijų, sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir toliau išliktų nepakankamas, paslaugų teikimo sistema tebebūtų mažai orientuota į kokybę, išliktų dideli regioniniai sveikatos skirtumai, nepakankamas gyventojų sveikatos raštingumas. Nestiprinant pirminės sveikatos priežiūros ir neplėtojant prevencinių programų ir toliau išliktų aukštas prevencinėmis priemonėmis išvengiamas mirtingumas, sistema liktų orientuota į stacionarių paslaugų teikimą. Senstant visuomenei vis opesnė problema būtų integruotų ilgalaikių sveikatos priežiūros ir slaugos paslaugų trūkumas. Sveikatos priežiūros sistema išliktų nelanksti, neprisitaikiusi reaguoti į sukrėtimus (pvz. infekcinių ligų protrūkių). Trūkstant prieinamų ir kokybiškų paslaugų Lietuvos gyventojų psichikos sveikata išliktų prasta.
5 Prioritetas „Piliečiams artimesnė Lietuva“		
5.1 uždavinys „Skatinti integruotą socialinę, ekonominę ir aplinkos vietos plėtrą, puoselėjant kultūros paveldą ir saugumą, įskaitant kaimų ir pajūrio vietovėse, taip pat pasitelkiant bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą“	Programos investicijos skatins tvarią regioninę plėtrą ir turės reikšmingos įtakos mažinant socialinę atskirtį. Įgyvendintos priemonės leis pritraukti investicijas į regionus, kurti kokybiškas darbo vietas, efektyviau naudoti išteklius, sumaniau naudotis infrastruktūra, didinti socialinių paslaugų prieinamumą, gerinti gyvenimo ir gyvenamosios aplinkos kokybę.	Nesant ES investicijų, nebūtų sukurti mechanizmai ir prielaidos regionų plėtrai ir ekonomikos augimui. Regionų ekonominiai skirtumai ir toliau augtų. Į ekonominius centrus nepritraukiant pakankamai investicijų būtų fiksuojamas nedidelis naujų darbo vietų skaičiaus augimas. Neinvestuojant į tvarią miestų plėtrą ir valdymą, nedidėtų išteklių (įskaitant ir žmogiškuosius) naudojimo efektyvumas, socialinių paslaugų ir infrastruktūros prieinamumas, negerėtų gyvenamosios aplinkos kokybė.
6 Specialus prioritetas „Inovatyvūs sprendimai“		
6.1 uždavinys „Didinti švietimo prieinamumą sudarant vienodas galimybes gauti kokybiškas ir įtraukias švietimo ir mokymo paslaugas“	Programos intervencijos didins švietimo prieinamumą atskirti patiriantiems asmenims. Suteikiant švietimo pagalbą, užtikrinant galimybes dalyvauti visos dienos mokyklos veiklose bus mažinami regioniniai švietimo kokybės ir mokinių pasiekimų skirtumai.	Neįgyvendinant Programos priemonių liktų neišspręstos dabartinės švietimo problemos, susijusios su regioniniais švietimo netolygumais, socialine atskirtimi, ribotomis galimybėmis gauti reikalingą švietimo pagalbą ir paslaugas.

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
6.2 uždavinys „Suteikti daugiau vienodų galimybių už prieinamą kainą laiku gauti kokybiškų ir tvarių paslaugų; modernizuoti socialinės apsaugos sistemas, be kita ko, siekti, kad būtų socialinės apsaugos galimybių“	Programos investicijos suteiks galimybes diegti socialines inovacijas ir gerinti socialinių paslaugų kokybę ir prieinamumą.	Dabartiniai socialinių paslaugų teikimo modeliai neatitinka nuolat augančių visuomenės poreikių. Neįgyvendinant Programos priemonių, prielaidų socialinių paslaugų kokybės gerėjimui būtų mažai, dėl nepakankamo paslaugų veiksmingumo nemažėtų socialinės atskirties problemos.
6.3 uždavinys „Gerinti sveikatos priežiūros sistemos ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą, rezultatyvumą ir tvarumą“	Programos investicijos sudarys galimybes diegti inovatyvius sprendimus, leisiančius optimizuoti sveikatos išteklių naudojimą ir didinsiančius gyventojų galimybes naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros, ligų profilaktikos ir sveikatinimo paslaugomis. Integruotų (slaugos ir globos) ilgalaikės priežiūros paslaugų plėtra turės reikšmingos įtakos mažinant socialinę atskirtį.	Neįgyvendinant Programoje numatytų inovacijų sveikatos priežiūros sistemos ištekliai tebebūtų naudojami nepakankamai efektyviai. Dėl to būtų nepilnai išnaudojamas paslaugų kokybės ir prieinamumo didinimo potencialas, mažesnė gyventojų dalis galėtų naudotis inovatyviomis sveikatos priežiūros paslaugomis. Esant ribotam paslaugų prieinamumui, gyventojų sveikatos rodikliai neigerėtų pakankamai sparčiai, nebūtų pasiekti strateginiai visuomenės sveikatos tikslai.
7 Specialus prioritetas		
7.1 uždavinys „Gerinti skaitmeninį junglumą“	Programos investicijos į skaitmeninio junglumo gerinimą mažins Lietuvos gyventojų skaitmeninę atskirtį, skatins ekonomikos augimą ir prisidės gerinant gyvenimo kokybę.	Be Programos investicijų, itin didelio pralaidumo elektroninių ryšių infrastruktūra Lietuvoje išliktų nepakankamai (netolygiai) išvystyta, technologiškai pažangios elektroninių ryšių paslaugos prieinamos ne visoje šalies teritorijoje.
8 Specialus prioritetas		
8.1 uždavinys „Skatinti darnų įvairiarūšį judumą miestuose“	Programos investicijos į darnią transporto infrastruktūros plėtrą, viešojo transporto populiarinimą ir patrauklumo didinimą skatins gyventojus atsisakyti automobilių. Mažėjantys automobilių srautai prisidės prie miestų aplinkos oro kokybės gerėjimo, mažės neigiamas oro taršos poveikis gyventojų sveikatai, transporto sektoriaus ŠESD emisijos.	Siekiant užsibrėžtų klimato kaitos švelninimo ir oro kokybės gerinimo tikslų reikalingas tolimesnis transporto sistemos išmanumo didinimas, judumo gerinimas. Neįgyvendinant darnaus judumo sprendimų gyventojai turėtų mažai paskatų atsisakyti asmeninių automobilių, transporto sektoriaus išmetamų ŠESD kiekis kurį laiką ir toliau augtų. Dėl to būtų nepasiekti strateginiai transporto

Konkretus uždavinys	Programos įgyvendinimo alternatyva	„Nulinė“ alternatyva
		sektoriaus ŠESD mažinimo tikslai, negyventų miestų aplinkos oro bei gyvenamosios aplinkos kokybė.

11. Vertinimo, įskaitant visus sunkumus (techninius trūkumus arba nepakankamas praktines žinias ir įgūdžius), su kuriais susidurta kaupiant reikiamą informaciją, aprašymas

2021–2027 m. Partnerystės sutartis ir ES fondų investicijų programa yra aukščiausio (nacionalinio) lygmens strateginio planavimo dokumentai, kuriuose apibrėžiamos bendros šalies plėtros gairės, nustatomos strateginių veiksmų kryptys ir investicijos, nenumatant sąsajų su konkrečia teritorija ar vietoje ir nedetalizuojant konkrečių ūkinės veiklos projektų. Nesant duomenų apie konkrečius Programos uždaviniams įgyvendinti skirtus projektus, jų įgyvendinimo metodus, apimtis ir teritorijas, kiekybinis pasekmių aplinkai vertinimas, galintis pateikti skaitinę pasekmių savybių išraišką, negalimas, todėl Programos pasekmės vertinti buvo pasirinktas **kokybinis vertinimas strateginių aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų atžvilgiu** - nustatant galimą Programos intervencijų poveikį šių tikslų įgyvendinimui bei kokybiškai aprašant tikėtiną pasekmių pobūdį ir reikšmingumą.

Dėl duomenų stokos, užkertančios kelią kiekybinių vertinimo metodų taikymui, atlikto vertinimo rezultatai yra susiję su nemažu neapibrėžtumu ir subjektyvumu. Pagrindiniai vertinimo trūkumai yra susiję su tuo, jog kokybinio ekspertinio vertinimo rezultatai priklauso nuo asmeninių SPAV ekspertų ir SPAV subjektų atstovų nuomonių, požiūrių ir kompetencijų, neleidžia įvertinti visų poveikio aspektų, numatyti visų galimų padarinių, prognozuoti aplinkos rodiklių pokyčių, atsižvelgti į teritorijų jautrumą ir svarbą, objektyviai palyginti Programos įgyvendinimo alternatyvų. Todėl konkrečios kiekvieno individualaus Programos projekto pasekmės turės būti numatomos žemesnio lygmens planavimo dokumentuose, PAV ir SPAV procedūrų metu, kuomet tokios procedūros reikalingos pagal įstatymus.

12. Stebėsenos priemonių aprašymas

Vadovaujantis Direktyvos 2001/42/EB „Dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo“ nuostatomis, turi būti atliekamas planų ir programų įgyvendinimo reikšmingų pasekmių aplinkai monitoringas. Pagrindinis stebėsenos tikslas - nustatyti nenumatytas neigiamas pasekmes, kad būtų galima imtis tinkamų veiksmų, reikalingų susidariusiai padėčiai ištaisyti.

Rekomenduojamų stebėsenos rodiklių, skirtų 2021 – 2027 m. Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos pasekmių vertinimui, sąrašas yra pateikiamas 36 lentelėje. Stebėsenos rodiklių sąrašas sudarytas atsižvelgiant į strateginius vertinamų socialinių ir aplinkos apsaugos aspektų tikslus bei tikėtiną Programos intervencijų pobūdį.

Papildomo monitoringo Programos poveikio stebėsenai šiuo metu inicijuoti nereikia, nes daugelis rodiklių yra fiksuojami pagal galiojančias monitoringo bei stebėsenos programas bei vadovaujantis galiojančiais nuostatais ir taisyklėmis. Aktualių rodiklių stebėseną užtikrina

- valstybinės 2018-2023 m. aplinkos monitoringo programos¹⁵¹ įgyvendinimas vadovaujantis valstybinio aplinkos monitoringo nuostatais¹⁵²

¹⁵¹ 2018 m. spalio 3 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 996 „Dėl Valstybinės aplinkos monitoringo 2018-2023 metų programos patvirtinimo“

¹⁵² 2002 m. balandžio 8 d. LR aplinkos ministro įsakymas Nr. 160 „Dėl valstybinio aplinkos monitoringo nuostatų patvirtinimo“; LT aplinkos ministro 2006 m. gruodžio 29 d. įsakymo Nr. D1-624 redakcija (suvestinė redakcija nuo 2018-03-20)

- patvirtintų ūkio subjektų monitoringų programų vykdymas vadovaujantis ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatais¹⁵³
- visuomenės sveikatos stebėseną vadovaujantis valstybės visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais¹⁵⁴ ir bendraisiais savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais¹⁵⁵
- kultūros paveldo stebėseną vadovaujantis nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklėmis¹⁵⁶ ir kultūros paveldo vietovių stebėsenos taisyklėmis¹⁵⁷.

Ateityje, pasibaigus šiuo metu vykdomoms monitoringo programoms, svarbu užtikrinti, kad siūlomų rodiklių stebėseną būtų tęsiama.

36 lentelė. 2021-2027 metų ES fondų investicijų programos pasekmių stebėsenos rodikliai

Aplinkos elementas	Stebėsenos rodiklis	Informacijos šaltinis
Vandens ištekliai	• Geros būklės reikalavimus atitinkančių paviršinių vandens telkinių dalis (proc.) • Geros cheminės būklės reikalavimus atitinkančių požeminio vandens telkinių dalis (proc.) • Kokybinių aplinkos rodiklių (iš 11 rodiklių), kuriuos atitinka Baltijos jūros aplinkos būklė, skaičius, vnt. • Paviršinių vandens telkinių būklė pagal hidromorfologinius rodiklius • Upių vientisumas • Prie centralizuotos nuotekų tvarkymo sistemos prijungtų namų ūkių dalis (proc.) • Iki nustatytų normatyvų išvalomų nuotekų dalis (proc.) • Į vandens telkinius patenkančios taršos (maistinių medžiagų, specifinių teršalų, pavojingų ir prioritetinių medžiagų) apkrovos (t/metus) • Nelegalios/ avarinės taršos incidentų skaičius	LR Aplinkos ministerija Aplinkos apsaugos agentūra Ūkio subjektai
Klimatas ir jo kaita	• Skirtingų sektorių (pramonės, transporto, energetikos) išmestas antropogeninės kilmės šiltnamio efektą sukeliančių dujų (anglies dioksido (CO₂), metano (CH₄), azoto suboksido (N₂O), hidrofluorangliavandenilių (HFCs), perfluorangliavandenilių (PFCs), azoto trifluorido (NF₃) ir sieros heksafluorido (SF₆)) kiekis • Išmetamųjų ŠESD kiekis, tenkantis BVP vienetui (t CO₂e/1 mln. EUR BVP)	LR Aplinkos ministerija Aplinkos apsaugos agentūra Ūkio subjektai LR Energetikos ministerija LR Susisiekimo ministerija Lietuvos statistikos departamentas
Aplinkos oras	• Aplinkos oro kokybės rodikliai: sieros dioksido (SO₂), azoto oksidų (NO, NO₂, NO_x), ozono (O₃), anglies monoksido (CO), benzeno, kietųjų dalelių (KD₁₀ ir KD_{2,5}), sunkiųjų metalų (švino (Pb), arseno (As), kadmio (Cd), nikelio (Ni)), policiklinių aromatinių angliavandenilių koncentracijos	LR Aplinkos ministerija Aplinkos apsaugos agentūra Ūkio subjektai

¹⁵³ 2009 m. rugsėjo 16 d. LR aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-546 „Dėl ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatų patvirtinimo“ (suvestinė redakcija nuo 2018-03-02)

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 19 d. įsakymas Nr. V-500 "Dėl Valstybės visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo" (suvestinė redakcija nuo 2011-07-01)

¹⁵⁵ 2003 m. rugpjūčio 11 d. LR sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-488 „Dėl bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“; Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2013 m. gruodžio 19 d. įsakymo Nr. V-1203 redakcija (suvestinė redakcija nuo 2020-07-01)

¹⁵⁶ 2005 m. birželio 30 d. LR kultūros ministro įsakymas Nr. JV-318 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių“ (suvestinė redakcija nuo 2014-11-11)

¹⁵⁷ 2012 m. vasario 6 d. LR kultūros ministro įsakymas Nr. JV-94 „Dėl kultūros paveldo vietovių stebėsenos taisyklių patvirtinimo“

	Skirtingų sektorių (pramonės, transporto, energetikos) bei namų ūkių į aplinkos orą išmestas antropogeninės kilmės sieros dioksido (SO₂), azoto oksidų (NO_x), kietųjų dalelių (KD₁₀, KD_{2,5}), bendras suspenduotų dalelių (BSDK), amoniako (NH₃), nemetaninių lakiųjų organinių junginių (NMLOJ), juodosios anglies (<i>angl. black carbon (BC)</i>), anglies monoksido (CO), sunkiųjų metalų (Pb, As, Cd, Ni, Hg, Cr, Cu, Se, Zn) ir jų junginių, patvariųjų organinių teršalų (benzo(a)pireno, benzo(b)fluoranteno, benzo(k)fluoranteno, indeno(1,2,3-cd)pireno), bendras policiklinių aromatinių angliavandenilių (PAA), dioksinų ir furanų, polichlorintų bifenilų (PCB), heksachlorobenzeno (HCB) kiekis.	
Dirvožemis	- Bendras organinės medžiagos kiekis dirvožemyje - Sunkiųjų metalų, pesticidų kiekis dirvožemyje - Užteršto/ pažeisto dirvožemio plotas - Žemės dangos pokytis (proc.)	LR Aplinkos ministerija Ūkio subjektai
Biologinė įvairovė ir kraštovaizdis	- Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinių augalų ir gyvūnų rūšių, kurių apsaugos būklė palanki, dalis (proc.) - Lietuvoje aptinkamų EB svarbos buveinių tipų, kurių apsaugos būklė palanki, dalis (proc.) - Lietuvos sausumos/ jūrinės teritorijos, priskirtos saugomoms teritorijoms ir (ar) Europos ekologiniam tinklui „Natura 2000“, dalis (proc.) - Invazinių augalų ir gyvūnų rūšių paplitimas - Nualintų ekosistemų, jų būklės ir funkcijų pagerėjimas (proc.) - Kraštovaizdžio struktūros pokyčiai (žemės dangos pokytis, kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnis) - Kraštovaizdžio vizualinė tarša - Krantų pokyčiai pajūrio probleminiame areale - Keliuose žūstančių gyvūnų skaičius ir rūšinė sudėtis	LR Aplinkos ministerija LR Susisiekimo ministerija
Visuomenės sveikata ir gerovė	- Vidutinė būsimo gyvenimo trukmė - Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė - Suaugusiųjų, savo sveikatą vertinančių kaip gerą ir labai gerą, dalis (proc.) - Preveninėmis priemonėmis išvengiamas mirtingumas (100 tūkst. gyventojų) - Gydymo priemonėmis išvengiamas mirtingumas (100 tūkst. gyventojų) - Mirtingumas dėl išorinių priežasčių (standartizuotas mirtingumo rodiklis 100 tūkst. gyventojų) - Mirtingumas dėl savižudybių (standartizuotas mirtingumo rodiklis 100 tūkst. gyventojų) - Transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius (100 tūkst. gyventojų) - Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi prevencijos ir ankstyvosios diagnostikos programose - Nutukusių 20-64 metų Lietuvos gyventojų dalis (proc.) - Gyventojų, priklausančių mažo fizinio aktyvumo grupei, dalis (proc.) - Vakcinacijos apimtys (proc.) - Legalaus alkoholio suvartojimas vienam gyventojui per metus (litrais absoliutaus alkoholio) - Tabako suvartojimas (cigarečių skaičius) vienam gyventojui per metus	Lietuvos statistikos departamentas Higienos institutas LR Sveikatos apsaugos ministerija Aplinkos apsaugos agentūra Savivaldybės Valstybinė darbo inspekcija LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

	• Gyventojų, teigiančių, kad jie kenčia nuo triukšmo, dalis (proc.) • Su oro ir aplinkos tarša (smogu, dulkėmis, nemaloniais kvapais) susiduriančių gyventojų dalis (proc.) • Saugiu geriamuoju vandeniu aprūpintų gyventojų dalis (proc.) • Nuo potvynių ir kitų ekstremalių klimato reiškinių apsaugotų gyventojų dalis (proc.) • Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyventojų • Skurdo riziką ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų skaičius • Socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumas	
Kultūros paveldas	• Kultūros paveldo objektų ir vietovių skaičius, jų būklė, būklės kitimas • Būklės kaitą sukeliantys antropogeniniai ir gamtiniai poveikiai • Paveldosaugos reikalavimų pažeidimai vietovėse ir jų apsaugos zonose	Kultūros paveldo departamentas prie LR Kultūros ministerijos Savivaldybių paveldosaugos padaliniai Saugomų teritorijų direkcijos
Ištekliai	• Išteklų produktyvumas (Eur/kg) • Atgautų medžiagų panaudojimas (proc.) • Gaminamos energijos kiekis kogeneracinėse biomasės elektrinėse bei vėjo, saulės elektrinėse ir hidroelektrinėse • Energijos intensyvumas (kgne/ tūkst. Eur)	Lietuvos statistikos departamentas EUROSTAT LR Aplinkos ministerija LR Energetikos ministerija

13. Išvados ir rekomendacijos

2021 – 2027 m. Partnerystės sutartyje ir ES fondų investicijų programoje yra apibrėžti pagrindiniai ES fondų investicijų politikos tikslai, numatytos priemonės jiems pasiekti ir įvardyti laukiami rezultatai.

Iš viso, pagal 2021-2027 m. ES fondų investicijų programą planuojama investuoti 5,5 mlrd. Eur ES lėšų. Reikšminga šių lėšų dalis - 1,53 mlrd. Eur (27,6 proc.) – yra skirta klimato ir aplinkos apsaugos srities uždaviniams įgyvendinti.

Atliktas strateginis pasekmių aplinkai vertinimas atskleidė, kad 2021-2027 m. ES fondų investicijų programoje integruota didžioji dalis šalies aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų ir ši Programa reikšmingai prisidės prie jų įgyvendinimo.

Dauguma planuojamų antrojo Programos prioriteto „**Žalesnė Lietuva**“ intervencijų **turės tiesioginį, reikšmingą, ilgalaikį poveikį** siekiant biologinės įvairovės, vandens išteklių, dirvožemio ir aplinkos oro kokybės apsaugų tikslų, mažinant poveikį klimatui bei užtikrinant efektyvesnį išteklių naudojimą. Investicijų poveikio mastas, priklausomai nuo teritorijų, į kurias bus nukreiptos aplinkosauginės intervencijos, bus gana įvairus – **nuo vietinio iki nacionalinio**. Atliktas vertinimas atskleidė, kad Programos intervencijos turės palyginti nedidelį poveikį siekiant strateginių kraštovaizdžio apsaugos tikslų, todėl būtų tikslinga išplėsti Programos prioriteto „**Žalesnė Lietuva**“ 2.7 uždavinį integruojant į jį papildomas veiklas, atitinkančias NKTP¹⁵⁸ uždavinius ir gamtinio karkaso apsaugos bei stiprinimo reikalavimus.

¹⁵⁸ Nacionalinis kraštovaizdžio tvarkymo planas, patvirtintas 2015 m. spalio 2 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-703 „Dėl Nacionalinio kraštovaizdžio tvarkymo plano patvirtinimo“

Kuriant saugesnę socialinę aplinką, didinant socialinę integraciją ir mažinant atskirtį, didinant sveikatos priežiūros sistemos tvarumą bei gerinant visuomenės sveikatos rodiklius ypač svarbų vaidmenį turės ketvirtojo Programos prioriteto „**Socialiai atsakinga Lietuva**“ investicijos. Dauguma šių investicijų turės **reikšmingą nacionalinio lygio kaupiamojo pobūdžio ilgalaikį arba nuolatinį poveikį**. Tiesa, dalis investicijų yra nukreiptos į tikslinius regionus bei tikslines žmonių grupes, tad jų poveikis bus vietinio arba regioninio lygio.

Vertinimo metu negrįžtamų, su strateginiais tikslais nesuderinamų neigiamų Programos pasekmių identifikuota nebuvo. Tiesa, buvo nustatytas **galimas neigiamas** vandentvarkos, energetikos bei susisiekimo infrastruktūros plėtros projektų, kurie planuojami įgyvendinant antrojo Programos prioriteto „**Žalesnė Lietuva**“ ir trečiojo Programos prioriteto „**Geriau sujungta Lietuva**“ uždavinius, poveikis. Siekiant šių poveikių išvengti ar juos kompensuoti, turi būti taikomos ataskaitos 9 skyriuje pasiūlytos poveikio mažinimo priemonės, atliekama programos poveikio stebėseną pagal 12 skyriuje pasiūlytus stebėsenos rodiklius, laikomasi LR teisės aktuose numatytų planavimo reikalavimų.

Investicijų poveikis aplinkai didžiaia dalimi priklausys nuo tolesnių planavimo žingsnių – konkrečių veiklų, jų lokacijos, apimtys, įgyvendinimo sąlygų ir būdų pasirinkimo. 2021-2027 m. ES fondų investicijų programoje numatytos strateginės investavimo kryptys, bet nenurodomos konkrečios priemonės tikslams pasiekti, nepateikiama detali informacija kur, kaip ir kokia apimtimi priemonės bus įgyvendinamos. Todėl konkrečios kiekvieno individualaus Programos projekto neigiamų pasekmių sumažinimo, išvengimo ar kompensavimo priemonės turės būti numatomos žemesnio lygmens planavimo dokumentuose, PAV ir SPAV procedūrų metu, kai tokios procedūros reikalingos pagal įstatymus. Tai yra, SPAV procedūros turės būti inicijuojamos rengiant su Programa susijusius žemesnio lygmens (sektorinius) planus ir programas ar teritorinio planavimo dokumentus, kuriems ši procedūra yra privaloma pagal Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašą¹⁵⁹, tuo tarpu PAV turės būti atliekamas Programos pagrindu planuojamoms ūkinėms veikloms, kurioms taikomas LR Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas¹⁶⁰.

Nemaža dalis Programos priemonių bus tęstinės, pradėtos įgyvendinti 2014-2020 m. finansavimo laikotarpiu, tad siekiant išvengti nepageidaujamų pasekmių reikėtų atsižvelgti į ankstesnio laikotarpio investicijų vertinimo rezultatus, pateiktus siūlymus ir rekomendacijas, projektų finansavimo sąlygų aprašuose sudėti saugiklius, užtikrinančius tinkamą priemonių įgyvendinimą. Taip pat turėtų būti atsižvelgta į Valstybės kontrolės atliktų tyrimų išvadas. Siekiant efektyviai panaudoti Programos investicijas, būtina užtikrinti planuojamų veiklų suderinamumą su kitų finansinių mechanizmų intervencijomis.

¹⁵⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1467 patvirtintas Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašas

¹⁶⁰ 2017 m. birželio 27 d. Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas Nr. XIII-529

Santrauka

Rengiama 2021-2027 metų Partnerystės sutartis ir ES fondų investicijų programa (toliau – Programa) – tai strateginiai dokumentai, numatantys ES investicijų prioritetus ir uždavinius bei turėsiantys įtakos daugelio ūkinės veiklos sričių (pramonės, energetikos, transporto, vandens ūkio ir kt.) plėtrai. Vadovaujantis SPAV tvarkos aprašo¹⁶¹ reikalavimais, ES fondų investicijų strateginiams dokumentams privaloma atlikti SPAV, todėl šių dokumentų rengimo organizatorius – Lietuvos Respublikos finansų ministerija - inicijavo šį vertinimą, kurio metu rengiami SPAV dokumentai ir atliekamos tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose numatytos SPAV procedūros.

Vadovaujantis SPAV tvarkos aprašo 7 punkto nuostatomis, atliekant valstybės lygmens plano ar programos vertinimą SPAV procese dalyvauja:

1. Plano ar programos rengimo organizatorius

ES fondų investicijų strateginių dokumentų rengimo organizatorius yra **Lietuvos Respublikos finansų ministerija**. Adresas: Lukiškių g. 2, 01512 Vilnius. Kontaktinis asmuo – Danutė Burakienė. Tel. +370 52390126, el. p. danute.burakiene@finmin.lt.

Organizatoriaus užsakyму, ES fondų investicijų strateginių dokumentų SPAV atlieka ir vertinimo dokumentus rengia:

- **VšĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“**. Adresas: A. Juozapavičiaus g. 6/2, Vilnius, LT-09310. Telefonas: +370 52727152. El. paštas: aapc@aapc.lt. Interneto adresas: www.aapc.lt. Kontaktinis asmuo: Daiva Semėnienė.
- **UAB „PPMI Group“**. Adresas: Gedimino pr. 50, Vilnius, LT-01110. Telefonas: +370 52620338. El. paštas: info@ppmi.lt. Interneto adresas: www.ppmi.lt. Kontaktinis asmuo: Alina Makarevičienė.

2. SPAV subjektai

ES fondų investicijų strateginių dokumentų SPAV subjektai:

- Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija;
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija;
- Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba;
- Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.

3. Visuomenė

Ši sąvoka apima vieną arba daugiau fizinių ir (ar) juridinių asmenų, jų asociacijas, organizacijas arba grupes.

Vadovaujantis SPAV reglamentuojančiais teisės aktais, 2019 m. liepos mėn. buvo parengtas ir su SPAV subjektais suderintas 2021-2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos (ES fondų investicijų strateginių dokumentų) SPAV apimties nustatymo dokumentas. Pagal suderintą apimties nustatymo dokumentą 2021 m. sausio mėn. parengta SPAV ataskaita.

Ataskaitoje pateikiamas trumpas ES fondų investicijų strateginių dokumentų turinys, tikslai bei uždaviniai, sąsajos su kitais planais ir programomis, aprašoma esama Lietuvos aplinkos būklė, įvardijamos pagrindinės aplinkos apsaugos problemos, pateikiamos teritorijų, kurios gali būti reikšmingai paveiktos, charakteristikos. Ataskaitoje analizuojamos galimos reikšmingos ES fondų investicijų pasekmės aplinkai, pateikiamos priemonės neigiamoms pasekmėms išvengti. Kaip alternatyva ES fondų investicijų programos

¹⁶¹ Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1467

įgyvendinimui nagrinėjamas scenarijus ir galimi aplinkos bei socialiniai pokyčiai neįgyvendinant Programos priemonių.

2021–2027 m. Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos turinys

2021 – 2027 m. ES fondų investicijų strateginiai dokumentai parengti atsižvelgiant į Lietuvos pasiektą pažangą, tebekylančias problemas ir laukiančius ateities iššūkius, tokius kaip netikėtai ištikusios krizės dėl COVID-19 pandemijos pasekmių šalinimas bei ekonomikos ir socialinių sistemų atsparumo krizėms didinimas, lėta Lietuvos ekonomikos transformacija link aukštesnės pridėtinės vertės, socialinė atskirtis ir nelygybė, kuri pandemijos metu tapo dar gilesnė, netolygi švietimo kokybė, lėtas švietimo skaitmenizavimas, prasti Lietuvos gyventojų bendros sveikatos rodikliai, ekonominiai ir socialiniai regioniniai skirtumai, nepakankamas TEN-T junglumas ir saugumas, taršus transporto sektorius, spartėjanti klimato kaita, nepakankamai gera aplinkos būklė.

2021 – 2027 m. ES fondų investicijų strateginiai dokumentai atliepia dėl demografinių pokyčių kylančias problemas – mažėjantį Lietuvos investicinį patrauklumą ir konkurencingumą, didėjančias infrastruktūros išlaikymo sąnaudas.

Rengiant ES fondų investicijų programą atsižvelgta į šalies teritorinio išsivystymo netolygumus, kurie yra ypač ryškūs inovacijų kūrime ir diegime, verslo produktyvume, sveikatos paslaugų teikime, kokybiško švietimo prieinamume. Siekiant tolygiau vystyti regionus, 2016 m. Lietuva buvo padalinta į du regionus: Sostinės regioną, kuriame bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui pasiekė beveik 112 proc. ES vidurkio bei Vidurio ir Vakarų Lietuvos (VVL) regioną, kuriame BVP vienam gyventojui regionuose svyruoja nuo 42 proc. iki 77 proc.

Planuojant ES fondų investicijas po 2021 buvo įvertinti Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano iššūkiai ir tikslai, investicijų į žaliąsias technologijas ir darnius sprendimus poreikis. Siekiant bendrų ES tikslų, klimato srities tikslams įgyvendinti numatoma skirti 25 proc. ES fondų išlaidų.

2021–2027 m. ES fondų investicijų strateginių dokumentų tikslai, kurių siekiama ir uždaviniai, kurie nurodo, kaip juos išsprendus bus pasiekti tikslai

Atsižvelgiant į ES Bendrųjų nuostatų reglamente nurodytus 5 politikos tikslus („Pažangesnė Europa“, „Žalesnė Europa“, „Geriau sujungta Europa“, „Socialiai atsakingesnė Europa“, „Piliečiams artimesnė Europa“), 2021–2027 m. ES fondų lėšos bus investuojamos pagal 5 prioritetus ir 3 specialiuosius prioritetus.

1 Prioritetas. Pažangesnė Lietuva

Pagal „Pažangesnės Lietuvos“ prioritetą ES fondų investicijomis bus skatinama Lietuvos ekonomikos transformacija į aukštesnės pridėtinės vertės ekonomiką ir jos konkurencingumas, ugdomi sumaniajai specializacijai, pramonės pertvarkai ir verslumui reikalingi įgūdžiai.

2 Prioritetas. Žalesnė Lietuva

Pagal antrąjį Programos prioritetą „Žalesnė Lietuva“ bus skatinamas perėjimas prie švarios ir teisingos energetikos, žaliosios investicijos, žiedinė ekonomika, prisitaikymas prie klimato kaitos, aplinkos būklės gerinimas.

3 Prioritetas. Geriau sujungta Lietuva

Įgyvendinant trečiąjį programos prioritetą, ES fondų investicijų dėka bus kuriamas tvarus, atsparus klimato kaitai, pažangus, saugus ir įvairiarūšis transeuropinis transporto tinklas, gerinamas tarpvalstybinis, nacionalinis, regiono ir vietos judumas.

4 Prioritetas. Socialiai atsakingesnė Lietuva

Ketvirtojo Programos prioriteto investicijos bus skiriamos užimtumo didinimui (ypatingą dėmesį skiriant asmenims, kuriems labiausiai gresia socialinės atskirties rizika), švietimo kokybės ir rezultatyvumo gerinimui, švietimo prieinamumo didinimui ir regioninių švietimo skirtumų mažinimui, socialinę atskirtį patiriančių asmenų kvalifikacijų tobulinimui ir įtraukties didinimui, kultūros vaidmens stiprinimui, socialinių paslaugų plėtrai ir tobulinimui. Visuomenės sveikatos srityje pagrindines investicijas numatoma nukreipti sveikatos priežiūros sistemos prieinamumui, efektyvumui ir kokybei gerinti, kad ji galėtų geriau reaguoti į lėtinių sveikatos sutrikimų, senėjimo ir įsisenėjusių sveikatos netolygumų iššūkius.

5 Prioritetas. Piliečiams artimesnė Lietuva

Įgyvendinant penktojo programos prioriteto uždavinius bus investuojama į tvarią ir integruotą miestų ir kaimų plėtrą, vietos iniciatyvų įgyvendinimą.

6 Specialusis prioritetas. Inovatyvūs sprendimai

Pagal šeštąjį specialųjį programos prioritetą bus diegiami inovatyvūs sprendimai švietimo, socialinės apsaugos ir visuomenės sveikatos srityse.

7 Specialusis prioritetas.

Pagal septintąjį specialųjį programos prioritetą investicijos bus skiriamos skaitmeninio junglumo gerinimui.

8 Specialusis prioritetas.

Aštuntojo specialaus Programos prioriteto investicijos bus skirtos darnaus įvairiarūšio judėjimo miestuose skatinimui.

Iš viso, pagal 2021–2027 m. ES fondų investicijų programą planuojama investuoti 5,5 mlrd. Eur ES lėšų. 0,96 mlrd. Eur (17,4 proc.) turėtų būti investuojama pagal pirmąjį Programos prioritetą. 1,53 mlrd. Eur (27,6 proc.) pagal antrąjį, 0,5 mlrd. Eur (9 proc.) pagal trečiąjį, 1,7 mlrd. Eur (30,5 proc.) pagal ketvirtąjį, 0,6 mlrd. Eur (11 proc.) pagal penktąjį Programos prioritetą. 0,25 mlrd. Eur (4,6 proc.) bus investuojama pagal specialiuosius prioritetus.

2021–2027 m. ES fondų investicijų strateginių dokumentų sąsajos su kitais strateginiais planais ir programomis

Pagrindiniai nacionaliniai strateginiai dokumentai, numatantys šalies raidos kryptis, tikslus ir uždavinius po 2020 m., yra 2021–2030 m. Nacionalinis pažangos planas¹⁶² ir Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“¹⁶³. Nacionalinius aplinkos apsaugos tikslus ir uždavinius numato Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija¹⁶⁴.

Papildomai, atskirų aplinkos komponentų tikslus ir uždavinius numato sektorinės strategijos ir plėtros programos.

¹⁶² 2020 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“

¹⁶³ 2012 m. gegužės 15 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 16 d. nutarimas Nr. XII-1626 „Dėl nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“

Aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų integravimas į 2021-2027 m. ES fondų investicijų strateginius dokumentus

Vertinimas atskleidė, kad 2021-2027 m. ES fondų programos strateginės investavimo kryptys apima faktiškai visus nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose numatytus aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus. Pirmojo prioriteto „Pažangesnė Lietuva“ ir septintojo specialiojo prioriteto uždaviniai integruoja strateginius šalies tikslus, susijusius su darniu, mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis bei inovacijomis pagrįstu ekonomikos augimu, sumanios visuomenės kūrimu, švietimo veiksmingumo didinimu. Antrojo prioriteto „Žalesnė Lietuva“ uždaviniai integruoja strateginius aplinkos apsaugos ir klimato sričių tikslus, prisideda prie energetinės nepriklausomybės didinimo, sveikesnės ir saugesnės gyvenamosios aplinkos kūrimo. Trečiojo prioriteto „Geriau sujungta Lietuva“ bei aštuntojo specialiojo prioriteto uždaviniai atspindi susisiekiimo srityje keliamus strateginius tikslus, tačiau tuo pat metu prisideda prie aplinkos apsaugos ir klimato tikslų įgyvendinimo, saugesnės ir sveikatai palankesnės gyvenamosios aplinkos kūrimo. Ketvirtąjo prioriteto „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ ir šeštojo specialiojo prioriteto „Inovatyvūs sprendimai“ uždaviniai atitinka šalies strateginius tikslus švietimo, socialinės apsaugos ir visuomenės sveikatos srityse, prisideda prie kultūros skvarbos didinimo. Penktasis prioritetas „Piliečiams artimesnė Lietuva“ atitinka nacionalinius strateginius tikslus tvarios ir subalansuotos regionų plėtros srityje.

Esama aplinkos būklė ir aplinkos apsaugos problemos

SPAV ataskaitoje išsamiai išnagrinėta esama situacija ir identifikuotos pagrindinės problemos siekiant aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų. Toliau pateikiamas trumpas esamos situacijos apibendrinimas pagal kiekvieną nagrinėjamą aplinkos aspektą.

Biologinė įvairovė, nacionalinės saugomos ir „Natura 2000“ teritorijos bei kraštovaizdis

- Nuo 2007 m. bendras saugomų teritorijų plotas Lietuvoje nuosekliai didėjo. 2007 m. saugomos teritorijos užėmė 15,27 proc. šalies ploto, o 2018 m. šis plotas sudarė 17,64 proc. šalies teritorijos. Vis dėlto, „Natura 2000“ tinklas Lietuvoje dar nėra užbaigtas. Europos Komisija 2018 m. gegužės mėn. yra nustačiusi, jog dar 21 rūšiai ir 17 buveinių tipų šalyje trūksta vietovių (BAST)¹⁶⁵.
- Šiuo metu tiek buveinių, tiek rūšių būklės rodikliai smarkiai atsilieka nuo užsibrėžtų nacionalinių strateginių tikslų. Iki 2020 m. Lietuva buvo užsibrėžusi pasiekti 48 proc. palankios būklės buveinių dalies (pasiekta 22 proc.) ir 68 proc. palankios būklės rūšių dalies (pasiekta 35 proc.). Taip pat, nuo 2013 m. iki 2019 m. blogos būklės buveinių dalis padidėjo nuo 24 proc. iki 39 proc., o blogos būklės rūšių dalis padidėjo nuo 10 proc. iki 13 proc.
- Šiuolaikinio šalies kraštovaizdžio struktūra yra neoptimali (pilnai neatitinkanti nacionaliniame kraštovaizdžio tvarkymo plane nustatytų optimalaus kraštovaizdžio normų), pastebima vis dar per maža gamtinių teritorijų proporcinė dalis, ypač kalvotame kraštovaizdyje, kuris turėtų būti labiau tausojamas¹⁶⁶.

Visuomenės sveikata ir socialinė gerovė

- Pagal gyventojų sveiko gyvenimo trukmės (SGT) rodiklius Lietuva vis dar stipriai atsilieka nuo ES vidurkio. 2018 m. vidutinė tikėtina Lietuvos moterų sveiko gyvenimo trukmė siekė 59,1 metus ir nuo ES vidurkio atsiliko 5,1 metais. Vyrų sveiko gyvenimo trukmė, siekianti 56,3 metus, nuo ES vidurkio atsiliko net 7,4 metais. Pagal vyrų SGT rodiklį 2018 m. Lietuva tarp visų ES šalių užėmė 27 vietą, o pagal moterų – 22 vietą.
- Lietuvos gyventojų vidutinė būsimo gyvenimo trukmė (VGT) per pastarąjį dešimtmetį stabiliai augo, nepaisant to, atotrūkis nuo ES vidurkio tebėra ganėtinai didelis. 2019 m. duomenimis, moterų VGT,

¹⁶⁵ „Natura 2000“ prioritetinių veiksmų programa

¹⁶⁶ Lietuvos teritorijos bendrasis planas. Esamos būklės analizė. II dalis. 2 skyrius. <http://www.bendrasisplanas.lt/esamos-bukles-analize-2/>

siekianti 81,06 metus, nuo ES vidurkio atsiliko 2,6 metais, o vyrų VGT, siekianti 71,53 metus, - net 6,7 metais.

- Lietuvoje kol kas nepavyksta pažaboti gyventojų sveikatos rizikos veiksnių, tokių kaip alkoholio, tabako, narkotikų bei psichotropinių medžiagų vartojimas, taip pat nepasiekti tikslai savižudybių prevencijos srityje.
- Svarbūs veiksniai, neleidžiantys pasiekti ilgesnės gyventojų sveiko gyvenimo trukmės yra nepakankamas prevencinių programų efektyvumas, nepakankamas pirminės asmens sveikatos priežiūros ir specializuotų asmens sveikatos priežiūros paslaugų veiksmingumas, dideli gyventojų sveikatos/sveikatos priežiūros netolygumai.
- Socialinė atskirtis taip pat yra vienas iš svarbių veiksnių, lemiančių su sveikata ir tikėtina gyvenimo trukme susijusią nelygybę.

Dirvožemis

- Lietuvoje yra apie 12 480 potencialių taršos židinių (PTŽ) iš kurių kas trečias inventorizuotas PTŽ yra galimai pavojingas aplinkai, o vieno iš dešimties galimas pavojingumas aplinkai yra labai didelis. Kol kas ištiriama ir sutvarkoma tik labai maža židinių dalis.
- Dirvožemių rūgštėjimas, erozija, organinės anglies kiekio mažėjimas ir didėjanti cheminė apkrova kelia iššūkių dirvožemio kokybės valdymo srityje.

Vandens išteklių apsaugos srityje

- Geros būklės paviršinių vandens telkinių dalis Lietuvoje siekia vos virš 50 proc. ir beveik nesikeičia, nes kol kas nepavyksta efektyviai kontroliuoti visų neigiamai būklę veikiančių veiksnių.
- Bendra jūros aplinkos būklė nėra gera ir gerėjimo tendencijų kol kas nematyti.
- 2018 m. geriamuoju vandeniu aprūpinamų gyventojų dalis sudarė 82,4 proc. Geriamojo vandens paslaugų prieinamumas yra nepakankamas, o Lietuvos vandens tiekimo įmonių tinklas yra per daug išskaidytas ir reikalauja optimizacijos.
- Lietuvai nepavyksta įvykdyti savo įsipareigojimų nuotekų tvarkymo srityje. 2018 m. miestų gyventojų, besinaudojančių centralizuoto nuotekų surinkimo paslaugomis, dalis siekė apie 76 proc., nors Lietuva yra įsipareigojusi surinkti visą šiose aglomeracijose susidarančią apkrovą.
- 2019 m. į aplinką išleidžiamų ūkio, buities ir gamybos nepakankamai išvalytų ir užterštų nuotekų dalis siekė 28 proc. ir beveik nepakito nuo 2015 m.

Aplinkos oras

- Bendrosios NO_x emisijos nuo 2005 iki 2017 m. sumažėjo 14 proc., tačiau pasiektas mažėjimo tempas kol kas yra nepakankamas, kad būtų pasiekti strateginiai 2020 m. ir 2030 m. oro taršos mažinimo tikslai. Didžiausią įtaką išmestam NO_x kiekiui iki šiol darė ir ateityje darys sunkiasvoris transportas.
- Šalies miestuose stebimi pasikartojantys KD₁₀ paros ribinių verčių viršijimai, stebima benzo(a)pireno koncentracijos didėjimo tendencija. Iki šiol taikytos taršos mažinimo priemonės nebuvo pakankamai efektyvios ir neužtikrino oro taršos mažėjimo, ypač didžiuosiuose miestuose.
- Nors lyginant su 2005 m. stebimas SO₂, NH₃, KD_{2,5} emisijų sumažėjimas, nesiimant papildomų priemonių 2030 m. emisijų mažinimo tikslai nebus pasiekti.

Klimatas ir jo kaita

- 2018 m. didžiausias ŠESD šaltinis Lietuvoje buvo energetikos sektorius, kurio emisijos sudarė 58,8 proc. viso išmetamų ŠESD kiekio. Didžiausią energetikos sektoriaus ŠESD emisijų dalį nulemia transportas ir energijos gamyba.
- Išskyrus ekonominės krizės laikotarpius, transporto ŠESD emisijų dalis lyginant su bendru išmetamų ŠESD kiekiu Lietuvoje nuolat augo. Jei 1990 m. transporto sektoriaus ŠESD emisijos sudarė tik 12 proc. viso išmetamų ŠESD kiekio, tai 2018 m. – jau net 30,2 proc. viso ŠESD kiekio. Nuo 2005 iki 2018 m. kuro sunaudojimas transporto sektoriuje išaugo beveik 50 proc., o ŠESD emisijos savo ruožtu padidėjo 45 proc.

- Lietuvoje didžioji išmetamų ŠESD dalis susidaro ES apyvartinių taršos leidimų sistemoje (ATLPS) nedalyvaujančiuose sektoriuose. Nuo 2005 m. ES ATLPS nedalyvaujančių sektorių ŠESD emisijos išaugo 13 proc.
- Atsinaujančių energijos išteklių integracija į transporto sektorių kol kas neefektyvi ir pernelyg lėta. 2019 m. atsinaujančių energijos išteklių dalis transporto sektoriuje tesiekė 4 proc.
- Strateginio 2020 m. tikslo iki 30 proc. padidinti AEI dalį elektros energijos gamybos srityje (AEI-E) pasiekti greičiausiai nepavyks, nes nuo 2015 m. iki 2019 m. AEI-E plėtra Lietuvoje faktiškai nevyko.
- Lietuvoje nustatyta 17 santykinai tankiai apgyvendintų ir užstatytų teritorijų, kuriose reikalingos struktūrinės apsaugos nuo potvynių priemonės. Keičiantis klimatui vis aktualesnės tampa miestų užtvindymo problemos.

Kultūros paveldas

- Didžiajai daliai šalies kultūros paveldo objektų yra būtini tvarkybos darbai siekiant pagerinti jų būklę ir apsaugoti nuo nykimo. Deja, kultūros paveldo srities investicinis patrauklumas vis dar mažas, šalyje neveikia kultūros paveldo apsaugos finansinių ir nefinansinių paskatų sistema, kuri skatintų paveldo objektų savininkus / valdytojus taip tvarkyti objektus, kad jie būtų aktyviai naudojami. Šiuo metu finansuojama tik maždaug 20-30 proc. tvarkybai reikalingų lėšų poreikio.
- Paveldo kultūrinis, socialinis, ekonominis ir aplinkosauginis potencialas yra didelis, tačiau nėra pilnai panaudojamas.

Išteklių naudojimas

- Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos išteklių produktyvumas beveik nepakito ir tebėra gerokai mažesnis už ES vidurkį. 2019 m. Lietuvos išteklių produktyvumas siekė 0,74 Eur/kg, kai tuo tarpu ES vidurkis buvo 2,14 EUR/kg.
- Lietuvai daug iššūkių kelia žiedinis medžiagų naudojimas. Nors daugėja tam skirtų iniciatyvų, nuo ES vidurkio Lietuva vis dar stipriai atsilieka. 2017 m. žiedinis medžiagų naudojimas ES vidutiniškai siekė 11,7 proc., o Lietuvoje – 4,5 proc.
- Pagal eko-inovacijų veiksmingumą ir rezultatyvumą Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio ir užima 21 vietą ES. Prastus Lietuvos rezultatus daugiausia lemia mažas su eko-inovacijomis susijusių patentų skaičius, menkas darnių sprendimų ir produktų diegimas mažose ir vidutinėse įmonėse.

Teritorijos, kurios gali būti reikšmingai paveiktos

SPAV objektas yra aukščiausio lygio nacionaliniai strateginiai dokumentai, kuriuose numatyti veiksmai aprėpia visą Lietuvos teritoriją ir daugelį gyvenimo ir veiklos sričių, tad konstatuojama, kad planuojamos investicijos turės įtakos visiems SPAV apimtyje nagrinėjamiems aplinkos ir socialiniams aspektams: visuomenės sveikatai ir socialinei gerovei (įsk. gyventojų saugumą), klimatui ir aplinkos orui, gamtiniam ištekliams ir jų būklei, kultūros paveldui.

2021-2027 m. ES fondų investicijų programos pasekmių aplinkai vertinimas

Kadangi 2021–2027 m. Partnerystės sutartis ir ES fondų investicijų programa yra aukščiausio (valstybės) lygmens daugiaviečiai strateginio planavimo dokumentai, kuriuose nustatomos strateginių veiksmų kryptys ir numatomos investicijos nenumatant sąsajų su konkrečia teritorija ar vietoje ir nedetalizuojant konkrečių ūkinės veiklos projektų, jų pasekmės buvo vertinamos *aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu*.

Visos atskirų aplinkos aspektų atžvilgiu potencialiai reikšmingos intervencijos buvo analizuojamos aprašant galimą pasekmių pobūdį (neigiamos ar teigiamos), reikšmingumą, erdvinį mastą (vietos, regioninį, nacionalinį, tarpvalstybinį), trukmę ir tęstinumą (trumpalaikės, vidutinės trukmės, ilgalaikės, nuolatinės, laikinos) ir kitas savybes (tiesioginės, netiesioginės, kaupiamosios, sąveikaujančios (sinergetinės)).

Toliau pateikiamas trumpas 2021-2027 ES fondų investicijų programos pasekmių aplinkai vertinimo apibendrinimas.

Programos poveikis biologinei įvairovei, nacionalinėms saugomoms ir Natura 2000 teritorijoms bei kraštovaizdžiui

Programos investicijos turės reikšmingą teigiamą poveikį siekiant strateginių biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos tikslų. Jų dėka bus sudarytos prielaidos toliau formuoti ir plėtoti *Natura 2000* teritorijų tinklą, didinami saugomų teritorijų sistemos pajėgumai efektyviai vykdyti priskirtas funkcijas, įgyvendinamos būtinos buveinių ir rūšių apsaugos ir būklės atkūrimo priemonės. Planuojamos intervencijos užtikrins 2014-2020 m. laikotarpiu įgyvendintų priemonių tęstinumą, papildys kitų finansavimo mechanizmų (pvz. Kaimo plėtros programos) lėšomis įgyvendinamas biologinės įvairovės apsaugos iniciatyvas. Programos intervencijos taip pat turės ilgalaikės teigiamos įtakos kraštovaizdžio estetiniam potencialui bei ekosistemų funkcijoms.

Neigiamą poveikį biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui gali turėti energetikos ir susisiekimo infrastruktūros plėtros projektai, tačiau ilgalaikių neigiamų infrastruktūros plėtros projektų padarinių galima išvengti pasirinkus tinkamus projektinius sprendinius ir įgyvendinus poveikį švelninančias arba žalą kompensuojančias priemones.

Programos poveikis visuomenės sveikatai ir gerovei

Planuojamos Programos intervencijos užtikrina 2014-2020 m. investicijų socialinės apsaugos ir švietimo srityje tęstinumą ir jas papildo naujomis, šios dienos iššūkius atitinkančiomis, iniciatyvomis. Atliktas poveikio vertinimas rodo, kad planuojamos investicijos turės tiesioginį reikšmingą poveikį sprendžiant skurdo, socialinės nelygybės ir atskirties problemas: padės socialinės rizikos grupėje esantiems asmenims ugdyti socialinius įgūdžius, prisitaikyti prie darbo rinkos poreikių ir lengviau į ją integruotis, didins socialinių ir ugdymo paslaugų prieinamumą ir kokybę. Programos intervencijos reikšmingai prisidės kuriant saugesnę bei sveikatai palankesnę gyvenamąją ir darbo aplinką, didinant sveikatos priežiūros sistemos tvarumą bei gerinant visuomenės sveikatos rodiklius. Papildydamos viena kitą dauguma planuojamų intervencijų darys teigiamą kaupiamojo pobūdžio poveikį.

Galimi neigiami poveikiai visuomenės sveikatai yra lokalūs, susiję su transporto infrastruktūros plėtra. Tinkamai planuojant ir/arba numatant kompensavimo priemones, neigiamo poveikio galima išvengti.

Programos poveikis dirvožemiui

Programos intervencijos tiesiogiai prisidės siekiant strateginių dirvožemio apsaugos tikslų - leis išvengti dirvožemio taršos, atkurti pažeistų dirvožemių funkcijas, apsaugos nuo pažeidimo ir praradimo dėl teritorijų užstatymo.

Neigiamą poveikį dirvožemiui gali turėti investicijos į infrastruktūrinius energetikos ir susisiekimo srities projektus, tačiau laikantis aplinkos apsaugos reikalavimų ir įgyvendinus kompensacines/ dirvožemio atkūrimo priemones, neigiami padariniai turėtų būti laikini. Nuolatinį neigiamą poveikį dirvožemio kokybei gali turėti antros kartos biodegalų gamybos skatinimas.

Programos poveikis paviršinio ir požeminio vandens ištekliams

Programos investicijos turės tiesioginį reikšmingą poveikį siekiant strateginių vandens išteklių apsaugos tikslų. Jų dėka bus efektyviau valdomi vandens ištekliai, mažės paviršinių ir požeminių vandens telkinių tarša, gerės jų būklė. Programos investicijos leis padidinti geriamojo vandens prieinamumą gyventojams, kurie iki šiol naudoja nitratais užterštą ir geriamojo vandens kokybei nustatytų reikalavimų neatitinkantį negilių šachtinių šulinių vandenį.

Netiesiogiai neigiamą įtaką vandens telkinių būklei gali daryti biodegalų naudojimo didinimas, kuris sudarys prielaidas ir toliau vystyti intensyvų ūkininkavimą, darantį neigiamą poveikį vandens ištekliams.

Programos poveikis aplinkos orui

Programos investicijos reikšmingai prisidės mažinant transporto ir energijos gamybos sektorių emisijas į orą. Investicijų poveikis oro kokybei dažniausiai bus vietinio arba regioninio lygio – labiausiai juntamas urbanizuotose teritorijose. Bendrai oro kokybei įtakos turės visos oro taršą vienaip ar kitaip veikiančios Programos intervencijos, tad investicijų poveikis bus kaupiamojo pobūdžio.

Neigiamos įtakos oro kokybei gali turėti transporto infrastruktūros plėtra.

Programos poveikis klimatui ir jo kaitai

Programos investicijos užtikrins 2014-2020 m. laikotarpiu vystytų energijos vartojimo efektyvumo, AEI naudojimo ir darnaus judumo skatinimo veiklų tęstinumą ir tvarumą ir reikšmingai prisidės siekiant klimato srities tikslų. Programos intervencijos leis taupyti energiją, mažins iškastinio kuro poreikį, spręsti imlumo energijai, priklausomybės nuo energijos importo problemas. Dauguma planuojamų investicijų energijos efektyvumo, AEI naudojimo ir darnaus transporto skatinimo srityse turės ilgalaikį tiesioginį teigiamą poveikį mažinant ŠESD emisijas. Klimato kaitos švelninimui skirtos Programos intervencijos papildoma viena kita, tad siekiant ŠESD emisijų mažinimo tikslų jų poveikis bus kaupiamojo pobūdžio.

Programos investicijos taip pat prisidės apsaugant gyventojus, aplinką bei pažeidžiamus ūkio sektorius nuo klimato kaitos padarinių.

Programos poveikis kultūros paveldui

Programos investicijos turės ilgalaikės reikšmingos įtakos kultūros paveldo apsaugai. Planuojamos intervencijos atitinka nuostatą, jog kultūros paveldas yra saugotinas jį įveiklinant ir pritaikant visuomenės reikmėms, tad investicijų poveikis bus tvarus ir ilgalaikis. Investicijų dėka bus išsaugotas vietos kultūrinis identitetas, išaugs vietovių rekreacinis potencialas, bus sudarytos galimybės teikti aukštesnės kokybės kultūros paslaugas.

Neigiamas Programos poveikis gali pasireikšti, jei kultūros paveldas būtų pažeistas dėl naujų infrastruktūrinių sprendimų (transporto infrastruktūros ir atsinaujinančios energijos objektų plėtros), tačiau laikantis visų teisės aktų reikalavimų neigiamas Programos poveikis yra mažai tikėtinas.

Programos poveikis išteklių naudojimui

Programos intervencijos įgalins taupyti ir efektyviau naudoti energijos išteklius, skatins didesnę vietinių energijos išteklių naudojimą, mažins iškastinio kuro naudojimą ir priklausomybę nuo energijos išteklių importo ir taip reikšmingai prisidės siekiant strateginių energetinio tvarumo ir energijos taupymo tikslų.

Investicijos turės reikšmingą poveikį siekiant strateginių žiedinės ekonomikos tikslų. Jų dėka bus užtikrintas efektyvus sukurtos komunalinių atliekų tvarkymo sistemos veikimas, augs visuomenės sąmoningumas ir formuosis tinkami atliekų tvarkymo įgūdžiai, mažės sąvartynuose šalinamų atliekų kiekis, didės perdirbamų atliekų kiekis, žiedinis (pakartotinis) medžiagų naudojimas, išteklių produktyvumas. Investicinių priemonių įgyvendinimas gamtos išteklių valdymo ir apsaugos tikslų atžvilgiu turės kaupiamojo pobūdžio, nacionalinio masto pasekmes.

Neigiamas pasekmes gamtos ištekliams gali turėti transporto infrastruktūros plėtra. Todėl, siekiant išvengti arba maksimaliai sumažinti neigiamą poveikį, būtina užtikrinti, kad kelių bei geležinkelių projektavimo metu būtų atsižvelgta į konkrečių teritorijų ypatumus.

Priemonės 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti

Atlikta Programos investicijų pasekmių analizė parodė, kad neigiamos pasekmės aplinkai ir visuomenės sveikatai yra tikėtinos dėl Programoje numatytų vandentvarkos, energetikos ir susisiekimo infrastruktūros plėtros priemonių įgyvendinimo. Siekiant išvengti, sumažinti ar kompensuoti tikėtinas neigiamas pasekmes, SPAV ataskaitoje yra pateiktos galimos planuojamų intervencijų neigiamo poveikio mažinimo priemonės.

2021-2027 m. ES fondų investicijų programos alternatyvų vertinimas

SPAV metu prognozuojamos Programos įgyvendinimo pasekmės buvo palygintos su „nuline“ alternatyva, t. y. tikėtinomis pasekmėmis, jei Programa nebūtų įgyvendinama.

Vertinimas parodė, kad Programos įgyvendinimas turėtų lemti didelę pažangą siekiant strateginių šalies tikslų, tuo tarpu „nulinės“ alternatyvos atveju pažanga bus lėta, situacija išliks artima dabartinei, o daugelis 2030 m. klimato, energetikos, aplinkos kokybės, visuomenės sveikatos ir socialinės gerovės tikslų liks nepasiekti, išliks nemažas atotrūkis nuo vidutinių ES rodiklių.

Stebėsenos priemonių aprašymas

2021 – 2027 m. ES fondų investicijų programos pasekmių stebėsenai SPAV ataskaitoje yra pateikiamas rekomenduojamų stebėsenos rodiklių sąrašas, sudarytas atsižvelgiant į strateginius vertinamų socialinių ir aplinkos elementų apsaugos tikslus bei tikėtiną Programos intervencijų pobūdį.

PRIEDAI

I. SPAV subjektų pastabos

Elektroninio dokumento nuorašas

VALSTYBINĖ SAUGOMŲ TERITORIJŲ TARNYBA PRIE APLINKOS MINISTERIJOS

Biudžetinė įstaiga, Antakalnio g. 25, LT-10312 Vilnius,
tel. (8 5) 272 3284, faks. (8 5) 272 2572, el. p. vatt@vatt.lt, <http://www.vatt.lt>
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188724381

VšĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“

2021-04-

Nr.

I 2021-03-19

Nr. 2021-03/01

DĖL „2021–2027 METŲ PARTNERYSTĖS SUTARTIES IR ES FONDŲ INVESTICIJŲ PROGRAMOS STRATEGINIO PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO ATASKAITOS PROJEKTO

Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos (toliau – Tarnyba) pagal kompetenciją „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų bei jose saugomų gamtinių vertybių ir saugomų rūšių bei kraštovaizdžio aspektu išnagrinėjo pateiktą 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos (toliau – Programa) strateginio pasekmių aplinkai vertinimo (toliau – SPAV) ataskaitos projektą (toliau – Ataskaitos projektas).

Atkreipiamė dėmesį, kad Ataskaitos projekte yra nurodomi nacionaliniai strateginiai dokumentai ir juose pateikiami tikslai kraštovaizdžio apsaugos srityje, kurių įgyvendinimas Programos uždaviniuose nenumatomas. Pvz.: vienas iš strateginių tikslų – išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus ir jų geoekologinį potencialą, tačiau šiam tikslui įgyvendinti nėra numatomi konkretūs uždaviniai. Tarnybos nuomone, šiam strateginiam tikslui yra būtina numatyti uždavinius, integruojant juos iš Nacionalinio kraštovaizdžio tvarkymo plano (toliau – NKTP), patvirtinto Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015-10-02 įsakymu Nr. D1-703 „Dėl Nacionalinio kraštovaizdžio tvarkymo plano patvirtinimo“. Formuojant uždavinius kraštovaizdžio geoekologinio potencialo apsaugai taip pat turėtų būti atsižvelgiama ir į gamtinio karkaso apsaugos, stiprinimo reikalavimus. Informuojame, kad Aplinkos ministerija per 2021 metus yra numačiusi parengti Kraštovaizdžio politikos kryptių aprašą.

Taip pat teikiame šiuos pasiūlymus Ataskaitos projektui tikslinti:

1. Skirsnyje 6.1.2. „Praeities tendencijos ir esama situacija“ tikslintinas teiginys, kad vietovių rūšims ir buveinėms nepakankamumą planuojama galutinai pašalinti per 2019-2020 m. (34 psl.). Nurodytu terminu nepakankamumą pavyko pašalinti tik rūšims, o nepakankamumą natūralioms buveinėms Lietuva yra įsipareigojusi pašalinti iki 2022 metų pabaigos.

2. 7 skyriuje. „Teritorijų, kurios gali būti reikšmingai paveiktos, aplinkos charakteristikos“ pateikta saugomų teritorijų statistika (95-96 psl.). Kadangi ji nuolatos kinta, ir šiuo metu jau yra kitokia, siūlome nurodyti, kokios datos statistiniai duomenys pateikti. Primename, kad visa aktualiusia ir oficiali informacija bei statistiniai duomenys apie saugomas teritorijas pateikiami Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valstybės kadastrė. Kadastrė internetinė svetainė: <http://stk.am.lt>.

3. 8.1 skirsnio „Programos poveikis biologinei įvairovei, nacionalinėms saugomoms ir „Natura 2000“ teritorijoms bei kraštovaizdžiui“:

3.1. pastraipoje, aprašančioje atsinaujinančius energijos išteklius (toliau – AEI) naudojančios energetikos ir susisiekimo infrastruktūros plėtros projektų galimą neigiamą poveikį biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui (107 psl.), reikėtų patikslinti, kad hidroelektrinės daro poveikį ne tik natūralioms buveinėms, bet sudaro kliūtis vandens gyvūnų, o ypač ypatingai praeivių ir pusiau praeivių

žuvų rūšių, migracijai, dažnai įprastas nerštavietes padaro neprieinamomis žuvims, sukelia žuvų žūtį turbinose ir dėl to daro reikšmingą ilgalaikį neigiamą poveikį vandens gyvūnų populiacijoms;

3.2. siūlome patikslinti pastraipą: „Ilgalaikių neigiamų infrastruktūros plėtros projektų poveikių galima išvengti pasirinkus tinkamus projektinius sprendinius ir įgyvendinus poveikį švelninančias arba žalą kompensuojančias priemones“ (107 psl.). Visų pirma čia reikia akcentuoti, kad tiek energetikos, tiek susisiekimo infrastruktūros plėtros projektų reikšmingo poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui prevencijai ypatingai svarbus tinkamas šių objektų vietos parinkimas. Šis principas ypač pabrėžiamas visose vėjo elektrinių plėtros aplinkosauginėse rekomendacijose. Europos Komisijos (toliau – EK) pranešime „Rekomendacinis dokumentas dėl vėjo energetikos plėtros ir ES gamtos apsaugos teisės aktų“ pirmąja taikytina priemone siūlomas: „*Makroplanavimas (poveikio vengimas) - tai susiję su vėjo energetikos objektų teritorijų planavimu užtikrinant, kad parinkta vieta būtų tinkama apsaugos požiūriu. Ekologiškai jautrių teritorijų vengimas (pavyzdžiui, remiantis laukinės gyvūnijos jautrumo žemėlapiu) yra pagrindinė poveikio vengimo priemonė*“. Projekto Vėjo energetikos plėtra ir biologinei įvairovei svarbios teritorijos (toliau - VENBIS projektas) ataskaitoje „Konfliktinių teritorijų nustatymo ir galimo vėjo elektrinių parkų neigiamo poveikio paukščiams ir šikšnosparniams vertinimo metodinė priemonė“ (http://corpi.lt/venbis/files/reports/VENBIS_3_1_1.pdf) taip pat akcentuojama, kad „nekonfliktinės teritorijos pasirinkimas turėtų būti ir vėjo energetikos vystytojų, ir valstybės aplinkosauginių institucijų prioritetas“. Parinkus netinkamą vietą, projektinių sprendinių paieška ir poveikį švelninančių arba žalą kompensuojančių priemonių taikymu gali nepavykti sumažinti neigiamo poveikio iki priimtinos ribos, arba projektiniai sprendiniai ir poveikį mažinančios priemonės gali pareikalauti neproporcingai didelių investicijų. Todėl labai svarbu jau bendrojo ir ypatingai specialiojo teritorijų planavimo etapuose atliekant SPAV atsakingai įvertinti energetikos ir susisiekimo infrastruktūros teritorinius sprendinius, išnagrinėti visas galimas alternatyvas ir parinkti mažiausiai jautrias poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui aspektais vietas projektams įgyventi.

4. 26 lentelės:

4.1. 2.7 uždavinio veiklos „Rūšių ir buveinių geros būklės palaikymas ir atkūrimas ne „Natura 2000“ teritorijose“ prognozuojamo poveikio aprašyme nurodote, kad 36 proc. „Natura 2000“ saugomų rūšių būklę galima vertinti kaip palankią. 6.1 skirsnyje aprašant esamą būklę (34-35 psl.) nurodyta, kad 35 proc. Europos Bendrijos (toliau – EB) saugomų rūšių būklę įvertinta kaip palanki. Reikėtų suvienodinti duomenis;

4.2. 2.2 uždavinio veiklos „Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas“ prognozuojamo poveikio aprašyme:

4.2.1. nurodote, kad vėjo jėgainės teritorijose, kurios pasižymi lygiu ir monotonišku kraštovaizdžiu, tapdamos vertikaliais dominantais esamą kraštovaizdį gali ir pajvairinti. Atkreipiamė dėmesį į tai, kad tokia formuluočių nėra pagrįsta. Lietuvoje saugomas labai įvairus kraštovaizdis, įskaitant lygumų kraštovaizdį, nes tai svarbu ir ekosistemų stabilumui išlaikyti. Ataskaitos projekte yra nurodomi šalies strateginiai dokumentai, pagal kuriuos kraštovaizdžio apsauga turi būti tolygi. Bet kurie technogeniniai statiniai keičia kraštovaizdžio pobūdį (iš natūralaus jis tampa sukulturnu/technogeniniu). Ataskaitoje reikėtų vengti tokių prieštaravimų;

4.2.2. siūlome sukonkretinti, kokiose estetiniu požiūriu vertingose kraštovaizdžio teritorijose elektrinės neturėtų būti planuojamos. Tokiomis teritorijomis turėtų būti NKTP išskirti ypač saugomo šalies vizualinio estetinio potencialo arealai ir vietovės (AI, AII ir BI kraštovaizdžio vizualinės struktūros tipai) ir labai didelio ir didelio estetinio potencialo ypač ir vidutiniškai raiškūs kraštovaizdžio kompleksai (AIII, AIV, BII, BIII ir BIV kraštovaizdžio vizualinės struktūros tipai). Pagal NKTP kraštovaizdžio vizualinio estetinio potencialo apsaugos sprendinių 73 punktą ypač saugomo šalies vizualinio estetinio potencialo arealuose ir vietovėse turi būti taikomi griežčiausi vizualinės apsaugos reikalavimus, įskaitant draudimą statyti pavienes vėjo jėgaines ir pramoninius vėjo jėgainių parkus, o pagal 71 punktą labai didelio ir didelio estetinio potencialo ypač ir vidutiniškai raiškių kraštovaizdžio kompleksų kokybė negali būti bloginama. Vadovaujantis NKTP ir teisės aktų nuostatomis planuojant tiek vėjo, tiek saulės elektrinių vietas reikia atsižvelgti, kad jos nesukeltų

reikšmingos vizualinės taršos saugomoms vertingiausiomis šalies kraštovaizdžio panoramoms, matomoms iš apžvalgos vietų, esančių saugomose teritorijose ir minėtuose kraštovaizdžio kompleksuose, arealuose ir vietovėse. Be to, elektrinių vietos turi būti parinktos taip, kad jos nebūtų matomos gamtos ir kultūros paveldo objektų apžvalgos fone, ir netrukdytų juos apžvelgti iš apžvalgos vietų bei pažintinių ar turistinių maršrutų. Taip pat, saugant kraštovaizdį ir biologinę įvairovę vėjo elektrinės neturi būti statomos saugomose teritorijose ir jų buferinės apsaugos zonose. Biologinės įvairovės apsaugos atžvilgiu vėjo elektrinės neturėtų būti planuojamos ne tik saugomose teritorijose bet ir galimo poveikio jose saugomiems paukščiams ir šikšnosparniams atstumais nuo tokių teritorijų, taip pat pajūrio ir Kuršių marių rytinės pakrantės ruože, bent 15 atstumu nuo kranto linijos, gamtinio karkaso migracijos koridoriuose, kituose paukščių bei šikšnosparnių migracijos keliuose, migruojančių bei žiemojančių paukščių sankauptų vietose ir galimo poveikio atstumu nuo jų, galimo poveikio paukščiams ir šikšnosparniams atstumu nuo miškų, vandens telkinių, pelkių;

4.2.3. prognozuojamo poveikio aprašyme visiškai neskirta dėmesio hidroenergetikos poveikiui biologinei įvairovei, nors šios energetikos rūšies galimos pasekmės gali būti pačios didžiausios tarp naudojančių AEI energetikos rūšių. Prašome įvertinti hidroenergetikos galimas pasekmes biologinei įvairovei atsižvelgiant į nacionalinius jos plėtros planus bei numatyti priemones reikšmingoms pasekmėms išvengti;

4.2.4. siūlome nurodyti, kad AEI naudojančios energetikos infrastruktūros galimas pasekmes kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei svarbu atsakingai vertinti jau teritorijų planavimo etape atliekant SPAV ir atsižvelgiant į vertinimą parinkti mažiausiai jautrias šiais aspektais vietas projektams įgyvendinti;

4.3. 2.4 uždavinio veiklos „Krantotvarkos priemonių įgyvendinimas ir inovatyvūs tyrimai, siekiant padidinti Baltijos jūros kranto atsparumą klimato kaitos sukeltų procesų poveikiui“ prognozuojamo poveikio aprašyme trūksta galimo poveikio biologinei įvairovei aprašymo. Lietuvos pajūryje taikomos paplūdimių papildymo kasamu iš jūros dugno smėliu priemonės gali reikšmingai paveikti biologinę įvairovę, įskaitant jūrinę „Natura 2000“ teritorijose saugomas EB svarbos rūšis ir natūralias buveines, jeigu bus netinkamai suplanuotos ir (ar) įgyvendinamos netaikant biologinės įvairovės apsaugos priemonių. Smėlio kasimas iš jūros dugno gali trikdyti žiemojančius paukščius, pažeisti jų mitybai svarbias dugno bendrijas, natūralias buveines, sunaikinti žuvų nerštavietes, trikdyti žuvis. Tokius pat neigiamus poveikius gali sukelti smėlio išpylimas į priekrantę. Todėl ši krantotvarkos veikla turi būti atsakingai suplanuota ir jos įgyvendinimo vietos, laikas bei technologijos parinktos atsižvelgiant į mažiausią galimą poveikį biologinei įvairovei. Prašome SPAV ataskaitoje pateikti šios veiklos galimų pasekmių biologinei įvairovei vertinimą bei numatyti priemones reikšmingoms pasekmėms išvengti.

5. 8.4 skirsnyje „Programos poveikis paviršinio ir požeminio vandens išteklams“ ir 29 lentelėje pasigedome 2.2 uždavinio „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“ veiklos „Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas“ prognozuojamo poveikio paviršiniams vandens telkiniams vertinimo. Vienos iš AEI rūšių – hidroenergijos panaudojimo plėtra gali reikšmingai pabloginti upių hidromorfologines sąlygas, pažeisti upių vientisumą ir sutrikdyti ekosistemų stabilumą bei neleisti pasiekti 2021-2030 m. Nacionalinio pažangos plano tikslų, kad iki 2030 metų 100 proc. Lietuvos vandens telkinių būtų geros būklės. Siūlome SPAV ataskaitoje pateikti hidroenergetikos galimas pasekmes paviršiniams vandens telkiniams atsižvelgiant į nacionalinius jos plėtros planus bei numatyti priemones reikšmingoms pasekmėms išvengti.

6. 9 skyriuje „Priemonės 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti“:

6.1. 2.2 uždavinio veiklos „Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas“ poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonėse:

6.1.1. tam, kad AEI naudojančios energetikos infrastruktūros plėtra nesukeltų reikšmingų neigiamų pasekmių kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei, visų pirma ji turi būti darniai suplanuota ir tinkamai parinktos infrastruktūros įrengimo vietos valstybės lygmeniu, atsižvelgiant į šalies

energetinius poreikius ir biologinės įvairovės bei kraštovaizdžio apsaugos tikslus. Šiuo metu vėjo elektrinių parkų plėtra Lietuvos žemyninėje dalyje ypač intensyvi. Planuojami naujos kartos didelio aukščio (apie 250 m) vėjo elektrinių parkai visoje šalies teritorijoje. Šiai plėtrai naudojami esami teritorijų planavimo dokumentai (savivaldybių lygmens bendrieji ir specialieji planai), buvo parengti orientuojantis į žymiai mažesnių parametų vėjo elektrines, todėl jų taikymas naujos kartos vėjo elektrinių plėtrai kelia daug problemų dėl žymiai didesnio ir teritorijų planavimo dokumentų rengimo metu neįvertinto poveikio ir vėjo elektrinių projektai stringa poveikio aplinkai vertinimo procedūrų metu. Naujų teritorijų tokiems vėjo elektrinių parkams planavimas sausumoje vyksta savivaldybių arba vietovių lygmeniu, paprastai specialiuosius planus inicijuojant ir potencialius būsimus vėjo elektrinių plotus pasirenkant vėjo elektrinių vystytojams, neatsižvelgiant į teritorijų gamtinį jautrumą. Atsižvelgdami į tai ir siekdami užtikrinti kraštovaizdžio geoekologinio potencialo bei biologinės įvairovės apsaugą Programoje ir SPAV ataskaitos poveikio mažinimo priemonėse siūlome numatyti parengti valstybės lygmens specialųjį teritorijų planavimo dokumentą arba schemą, kuriuose būtų įvertintos teritorinės galimybės vystyti AEI energetikos objektų parkus. Toks dokumentas turėtų nustatyti AEI energetikos objektų plėtrai tinkamas, kraštovaizdžio bei biologinės įvairovės apsaugos bei kitais aspektais nekonfliktines šalies sausumos teritorijas ir galėtų būti pagrindine prevencine priemone poveikiui sušvelninti ir reikšmingoms neigiamoms pasekmėms išvengti. Rengiant tokį teritorijų planavimo dokumentą kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugos atžvilgiu vėjo elektrinės neturėtų būti planuojamos 4.2.2 pastaboje nurodytose teritorijose;

6.1.2. siūlome nurodyti, kad vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros projektų poveikį „Natura 2000“ teritorijose saugomoms natūralioms buveinėms ir rūšims svarbu naudotis neseniai atnaujintomis EK gairėmis:

6.1.2.1. EK pranešimu „Natura 2000“ teritorijų valdymas. Buveinių direktyvos (Direktyvos 92/43/EEB) 6 straipsnio nuostatos“ (OL 2019/C 33/01, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2019:033:FULL&from=ES>);

6.1.2.2. EK pranešimu „Rekomendacinis dokumentas dėl vėjo energetikos plėtros ir ES gamtos apsaugos teisės aktų“ (2020.11.18, C(2020) 7730, https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/wind_farms_lt.pdf);

6.1.2.3. EK pranešimu „Rekomendacinis dokumentas dėl hidroenergetikos reikalavimų, susijusių su ES gamtos apsaugos teisės aktais“ (OL 2018/C 213/01, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XC0618\(01\)&from=LT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XC0618(01)&from=LT));

6.1.3. siūlome nurodyti, kad vertinant vėjo elektrinių poveikį šikšnosparniams ir parenkant poveikio mažinimo priemones galima naudotis EUROBATS gairėmis (https://www.eurobats.org/sites/default/files/documents/publications/publication_series/pubseries_n06_english.pdf);

6.1.4. siūlome patikslinti, kad prieš planuojant vėjo elektrinių statybas, atliekami tiksliniai paukščių ir šikšnosparnių tyrimai turi būti pakankamos trukmės ir apimti visus svarbius metų laikotarpius: veisimosi, sezoninės migracijos ir žiemojimo (kai analizuojamoje teritorijoje galimas žiemojančių paukščių sankaupų formavimasis ar pavienių šiame papunktyje nurodytų saugomų paukščių rūšių individų žiemojimas) laikotarpius, kad tyrimų metu gauti rezultatai būtų patikimi ir leistų prognozuoti galimą planuojamų vėjo elektrinių poveikį biologinei įvairovei jų statybos ir veiklos vykdymo metu;

6.1.5. statybos darbų stabdymas priklausomai nuo vietovės specifikos gali būti reikalingas ne tik pavasarinės bet ir rudeninės paukščių migracijos laikotarpiu, jeigu jų metu statybos vietoje formuojasi paukščių sankaupos;

6.1.6. reikėtų patikslinti, kad pateiktas detalių vėjo elektrinių poveikio mažinimo priemonių sąrašas nėra baigtinis. Daugiau vėjo elektrinių poveikio biologinei įvairovei mažinimo priemonių galima rasti nurodytose EK ir EUROBATS gairėse, taip pat VENBIS projekto ataskaitoje „Rekomendacijos dėl neigiamo poveikio mažinimo šalies, atskirų savivaldybių, atskirų vėjo elektrinių parkų teritorijų ar rūšių lygmenyje“ (http://corpi.lt/venbis/files/reports/VENBIS_3_2_1.pdf);

6.2. manome, kad 3.2 *uždaviniui* numatytos poveikio biologinei įvairovei, kraštovaizdžiui, gamtiniams ištekliams mažinimo priemonės, turėtų būti taikomos ir 3.1 *uždaviniui*.

Vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-08-18 nutarimu Nr. 967 patvirtinto Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo 30 punktu prašome Ataskaitos projektą pataisyti ir papildyti atsižvelgiant į pateiktas pastabas.

Informuojame, kad šis atsakymas per vieną mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas Lietuvos administracinių ginčų komisijai Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo nustatyta tvarka arba Vilniaus apygardos administraciniam teismui Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Direktorius

Albertas Stanislovas

Jonas Pašukonis, tel. 8 659 63299, el. p. jonas.pasukonis@vstt.lt

LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, A. Jakšto g. 4, LT-01105 Vilnius,
tel. 8 706 63661, faks. 8 706 63663, el. p. info@am.lt, <http://am.lrv.lt>.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188602370

Aplinkos apsaugos politikos centrui

2021-04-

Nr. (10)-D8(E)-

I

Nr.

DĖL 2021–2027 METŲ PARTNERYSTĖS SUTARTIES IR ES FONDŲ INVESTICIJŲ VEIKSMŲ PROGRAMOS STRATEGINIO PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO ATASKAITOS

Išnagrinėję 2021–2027 m. Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitą, informuojame, kad pagal kompetenciją pastabų neturime.

Aplinkos viceministrė

Raminta Radavičienė

R. Griškevičienė, 8 695 11585, el. p. rasa.griskeviciene@am.lt

LIETUVOS RESPUBLIKOS SVEIKATOS APSAUGOS MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, Vilniaus g. 33, LT-01506 Vilnius, tel. (8 5) 266 1400,
faks. (8 5) 266 1402, el. p. ministerija@sam.lt, <http://www.sam.lt>.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188603472

Aplinkos apsaugos politikos centrui
aapc@aapc.lt

2021-04- Nr. (10.2.1.2Mr-411)10-
I 2021-03-19 Nr. 2021-03/04

DĖL 2021–2027 METŲ PARTNERYSTĖS SUTARTIES IR ES FONDŲ INVESTICIJŲ VEIKSMŲ PROGRAMOS STRATEGINIO PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO ATASKAITOS PROJEKTO

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, susipažinusi su 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos projektu (toliau – SPAV ataskaitos projektas), teikia pastabas ir pasiūlymus.

1. SPAV ataskaitos projekte siūlome naudoti nuoseklius ir vienodus terminus kalbant apie psichikos sveikatą (naudoti terminą „psichikos sveikata“, o ne „psichinė sveikata“).

2. Siūlome SPAV ataskaitos projekto 1 lentelę papildyti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2020 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. V-46 „Dėl Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairių įgyvendinimo priemonių 2020–2022 metų plano patvirtinimo“.

3. SPAV ataskaitos projekto 126 puslapyje teigiama, jog „vyresnio amžiaus žmonių psichikos problemos nėra sprendžiamos, neužtikrinama tęstinė pagalba nusižudyti bandžiusiems asmenims“. Sveikatos apsaugos ministerija nori atkreipti dėmesį, jog yra imamasi veiksmų šioms iššūkiams spręsti, tad nėra tikslo teigti, jog problemos nesprendžiamos.

Siūlome patikslinti formuluotes ir rašyti: „vyresnio amžiaus žmonių psichikos sveikatos problemos **nepakankamai** sprendžiamos, **nepakankamai** neužtikrinama tęstinė pagalba nusižudyti bandžiusiems asmenims“.

PRIDEDAMA. Higienos instituto rašto kopija, 1 lapas.

Sveikatos apsaugos viceministrė

Živilė Simonaitytė

Laura Masiulienė, tel. (8 5) 266 1462, el. p. laura.masiuliene@sam.lt
Dalia Žukienė, tel. (8 5) 205 5293, el. p. dalia.zukiene@sam.lt

Originalas nebus slunčiamas

HIGIENOS INSTITUTAS

Biudžetinė įstaiga, Didžioji g. 22, LT-01128 Vilnius, tel. (8 5) 262 4583, faks. (8 5) 262 4663,
el. p. institutas@hi.lt, www.hi.lt. Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 111958286

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos
Visuomenės sveikatos departamentui;
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos
Strateginio planavimo ir valdymo skyriui

2021-04-19 Nr. (1.14) 01-164
[2021-03-19 Nr. 9-6169

DĖL 2021-2027 METŲ PARTNERYSTĖS SUTARTIES IR ES FONDŲ INVESTICIJŲ VEIKSMŲ PROGRAMOS, STRATEGINIO PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO ATASKAITOS PROJEKTO

Atsakydami į persiūtą VŠĮ Aplinkos apsaugos politikos centro 2021 kovo 19 raštą Nr. 2021-03/04 „Dėl 2021–2027 metų partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos, strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos projekto“, norėtume atkreipti dėmesį, kad ataskaitoje nėra paminėta antimikrobinio atsparumo problema, kuri Jungtinių Tautų asamblėjoje 2016 m. buvo pripažinta grėsme visuomenei. Europoje vykdomos antimikrobinio atsparumo stebėsenos duomenimis (duomenų šaltinis - ECDC koordinuojamas EARS-Net tinklas) kai kurių bakterijų atsparumas Lietuvoje yra vienas didžiausių Europos Sąjungoje, o antibiotikų suvartojimas (turintis tiesioginės įtakos atsparumo atsiradimui ir plitimui) ligoninėse yra tarp trijų didžiausių (ECDC koordinuojamas ESAC-Net tinklas). Pažymėtina, kad ir atsparios tuberkuliozės paplitimas Lietuvoje vienas didžiausių, patvirtinantis, kad antimikrobinio atsparumo problemos sprendimas yra itin svarbus Lietuvoje. Taigi manome, kad 4 prioriteto aprašyme turėtų būti paminėta ir antimikrobinio atsparumo problema.

Direktorius

Remigijus Jankauskas

R. Valintėlienė tel. 261 8390; el. p. rolanda.valinteliene@hi.lt

II. SPAV subjektų išvadų derinimo pažyma

**Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo subjektų išvadų
dėl 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos
ir strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos
derinimo pažyma**

EIL. NR.	INSTITUCIJOS, TEIKUSIOS IŠVADAS, PAVADINIMAS IR ADRESAS	IŠVADOS	MOTYVUOTAS ĮVERTINIMAS
1	2	3	4
1.	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (A. Jakšto g. 4, LT-01105, Vilnius, el. p. info@am.lt)	Išnagrinėję 2021–2027 m. Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitą, pagal kompetenciją pastabų neturi.	
2.	Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija (Vilniaus g. 33, LT-01506 Vilnius, el. p. ministerija@sam.lt)	1. SPAV ataskaitos projekte siūloma naudoti nuoseklius ir vienodus terminus kalbant apie psichikos sveikatą (naudoti terminą „psichikos sveikata“, o ne „psichinė sveikata“).	Atsižvelgta. Terminai apie psichikos sveikatą suvienodinti.
		2. Siūloma SPAV ataskaitos projekto 1 lentelę papildyti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2020 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. V-46 „Dėl Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairių įgyvendinimo priemonių 2020–2022 metų plano patvirtinimo“.	Atsižvelgta. 1 lentelė papildyta nurodytu dokumentu.
		3. SPAV ataskaitos projekto 126 puslapyje teigiama, jog „vyresnio amžiaus žmonių psichikos problemos nėra sprendžiamos, neužtikrinama tęstinė pagalba nusižudyti bandžiusiems asmenims“. Sveikatos apsaugos ministerija nori atkreipti dėmesį, jog yra imamasi veiksmų šiems iššūkiams spręsti, tad nėra tikslo teigti, jog problemos nesprensdžiamos. Siūloma patikslinti formuluotes ir rašyti: „vyresnio amžiaus žmonių psichikos sveikatos problemos nepakankamai sprendžiamos, nepakankamai neužtikrinama tęstinė pagalba nusižudyti bandžiusiems asmenims“.	Atsižvelgta. Formuluotė pataisyta.

	Higienos institutas (Didžioji g. 22, LT-01128, Vilnius, el.p. institutas@hi.lt)	Atkreipiamas dėmesys, kad ataskaitoje nėra paminėta antimikrobinio atsparumo problema, kuri JT asamblėjoje 2016 m. buvo pripažinta grėsme visuomenei. Europoje vykdomos antimikrobinio atsparumo stebėsenos duomenimis (duomenų šaltinis – ECDC koordinuojamas EARS-Net tinklas) kai kuri bakterijų atsparumas Lietuvoje yra vienas didžiausių Europos Sąjungoje, o antibiotikų suvartojimas (turintis tiesioginės įtakos atsparumo atsiradimui ir plitimui) ligoninėse yra tarp trijų didžiausių (ECDC koordinuojamas EARS-Net tinklas). Pažymėtina, kad ir atsparios tuberkuliozės paplitimas Lietuvoje vienas didžiausių, patvirtinantis, kad antimikrobinio atsparumo problemos sprendimas yra itin svarbus Lietuvoje. Taigi manoma, kad 4 prioriteto aprašyme turėtų būti paminėta ir antimikrobinio atsparumo problema.	Atsižvelgta iš dalies. Antimikrobinio atsparumo problema yra aprašyta esamos situacijos analizėje (43 psl.) bei vertinant intervencijų poveikį (130 psl.), tačiau pačioje 2021-2027 m. ES fondų investicijų programoje 4 prioriteto aprašymas nėra papildytas. Pagal šį prioritetą Programoje yra numatyta daug krypčių (tarp kurių yra ir užkrečiamųjų ligų valdymas – 4.10 uždavinys); didesnis jų detalizavimas nebūtų tikslingas. Be to, Programoje yra pateikti galimų finansuoti veiklų pavyzdžiai, kurių sąrašas nėra baigtinis ir galės būti pildomas pagal poreikius.
3.	Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos (Antakalnio g. 25, LT-10312 Vilnius, el. p. vstt@vstt.lt)	Atkreipiamas dėmesys, kad Ataskaitos projekte yra nurodomi nacionaliniai strateginiai dokumentai ir juose pateikiami tikslai kraštovaizdžio apsaugos srityje, kurių įgyvendinimas Programos uždaviniuose nenumatomas. Pvz.: vienas iš strateginių tikslų - išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus ir jų geoekologinį potencialą, tačiau šiam tikslui įgyvendinti nėra numatomi konkretūs uždaviniai. Tarnybos nuomone, šiam strateginiam tikslui yra būtina numatyti uždavinius, integruojant juos iš Nacionalinio kraštovaizdžio tvarkymo plano (toliau – NKTP), patvirtinto Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015-10-02 įsakymu Nr. D1-703 „Dėl Nacionalinio kraštovaizdžio tvarkymo plano patvirtinimo“. Formuojant uždavinius kraštovaizdžio geoekologinio potencialo apsaugai taip pat turėtų būti atsižvelgiama ir į gamtinio karkaso apsaugos, stiprinimo reikalavimus. Informuojame, kad Aplinkos ministerija per 2021 metus yra numčiusi parengti Kraštovaizdžio politikos krypčių aprašą.	Atsižvelgta iš dalies. Kad Programoje neatsirastų daug smulkių uždavinių, ataskaitoje pasiūlyta ne suformuluoti atskirą uždavinį, o išplėsti antrojo Programos prioriteto „Žalesnė Lietuva“ 2.7 uždavinį integruojant į jį kraštovaizdžio apsaugai skirtas veiklas, kurios atitiktų NKTP uždavinius ir gamtinio karkaso apsaugos bei stiprinimo reikalavimus (107 ir 188 psl.).
		Taip pat pateikiami šie pasiūlymai Ataskaitos projektui tikslinti: 1. Skirsnyje 6.1.2. „Praeitės tendencijos ir esama situacija“ tikslintinas teiginys, kad vietovių rūšims ir buveinėms nepakankamumą planuojama galutinai pašalinti per 2019-2020 m. (34 psl.). Nurodytu terminu nepakankamumą pavyko pašalinti tik rūšims, o nepakankamumą natūralioms buveinėms Lietuva yra įsipareigojusi pašalinti iki 2022 metų pabaigos.	Atsižvelgta. Informacija patikslinta.

		2. 7 skyriuje. „Teritorijų, kurios gali būti reikšmingai paveiktos, aplinkos charakteristikos“ pateikta saugomų teritorijų statistika (95-96 psl.). Kadangi ji nuolatos kinta, ir šiuo metu jau yra kitokia, siūloma nurodyti, kokios datos statistiniai duomenys pateikti. Visa aktualiausia ir oficiali informacija bei statistiniai duomenys apie saugomas teritorijas pateikiami Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valstybės kadastre. Kadastro internetinė svetainė: http://stk.am.lt.	Atsižvelgta. Pateikta nuoroda į Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valstybės kadastrą, nurodyta žiūrėjimo data.
		3. 8.1 skirsnio „Programos poveikis biologinei įvairovei, nacionalinėms saugomoms ir „Natura 2000“ teritorijoms bei kraštovaizdžiui“: 3.1. pastraipoje, aprašančioje atsinaujinančius energijos išteklius (toliau - AEI) naudojančios energetikos ir susisiekimo infrastruktūros plėtros projektų galimą neigiamą poveikį biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui (107 psl.), reikėtų patikslinti, kad hidroelektrinės daro poveikį ne tik natūralioms buveinėms, bet sudaro kliūtis vandens gyvūnų, o ypač praeivių ir pusiau praeivių žuvų rūšių, migracijai, dažnai įprastas nerštavietes padaro neprieinamomis žuvims, sukelia žuvų žūtį turbinose ir dėl to daro reikšmingą ilgalaikį neigiamą poveikį vandens gyvūnų populiacijoms;	Atsižvelgta. Aprašymas papildytas (107 psl.).
		3.2. siūloma patikslinti pastraipą: „Ilgalaikių neigiamų infrastruktūros plėtros projektų poveikių galima išvengti pasirinkus tinkamus projektinius sprendinius ir įgyvendinus poveikį švelninančias arba žalą kompensuojančias priemones“ (107 psl.). Visų pirma čia reikia akcentuoti, kad tiek energetikos, tiek susisiekimo infrastruktūros plėtros projektų reikšmingo poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui prevencijai ypač svarbus tinkamas šių objektų vietos parinkimas. Šis principas ypač pabrėžiamas visose vėjo elektrinių plėtros aplinkos apsaugos rekomendacijose. Europos Komisijos (toliau – EK) pranešime „Rekomendacinis dokumentas dėl vėjo energetikos plėtros ir ES gamtos apsaugos teisės aktų“ pirmąją taikytina priemonę siūlomas: „<i>Makroplanavimas (poveikio vengimas) - tai susiję su vėjo energetikos objektų teritorijų planavimu užtikrinant, kad parinkta vieta būtų tinkama apsaugos požiūriu. Ekologiškai jautrių teritorijų vengimas (pavyzdžiui, remiantis laukinės gyvūnijos jautrumo žemėlapiu) yra pagrindinė poveikio vengimo priemonė</i>“. Projekto Vėjo energetikos plėtra ir biologinei įvairovei svarbios teritorijos (toliau – VENBIS projektas) ataskaitoje „Konfliktinių teritorijų nustatymo ir galimo vėjo elektrinių parkų neigiamo poveikio paukščiams ir šikšnosparniams vertinimo metodinė priemonė“	Atsižvelgta. Papildytas aprašymas 107-108 psl. ir poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonių sąrašas 171 psl.

		(http://corpi.lt/venbis/files/reports/VENBIS_3_1_1.pdf) taip pat akcentuojama, kad „nekonfliktinės teritorijos pasirinkimas turėtų būti ir vėjo energetikos vystytojų, ir valstybės aplinkosauginių institucijų prioritetas“. Parinkus netinkamą vietą, projektinių sprendinių paieška ir poveikį švelninančių arba žalą kompensuojančių priemonių taikymu gali nepavykti sumažinti neigiamo poveikio iki priimtinos ribos, arba projektiniai sprendiniai ir poveikį mažinančios priemonės gali pareikalauti neproporcingai didelių investicijų. Todėl labai svarbu jau bendrojo ir ypatingai specialiojo teritorijų planavimo etapuose atliekant SPAV atsakingai įvertinti energetikos ir susisiekimo infrastruktūros teritorinius sprendinius, išnagrinėti visas galimas alternatyvas ir parinkti mažiausiai jautrias poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui aspektais vietas projektams įgyventi.	
		4. 26 lentelės: 4.1. 2.7 uždavinio veiklos „Rūšių ir buveinių geros būklės palaikymas ir atkūrimas ne „Natura 2000“ teritorijose“ prognozuojamo poveikio aprašyme nurodote, kad 36 proc. „Natura 2000“ saugomų rūšių būklę galima vertinti kaip palankią. 6.1 skirsnyje aprašant esamą būklę (34-35 psl.) nurodyta, kad 35 proc. Europos Bendrijos (toliau – EB) saugomų rūšių būklę įvertinta kaip palanki. Reikėtų suvienodinti duomenis;	Atsižvelgta. Duomenys apie saugomų rūšių, kurių būklė vertinama kaip palanki, procentinę dalį suvienodinti (35 proc.)
		4.2. 2.2 uždavinio veiklos „Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas“ prognozuojamo poveikio aprašyme: 4.2.2. siūloma sukonkretinti, kokiose estetine požiūriu vertingose kraštovaizdžio teritorijose elektrinės neturėtų būti planuojamos. Tokiomis teritorijomis turėtų būti NKTP išskirti ypač saugomo šalies vizualinio estetišio potencialo arealai ir vietovės (AI, AII ir BI kraštovaizdžio vizualinės struktūros tipai) ir labai didelio ir didelio estetišio potencialo ypač ir vidutiniškai raiškūs kraštovaizdžio kompleksai (AIII, AIV, BII, BIII ir BIV kraštovaizdžio vizualinės struktūros tipai). Pagal NKTP kraštovaizdžio vizualinio estetišio potencialo apsaugos sprendinių 73 punktą ypač saugomo šalies vizualinio estetišio potencialo arealuose ir vietovėse turi būti taikomi griežčiausi vizualinės apsaugos reikalavimus, įskaitant draudimą statyti pavienes vėjo jėgaines ir pramoninius vėjo jėgainių parkus, o pagal 71 punktą labai didelio ir didelio estetišio potencialo ypač ir vidutiniškai raiškių kraštovaizdžio kompleksų kokybė negali būti	Atsižvelgta. Papildytas poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonių sąrašas 171 psl.; 26 lentelėje 2.2. uždavinio veiklos „Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas“ prognozuojamo poveikio aprašyme pateikta nuoroda į poveikio mažinimo priemonių sąrašą.

		bloginama. Vadovaujantis NKTP ir teisės aktų nuostatomis planuojant tiek vėjo, tiek saulės elektrinių vietas reikia atsižvelgti, kad jos nesukeltų reikšmingos vizualinės taršos saugomoms vertingiausiomis šalies kraštovaizdžio panoramoms, matomoms iš apžvalgos vietų, esančių saugomose teritorijose ir minėtuose kraštovaizdžio kompleksuose, arealuose ir vietovėse. Be to, elektrinių vietos turi būti parinktos taip, kad jos nebūtų matomos gamtos ir kultūros paveldo objektų apžvalgos fone, ir netrukdytų juos apžvelgti iš apžvalgos vietų bei pažintinių ar turistinių maršrutų. Taip pat, saugant kraštovaizdį ir biologinę įvairovę vėjo elektrinės neturi būti statomos saugomose teritorijose ir jų buferinės apsaugos zonose. Biologinės įvairovės apsaugos atžvilgiu vėjo elektrinės neturėtų būti planuojamos ne tik saugomose teritorijose bet ir galimo poveikio jose saugomiems paukščiams ir šikšnosparniams atstumais nuo tokių teritorijų, taip pat pajūrio ir Kuršių marių rytinės pakrantės ruože, bent 15 atstumu nuo kranto linijos, gamtinio karkaso migracijos koridoriuose, kituose paukščių bei šikšnosparnių migracijos keliuose, migruojančių bei žiemojančių paukščių sankauptų vietose ir galimo poveikio atstumu nuo jų, galimo poveikio paukščiams ir šikšnosparniams atstumu nuo miškų, vandens telkinių, pelkių;	
		4.2.3. prognozuojamo poveikio aprašyme visiškai neskirta dėmesio hidroenergetikos poveikiui biologinei įvairovei, nors šios energetikos rūšies galimos pasekmės gali būti pačios didžiausios tarp naudojančių AEI energetikos rūšių. Prašome įvertinti hidroenergetikos galimas pasekmes biologinei įvairovei atsižvelgiant į nacionalinius jos plėtros planus bei numatyti priemones reikšmingoms pasekmėms išvengti;	Atsižvelgta iš dalies. Naujausiame 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos projekte galimybės investuoti į hidroenergetiką pagal 2.2 uždavinio veiklą „<i>Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas</i>“ nebėra numatomos, tad 26 lentelėje toks poveikis negali būti aprašytas kaip tikėtinas konkrečios veiklos rezultatas, tačiau hidroenergetikos poveikių aprašymas yra papildytas 107 psl. ir įvardytas kaip galima grėsmė.
		4.2.4. siūloma nurodyti, kad AEI naudojančios energetikos infrastruktūros galimas pasekmes kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei svarbu atsakingai vertinti jau teritorijų planavimo etape atliekant SPAV ir atsižvelgiant į vertinimą parinkti mažiausiai jautrias šiais aspektais vietas projektams įgyvendinti;	Atsižvelgta. Aprašymas (108 psl.) papildytas.
		4.3. 2.4 uždavinio veiklos „Krantotvarkos priemonių įgyvendinimas ir inovatyvūs tyrimai, siekiant padidinti Baltijos jūros kranto atsparumą	Atsižvelgta. 2.4 uždavinio veiklos „<i>Krantotvarkos priemonių įgyvendinimas ir inovatyvūs tyrimai,</i>

	klimate kaitos sukeltų procesų poveikiui“ prognozuojamo poveikio aprašyme trūksta galimo poveikio biologinei įvairovei aprašymo. Lietuvos pajūryje taikomos paplūdimių papildymo kasamu iš jūros dugno smėliu priemonės gali reikšmingai paveikti biologinę įvairovę, įskaitant jūrinę „Natura 2000“ teritorijose saugomas EB svarbos rūšis ir natūralias buveines, jeigu bus netinkamai suplanuotos ir (ar) įgyvendinamos netaikant biologinės įvairovės apsaugos priemonių. Smėlio kasimas iš jūros dugno gali trikdyti žiemojančius paukščius, pažeisti jų mitybai svarbias dugno bendrijas, natūralias buveines, sunaikinti žuvų nerštavietes, trikdyti žuvis. Tokius pat neigiamus poveikius gali sukelti smėlio išpylimas į priekrantę. Todėl ši krantotvarkos veikla turi būti atsakingai suplanuota ir jos įgyvendinimo vietos, laikas bei technologijos parinktos atsižvelgiant į mažiausią galimą poveikį biologinei įvairovei. Prašoma SPAV ataskaitoje pateikti šios veiklos galimų pasekmių biologinei įvairovei vertinimą bei numatyti priemones reikšmingoms pasekmėms išvengti.	<i>siekiant padidinti Baltijos jūros kranto atsparumą klimato kaitos sukeltų procesų poveikiui“ poveikio aprašymas 26 lentelėje papildytas. Papildytas poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonių sąrašas (172 psl.).</i>
	5. 8.4 skirsnyje „Programos poveikis paviršinio ir požeminio vandens ištekliams“ ir 29 lentelėje pasigendama 2.2 uždavinio „Skatinti naudoti atsinaujinančiąją energiją“ veiklos „Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas“ prognozuojamo poveikio paviršiniams vandens telkiniams vertinimo. Viena iš AEI rūšių – hidroenergijos panaudojimo plėtra gali reikšmingai pabloginti upių hidromorfologines sąlygas, pažeisti upių vientisumą ir sutrikdyti ekosistemų stabilumą bei neleisti pasiekti 2021-2030 m. Nacionalinio pažangos plano tikslų, kad iki 2030 metų 100 proc. Lietuvos vandens telkinių būtų geros būklės. Siūloma SPAV ataskaitoje pateikti hidroenergetikos galimas pasekmes paviršiniams vandens telkiniams atsižvelgiant į nacionalinius jos plėtros planus bei numatyti priemones reikšmingoms pasekmėms išvengti.	Atsižvelgta iš dalies. Kadangi naujausiame 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos projekte galimybės investuoti į hidroenergetiką pagal kurią nors konkrečią veiklą nėra įvardytos, 29 lentelėje toks poveikis nėra nagrinėjamas, tačiau papildytas galimų neigiamų poveikių aprašymas 138 psl.
	6. 9 skyriuje „Priemonės 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti“: 6.1. 2.2 uždavinio veiklos „Elektros energijos gamybos iš AEI ir energijos kaupimo sprendimų diegimo namų ūkiuose skatinimas“ poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonė: 6.1.1. tam, kad AEI naudojančios energetikos infrastruktūros plėtra nesukeltų reikšmingų neigiamų pasekmių kraštovaizdžiui ir biologinei	Atsižvelgta. Papildytas poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonių sąrašas (171 psl.). Valstybės lygmens specialaus teritorijų planavimo dokumento arba schemos, kurioje būtų įvertintos teritorinės galimybės vystyti AEI energetikos objektų parkus, parengimas yra nurodytas kaip viena iš pagrindinių poveikio mažinimo priemonių.

	įvairovei, visų pirma ji turi būti darniai suplanuota ir tinkamai parinktos infrastruktūros įrengimo vietos valstybės lygmeniu, atsižvelgiant į šalies energetinius poreikius ir biologinės įvairovės bei kraštovaizdžio apsaugos tikslus. Šiuo metu vėjo elektrinių parkų plėtra Lietuvos žemyninėje dalyje ypač intensyvi. Planuojami naujos kartos didelio aukščio (apie 250 m) vėjo elektrinių parkai visoje šalies teritorijoje. Šiai plėtrai naudojami esami teritorijų planavimo dokumentai (savivaldybių lygmens bendrieji ir specialieji planai), buvo parengti orientuojantis į žymiai mažesnių parametrų vėjo elektrines, todėl jų taikymas naujos kartos vėjo elektrinių plėtrai kelia daug problemų dėl žymiai didesnio ir teritorijų planavimo dokumentų rengimo metu neįvertinto poveikio ir vėjo elektrinių projektai stringa poveikio aplinkai vertinimo procedūrų metu. Naujų teritorijų tokiems vėjo elektrinių parkams planavimas sausumoje vyksta savivaldybių arba vietovių lygmeniu, paprastai specialiuosius planus inicijuojant ir potencialius būsimus vėjo elektrinių plotus pasirenkant vėjo elektrinių vystytojams, neatsižvelgiant į teritorijų gamtinį jautrumą. Atsižvelgiant į tai ir siekdami užtikrinti kraštovaizdžio geoekologinio potencialo bei biologinės įvairovės apsaugą Programoje ir SPAV ataskaitos poveikio mažinimo priemonėse siūloma numatyti parengti valstybės lygmens specialųjį teritorijų planavimo dokumentą arba schemą, kuriuose būtų įvertintos teritorinės galimybės vystyti AEI energetikos objektų parkus. Toks dokumentas turėtų nustatyti AEI energetikos objektų plėtrai tinkamas, kraštovaizdžio bei biologinės įvairovės apsaugos bei kitais aspektais nekonfliktines šalies sausumos teritorijas ir galėtų būti pagrindine prevencine priemone poveikiui sušvelninti ir reikšmingoms neigiamoms pasekmėms išvengti. Rengiant tokį teritorijų planavimo dokumentą kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugos atžvilgiu vėjo elektrinės neturėtų būti planuojamos 4.2.2 pastaboje nurodytose teritorijose;	
	6.1.2. siūloma nurodyti, kad vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros projektų poveikį „Natura 2000“ teritorijose saugomoms natūralioms buveinėms ir rūšims svarbu naudotis neseniai atnaujintomis EK gairėmis: 6.1.2.1. EK pranešimu „Natura 2000“ teritorijų valdymas. Buveinių direktyvos (Direktyvos	Atsižvelgta. Papildytas poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonių sąrašas (172 psl.), nurodžius dokumentus, kuriais turi būti vadovaujamasi atliekant vertinimą.

	92/43/EEB) 6 straipsnio nuostatos“ (OL 2019/C 33/01, https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2019:033:FULL&from=ES); 6.1.2.2. EK pranešimu „Rekomendacinis dokumentas dėl vėjo energetikos plėtros ir ES gamtos apsaugos teisės aktų“ (2020.11.18, C(2020) 7730, https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/wind_farms_lt.pdf); 6.1.2.3. EK pranešimu „Rekomendacinis dokumentas dėl hidroenergetikos reikalavimų, susijusių su ES gamtos apsaugos teisės aktais“ (OL 2018/C 213/01, https://eurlex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XC0618(01)&from=LT);	
	6.1.3. siūloma nurodyti, kad vertinant vėjo elektrinių poveikį šikšnosparniams ir parenkant poveikio mažinimo priemones galima naudotis EUROBATS gairėmis(https://www.eurobats.org/sites/default/files/documents/publications/publication_series/pubseries_no6_english.pdf);	Atsižvelgta. Papildytas poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonių sąrašas (172 psl.), nurodžius dokumentą, kuriuo gali būti vadovaujama atliekant vertinimą.
	6.1.4. siūloma patikslinti, kad prieš planuojant vėjo elektrinių statybas, atliekami tiksliniai paukščių ir šikšnosparnių tyrimai turi būti pakankamos trukmės ir apimti visus svarbius metų laikotarpius: veisimosi, sezoninės migracijos ir žiemojimo (kai analizuojamoje teritorijoje galimas žiemojančių paukščių sankaupų formavimasis ar pavienių šiame papunktyje nurodytų saugomų paukščių rūšių individų žiemojimas) laikotarpius, kad tyrimų metu gauti rezultatai būtų patikimi ir leistų prognozuoti galimą planuojamų vėjo elektrinių poveikį biologinei įvairovei jų statybos ir veiklos vykdymo metu;	Atsižvelgta. Papildytas poveikio biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui mažinimo priemonių sąrašas (172 psl.), plačiau aprašius reikalingus tyrimus.
	6.1.5. statybos darbų stabdymas priklausomai nuo vietovės specifikos gali būti reikalingas ne tik pavasarinės bet ir rudeninės paukščių migracijos laikotarpiu, jeigu jų metu statybos vietoje formuojasi paukščių sankaupos;	Atsižvelgta. Priemonės aprašymas (172 psl.) papildytas.
	6.1.6. reikėtų patikslinti, kad pateiktas detalių vėjo elektrinių poveikio mažinimo priemonių sąrašas nėra baigtinis. Daugiau vėjo elektrinių poveikio biologinei įvairovei mažinimo priemonių galima rasti nurodytose EK ir EUROBATS gairėse, taip pat VENBIS projekto ataskaitoje „Rekomendacijos dėl neigiamo poveikio mažinimo šalies, atskirų	Atsižvelgta. Priemonės aprašymas (172 psl.) papildytas.

		savivaldybių, atskirų vėjo elektrinių parkų teritorijų ar rūšių lygmenyje“ (http://corpi.lt/venbis/files/reports/VENBIS_3_2_1.pdf);	
		6.2. manoma, kad 3.2 uždaviniui numatytos poveikio biologinei įvairovei, kraštovaizdžiui, gamtiniais ištekliams mažinimo priemonės, turėtų būti taikomos ir 3.1 uždaviniui.	3.1 ir 3.2 uždaviniams yra numatytos tos pačios poveikio biologinei įvairovei, kraštovaizdžiui, gamtiniais ištekliams mažinimo priemonės.
4.	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (J. Basanavičiaus g. 5, LT-01118, Vilnius, el.p. dmm@lrkm.lt)	Išnagrinėję 2021–2027 m. Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitą pastabų nepateikė.	

Plano ar programos rengimo organizatorius Daiva Semėnienė, direktorė, AAPC, , 2021.05.14.
(vardas, pavardė, pareigos, parašas, data)

III. Visuomenės informavimo skelbimai programos rengimo organizatoriaus internetiniame puslapyje ir nacionalinėje spaudoje

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014-2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Europos socialinis fondas
Sąjaučios fondas
Europos regioninės plėtros fondas

[ESfondaiCOVID-19](#) | [2014-2020 ES fondų investicijų ženklas](#) | [Klauskite](#) | [D.U.K.](#) | [Kontaktai](#) | [Pranešk apie korupciją](#)

[Titulinis](#) → [Naujienos](#) → [Naujienos](#) →

Skelbimas: pradedamas 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos strateginis pasekmių aplinkai vertinimas

[RSS](#) [Spausdinti](#)

[Dalintis](#) [f](#) [t](#) [g+](#) [e](#)

Naujienos

VISUOMENĖ

Skelbimas: pradedamas 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos strateginis pasekmių aplinkai vertinimas

2019 m. rugpjūčio 23 d. / Finansų ministerija

Informuojame apie pradedamą 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos (ES fondų investicijų strateginių dokumentų) strateginį pasekmių aplinkai vertinimą (SPAV).

ES fondų investicijų strateginių dokumentų rengimo tikslas – spręsti 2021–2027 metų Europos Sąjungos paramos klausimus. Šių dokumentų rengimo organizatorius – Lietuvos Respublikos finansų ministerija (Lukiškių g. 2, 01512 Vilnius, tel. 8 5 2390126, el. p. danute.burakiene@finmin.lt, interneto svetainė: <http://finmin.lrv.lt>).

Organizatoriaus užsakymu, SPAV atlieka Aplinkos apsaugos politikos centras (A.Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius, tel. 8 5 2727152, el. p. aapc@aapc.lt, interneto svetainė: <http://www.aapc.lt>). Parengus ES fondų investicijų strateginių dokumentų projektus ir SPAV ataskaitą, bus papildomai informuojama apie galimybes susipažinti su šiais dokumentais, teikti pasiūlymus ir dalyvauti viešame susirinkime (supažindinsime).

[← Atgal](#)

[↑ | viršų](#)

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014-2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Europos socialinis fondas
Sauglaudos fondas
Europos regioninės plėtros fondas

[ESfondaiCOVID-19](#) | [2014-2020 ES fondų investicijų ženklas](#) | [Klauskite](#) | [D.U.K.](#) | [Kontaktai](#) | [Pranešk apie korupciją](#)

[Titulinis](#) → [Naujienos](#) → [Naujienos](#) →

Skelbimas: parengta 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaita

[RSS](#) [Spausdinti](#)

Naujienos

Dalintis [f](#) [t](#) [g](#) [e](#)

VISUOMENĖ

Skelbimas: parengta 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaita

2021 m. kovo 19 d. / Finansų ministerija

Informuojame apie parengtą 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos (ES fondų investicijų strateginių dokumentų) **strateginio pasekmių aplinkai vertinimo (SPAV) ataskaitos projektą**.

ES fondų investicijų strateginių dokumentų rengimo tikslas – spręsti 2021–2027 metų Europos Sąjungos paramos klausimus. Šių dokumentų rengimo organizatorius – Lietuvos Respublikos finansų ministerija (Lukiškių g. 2, 01512 Vilnius, tel. 8 5 2390126, el. p. danute.burakiene@finmin.lt), interneto svetainė: <http://finmin.lrv.lt>).

Organizatoriaus užsakymu, SPAV atlieka Aplinkos apsaugos politikos centras (AAPC, A. Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius, tel. 8 5 2727152, el. p. aapc@aapc.lt, interneto svetainė: <http://www.aapc.lt>).

Su ES fondų investicijų strateginių dokumentų projektais galima susipažinti interneto svetainėje: <https://www.esinvesticijos.lt/lt/pasirengimas-2021-2027/2021-2027-m-es-fondu-investiciju-programos-rengimas>.

Su SPAV ataskaitos projektu galima susipažinti interneto svetainėje:

<https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2021-2027-metu-partnerystes-sutarties-ir-es-fondu-investiciju-veiksmu-programos-strateginis-pasekmiu-aplinkai-vertinimas>.

Pasiūlymus dėl SPAV ataskaitos galima teikti aukščiau nurodytu AAPC el. paštu per visą laikotarpį iki viešo aptarimo (bei jo metu), kuriame bus supažindinama su strateginiais dokumentais ir SPAV ataskaita.

Viešas SPAV ataskaitos aptarimas vyks 2021 m. balandžio 30 d. 10 val. nuotoliniu būdu (prisijungimo nuoroda bus išsiųsta visiems užsiregistravusiems asmenims). Registruotis į susitikimą galima iki š.m. balandžio 29 d. 14 val. el. p. danute.burakiene@finmin.lt.

[illegible]

Publicisto vertinimu, matant
tai, kas šiuo metu vyksta, mes net

Lietuvos Respublika
FINANSŲ MINISTERIJA

ES struktūriniai fondai
Lietuvai
finansuoti projektus
siekiant pagerinti
gyvenimo sąlygas

Partnerystės įsivertinimo
projektas

PPMI

Informuojame apie parengtą 2021-2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų veiksmų programos (ES fondų investicijų strateginių dokumentų) **strateginio pasekmių aplinkai vertinimo (SPAV) ataskaitos projektą.**

ES fondų investicijų strateginių dokumentų rengimo tikslas - spręsti 2021-2027 metų Europos Sąjungos paramos klausimus. Šių dokumentų rengimo organizatoriaus - Lietuvos Respublikos finansų ministerija (Lukiškių g. 2, 01512 Vilnius, tel. 8 5 2390126, el. p. danute.burakiene@finmin.lt), interneto svetainė <http://finmin.lrv.lt/>),

Organizatoriaus užsakyamu, SPAV atlieka Aplinkos apsaugos politikos centras (AAPC, A. Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius, tel. 8 5 2727152, el. p. aapc@aapc.lt, interneto svetainė <http://www.aapc.lt/>). Su parengtais ES fondų investicijų strateginių dokumentų ir SPAV ataskaitos projektais galima susipažinti interneto svetainėje www.esinvesticijos.lt. Pasiūlymus dėl SPAV ataskaitos galima teikti ankščiau nurodytu AAPC el. paštu per visą laikotarpį iki viešo aptarimo (bei jo metu), kuriame bus supažindinama su strateginiais dokumentais ir SPAV ataskaita.

Viešas SPAV ataskaitos aptarimas vyks 2021 m. balandžio 30 d. 10 val. nuotoliniu būdu (prisijungimo nuoroda bus išsiųsta visiems užsiregistravusiems asmenims). Registruotis į susitikimą galima iki balandžio 29 d. 14 val. el. p. danute.burakiene@finmin.lt.

bei pagriejot idejas.”

Publicisto vērtinumi, matāt tai, kas šiuo metu vyksta, mes net negrįšime Sovietų Sąjungos įtakus, bet nusitęsimė dar žemiau.

„Visuomenės priežiūra dar labiau stiprės. Demokratijos savirakšas bus vis mažiau. Politinis korektumas bus diegiamas vis smarkiau, o jam netinkanti veikla bus kriminalizuojama. Tokios tendencijos nei akvalaidžios, nei Didžiojoje Britanijoje jau buvo teisiams viešai Biblijai skaitė asmenys. Be to, pandemijos ir šiti išsklaidė reikalus daugiau autoritarizmui, o pasaulio politikus vis labiau žvėti Kinija, jos ekonominis pakilimas bei naudojamas technologijos. Visa tai lems, kad technologinės ginklavimosi varžybos ir Europoje leis įsigalėti autoritariniams režimams bei jų diegiamai „pažangiai“ ideologijai, paradoksalu, tačiau galutinai krikščioniškoje Europoje įsivyrauti „pažangiamas“ neofeizizmas, musulmonas, Tolerantiškų“ visuomenės turi dvi dideles baimes – homofobija ir islamofobija. Kai abi šios baimės susitinka, vis dar laimi islamofobija, todėl įėjus naujųjų „vertybių“ diegti nedubinama. Bet kiek ilgai tai tęsis? – retoriskai klausė Vrubavičius.

IV. Visuomenės pasiūlymų teikimo pažyma ir viešo supažindinimo protokolas

Visuomenės dalyvavimo planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo procedūrose ir vertinimo subjektų ES valstybių narių ir kitų užsienio valstybių informavimo tvarkos aprašo
2 priedas

Visuomenės pasiūlymų dėl 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos bei strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos projektų įvertinimo pažyma

Eil. Nr.	Fizinio asmens vardas, pavardė ir adresas arba juridinio asmens pavadinimas ir buveinės adresas	Pasiūlymai	Pasiūlymų motyvuotas įvertinimas
1	2	3	4

Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo metu visuomenės pasiūlymų negauta.

Plano ar programos rengimo organizatorius Daiva Semeniūnė, direktorė, AAPC,
(vardas, pavardė, pareigos, parašas, data)

Daiva Semeniūnė, 2021.05.07.

**2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos bei strateginio
pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos projektai**

VIEŠOJO SUSIRINKIMO-SUPAŽINDINIMO PROTOKOLAS

2021 m. balandžio 30 d.
Vilnius

Susirinkimo data ir pradžia: 2021 m. balandžio 30 d., 9:45 val.

Susirinkimo vieta: Zoom platforma

Viešo supažindinimo objektas: supažindinimas su 2021–2027 metų Partnerystės sutarties ir ES fondų investicijų programos bei strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos projektais

Susirinkimo pirmininkė: Danutė Burakienė, Finansų ministerijos Finansų politikos departamento Ekonominės analizės ir vertinimo skyriaus patarėja

Susirinkimo sekretorė: Alina Makarevičienė, PPMI tyrimų vadovė

Dalyvavo:

LR finansų ministerijos atstovai:

Julija Kvietkė, Finansų ministerijos Investicijų departamento Investicijų politikos skyriaus patarėja;

Paslaugų teikėjo atstovai:

Daiva Semėnienė, Aplinkos apsaugos politikos centro direktorė

Jurgita Vaitiekūnienė, Aplinkos apsaugos politikos centro ekspertė

Gauti visuomenės pasiūlymai:

Iki viešo susirinkimo, vykusio balandžio 30 d. 9.45 val. LR finansų ministerijos Zoom platformoje, suinteresuotos visuomenės pasiūlymų nebuvo gauta.

Susitikimo dalyviai konstatavo, kad į nuotoliniu būdu Zoom platformoje organizuotą SPAV ataskaitos viešąjį aptarimą nei vienas dalyvis neužsiregistravo ir neprisijungė, tad visuomenė nėra suinteresuota rengiama programa.

Susirinkimo pirmininkė

Danutė Burakienė, Finansų politikos departamento Ekonominės analizės ir vertinimo skyriaus patarėja

Susirinkimo sekretorė

Alina Makarevičienė, PPMI tyrimų vadovė